

„TULBURĂTOR ȘI PUTERNIC."
SUNDAY TIMES

VESNA GOLDSWORTHY

MONSIEUR KARENIN

ROMAN

HUMANITAS fiction

Albertine, o tânără franțuzoaică proaspăt căsătorită, ajunge în Londra anului 1947. Părinții și sora i-au fost uciși într-un accident, iar restul rudelor au pierit în lagărele naziste. Soțul ei, ofițer britanic, călătorește frecvent în Europa cu misiuni învăluite în mister și revine de fiecare dată mai dezolat, mai nefericit, iar Albertine se simte singură și străină în orașul posomorât, cu răni încă vizibile. Angajându-se să-i țină companie unui bătrân de origine rusă, fiul celei care ar fi inspirat celebrul roman al lui Tolstoi, este atrasă irezistibil de istoria familiei acestuia, dar și de unul dintre personajele ei. Între timp, își vede propria viață zguduită din temelii. Începe să scrie povestea depănată de Monsieur Karenin, vrând să-i facă o surpriză bătrânului pe care l-a îndrăgit, dar nu știe că în final va deveni ea însăși personaj.

Raftul Denisei

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

VESNA
GOLDSWORTHY

MONSIEUR KARENIN

Traducere din engleză și note de
LUANA SCHIDU

HUMANITAS
fiction

Redactor: Ioana Petridean
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Florina Vasiliu, Veronica Dinu

Tipărit la Tipo Lidana – Suceava

VESNA GOLDSWORTHY
MONSIEUR KA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
GOLDSWORTHY, VESNA
Monsieur Karenin / Vesna Goldsworthy; trad. din engleză şi note de Luana Schidu. –
Bucureşti: Humanitas Fiction, 2019
ISBN 978-606-779-497-7
I. Schidu, Luana (trad.; note)
821.111

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021/311 23 30

Verei

„Doamne, numai de-ar putea termina cineva *Anna Karenina* în locul meu! E insuportabil.“

Tolstoi, *Scrisori*

Prolog
Un instantaneu

„Dragostea necondiționată: oamenii spun despre ea că este esența maternității. Nu eram destul de înaintat în vârstă ca s-o recunosc, când deodată ea n-a mai fost, ca o cometă care s-a stins. Să ai o mamă faimoasă e un blestem. Să-ți pierzi mama la nouă ani e o tragedie. Am trăit în umbra acestor două dizgrații. Mi-a luat o viață întreagă să cuprind cu mintea dimensiunea dezastrului pe care l-au provocat. Nu există mamă mai faimoasă decât a mea. Cu excepția, poate, a Sfintei Fecioare. În curând o să înțelegi totul mai bine. Acum suntem rude, tu și cu mine, dragă Albertine."

Chipul contelui era luminat de zâmbetul acela familiar, ușor într-o parte. A spus toate astea în rusă. Eram atât de mulțumită de mine că înțelegeam în sfârșit cuvintele, încât abia mai târziu, în timp ce le scriam, mi-am dat seama că scăpasem din vedere ce voia să spună. Folosea familiarul, neoficialul *tu* pentru prima dată. *Acum suntem rude, tu și cu mine*, a spus. Rusa mea e încă precară. Hotărând să-i scriu povestea în engleză, am ales o cameră foto incapabilă să prindă cel mai semnificativ detaliu al instantaneului. Ce-a vrut să spună? Ce știa?

1
Monsieur Karenin

De ce iau sfârșit căsniciile?

O întrebare mai bună ar fi, poate: De ce încep vreodată?

„Un triumf al speranței asupra experienței", ar fi spus Albie. Așa vorbea el, ținând emoțiile la distanță cu cleștii și pensetele clișeelor, ca un expert în dezamorsarea bombelor. Anii trec și încă nu știu ce circuit a fost de vină pentru explozia care ne-a despărțit. Socotesc că e vina mea. Cu responsabilitatea e mai ușor de trăit decât cu ignoranța.

Albie nu era încă îmbrăcat complet. Izmenele și bluza de corp i se boțeau la genunchi și la coate și i se adunau la subsuori ca o piele de om bătrân. O pereche de jartiere îi îmbrățișau mușchii gambelor, ținându-i șosetele lungi, gri la locul lor. Era ceva bizar, amintind de un clovn, în milităroasele dungi verzi și roșii ale benzii elastice, distonând cu tot ce se afla în jurul nostru. Demult apusele lui zile de soldat mai zăboveau încă în astfel de vestigii.

— Ber, a spus el, reușind să lungească silaba într-o melodie de jale.

Era foarte frig, chiar și în casă. Fereastra de la baie era acoperită cu flori de gheață. O strălucire palidă dincolo de ele sugera sosirea unei noi dimineți – zori pare un cuvânt prea puternic, prea definit. Albie și-a lipit fruntea de rezervorul

closetului, ca și cum ar fi fost un efort să stea în picioare. Un lanț s-a bălăngănit la dreapta, cu mânerul lui alb, cu inel negru de cauciuc, indecent în simplitatea lui, în utilitarismul lui sobru. Începeam să mă obișnuiesc cu insula asta, cu cât de tare se mândrea ea cu funcționalitatea, cu austeritatea ei. „Nu trebuie să bombănim“, spuneau mereu oamenii. „Mă simt bine“ însemna că s-au săturat.

Albert și Albertine – un englez și o franțuzoaică, dacă mă mai pot numi franțuzoaică. Socotind după numele noastre, s-ar fi putut crede că eram sortiți unul altuia, dar nu exista nici un sens mai adânc dincolo de această coincidență, și Albertine nu avea nimic de-a face cu Proust. Eram cu câteva zile mai bătrână decât primul volum din *À la recherche.* Tata își dorise un fiu pe care să-l boteze după bunicul: numele l-a ajutat să depășească dezamăgirea provocată de faptul că mă născusem fată. Tatăl lui Albie o iubea pe regina Victoria. Mama lui n-a fost de acord cu numele de Albert. I se părea prea comun. Ea își dorise să-l boteze Tristan; a mea aproape că se hotărâse pentru Violetta. Autoritatea patriarhală ne-a salvat în mod fericit pe amândoi.

Râdea când îi spuneam Albie – ar fi fost nimerit pentru un comediant din clasa de jos, zicea el –, dar porecla i-a rămas. La Alexandria, el obișnuia să-mi spună Bertie. Ber suna ca un fior în engleză. Părea potrivit, în dimineți ca asta.

Cămașa de noapte mă proteja prea puțin de frig. Oglinda de deasupra chiuvetei arunca înapoi spre mine o reflexie încețoșată a dungilor ei albastre. Modelul nu era flatant, deși cumpărasem chiar eu materialul și-mi făcusem singură cămașa. Era prost ales, sau poate mult prea bine ales. Credeam că știu ce fac în clipa în care am atins flanelul la Magazinul Armatei și Marinei din Victoria, dar calculasem greșit efectul. Îmi închipuisem că dungile erau potrivite pentru un veșmânt băiețesc, un ecou spiritual, intim al înclinației pentru decență a lui Albie. Nu mă gândisem câtuși de puțin că m-ar putea face să arăt ca o deținută, și totuși la asta se ajunsese, și încă foarte repede.

Mașina de cusut fusese un cadou de nuntă de la părinții lui; un Singer, ca numele meu de fată, sau o versiune a lui. În ziua în care ne-a fost livrată, s-a auzit afară tropot de copite. Livreaua vizitiului era la fel de verde precum căruța lui și cutia mare de la Harrods pe care o adusese; caii erau negri ca noaptea cea mai neagră, cu chișițe, ca într-un roman gotic. Eu eram tot verde, nouă pe tărâmul unde oamenii trimiteau cadouri scumpe în loc de scuză că nu veneau să te vadă. În Anglia, ne prefăceam că e un lucru normal. Albie era obișnuit să comunice prin pachete. Mașina de cusut îmi amintește de caii ăia ori de câte ori îi scot capacul. Frizoni, mi-a spus Albie, o încântare să-i privești. Grațioși, de nădejde; străini, ca și mine.

— Ber, a zis el, o să te obișnuiești cu Londra. O să ajungi s-o iubești. Îți promit. Ai răbdare un an-doi.

Câțiva ani, ar fi trebuit să spună. Trecuseră optsprezece luni de când vaporul nostru acostase la Southampton. Era în toiul verii; 1945, tocmai se terminase războiul. Trenul care ne-a dus la Londra trecea prin câmpurile din Hampshire, despicând valuri de grâu la fel de încărcate de soare ca plajele pe care le lăsaserăm în urmă. Londra: cuvântul încă avea clinchetul clopoțeilor de nuntă.

Înainte de a pleca pentru totdeauna din Alexandria, Albie și cu mine petrecuserăm un weekend pe malul apei, în vestul orașului, unde deșertul se întâlnește cu marea în întinderi luminoase. Nisipul egiptean a continuat să ni se scurgă din păr și din haine săptămâni la rând. Am tot găsit grăunțe de nisip pe fețele de pernă și le-am simțit pe covoare o bună bucată din prima parte a toamnei. Grăunțe minuscule, tari, cenușii; e imposibil să crezi că, atunci când se adună cu miliardele, par aurii.

Albie zicea în glumă că aduseserăm dunele cu noi în casa din Earl's Court. Mi-a luat mult până am învățat să pronunț aceste două cuvinte destul de bine încât să mă fac înțeleasă

când voiam să cumpăr bilete de metrou. Valurile s-au închis în urma mea, și orașul m-a primit înăuntru. Dimensiunea lui era covârșitoare. Nu m-am mai aventurat la marginile lui până la sfârșitul celei de-a doua ierni.

Albie și-a dat cu puțin ulei pe păr, apoi și-a aranjat mustața cu același pieptăn. Curând o să-și pună un costum și-o cravată, o să-și încheie vesta, așa încât să pară țeapănă ca un cuirasat, o să-și lege șireturile pantofilor negri și în sfârșit o să-și arunce paltonul pe umeri, fără să se uite măcar o dată în oglindă. Cunoștea perfect fiecare mișcare. Înfășurat și drept ca un vătrai, era imaginea însăși a unui ofițer în civil – frumos, mai frumos chiar decât creatura suplă și prăfuită, în cizme de deșert și pantaloni scurți, care era când l-am cunoscut – totul la el devenise mai țeapăn, devenise altfel, de neatins.

Tânărul care se lăuda în glumă că l-a învins pe Rommel mergea acum la lucru într-un birou, plin de zel și cât de devreme putea, deseori sărind peste micul dejun. *Mă cheamă datoria*, spunea cu o voce cântată, și fața i se încălzea într-un zâmbet, de parcă datoria ar fi fost o amantă, mai ușor de mulțumit decât o soție.

Nu știam mare lucru despre slujba lui Albie. Whitehall: asta spunea când lumea îl întreba unde lucrează. Suna ca Whitelaw, numele lui – al nostru – de familie. Merseserăm în acea primă vară de mai multe ori prin Whitehall, cu îngrămădirea lui dezordonată, nefranțuzească de blocuri cenușii impunătoare, și el îmi arătase clădirea în care se afla biroul lui. Era mai aproape de Trafalgar Square decât de Parlament; avea o ușă neagră lucioasă, cu o plăcuță de alamă și mai lucioasă purtând numele unui comitat englezesc. Sussex House, Cheshire House, Lancashire House: ar fi putut fi oricare dintre acestea. Aveam încredere în Albie – încă am. Pe vremea aceea, soțiile nu puneau întrebări.

„Nu-ți bate tu căpșorul ăla drăgălaș, Ber. O să continui să aduc mălaiul acasă.“ Ăsta era răspunsul lui, împreună cu o îmbrățișare, când mă deranjam să-l întreb ceva. Era o frază

tare caraghioasă. Nu m-am îndoit niciodată de esența promisiunii lui. Mă simțeam norocoasă că mă considera drăgălașă, că mă alesese să-i fiu soție.

Era încă în serviciul Maiestății Sale, deși nu mai purta uniformă și nu mai vorbea despre munca lui. În zilele noastre de început, deseori părea incapabil să se abțină să-și atribuie laude. Goane prin ueduri, comploturi nebunești pentru a rupe șirul de succese africane ale lui Rommel: poveștile despre aventurile lui militare erau atât de exaltate, încât nu le-am crezut niciodată. Făcea războiul să pară ca o competiție sportivă la o școală englezească. Victoria se dovedise a fi o chestiune mai serioasă. Îi era greu să spună până și dacă spera să ajungă acasă la cină. Din când în când, își făcea o valiză, o lăsa în hol și, dimineața, când venea o mașină oficială să-l ia, spunea: „Ne vedem joi sau vineri", așa cum alți soți ar spune: „Diseară o să întârzii un pic, iubito".

Când se întorcea, ghiceam unde fusese după cutia cu dulciuri de pe masa din sufragerie – marron glacés, callisons sau bergamote, läckerli, lebkuchen, gianduiotti ca niște bărci cu fundul în sus sau pernuțe dulci de amaretti morbidi. Cadourile lui Albie *din Europa*. Nu-și ascundea neapărat urmele, dar acea parte a vieții lui care era legată de afacerea neterminată a victoriilor din timpul războiului nu-mi mai aparținea, nu mai era un motiv de amuzament.

Noaptea, în pat, adormea în câteva minute. Eu număram orele, oile, pierderile personale, în funcție de dispoziția în care mă aflam. Albie considera că fericirea înseamnă să-ți tragi ciorapii și să-i faci să stea locului cu orice preț. Începeam să cred că poate-ar trebui să devin ca el: să îngrop trecutul, să uit ce nu puteam aduce înapoi. Să aleg să fiu veselă, să rămân veselă, și fericirea va veni. Și el părea blocat la a doua parte a frazei.

„Tu n-ai nevoie să lucrezi, Ber, știi asta. Dar dacă te-ar face fericită să ieși în lume, să cunoști oameni, te rog, eu n-o să

spun nu. Știu că e greu să stai acasă, când ai fost obișnuită să lucrezi. Muncă voluntară, de pildă? O mulțime de femei în zilele noastre..."

Ciorapii mei atârnau pe calorifer ca un obiect oarecum medicinal. Am întins mâna după ei și am ieșit din baie. Am auzit afară murmurul unui motor. Albie începea astfel de conversații numai când era sigur că avea cum să le încheie rapid. În piațetă, mașina aștepta să-l ducă la Whitehall – o broască neagră, strălucitoare sub zăpada care cădea.

Când pleca la serviciu, ziua se întindea pustie în fața mea. Încetasem de mult să mă prefac că traducerile pe care mi le trimiteau oamenii lui Albie mă puteau ține ocupată. Scurtele comunicate pe care le transpuneam în cea mai elegantă franceză a mea preamăreau victoriile Aliaților și exprimau optimism pentru viitor. Nu erau convingătoare, și nici nu reprezentau vreo revelație. Nu-mi făceam iluzii cu privire la importanța lor. Eram prea neenglezoaică pentru a fi recunoscătoare pentru micile binecuvântări. Dar până și aceste colaborări se răreau. Tratatele erau semnate; procesele criminalilor de război se încheiau unul câte unul.

Nu-mi doream o viață de galerii și ceainării, în care atât de multe femei își pierdeau după-amiezile în fața unor picturi sau cești de porțelan. Când credeau că nu le vede nimeni, zăream pe chipurile lor amintirea războiului, dezorientarea unei reveniri la politețuri fără substanță.

N-aș fi crezut că era posibil să-mi fie atât de dor de casă când Albie nu se afla în preajmă să mă distragă, deși știam că mi-era dor de locuri care nu mai existau. Războiul luase Parisul și Bucureștiul și le înlocuise cu conștiința capacității lor de trădare. Ajunsesem în Alexandria în 1941 și, în timp ce lumea se afla în război, eu mă simțisem în pace acolo vreme de patru ani. Aveam o slujbă. Îmi perfecționam engleza, de parcă aș fi simțit că viața mea va ajunge să depindă de ea.

Știam că Egiptul era un adăpost temporar, că generozitatea forțată a arabilor nu avea să dureze. Acum nu mai rămânea decât Londra, dar eu nu știam cum să iubesc Londra. Albie era biletul meu de intrare în metropolă, însă Albie avea o țară – un continent întreg – de reconstruit, o lume nouă de apărat. Eu nu aveam un țel atât de limpede. În inima unui oraș înghețat, pe o insulă înconjurată de ape reci și cenușii, baierele ființei mele erau înghețate până-n măduva oaselor.

În fiecare dimineață, după plecarea lui Albie, îmi puneam paltonul și galoșii și mă duceam în South Kensington să cumpăr ediția veche de o zi a ziarului *Le Monde*, proaspăt adusă cu feribotul. Ca să mai fac puțină mișcare, treceam în mare viteză printre șiruri de grajduri și străzi lăturalnice, încercând să-mi iau aerul că trebuie să ajung undeva degrabă. Era un obicei nou acest ziar: *Le Monde*. Îl citeam așa cum se citește literatura, de parcă Franța ar fi fost o plăsmuire a imaginației mele, o țară care nu mai exista. Treceam în revistă titlurile în timp ce-mi mâncam pâinea prăjită cu cafea, până aproape de amiază, când ziua va fi trecut pe jumătate, un gând consolator în sine.

„Îți dorești să ți se ducă viața, Ber“, zisese Albie când îi spusesem că cea mai bună parte a zilei e în jur de trei după-amiaza – când lumina e aproape dusă. Era prea târziu să mă mai apuc de ceva, destul de aproape de momentul întoarcerii lui de la lucru, ca să mă mai pot bucura un pic de singurătate – asta dacă era în țară, și nu, ca atât de adesea, în Germania, Franța sau Elveția. Când promisesem să-i fiu aproape, nu se menționase nimic despre o mie de despărțiri temporare.

Europa, așa îi spunea.

— Mâine plec în Europa, Ber. Mă întorc joi.

— Nu ți se pare pervers, Albie, îl întrebasem, să te trezești și apoi să aștepți să se facă trei după-amiază?

— Îți dorești să ți se ducă viața, răspunsese el, întinzând margarină pe pâinea prăjită într-un strat atât de subțire, încât membranele fiecărei celule trosneau sub apăsarea cuțitului.

— Eu nu. Tu faci asta, i-am spus.

Nu înțelesesem bine sensul acelei mici și ciudate fraze. Am crezut că *să se ducă* presupunea ideea de *plecare undeva.*

În timpul uneia dintre acele plimbări matinale, zărisem în vitrina unei agenții de știri un anunț care oferea muncă de secretariat ușoară unei doamne care să vorbească fluent franceza, două după-amiezi pe săptămână sau mai mult. Fusese bătut la mașină pe o bucată de carton cu liniatură albastră. Cineva înfipsese un stegulet de hârtie în colțul din dreapta jos, un steguleț francez, chiar lângă numărul de telefon, pentru a-i momi pe francofonii lăsați în bazinul stâncos din South Kensington de valul în retragere al războiului.

Tricolorul a fost cel care mi-a atras privirea. Făcea cartonașul acela să semene cu anunțurile pe care oamenii le expuneau pe panourile din consulatele și spitalele din Alexandria, în speranța că vor afla vești despre rude sau prieteni. Acum, când Albie a pomenit de lucrat, mi-am amintit de anunț. Chiswick 9940 – nu mi-am dat seama că memorasem numărul, până nu l-am format.

— Tatăl meu e rus, mi-a explicat o voce timidă, poate și distinsă, iar *muncă de secretariat* nu e tocmai corect. Poate o scrisoare din când în când. Un pic de ordine în arhiva familiei, atâta câtă e. Puțină lectură. Sunetul limbii franceze. Companie. Îl vizităm des, a continuat el, aproape zilnic. Dar tata se plictisește. Cândva mergea mult pe jos; acum se împiedică și cade atât de des! Citea; acum se plânge că nici o lumină nu-i ajunge. Da, companie, mai ales companie.

Omul mi-a dat adresa de la serviciu, pentru interviu. Așa era mai puțin stânjenitor, mi-a explicat el, mai puțin deranjant pentru tatăl lui, în cazul în care nu acceptam slujba.

— Sunt sigur că va fi doar o formalitate, doamnă Whitelaw.

Părea a-și cere scuze că era nevoit să mă facă să merg tocmai până-n Chiswick. Aparent, eram prima – singura – persoană care răspunsese.

— Temperatura e în jur de zero grade de săptămâni bune; un moment prost pentru a da orice anunț, a adăugat el.

A râs scurt, sugrumat. *Ha ha*: nici n-a sunat chiar a râset, ci mai degrabă ca și cum cineva ar fi citit două cuvinte scurte dintr-un scenariu nerepetat până atunci. M-a înduioșat timiditatea lui, lipsa lui de siguranță.

Fahrenheit, mi-am zis în timp ce puneam jos receptorul. În Celsius, zero ar fi fost un progres.

A doua zi mă aflam într-un birou mare, de la etajul întâi al unei clădiri georgiene, cu cărămizi de culoarea sângelui închegat și șiruri de ferestre cu tocuri negre, reflectând zăpada. Strada mergea în pantă spre Tamisa, ca o pârtie. Jos erau începuturile unei insule – un mic ostrov, mi-a explicat mai târziu Albie. Tulpini negre de trestie străpungeau straturile de zăpadă de pe vârful ei și câteva rațe traversau peticele de gheață de pe marginea râului. Aerul era plin de drojdie, malț și fum; mirosul cald, plăcut al unei bucătării medievale, la fel de neașteptat după o scurtă călătorie din Earl's Court precum căruțele trase de cai încărcate de butoaie care ieșeau dintr-un depozit de lângă birou și zdrăngăneau pe pavajul de piatră înghețat, pe o potecă dublă tăiată în zăpadă. Luasem metroul și – după jumătate de duzină de opriri – ieșisem la suprafață într-o lume care se clătina pe muchia Revoluției Industriale.

— Albertine Whitelaw, m-am prezentat în timp ce secretara închidea ușa dublă în urma mea. Îmi pare bine să vă cunosc.

— Alexei Carr. Prefer să mi se spună Alex.

Bărbatul s-a ridicat de la birou și a venit să-mi strângă mâna. Mi-a spus că era unul dintre directorii fabricii de bere.

Una dintre cele mai vechi fabrici de bere și afaceri de familie din Londra, mi-a explicat, arătând spre alte clădiri invizibile în spatele pereților. Le zărisem în timp ce mă apropiam de clădirea de trei etaje în care se afla biroul lui, o grămadă dezordonată de acoperișuri ascuțite, turnuri de lemn și hornuri înalte, ca o cetate pe jumătate ascunsă vederii.

— Facem cea mai bună bere din Anglia, a zis el.

— Va trebui să vă cred pe cuvânt, i-am răspuns, nu-mi prea place berea.

Era considerabil mai înalt ca mine, și subțire ca un vrej în costumul lui cu dungi subțiri. Haina părea închisă la două rânduri nu din croială, ci ca și cum ar fi fost nevoie să fie strâmtată, ca și cum ar fi aparținut inițial cuiva mult mai solid. În spatele ochelarilor de sârmă, ochii îi erau migdalați și oblici, o asociere surprinzătoare cu albastrul lor nordic, limpede. M-am întrebat dacă nu cumva era o trăsătură rusească.

A fost un interviu bizar, atât de lipsit de interes pe cât poate fi o astfel de conversație. El părea să nu vrea altceva decât să mă fi văzut. Am încercat să-i explic istoricul pestriț al slujbelor mele și deceniul de dislocări care urmase acestei *agrégation* a mea. Am fost prima din familia mea care a mers la universitate. Am studiat engleza și franceza. Înainte de izbucnirea războiului, intenționam să mă fac profesoară de gimnaziu.

În timp ce Alex Carr se uita la mine, aproape fără să mă asculte, i-am povestit cum am plecat din Paris în 1937 ca să predau franceza într-un liceu bucureștean, dintr-un capriciu; cum asta s-ar putea să-mi fi salvat viața, deși inițial păruse o mișcare proastă; cum am fost evacuată în Grecia, apoi, după scurtă vreme, în Egipt. În timpul războiului am lucrat la British General Hospital din Alexandria, locuind la o familie de sefarzi și pierzând legătura cu cea care trecea drept a mea.

La Paris, locuisem timp de patru ani în familia unei mătuși, i-am spus. Tante Julie, sora mamei mele, conducea un atelier de croitorie împreună cu soțul ei, la fel cum făcuseră și mama și tata. Eram croitori din cele mai vechi timpuri. Părinții și sora mea au murit într-un accident de tren lângă Paris, în 1933; an numai bun de murit dacă erai evreu, după cum s-a dovedit ulterior. Aveam douăzeci de ani – eram prea mare pentru a mai fi considerată orfană, dar prea tânără ca să nu mă simt astfel. Măcar mama avea o soră, i-am spus, cineva la care să mă duc. Vreme îndelungată, până mult după ce m-am stabilit cu soțul meu englez la Londra, am crezut că mătușa și unchiul reușiseră să ajungă la Montreal. Ăsta fusese planul lor, rezumat într-o carte poștală pe care o primisem de la ei, chiar înainte de a pleca din România. În schimb...

În tot acest timp, chipul lui Alex Carr a rămas lipsit de orice expresie. Acum a ridicat mâna, ca pentru a spune *e de ajuns*. Nu a fost nevoie să-i explic ce s-a întâmplat *în schimb*. Existau prea multe povești ca a mea, pentru a mai fi nevoie să fie spusă.

— Soțul dumneavoastră? a întrebat.

— Ne-am cunoscut în 1943.

Am numit regimentul lui Albie.

— Eu eram după colț, în Palestina, a spus el, fără să-l fi întrebat. Tatăl meu e rus, cred că am menționat asta la telefon, a adăugat. Mama era franțuzoaică, dar nu din Franța. O franțuzoaică din Sankt-Petersburg. Tata a hotărât, pe când avea nouă sau zece ani, că nu se va căsători în nici un caz cu o rusoaică, deși el e rus get-beget. Într-un fel, și mama era. O să vi se pară interesant.

După cum vorbea, Carr nu părea rus, dar asta nu era deloc surprinzător. Mulți oameni își schimbă numele, fie pentru a se ascunde, fie pentru a fi asimilați. Și familia mea făcuse asta, de trei ori în ultimii o sută cincizeci de ani. Nu

ajutase la nimic. Nu ne pricepem să trecem neobservați, să ne prefacem a fi ce nu suntem. Recunoșteam această deficiență, absența voinței, în mine însămi.

— Anul trecut, tata a suferit un accident vascular, a continuat Alex Carr. Își revine, dar nu poate face prea multe, și zilele i se par foarte lungi. De aceea m-am gândit să angajez pe cineva care să-l viziteze, să-l distragă. Are deja o menajeră, doamna Jenkins. E devotată, dar nu e un companion, n-are cum. Tata vorbește cu ea în engleză și cu mine în rusă. Cu mama a vorbit mereu în franceză. Încă o mai face uneori... deși ea nu mai e aici să-l audă.

Și-a scos ochelarii și a început să-i șteargă cu o batistă cu arabescuri pe care a scos-o din buzunar, continuând să mă privească. Fără bariera de sticlă, ochii îi păreau mai mari și mai tineri.

O revistă era deschisă la un articol despre actrița Vivien Leigh. Era ilustrat cu o fotografie a starului de cinema purtând o rochie victoriană închisă la culoare, cu guler din dantelă. Alex Carr mi-a urmărit privirea, a luat un plic mare maroniu și a acoperit revista cu el. Avea în continuare o anume stângăcie în mișcări. Tăcerile lungi îi priau mai mult decât mie; mai mult decât majorității oamenilor. Pe biroul lui erau hârtii, registre contabile, facturi, foi de hârtie acoperite cu coloane de cifre, care vorbeau despre responsabilitate și meticulozitate.

— Eventual, dacă sunteți în continuare dispusă, ați putea începe prin a-i face o vizită tatălui meu mâine, doamnă Whitelaw.

Implicit, declara conversația noastră încheiată, oferindu-mi slujba.

— Vedeți cum vă înțelegeți. Asta dacă sunteți liberă.

Mi-a dictat o adresă din Bedford Park.

Peste noapte, orașul a fost măturat de viscol. A doua zi după-amiază, străzile erau lucioase, de parcă ar fi fost îmbră-

cate în sticlă. Crengile străluceau întunecat, scoţând clinchete când se legănau. Vârfurile degetelor, lobii urechilor şi nările mă usturau. Frigul mi-a biciuit fiecare centimetru de piele expusă, în clipa în care am coborât din metrou. Când am ieşit din staţie şi am traversat strada, mâinile mele erau la fel de amorţite ca şi crengile.

Memorasem traseul înainte de a pleca. Ştiam că avea să fie prea frig ca să mă opresc să mă uit pe hartă sau ca să mizez pe faptul că voi întâlni pe cineva pe care să-l întreb de drum. Am trecut pe lângă o biserică de cărămidă pe jumătate îngropată în troiene, apoi mi-am continuat drumul pe o stradă bordată cu castani golaşi. Dacă ignorai temperatura – dacă asta ar fi fost posibil fie şi doar pentru o clipă –, scena ar fi fost una idilică. Acoperişurile şi balustradele, cu bordura lor de zăpadă, făceau casele să pară nişte locuinţe împodobite, dintr-un tablou vechi.

O suburbie-grădină, spusese Albie când îl anunţasem unde aveam să-mi petrec după-amiaza. Îmi construiam astfel vocabularul englezesc împreună cu el, oprindu-mă când nu înţelegeam un cuvânt şi rugându-l să-mi explice concepte care erau noi pentru mine. Eram deja obişnuită cu ideea că suburbia însemna ceva diferit în Anglia, nu un cartier cu locuinţe pentru săraci, ci case drăguţe şi liniştite, departe de smog. *Rus in urbe*, spusese Albie.

Era încântat de veştile pe care i le dădeam, plin de solicitudine, aproape iritant de încurajator. În sfârşit îi urmam sfatul. *Mă dădeam pe brazdă.* Ruşi albi, îşi dăduse el cu presupusul când îi repetasem cele câteva amănunte furnizate de Alex Carr. Marea Britanie era adesea ultima etapă a unei lungi călătorii. Fugiseră din Rusia după 1917, dar deseori ajungeau aici după ce fugeau încă o dată, din Berlin, Paris sau Praga, chiar şi în ultimul deceniu, acum de două ori exilaţi şi de două ori sărăciţi. Erau mulţi în West London.

Îi întâlnisem pe aceşti ruşi albi la Paris. Acolo, ei locuiau în vestul oraşului, în timp ce ai mei – aşkenazii – se stabiliseră în

est. Rușii veneau la tata să-și repare sau să-și retușeze hainele. Între straturile de țesătură veche, el găsea uneori monede de aur cusute în buzunare secrete, și o dată, în spatele unui guler de blană tocit, pus ca o căptușeală între balene, a găsit un document care atesta titlul de proprietate asupra a o mie două sute de deseatine de pământ siberian.

Tata știa câte ceva despre lumea lor din poveștile ajunse în Franța din orășelele poloneze uitate de lume unde au trăit strămoșii mei înainte de a începe să fugă spre vest. Fuseseră cândva puternici acești membri ai nobilimii ruse. Tata îi compătimea și îi trata cu o deferență de modă veche, refuzându-le bacșișurile mari, pe care de fapt nu și le puteau permite. Pe atunci mi se părea că sărăcia și exilul au ceva poetic. Acum nu mai cred asta.

Era ciudat să mă gândesc la angajarea în slujba unuia dintre acești ruși albi ca la primul meu loc de muncă în Anglia. Până la urmă, nu nimeriseră prea rău, îmi ziceam, părăsind Rusia pentru această suburbie liniștită. Era abia trecut de ora patru, dar în multe case luminile erau deja aprinse. Geamurile cu vitraliu aruncau pete pastelate de lumină în grădinile acoperite de zăpadă. În trecere, am auzit câini lătrând, am văzut perdele tresărind.

Casa domnului Carr senior nu se deosebea de altele de pe strada care se curba într-o încercare de a imita o uliță de sat. De-a lungul aleii care ducea spre ușă se ițeau din zăpadă câteva bețe, tulpinile unor tufe de trandafiri tunse pentru iarnă. Deasupra intrării, se contorsionau ramuri de glicină în adormire. O femeie mi-a deschis ușa, apoi m-a lăsat o veșnicie, cel puțin așa mi s-a părut, să aștept în hol, lângă un cuier decorat cu plăcuțe de aramă bătută, cu rodii dolofane în relief. Pe el erau atârnate două paltoane: unul bărbătesc, exotic, cu manșete gri din astrahan, și altul de damă, cu textură și culoare de mușchi și un fular ruginiu stând să cadă dintr-o mânecă. Dedesubt, erau aranjate câteva pe-

rechi de pantofi și galoși, într-un rând ordonat. Dinăuntru venea miros de cărți vechi și mobilă lustruită. În cele din urmă, s-a auzit târșâit de papuci și un bătrân a deschis ușa, pentru a mă pofti în casă. Avea aceiași ochi oblici ca ai fiului său.

— Doamna Vitélo. Dumneavoastră trebuie să fiți. Serghei Carr. Încântat. Mi s-a adresat în franceză și mi-a sărutat mâna încă înmănușată. Vă rog, intrați. Dați-mi voie să vă iau haina.

Mi-a trebuit ceva timp să-mi dau seama că rostise o versiune a numelui Whitelaw, pronunțat cu un jucăuș accent franțuzesc. Nimic nu sună mai străin de limba franceză decât acel W cu care începe și se termină numele meu de familie. La început am crezut că mă grăbește să intru.[1]

— *Enchantée, Monsieur Carr*, i-am răspuns, scoțându-mi paltonul și îndesându-mi mănușile în buzunare.

Citisem și tradusesem, dar nu mai vorbisem franțuzește de luni de zile. Cuvintele sunau ciudat pe buzele mele, ca un cod secret regăsit.

— *Moniseur Ka*, m-a imitat el, ca amuzat de accentul meu. Numele astea englezești ale noastre, doamnă Whitelaw, nu sunt prea plăcute pentru o ureche galică, nu-i așa?

Avea probabil puțin peste optzeci de ani și era la fel de înalt și de subțire ca fiul său. Pomeții înalți și coama leonină de păr alb și ondulat îi dădeau un aer distins. Semăna cu un dirijor de orchestră. Era îmbrăcat și pieptănat cu o grijă accentuată, deși semnele de pierdere a controlului erau vizibile pretutindeni, dacă te uitai de aproape: un smoc de barbă omis la bărbierit, o pată pe reverul sacoului de tweed, un buton care prindea numai interioarele manșetei duble. Partea stângă a feței îi era lăsată în jos. Îl făcea să pară pe punctul de a izbucni în lacrimi chiar și când zâmbea. Își târa bastonul

1. Aluzie la cuvântul franțuzesc *vite*, „repede".

pe gresie, vârful de cauciuc lăsând în urmă vagi pete negre, când a pornit înaintea mea și a intrat în bibliotecă.

Interiorul – confortabil, dar departe de a fi unul luxos – era punctat de obiecte rusești: icoane, un samovar pe o măsuță, câteva figurine de porțelan cu patinatori și balerine pe rafturi. La toate acestea, într-un fel, mă așteptasem. Nu mă așteptasem în schimb să văd acuarele cu zecile, acoperind orice suprafață. Câteva înfățișau interioarele prin care treceam, creând efectul optic al regresiei infinite, o *mise en abyme*. Majoritatea erau imagini cu flori, flori și nenumărate buchete într-o varietate de vaze – liliac și crini, trandafiri în diferite etape ale ciclului lor de viață, crizanteme explodând precum artificiile, legături groase de zambile și narcise, buchete delicate de sângele-voinicului, violete și margarete – pereți întregi acoperiți cu flori care se ofileau în rame înguste, aproape identice. Unele frizau abstractul, constând din două-trei linii simple și elegante, altele erau de un verosimil furibund, trădând orele de trudă în urma cărora apăruseră. Fiecare tablou în parte ar fi putut fi frumos, dar efectul lor cumulativ avea ceva copleșitor, aproape deprimant.

— Soția mea, a spus Monsieur Carr, ridicând mâna tremurândă și arătând cu bastonul spre un tablou înfățișând un buchet de anemone într-un borcan de gem, așezat pe șemineul pe lângă care treceam în momentul acela.

Și-a dat ochii peste cap, mimând exasperarea, ca și cum soția lui ar fi fost în cameră și ar fi putut lua act de nemulțumirea lui în privința aglomerației, dar altceva n-a mai spus despre picturi. Vocea îi răsuna de o singurătate cauzată de ceva dincolo de absența fizică, egalată doar de singurătatea pe care o emanau imaginile de pe pereți.

În bibliotecă nu erau flori. În schimb, în locurile lăsate libere pe rafturile încărcate de sute de cărți erau atârnate câteva documente înrămate, scrise în alfabet chirilic rus, am presupus eu, iar deasupra șemineului, portretul în ulei, neînrămat, al unui cuplu. Cu marginile ei neregulate și brazda

verticală adâncă pe mijloc, pânza părea să fi fost tăiată în grabă din rama originală, ținută împăturită multă vreme și apoi întinsă din nou, pe alte stinghii de lemn. Înfățișa un bărbat sever, chel, cu urechi de o formă ciudată. Sprâncenele ridicate îl făceau să pară că se pregătește să-i pună o întrebare privitorului. Lângă el, dar fără să-l atingă – distanța fiind scoasă și mai tare în evidență de cuta nefericită – era o femeie mai tânără, ale cărei bucle strălucitoare se pierdeau în fundalul întunecat de vreme. Zâmbea într-o parte, spre ceva sau cineva de dincolo de pânză. O mână palidă, elegantă, cu mai multe bijuterii pe degetul inelar era ușor ridicată și îndreptată spre partea opusă bărbatului, ca și cum ar fi fost surprinsă în timp ce se întindea să ia ceva. Ca procedeu de a evidenția talentul pictorului, poza ei nu putea fi criticată, dar sugera ceva reținut în firea ei. În toată casa aceea – cel puțin în încăperile prin care trecusem –, femeia din tablou era singura care părea să emane o energie încă nesupusă, un *élan vital*.

— Mama și tatăl meu, a spus Monsieur Carr, la Sankt-Petersburg, cu o lună sau două înainte să mă nasc.

Abia când a spus asta, am observat vaga bombare a pântecelui sub rochia ei neagră, severă. Decolteul modest părea aproape șocant: un gât alb ca laptele, în atâta întunecime.

— Pictorul a surprins bine înfățișarea tatei, dar de *Maman* nu sunt sigur, a continuat Monsieur Carr. A murit foarte tânără. N-o să vă întreb dacă ați fost la Sankt-Petersburg. Acum e prea târziu, oricum, de treizeci de ani e prea târziu. Orașul nu mai există.

Am scuturat din cap. Știam prea puține despre Rusia. Nu mă puteam imagina dorindu-mi să merg la Leningrad, sau în ce-o mai fi rămas din el. Albie vorbea despre asediul acestui oraș ca despre cel mai rău moment al războiului. Mult mai rău decât Dachau, zicea el, mult mai rău decât Belsen. Eu refuzam posibilitatea comparației, un infinit de suferință față de altul.

— Bietul oraș, i-am spus lui Monsieur Carr. Situația se va îmbunătăți curând, sper.

Platitudini, știu; e un mod de a-ți păstra sănătatea mintală.

— Nu, nu în timpul vieții mele. Nici în timpul vieții dumneavoastră, aș zice, mi-a răspuns Monsieur Carr.

Franceza lui era perfectă.

Menajera a adus o tavă mare de argint: un ceainic și două cești, o carafă mică de lapte, două farfurioare, cu câte un biscuit pe fiecare, și o pereche de șervete de bumbac împăturite.

— Mulțumesc, doamnă Jenkins. Vă rog să luați o pauză. Noi vom termina până la ora șase, a spus Monsieur Carr, dându-i voie să plece.

Vorbea engleza la fel de bine ca franceza – aproape ca un nativ.

— Iar acum o să închid pur și simplu ochii, a spus el, trecând din nou la franceză. O să fie încântător să vă aud citind: de la început, de ce nu?

A luat o carte din bibliotecă, aparent la întâmplare, și mi-a întins-o după ce a deschis-o la prima pagină, apoi s-a așezat într-un fotoliu, lângă șemineu. Bastonul i-a alunecat pe covor. A întins mâna după ceașca de ceai și a închis ochii. Mi-am dres glasul în clinchetul porțelanului.

— „*Nous étions à l'Étude, quand le Proviseur entra, suivi d'un nouveau habillé en bourgeois et d'un garçon de classe qui portait un grand pupitre. Ceux qui dormaient se réveillèrent, et chacun se leva, comme surpris dans son travail...*“[1]

M-am oprit să-l privesc pe bătrân. Își pusese ceașca pe măsuța de lângă el. Stătea cu ochii închiși și obrazul lipit de

1. „Eram în sala de meditație când intră directorul urmat de un elev *nou*, îmbrăcat orășenește, și de un băiat de serviciu, care aducea un pupitru din cele mari. Cei care dormeau se treziră, sărind cu toții în picioare, ca și cum ar fi fost surprinși făcându-și lecția“ (Gustave Flaubert, *Doamna Bovary*, traducere de Demostene Botez, E.S.P.L.A, București, 1956, p. 17).

aripa fotoliului, cu buzele întinse în acel zâmbet ușor într-o parte. Nu mă obosisem să mă uit la titlul cărții înainte de a începe, dar nu mai era nevoie.

Aveam cincisprezece ani când am citit pentru prima dată *Madame Bovary*. Toate poveștile despre Cole Porter, Josephine Baker, Magritte, Dalí și Buñuel te fac să crezi acum că Parisul era centrul lumii în 1928, dar mie arondismentul al treilea mi se părea mult mai plicticos decât Rouenul secolului al XIX-lea. Parcă aș fi reintrat în corpul meu de adolescentă, tolănită pe pat cu cartea deschisă, sprijinită de pernă, cu bârnele încrucișate pe tavanul de deasupra, cu nori cenușii plutind peste fereastra mansardei din orașul la fel de cenușiu, în timp ce opt etaje mai jos, tata și mama lucrau în atelierul lor de croitorie și – la un etaj aflat la jumătatea distanței dintre noi – Arlette, sora mea mai mică, exersa fără încetare la pian, încercând să-și memoreze partiturile.

Cum fusese oare posibil ca toată muzica aceea să dispară? Asemeni lui Monsieur Carr, care vorbea cu soția lui moartă, compuneam și acum scrisori către Arlette, povestindu-i despre Albie și zugrăvind Earl's Court în culori mai frumoase decât cele reale.

Ori de câte ori mă opream, Monsieur Carr deschidea ochiul drept și aștepta să continui, închizându-l îndată ce reluam lectura. Și am continuat așa, ba atentă la cuvintele pe care le citeam, ba lăsându-mi gândurile să hoinărească departe de text, până când l-am observat pe Alex Carr stând în prag, îmbrăcat în palton și ascultând. Afară era întuneric beznă.

Stația de metrou era goală când Alex Carr m-a condus la tren. Încercasem să-i refuz oferta. Mi se părea inutilă, ba chiar un pic ridicolă în lumea noastră nouă, această curtoazie de modă veche, de a conduce o femeie până în stație. De câteva ori s-a întors spre mine să-mi spună ceva, dar s-a răzgândit. Am stat mult timp lângă mica sobă din sala de așteptare pustie, uitându-ne în lungul peroanelor și al șinelor care se

întindeau spre vest, departe, în suburbiile Londrei. Farurile chihlimbarii, ca niște ochi de pisică, se vedeau de la o distanță de aproape o milă, în timp ce trenul se apropia prin ninsoare.

— A fost foarte amabil din partea dumneavoastră, doamnă Whitelaw, a spus el când trenul s-a oprit cu un scâncet răgușit de metal pe metal. Am văzut cât de mult i-a plăcut tatei lectura dumneavoastră. Sper că și dumneavoastră. Sper că veți continua. De două ori pe săptămână, mai des dacă doriți, și vă rog să alegeți zilele care vă sunt convenabile. Nu e nevoie să fie doar lectură. Orice doriți. Orice activitate care vă vine în minte.

O spunea de parcă tatăl lui și cu mine am fi pornit o afacere împreună.

— Îi va face tare bine să iasă din el, a adăugat.

— Și mie... am mărturisit.

Fără să-mi dau seama că o s-o fac, până nu s-a întâmplat, m-am ridicat pe vârfuri și l-am sărutat pe obrazul înghețat. La Paris, ar fi fost un gest oarecare. La Alexandria, o invitație. Despre ce însemna el la Londra nu aveam încă habar. M-am uitat pe fereastră, în timp ce metroul pleca din stație. El a rămas pe loc, cu zăpada depunându-i-se pe borul pălăriei.

Acasă, Albie pusese deja masa pentru cină. În soba cu gaze fusese aprins focul; flăcări albăstrui lingeau cărbunii falși în spatele ușilor gotice, dantelate. Camera era aproape caldă. Albie mă aștepta radios.

— Ber, draga mea, a spus el în timp ce turna supa și așeza castronul în fața mea cu un zâmbet, mândru de talentele lui culinare, așteptând în mod evident un raport detaliat al activităților mele. Sper că ai avut o zi bună.

Verdele viu al lichidului era atât de surprinzător, încât am izbucnit în râs și, aproape imediat, în plâns. Nu știam cum să reacționez la eforturile lui. În centrul mesei erau un buchet de flori albe într-o vază, un bloc galben de unt sub o cupolă de sticlă și o pâine aurie, pe un tocător. Forma acesteia era și mai surprinzătoare decât culoarea supei: două

mingi de aluat coapte una peste alta, ca un om de zăpadă decapitat.

— Noi numim asta pâine țărănească, mi-a explicat Albie, oprindu-se cu cuțitul de pâine chiar deasupra ei. Albă. E încă ilegală, la drept vorbind. Pentru tine, Ber.

Se vindea numai în Soho și Fitzrovia, a adăugat el, o interpretare italienească a unei rețete tradiționale britanice. Probabil că se dusese în West End special ca s-o cumpere. Știa că voi interpreta acest gest ca pe un dar. Moale cum e *challah*-ul vostru, sau ca *brioche*, a zis. Coroana crescută părea să promită o lume nouă, în care mâncarea va fi din nou proaspătă și abundentă.

— Astăzi păreți mai fericită, Madame Vitélo, a spus Monsieur Carr când am intrat din nou în bibliotecă, două zile mai târziu. Chipul îi era colorat și înjumătățit de lumina soarelui, filtrată prin vitraliu. Stânga era verde și înghețată într-o expresie tristă, dreapta, rozalie și zâmbitoare.

Măsuța era aranjată pentru ceai. În loc de biscuiți, pe farfurioară erau două felii de chec cu chimen. Am luat *Madame Bovary*, cu semnul de carte acolo unde-l lăsasem, și m-am pregătit să citesc. Monsieur Carr și-a întins buzele spre dreapta într-un surâs larg. A ridicat mâna, ca pentru a-mi cere să aștept.

— Mi-a plăcut foarte mult lectura dumneavoastră, data trecută. Sper că veți continua să mă vizitați. Fiul meu nu mi-ar fi putut face un cadou mai frumos decât compania dumneavoastră. Și mă întreb dacă ați vrea să mă însoțiți într-o excursie în curând. La Shepperton. E la numai o oră distanță. Studiourile de film. Am primit o invitație. Vor face un film special în primăvara asta, și nepotul meu, Gigi, va juca în el un rol unic: al meu. Alexei ne va împrumuta o mașină cu șofer.

Referirea la nepot m-a luat prin surprindere. Nu sunt sigură de ce. Alex Carr avea patruzeci și ceva de ani; era logic

să fie căsătorit, să aibă un copil. Copii, chiar. Mai mulți copii. Și să existe o mamă a acestor copii. N-am avut prea mult timp să mă întreb de ce ar fi vrut cineva să facă un film despre Monsieur Carr. Viețile noastre erau ciudate, mai ales la vremea aceea, când Londra era atât de răscolită de urmările războiului și de tulburările de pe continent. Neobișnuită ar fi fost o viață fără drame, o viață lipsită de evenimente.

— Doamnă Jenkins, a strigat Monsieur Carr, sunteți bună, vă rog, să aduceți invitația aceea de pe masa din sufragerie? Aș vrea să-i arăt doamnei Whitelaw despre ce fel de ieșire vorbim.

Menajera a intrat cu plicul în mână, ca și cum ar fi așteptat la ușă în tot acest timp. M-am uitat uluită la adresă.

Prințului Serghei Alexeevici Karenin,
20 Queen Anne's Grove,
Bedford Park,
Londra W4

— Vă rog să-l deschideți, doamnă Whitelaw, a spus Monsieur Carr. Citiți invitația. O să vă placă această excursie. Se face un film despre mama mea.

2
Air Street

Seara aceea era un fel de aniversare. Eu și Albie eram căsătoriți de un an și jumătate. Când căsnicia e tânără, marcăm micile aniversări, pentru că cele mari par imposibil de îndepărtate.

Ne-am îmbrăcat de gală. Noul smoching al lui Albie fusese achitat dintr-o alocație care nu avea nimic de-a face cu cartelele de rații, dar care avea pe de-a-ntregul de-a face cu genul de evenimente internaționale la care se presupunea că trebuia să participe acum din când în când. Avansa pe scara socială a lumii, reprezentând Marea Britanie. Eu purtam cea mai bună – singura – rochie de cocteil pe care o aveam. Făcută de Tante Julie ca dar de despărțire în ajunul plecării mele la București, era o copie după un model Schiaparelli, destul de ușoară încât să supraviețuiască mutărilor care i-au oferit câte un public nou pentru fiecare rară ieșire. Soarele Mediteranei putea concura cu ea, chiar o putea umbri. La Londra însă, strălucea ca un bec de o mie de wați, șocant de roz în comparație cu tweedul austerității. La asta se adăuga magia cuprinsă în zecile de tăieturi iscusite. Mătușa mea era o maestră. Știa să îmblânzească mătasea, s-o facă să curgă și să urmeze pielea fără a se lipi vreodată de ea. Nu puteam să port rochia fără să mă gândesc la familia mea, și totuși trebuia să încetez să mă gândesc la ea, ca să-mi pot vedea de viață.

Albie și-a mângâiat mustața, într-o încercare zadarnică de a-și masca o expresie de plăcere.

— Scarlett, draga mea, a zis el, imitând accentul sudiștilor și prefăcându-se că nu mă mai văzuse în rochia aceea, deși o purtasem la practic toate ocaziile festive, inclusiv în luna de miere de-o noapte, la hotelul Cecil din Alexandria.

— Această... cum îi spui tu?... e pur și simplu spectaculoasă. Parcă ai fi în flăcări.

Având în vedere temperatura din casă, o trimitere la *Lumina de gaz*[1] sau o altă astfel de melodramă întunecată ar fi fost mult mai potrivită decât aceea la *Pe aripile vântului*. Totuși, încântarea lui Albie în fața înfățișării mele neenglezești era autentică. Adora să audă oamenii vorbind despre „soția lui europeană", ca și cum căsnicia noastră ar fi reprezentat un semn al bunăvoinței lui față de lumea nouă, postbelică, un angajament de a contribui la crearea ei. De fapt, el era mult mai european decât mine. Mie, până și cuvântul Europa mi se părea alterat. Aș fi preferat o lume cu totul nouă, în care noi doi să arătăm la fel, de nedistins.

Călătoria cu taxiul la St James a durat mai mult decât dacă am fi mers pe jos, dar vremea era o scuză bună pentru această extravaganță. Zăpada scrâșnea sub tălpi. Tivul de mătase al rochiei mele era țeapăn, ca pânza de cort. Când am ajuns în Piccadilly, am coborât un pic geamul mașinii și, împreună cu pala de aer înghețat, înăuntru a năvălit miros de gunoi și de cărbuni arși. Trecuseră douăzeci și una de luni de la capitularea necondiționată a germanilor, și totuși semnele de avertizare și lacătele continuau să păzească ruinele, până și în inima orașului. Biserica St James era o carapace fără acoperiș. Pereții băncii de alături fuseseră sfâșiați de

---

1. *Gaslight*, film produs în 1944 de regizorul american George Cukor la studiourile Metro-Goldwyn Mayer și având-o în rolul principal pe Ingrid Bergman. (N. red.)

șrapnele. O sută de metri mai la stânga se aflase cândva o ceainărie, a cărei cupolă de sticlă fusese spulberată de o bombă și acum stătea deschisă, pradă intemperiilor.

— Patruzeci și doi de oameni au murit aici, a spus Albie. Eu eram într-un bar pe Air Street. Îmi omoram timpul prin Londra, în loc să omor macaronari în Africa de Nord. Îmi tot băteam la cap superiorii să mă trimită în Alexandria.

— Ai fi putut foarte bine să mori aici, i-am spus, trăgând cu ochiul printre grămezile de lemne la un ciob care se proiecta în sus, ca aripa unui pian maiestuos, sprijinit de ciotul carbonizat al unui palmier. Probabil că erai la mai puțin de o sută de metri distanță.

— O sută de metri mi se păreau destul de mult. Am dat fuga să ajut la salvarea victimelor, a spus Albie. În noaptea aceea, când bombele au lovit Piccadilly, în aer era un miros ciudat de zahăr ars. În liniștea care s-a lăsat după ce zidurile au căzut și strigătele s-au stins, am auzit un sunet, ca fluturatul unei imense pânze de corabie, undeva deasupra mea. *Îngerul din Mons*[1], a spus un bătrân, în timp ce trăgeam cadavrul unei femei de sub dărâmături. N-am știut dacă se referă la cadavru sau la sunetul de deasupra noastră.

— Da, ruinele par atât de vechi acum, îngropate sub zăpadă, am zis. De parcă ar fi fost aici dintotdeauna. Ca o cetate străveche.

— Mie nu-mi par așa vechi, a spus Albie. Încă simt părul acelei femei tinere agățându-mi-se de haină și încâlcindu-mi-se în nasturi. O dungă neagră de pe spatele gambei ei era mânjită în dreptul gleznei, în locul de unde o apucase omul acela. Linia fusese trasată cu grijă, pentru a imita cusătura unui ciorap. I-o făcuse, pesemne, o prietenă, înainte

1. Referire la o legendă populară despre o ceată de îngeri care i-ar fi apărat pe soldații britanici în Bătălia de la Mons, la începutul Primului Război Mondial, în august 1914.

de a ieşi în oraş. Dar acum piciorul îi era răsucit într-o poziție atât de stranie, încât aproape ai fi crezut că fata și-ar fi putut-o trasa singură.

Eu urmărisem evoluția Blitzkrieg-ului de la celălalt capăt al Europei, simțind, în mod bizar, tot mai puțină frică, pe măsură ce trupele lui Hitler înaintau. La începutul lui 1940, mi-era deja greu să-mi păstrez postul de profesoară la Bucureşti. La sfârşitul lui septembrie, mi-a fost imposibil să rămân acolo, deși nemții erau încă la vreo două țări depărtare. Am fost evacuată la Salonic, cu un grup de profesori de la Alliance Française, pe care i-am lăsat în urmă în Macedonia. Încercau să se întoarcă în Franța. Știam că Franța, pentru mine, devenise o idee proastă. Căzuse de mult, iar între Paris și Bucureşti nu era decât un întuneric tot mai adânc. Știrile din România păreau monstruoase și deconcertante. Îi omorau nu numai pe evrei, ci și pe ai lor, pe cei mai mari. Am mers mai departe, pe vase tot mai mici, spre insule tot mai mici, tot mai departe spre sud și est, cu un bagaj mai puțin de fiecare dată, până când am rămas complet singură, și tot ce aveam încăpea într-un rucsac mic.

În tavernele de pe malul Mării Egee, oamenii vorbeau despre *Tsortsil*[1] ca despre o creatură mitică, precum Menelaos sau Agamemnon. În Creta, îmi amintesc, un bătrân a împins un şir de piese de domino cu un deget artritic. Când ultima piesă a căzut, a spus: „România, da. Vulgaria, da. Elada, nu. Anglia, niciodată." Am dat din cap aprobator, dar nu credeam.

— Eram sigură că va cădea și Anglia, i-am spus lui Albie.

Am prins privirea şoferului în oglinda retrovizoare. Era întunecat și mustăcios, un străin ca și mine. Londra era plină de oameni ca noi; mult mai mulți oameni ca noi, îmi părea adesea, decât oameni ca soțul meu.

— „Nu vă mai faceți griji că intră la apă", a citit Albie o reclamă la lână Emu, pe toată lungimea unui autobuz care

1. Pronunțare stâlcită a numelui Churchill.

se târa pe lângă noi, ca pentru a-mi sugera că, pentru seara aceea, conversația serioasă luase sfârșit. Deasupra desenului înfățișând o pasăre veselă, am văzut un bărbat care se uita pe fereastra autobuzului, vizibil obosit. Stătea cu fruntea lipită de geam, iar barba neagră ca smoala și pălăria ciudată îl făceau să pară un figurant dintr-un spectacol de operetă, un ofițer din vreo armată est-europeană dispărută, un om dezrădăcinat, blocat într-o slujbă nefericită undeva în West End, care lua autobuzul spre casă pentru că era mai ieftin decât metroul, pentru că nu se grăbea să se întoarcă, pentru că nu-l aștepta nimeni.

Albie mi-a ridicat mâna și a sărutat triunghiul de piele expus de marginea evazată a mănușii. I-am simțit mustața moale, ca atingerea unui pui de focă. Ochii îi străluceau în semiîntuneric, cu pupilele atât de mărite, încât acopereau inelele irisurilor; acel albastru-cenușiu al Mării Nordului, oceanul german. În felul lui foarte englezesc, Albie părea inconștient de frumusețea lui, tratând-o ca pe ceva natural, precum ninsoarea sau cerul senin.

Îmi părea distant, mai ireal în Londra decât îmi păruse în Egipt, ca și cum, la un moment dat, pe neobservate, o dublură îi preluase rolul, cineva care-i învățase toate replicile la perfecție, dar cu care nu mai eram cu adevărat în contact. Vorbeam puțin, râdeam, făceam dragoste, dar parcă ocupam un loc la câțiva pași în afara corpului care interacționa cu al lui. Albie cel din Alexandria mi-ar fi remarcat distanța și mi-ar fi cerut explicații pentru ea. Albie cel din Londra se încăpățâna să nu bage de seamă. Mă prefăceam și eu, la rându-mi. Mă purtam ca și cum încă îl cunoșteam.

Restaurantul era ascuns în inima cartierului St James, într-unul din acele pasaje înguste care par învăluite pentru totdeauna într-o versiune cinematografică a ceții londoneze. O intrare discretă se deschidea spre o mică recepție și un vestibul ticsit de paltoane, pentru ca apoi să fii tu luat prin

surprindere de una dintre cele mai grandioase scări din Londra, o scară de marmură care părea mai potrivită pentru un teatru de operă *Belle Époque*, decât pentru un subsol din Piccadilly. Am observat chipuri întorcându-se spre noi în clipa în care am intrat, discrete semne de salut către Albie, ochi oprindu-se o clipă asupra mea.

— Vezi, iubito, restaurantele își păstrează cele mai bune mese pentru clienții cei mai atrăgători, a spus Albie în timp ce-l urmam pe *mâtre d'hôtel* spre o platformă centrală, cu cea mai bună vedere din încăpere. Când sunt cu tine, nu trebuie să-mi fac niciodată griji că va trebui să stau lângă bucătărie.

După prima sorbitură de șampanie, a scos din buzunarul hainei o cutiuță de catifea. O verighetă, am bănuit eu, un înlocuitor pentru veriga de cupru de pe inelarul meu, care-și îndeplinise misiunea în Alexandria, la fel de modestă ca și ceremonia însăși. Existase o presupunere nerostită că va fi înlocuită la un moment dat, când *lucrurile vor reveni la normal*, orice-ar însemna normal. Alesesem inelul într-un bazar și mă târguisem pentru prețul lui vrednic de milă, pentru că vânzătorul se aștepta să facem astfel, ca să-i poarte noroc. De atunci îmi lăsase pe deget un semn negru, pe care nu-l putusem șterge, oricât mi-aș fi înmuiat și mi-aș fi frecat degetul. Degetele cuplurilor vechi se îngroașă în jurul verighetelor, așa cum crengile de glicină cresc în jurul metalului care le leagă de zid. Verigheta mea a lăsat în urmă un tatuaj.

Albie remarcase dunga neagră în timp ce mă spălam. Luase verigheta de pe chiuvetă, se uitase la ea ca și cum n-ar fi izbutit să identifice obiectul și promisese – deși nu conta – că o va înlocui. Aur alb, sugerase el; mult mai puțin strident. În Egipt, ne cam săturaserăm de strălucire.

— Sper că o să-ți placă, Ber.

A desfăcut o mică închizătoare și a ridicat capacul.

Bănuiala mea fusese greșită. În cutie se afla o brățară din zale de aur fine. Odihnindu-se pe o pernă de catifea neagră, arăta ca un lănțișor pentru un copil, sau pentru o păpușă.

— Un lanț Prince of Wales, mi-a explicat Albie. L-am cumpărat la o licitație în Berlin.

Am încercat să nu mă gândesc la persoana căreia îi aparținuse. Nu fusesem niciodată în Germania. În adolescență, visam la veri petrecute în Spania sau Italia, dar rareori mă gândeam la Germania. Mult prea curând, avea să devină imposibil să nu mă gândesc la ea.

„Acum trebuie să sufere germanii; e rândul lor", spunea Albie câteodată, după ce războiul se încheiase, ca și cum suferința germanilor m-ar fi putut alina, ca și cum revanșa ar fi putut schimba ceva. În astfel de momente întrezăream avantajele obârșiei lui englezești. Nu obârșia nobilă, asta o putea avea oricine, oriunde, ci acel simț special pentru fair play, credința nestrămutată că viața va face dreptate în cele din urmă.

— Berlin, draga mea, da, a zis Albie, ridicând paharul. O să te duc acolo curând, îți promit.

Părea incapabil să priceapă că nu mai voiam să călătoresc nicăieri. Și cu atât mai puțin la Berlin. Mi-a prins lănțișorul la încheietura mâinii.

— E frumoasă, Albert. Mulțumesc.

Brățara părea prea fragilă ca să fie purtată, dar era izbitor de elegantă. Avea ochi bun.

— Știam c-o să-ți placă, a răspuns el cu un exagerat accent yankeu. În clipa în care am pus ochii pe ea, copilă, am și văzut-o la mâna ta.

Copilă-n sus, copilă-n jos, deși nu mai pomeneam nimic de copii de-adevăratelea. Mai era o cutie, destul de asemănătoare cu o casetă de bijuterii, într-un sertar al noptierei mele, și în ea, o cupolă de cauciuc, *made in the USA*, cu un arc circular care se încorda noaptea cu întrebări nerostite.

— Un copil – adică să avem unul – ar fi ceva irevocabil, spusese Albie la scurt timp după ce făcuserăm dragoste pentru prima dată.

Am fost de acord, mult prea repede, și n-am mai deschis niciodată subiectul. Știam că nu vorbea despre angajamentul

lui față de noi, care părea de nezdruncinat, ci față de viața însăși. Eu credeam în soartă, Albie credea în planificare, dar nici unul din noi nu se simțea pregătit să devină părinte. Ca să predai ștafeta, trebuie să fii convins că viața merită să fie trăită. Și asta era problematic pentru amândoi, din motive diferite, chiar și când lumea din jur striga, practic, Da vieții. Ziarele erau pline de statistici uluitoare, care vorbeau despre o omenire dedicată afacerii procreării cu aceeași ardoare cu care se dedicase distrugerii, cu doar câteva luni mai devreme.

După ce am băut un pahar de șampanie, Albie a trecut la bere și la ceea ce descria drept gusturile lui britanice simple, deși el era cel care alesese un restaurant plin de cristale și pluș roșu, atât de franțuzesc și de modă veche, încât nimeni nu te-ar fi putut acuza dacă te-ai fi așteptat ca Escoffier[1] să iasă din bucătărie și să-și salute oaspeții. Ospătarii își făceau de lucru cu capacele lor bombate din argint și împingeau cărucioare cu lămpi cu ulei și decantoare de lichior, gata să flambeze *crêpes Suzette* și *cherries jubilee* în clipa în care le cereai. Albie sorbea din bere și vorbea despre culegerea hameiului în Kent, sau așa cred, deși nu-mi pot da seama de ce. Chiar și cele mai simple cuvinte îmi veneau încă de hac din când în când. Erau atât de multe, încât melodia limbii se îneca în ele, astfel încât semănau mai degrabă cu sunetele făcute de floricelele de porumb atunci când se coc. Cine putea să facă diferența între atâtea beri negre, blonde sau de ghimbir? Engleza avea prea multe cuvinte pentru băutura care mergea cel mai bine cu cartofi prăjiți și avea gustul regretului.

Câțiva bărbați rumeni la față l-au recunoscut pe Albie și s-au ridicat de la mesele lor ca să-l salute. El și-a ridicat

1. Georges Auguste Escoffier (1846–1935), bucătar legendar francez, unul dintre cei mai importanți contributori la modernizarea și popularizarea bucătăriei franceze.

paharul uriaș, în semn de răspuns. Pe eticheta sticlei apărea o imagine cu renumita berărie de lângă râu.

— Știu locul ăsta, am spus, punând degetul pe imaginea acelei impunătoare clădiri georgiene în care-l cunoscusem pe Alex Carr. Cea mai bună bere din Anglia.

— Noroc că-i amară, a șoptit Albie, întorcându-se spre mine și, cu un gest al capului, încurajându-mă să ridic paharul spre cunoștințele lui.

Londra era plină de tineri ofițeri ca el, bucuroși că fuseseră demobilizați, părând să creadă că tocmai stătea să înceapă o nouă petrecere cu ocazia victoriei.

— Aș arăta ca un papă-lapte dacă aș mai avea cupa aia cu lichid spumos în fața mea, a adăugat el.

— Nu se face, nu-i așa? am întrebat, ridicând paharul.

Eu am fost cea care a hotărât să mergem pe jos acasă. Mă simțeam veselă și amețită.

— Ce-s cinci kilometri între prieteni? a zis Albie. Te duc în brațe până acasă, dacă e nevoie, Ber.

Luna plină atârna jos, deasupra noastră, în timp ce traversam Hyde Park prin partea de sud. Zăpada ne scârțâia sub picioare. Ciorapii mei scoteau un fâșâit uscat, înghețat, și îmi simțeam lobii urechilor și nările subțiri ca foița de hârtie. Nu-mi mai fusese niciodată atât de frig, dar eram prea amețită ca să-mi pese. Albie s-a oprit și s-a întors cu fața la mine în umbra memorialului cu același nume ca al lui. Mâna lui a găsit o deschizătură între nasturii paltonului meu, s-a strecurat pe sub marginea fularului gros de lână și mai departe, prin celelalte straturi, trecând de rochia de mătase și de sârmele înghețate ale sutienului.

— *Soutien-gorge*, a numit el obiectul de îmbrăcăminte în franceză.

Accentul lui englezesc imposibil făcea să pară că puneam în scenă o lecție la școala serală pentru orbi. L-am împins, și Albie a căzut încet, deliberat, trăgându-mă după el pe mormanul de zăpadă virgină. Silueta întunecată se înălța în

lumina lunii deasupra noastră, cu bucuria neînfrânată a cuiva proaspăt scăpat dintr-o ascunzătoare; un prinț german, protejat de englezi, chiar și în toiul Blitzkrieg-ului.

— E scandalos monumentul ăsta, a zis Albie, uitându-se în sus. Și nu m-am gândit niciodată la asta până acum. Și dacă ne referim numai la dimensiunile lui nebunești. Cum a putut o femeie să construiască așa ceva pentru un bărbat, oricine ar fi fost el? Tu ai face-o, Ber? Ai ridica ceva la scara asta în cinstea soțului tău, după ce el ar muri?

— Da, am spus. Și l-aș polei cu aur, dacă aș avea bani.

M-a sărutat. Buzele lui păstrau un gust autumnal, în ciuda troienelor de zăpadă din jur; de tutun și bitter. Albert de Saxa-Coburg Gotha veghea asupra noastră, cu chipul său lătăreț, ca al unui mire de țară.

Când am ajuns acasă, am căzut într-un somn târziu, adânc, astfel încât, când a sunat ceasul deșteptător, ni s-a părut că trecuseră doar câteva minute. Am așteptat ca Albie să-l oprească, apoi am întins mâna spre partea stângă a patului și am descoperit că nu mai era acolo. Așternutul mirosea a sex și perna lui era caldă încă, dar el era deja treaz, proaspăt bărbierit și gata de plecare și stătea în picioare în bucătărie, îmbrăcat în palton, cu o geantă de voiaj așteptând la picioarele lui ca un buldog. Lua ultimele înghițituri din ceașca de ceai. Afară, cerul era la fel de puternic luminat de stele ca atunci când ne întorseserăm acasă.

— Du-te înapoi la culcare, iubito, a spus el, sărutându-mi cărarea din păr la ieșire. N-ai de ce să te trezești atât de devreme.

L-am îmbrățișat de rămas-bun, am înfulecat ce rămăsese din pâinea lui prăjită, am spălat vasele și am măturat podeaua bucătăriei, apoi m-am dus înapoi în pat. Avea să ningă mai târziu, așa cum ninsese în majoritatea dimineților de la începutul anului. Nu aveam nimic altceva de făcut decât să dorm până după-amiază târziu, când urma să mă întâlnesc cu Monsieur Carr.

Am găsit exemplarul din *Madame Bovary* pe același taburet pe care-l lăsasem, și am citit cu voce tare timp de vreo patruzeci de minute, așteptând ca Monsieur Carr să mă întrerupă. Flaubert mi se părea dintr-odată prea mult, exagerat, o proză aproape delirantă în lipsa ei de înfrânare. Sau deveneam englezoaică, fără ca măcar să simt?

Emma asista la un spectacol cu *Lucia di Lamermoor*. „Se lăsa purtată de legănarea melodiilor, ea însăși simțindu-se vibrând cu toată ființa, ca și cum arcușurile viorilor s-ar fi plimbat pe nervii ei."[1]

Cu toată ființa: ce însemna asta? Părea indecent, vag voyeurist, să-i citești despre ceva atât de fizic unui bătrân. El avea ochii închiși, iar buzele i se mișcau într-un ecou mut al cuvintelor. Îmi păstram vocea cât puteam de inexpresivă. Ne-ar fi fost mai bine cu Daudet, mă gândeam.

— Vă rog, Madame Whitelaw, sper că nu vă deranjează, dar nu mai pot să aud nici măcar un singur cuvânt din *Madame Bovary* astăzi, a spus deodată Monsieur Carr, de parcă mi-ar fi ghicit gândurile.

Degetele lui se jucau cu marginea păturii în carouri care-i acoperea genunchii. Și-a tras un papuc căzut mai aproape de fotoliu, cu vârful piciorului drept încălțat într-o șosetă castanie groasă, cu o cârpitură îngrijită la degetul mare, ca o pânză de păianjen țesută din lână neagră.

— Sora mea mai mică adora cartea asta. Era urâțică Annie, cu șapte ani mai mică decât mine. Ciudat, căci ambii ei părinți arătau bine, de parcă natura ar fi vrut cumva să revină la rău atunci când a fost concepută. Aveam aceeași mamă, dar, în mod aberant, Annie semăna cu tatăl meu mai mult decât mine. Cu toate acestea, ea era fermecătoare, iar pe el nimeni nu-l putea acuza de farmec. Când era mică, visa să devină balerină. A rămas în țară după venirea comuniștilor, cred, după care am pierdut complet legătura.

---

1. Gustave Flaubert, *op. cit.*, p. 233.

— Fiindcă ați pomenit de sora dumneavoastră... îmi permiteți să vă pun o întrebare? Invitația aceea, Monsieur Carr, aș fi încântată să vă însoțesc la studiouri, dar nu înțeleg... cunosc *Anna Karenina* – cine n-o cunoaște? Ador romanul, dar.... nici măcar nu știu cum să vă întreb asta. Am crezut... Toată lumea crede, firește... că nu e istorie, o poveste despre oameni reali... Chiar sunteți prinț? Chiar sunteți un Karenin?

Conversația noastră trecuse la engleză în clipa în care îmi întrerupsese lectura. Iar eu îl urmam întotdeauna.

— Draga mea, în nici un caz prinț – sunt conte, *graf*, cum spunem noi, rușii, a zis el. Oamenii de film par să ne creadă pe toți prinți. Ne-am schimbat numele de familie de trei ori în ultimii o sută cincizeci de ani, la fel ca orașul nostru natal.

— Știu asta, am spus. Despre nevoia de a vă schimba numele, adică.

— Ți se pare important, a continuat el. Ți se pare că numele te definește, dar apoi te trezești reimaginat de contele Tolstoi. Eram ruși ortodocși, dar familia era de origine germană. Inițial ne numeam Hartung. Un nume german urât, pe care puțini ruși l-ar putea pronunța corect. Servitorii ne spuneau Kertung, Gartung, Karning. Când au început să apară fragmentele din *Anna Karenina*, când a devenit clar că povestea lui Tolstoi era despre noi, oamenii au început să ne spună Karenin pe la spate, ca să arate că știu, că adulterina și bastarda ei nu se puteau ascunde. Eram încă un copil, și copiii erau și mai reticenți în legătură cu relația adulterină decât adulții. Îmi ziceau tot timpul micul Karenin. La început, răspundeam la acest nume ca să-i fac în ciudă tatei. Îmi plăcea Karenin mai mult decât Hartung, oricum: mă făcea să mă simt mai rus. În plus, Hartung era numele lui, și nu mai voiam să am nimic de-a face cu el după moartea ei.

— După moartea Annei, adică? am întrebat.

— A Annei, da. Ăsta e numele adevărat al mamei. S-ar putea ca tata să nu fi fost conștient la început de faptul că oamenii făcuseră legătura. Bârfitorii au avut mai multă milă

pentru el decât pentru ea: l-au protejat mult după ce ea a murit și a fost îngropată. Când am ajuns să-l înmormântăm pe el, toată lumea din Sankt-Petersburg îmi spunea deja Karenin – micul Karenin. Numele n-a fost înscris pe piatra de mormânt a tatei, firește, dar a apărut în pașaportul meu Nansen, documentul cu care am călătorit după Revoluție, din ceea ce s-ar putea descrie drept o greșeală funcționărească. Am lăsat lucrurile așa. Originalul german ar fi fost și mai riscant la vremea aceea. Tata murise, nu mai trebuia să-mi fac griji pentru el. Astfel că am ajuns în Marea Britanie sub numele de Karenin, dar ni l-am schimbat din nou, la scurtă vreme după aceea, în Carr. Pe ultimul l-am inventat, învățând lecția de la poporul dumitale, ca să devin invizibil printre englezi. Nu voiam să fiu un străin într-o țară străină. Cu greu poți găsi un nume mai discret decât Carr. Am renunțat și la titlu. Britanicilor nu le pasă de stupidele noastre coroane nobiliare mai mult decât ne pasă nouă de ale lor. Sau decât le păsa bolșevicilor. Oamenii de film le adoră însă. Mulți dintre ei au cumpărat ori și-au inventat titluri și nume considerabil mai fistichii decât al nostru.

— Și cum v-au găsit, Monsieur Carr? am întrebat.

— De vină e domnul Kellner. Domnul Korda, adică, sau domnul Heart, dacă preferi. Dragul nostru Sir Alexander are mai multe avataruri până și decât mine. Numele lui adevărat era Sándor – echivalentul unguresc al lui Alexander – Sándor Kellner –, dar nu era destul de bun. Probabil Kellner suna prea german, prea prozaic ca sens. Și-a inventat un nume nou, din *Sursum Corda*, după cum mi-a spus. *Sus inimile*. Cât de infinit mai ciudat decât schimbarea noastră de nume e cazul unui băiat evreu care împrumută un nume din Sfânta Euharistie – și totuși este oare Korda un nume adevărat? I-a schimbat grafia, ca să-și păstreze inițialele, a spus Monsieur Carr.

— A. K., la fel ca mama dumneavoastră, la fel ca filmul pe care-l produce, l-am întrerupt eu.

Nu m-a băgat în seamă.

— Sir Alexander e de vină pentru implicarea noastră. Eram fericit să-mi sfârșesc zilele ca un oarecare domn Carr. A auzit despre noi prin intermediul unei englezoaice care-l cunoscuse pe contele Tolstoi în Rusia. Constance Garnett: îi spuneam „Garnet Stone"[1]. Era un calambur copilăresc, dar i se potrivea de minune. Era dură ca piatra. Churchill, nici mai mult, nici mai puțin, i-a recomandat-o domnului Kellner pentru a-i fi consultantă și pentru a asigura autenticitatea filmului. Autenticitate, domnule Kellner? îmi amintesc că l-am întrebat atunci când m-a abordat. Ce înțelegem prin autenticitate? Cum ai putea să știi ce înseamnă autenticitate, dragă Albertine, când vorbești despre *Anna Karenina*?

— Uneori mi se pare că viața pe care o duc nu e reală, am spus. Că adevărata Albertine continuă să trăiască în altă parte. Viețile fictive despre care citim – Anna a dumneavoastră, Emma Bovary a dumneavoastră – sunt mult mai autentice decât ale noastre, și nu numai în sensul că ele marchează mai profund, mai permanent lumea, în timp ce noi, așa-zișii oameni reali, dispărem fără urmă. Asta e? Asta era întrebarea dumneavoastră?

— Poate, a spus el. Dar oamenii de film nu vor să audă ceva atât de complicat. Ei și-au găsit prințul rus. O știre în exclusivitate, asta le-ar plăcea să devin. Sunt mai Karenin decât oricine altcineva, viu sau mort, și asta-i incontestabil, zic ei. Nu-i nevoie să complicăm lucrurile.

— Și știți mai multe despre Rusia decât Granatul dumneavoastră, am zis.

— N-aș fi prea sigur de asta, fată dragă. Englezoaicele de felul ei par să le știe pe toate. Dar asta n-are importanță. Ea nu a putut să devină consultantă, era deja rătăcită, aproape oarbă și trăia izolată, a continuat el. A și murit în decembrie

1. Granat (eng.).

trecut, sărmana. Am citit în ziare povestea vieții ei. Habar n-am avut că făcea parte dintr-un cerc literar ilustru – un *krujok* englezesc, un grup de scriitori atât de faimoși, încât n-am auzit niciodată de vreunul dintre ei.

— Ați întâlnit-o vreodată? am întrebat.

— Ne-a vizitat o singură dată, la scurtă vreme după ce ne-am stabilit la Londra; cât se poate de fragilă, dar plină de poveștile cele mai incredibile. Alexei încă îi poate imita rusa. Suna atât de britanic, încât dura ceva până îți dădeai seama că vorbea rusește. Și palavrele ei... majoritatea păreau pură fantezie. Ne-a spus că a cunoscut Chiswick în anii 1880. Pretindea că învățase rusește de la un asasin anarhist pe nume Stepniak, care trăia aici, după colț, pe Woodstock Road. Acest Stepniak, zicea Granat, a fost călcat de tren la un kilometru de locul unde stăm acum dumneata și cu mine. Niciodată nu știai ce să crezi. Nu din vina doamnei Garnett însă, ea nu spunea decât adevărul, după cum s-a dovedit ulterior. Orașul ăsta e plin de oameni cu nume inventate și istorii inventate, iar poveștile adevărate par adeseori cele mai fantastice. Cum să aibă britanicii încredere în noi, cu atâția mici Münchhausen roind peste tot, nu pot să pricep. Cu cineva pe nume Carr știi cum stai. Nici măcar n-o să te întreb care e numele dumitale de fată. Whitelaw mi se pare destul de real.

— La naștere, numele meu a fost Singer, am spus. Și familia mea și-a schimbat numele... de trei ori. Kantor, mai întâi, la Cracovia. Singer, la Strasbourg. Ne-am mutat apoi la Paris cu el, când Alsacia a devenit din nou franceză. Dar tata s-a gândit că e mai bine Cartier, pentru afacerea cu haine, așa că am ajuns să ne cheme Cartier.

— Carr și Cartier, a spus Monsieur Carr. Grozavă pereche mai suntem, Madame Whitelaw.

— Whitelaw nu are nimic inventat. Erau Whitelaw în nord, când au venit normanzii. Familia soțului meu nu s-a

numit niciodată altfel decât Whitelaw. Şi cu un Whitelaw ştii cum stai. Isteţimea îmbogăţeşte, spune blazonul familiei. Englez când e treaz, scoţian când e beat, zice soţul meu.

Amintirea nopţii noastre de beţie m-a făcut să roşesc.

— Mie asta îmi sună foarte scoţian, a spus bătrânul, apoi, scoţând o batistă mare, albă din buzunar, şi-a şters ochii şi fruntea, iar la urmă şi-a suflat nasul, sonor. Şi el era foarte roşu la faţă.

— Nu-i aşa, doamnă Jenkins?

Menajera tocmai intrase. Mirosul de mâncare gătită care ajungea până în bibliotecă era irezistibil. Afară continua să ningă.

— Vrei să iei cina cu mine, madame Whitelaw? Nu-ţi pot oferi decât supă de varză şi ciuperci murate, ca un *mujik*.

Am urmat-o pe doamna Jenkins în sufragerie. Supiera de pe masă era hidos decorată. Era acoperită cu maci, trandafiri, anemone şi lalele. Avea două mânere mari, galbene, în formă de frunze, ca nişte urechi uriaşe. Pe capac şedea un heruvim într-o togă galbenă asortată, ţinând un corn al abundenţei din care i se vărsau în poală fructe viu colorate. Nu era greu de ghicit că această dezlănţuire primăvăratică fusese aleasă de aceeaşi persoană care pictase acuarelele atârnate pe pereţii din jurul nostru.

— Lucrurile soţiei mele. Of, Doamne, a zis Monsieur Carr. N-a fost mereu aşa. Când era tânără avea un gust subtil, impecabil. Dar ceva s-a rupt după Revoluţie. Când am ajuns în Chiswick, era deja ca o coţofană, aduna de toate şi, ca o coţofană, era atrasă de lucrurile extravagante, stridente. Întotdeauna a fost o persoană liniştită, retrasă, iar către sfârşit a devenit aproape mută. Cu cât spunea mai puţine, cu atât erau mai stridente obiectele de care avea nevoie să se înconjoare.

— Dar le-aţi păstrat pe toate, am zis.

— N-ai crede niciodată, doamnă Whitelaw, cât de mult am detestat gusturile soţiei mele în materie de decoraţiuni

interioare, asta în ultima parte a vieții sale, și cât de incapabil am fost să mut chiar și un singur lucru după moartea ei. Ceva similar s-a întâmplat cu preferințele ei alimentare. Cu cât îmbătrânea mai tare, cu atât acestea deveneau mai elaborate, iar ea mai dornică de dulce. Millefeuilles, croquants, choux: adeseori o întrebam dacă încearcă să mă otrăvească. Nu că ar fi catadicsit să-mi răspundă. Dar am încetat să mănânc mâncare franțuzească după ce a murit. Gastronomia engleză și cea rusă seamănă în multe privințe, sunt medievale și oneste – nu-i așa, doamnă Jenkins?

— Bineînțeles, domnule Carr, câtă dreptate aveți, a încuviințat doamna Jenkins, care împărțea supa, fără a părea să-i asculte discursul.

Purta un șorț al cărui imprimeu înflorat era deopotrivă de dezlănțuit ca desenul de pe serviciul de masă, dar culorile se rezumau la diferite nuanțe de maro. Și mâncarea ei era implacabil maro. Supa și ciupercile erau de culoarea cafelei, iar pâinea, întunecată precum cărbunii din șemineu. Bătrânul s-a uitat la mine și a dat din cap spre farfuria lui, cu un gest de aprobare amuzată. A ridicat un degetar de vodcă.

— Pentru Anglia, doamnă Whitelaw, pentru regele George.

A dat pe gât lichidul, dintr-o singură înghițitură.

— Pentru regele-împărat! am spus și am luat o mică înghițitură din al meu. Avea gust de castravete și era tare ca absintul.

Greșisem arătându-mă suspicioasă în privința mâncării. Varza era dulce-acrișoară, delicioasă, cum nu mai mâncasem niciodată în Anglia. Pâinea și ciupercile erau și mai bune. M-am uitat la doamna Jenkins cu uluire și admirație. Ea a observat și și-a îndreptat șorțul.

— E delicios. Și nu-mi pot închipui ceva mai rusesc, am spus, încercând să-i fac un compliment.

— În ciuda numelui profund înșelător al doamnei Jenkins, suntem aproape la fel de ruși amândoi, a intervenit Monsieur Carr.

Înfățișarea ei sugera însă cu totul altceva. Doamna Jenkins părea englezoaică din creștet până-n tălpi, și spun asta fără prejudecăți. Englezoaicele pot fi, și deseori sunt, imposibil de frumoase. Unele dintre tinerele secretare de la biroul lui Alfie, care îmi băteau la ușă să-mi aducă plicurile cu traduceri, erau de-a dreptul superbe, cu pielea palidă și strălucitoare ca porțelanul. Deși puțini ar fi putut-o descrie pe doamna Jenkins ca fiind frumoasă, era negreșit englezoaică, de la cocul uriaș din vârful capului, până la papucii mari, croșetați din lână, atât de englezoaică, încât merita o *appellation d'origine*[1]. Ca pentru a mă încurca și mai mult, i-a spus ceva în rusește lui Monsieur Carr și el a aprobat din cap.

— Contesa, mama domnului Carr, a spus ea, avea o pupilă. O fată pe nume Hannah Wilson. A venit în slujba contesei plecând din casa Vronski. Contesa a luat-o pe Hannah și s-a îngrijit de întreaga ei familie – mama și frații Hannei – atunci când tatăl lor suferea de delirium tremens. Bunicul meu și tatăl Hannei Wilson lucrau în grajdurile familiei Vronski. Toată lumea îi cunoștea pe acești doi oameni. Ei aduseseră primii cai arabi de la Alep, în Rusia. Contele Vronski își adora caii de curse. Angaja englezi care să aibă grijă de ei, pentru că nimeni nu se pricepe mai bine la cai decât englezii. Dar englezii lui Vronski făceau și multe probleme. Le plăcea să bea, și în Rusia beau mai mult chiar decât la ei acasă. Familia mea s-a întors în Anglia când eu eram mică, după Revoluție, când grajdurile au început să dispară. Oamenii erau atât de flămânzi, încât foloseau carnea de cal pentru cârnați. Caii de curse au dispărut unul câte unul. Familia Wilson era deja la Londra; ei ne-au ajutat să ne stabilim aici.

— Familia Wilson ne-a ajutat și pe noi, a spus Monsieur Carr. Ei au fost primii care au venit aici; s-au întors în

1. Denumire de origine (în franceză, în original).

Anglia curând după ce a murit mama. Tatăl meu a suportat cheltuielile pentru mutarea lor. Un gest frumos, ai zice, având în vedere faptul că făceau parte din personalul lui Vronski. Cine-ar fi putut ghici, pe vremea când îi hrăneam pe englezi, că într-o zi aveau să ne hrănească ei pe noi ?

— O, nu, domnule Carr, asta s-a întâmplat pentru o perioadă atât de scurtă de timp! Nici nu trebuie să pomeniți de așa ceva.

Doamna Jenkins a adunat farfuriile goale și a dispărut în bucătărie. Întâi s-a auzit zgomot de oale și tigăi, apoi a venit un miros dulce de clătite.

— După 1917, în sud-vestul Londrei a apărut o colonie mică de englezi întorși din Rusia – majoritatea profesori, dădace și guvernante, majordomi, argați, dar și negustori, bancheri și industriași, mi-a explicat Monsieur Carr. Dădeai peste fețe cunoscute la tot pasul. Ei, acești englezi petersburghezi nu știau întotdeauna ce să-ți spună. Unii treceau pe trotuarul celălalt, pentru a evita să-ți vorbească.

— Și mai țineți legătura cu familia Wilson? am întrebat. Cu argatul contelui Vronski și rudele lui? Cu urmașii lui, vreau să spun.

— Sigur că da. Acum suntem rude. Fiul meu s-a căsătorit cu nepoata Hannei Wilson, a zis Monsieur Carr.

Doamna Jenkins s-a întors în sufragerie cu un vraf de clătite așezate pe o farfurie verde, care avea forma unei frunze uriașe de varză

— Bănuiesc că știi, doamnă Whitelaw, dar azi e Lăsata-secului de brânză, a spus Monsieur Carr. Acum trebuie să mâncăm blinii. Deși pentru noi, ortodocșii, mai sunt câteva zile până la Postul Paștelui și deși știu că dumneata ești evreică, doamna Jenkins spune că trebuie să mâncăm blinii cu miere și brânză dulce. Numește asta Ziua Clătitelor.

— Mardi Gras, am spus.

Uitasem. Nu credeam că mai pot să înghit ceva, dar părea imposibil să refuz.

— O să mâncăm blinii și de Lăsata-secului de carne, ca să întâmpinăm cum se cuvine postul, a spus Monsieur Carr. Ai vrea să iei masa cu noi, împreună cu soțul dumitale? Mi-ar face mare plăcere să-l cunosc. Va fi aici și fiul meu cu familia lui. Și trebuie să-l cunoști pe Gigi, nepotul meu.

— Aș fi încântată, am spus. Nu știu sigur dacă cred în Dumnezeu, dar în clătite cred. Blinii, ați spus?

— Vorbești ca o bolșevică, doamnă Whitelaw, a zis bătrânul.

Ospățul ăsta cu clătite cu brânză dulce era ca o cină din copilărie, de mult uitată. Îmi venea greu să părăsesc casa lui Monsieur Carr, să merg singură pe trotuarele înghețate. La capătul străzii, pe gazonul din fața bisericii, era un șir de femei și copii înfofoliți bine care așteptau apa cu niște canistre mari. În multe locuri, conductele erau înghețate de zile întregi. Vedeai astfel de cozi peste tot în Londra. Un polițist veghea asupra lor ca un liliac binevoitor în mantia lui neagră. Oamenii se mutau de pe un picior pe altul, ca să alunge frigul. Aleea din fața mea era zgrunțuroasă și umedă. Cineva aruncase o tavă cu cenușă fierbinte pe un petic de gheață. Mirosul de pește prăjit mă izbea în rafale. Doar zdrăngănitul unui tren pe mal mai amintea de faptul că ne aflam aproape de mijlocul secolului XX.

În Earl's Court, casa noastră era la fel de înghețată ca străzile de afară. Smochingul lui Albie era încă atârnat pe spătarul scaunului din sufragerie, ca un musafir fără cap șezând la masă, cu cravata neagră aruncată pe umărul drept. Am deschis radioul și am ascultat întinsă în pat *Tuesday Serenade*, o transmisiune de la Wigmore Hall. Sunetele pianului au umplut încăperea. Singurele sunete, cu excepția celor ale muzicii, erau ecourile pașilor intermitenți de pe stradă. Pianista era o tânără de douăzeci și cinci de ani, după spusele prezentatorului, născută și crescută în Tel Aviv. Studiase la Conservatoire de Paris înainte de război. Avea șaisprezece ani în momentul absolvirii. În timpul războiului, cântase pentru soldații britanici în Egipt și în Palestina. Ar

fi putut fi Arlette. Pentru o clipă, mi-am imaginat că era. Vedeam mâinile și profilul surorii mele deasupra claviaturii.

— Fără Chopin, spunea Arlette când o imploram să-mi cânte o nocturnă sau un studiu. Uneori ești așa o proastă sentimentală, Albertine.

Și totuși, când eram sus, în camera mea, și credea că n-o poate auzi nimeni, cânta Chopin tot timpul.

Cunoșteam Wigmore Hall. Fusesem cu Albert acolo de câteva ori, să ascultăm muzică duminica-dimineața. Pictura cupolei înfățișează geniul armoniei, o sferă aurie care plutește pe cerul de deasupra, în timp ce siluete umane își întind mâinile spre ea de dedesubt, printr-o rețea de spini. Amintirea acestor siluete veșnic însetate mi-a evocat chipul bărbatului din autobuz, văzut cu o seară în urmă, care arăta, cu barba lui neagră, ca un diavol foarte, foarte trist, chipurile ospătarilor reflectate în capacele de argint, chipul doamnei Jenkins deasupra nuanțelor de ocru de pe șorțul ei, chipul lui Monsieur Carr, semănând cu un sfânt bizantin până și în asimetria lui, chipul lui Alex Carr, sub pălăria bordată de zăpadă, și-apoi, în sfârșit, chipul lui Albie, cu părul dat cu ulei și pieptănat cu grijă, căzând în șuvițe deasupra mea, noi toți întinzându-ne spre acea sferă aurie; și din nou Albie, chiar pe patul acesta, cu mai puțin de douăzeci și patru de ore în urmă, apropiindu-se, îndepărtându-se, prăbușindu-se spre mine, dându-se la o parte.

3
O excursie în afară

Nu mai fusesem niciodată în afara Londrei, dacă putem numi călătoria mea cu Monsieur Carr la Shepperton „în afara Londrei“ și dacă nu punem la socoteală intrarea mea nu prea grandioasă în oraș, în vara lui 1945. Nu avusesem nici un motiv să părăsesc capitala. Nu avusesem chef de călătorii de plăcere, deși Albie călătorea tot timpul oricum.

Albie avea o familie: o soră mai mare care nu avea copii, măritată cu un plantator de ceai din casta rajilor, care-i scria din Darjeeling, și părinți în East Anglia, care, după cadoul de nuntă, trimiseseră două mici și reținute felicitări de Crăciun și care ar fi putut la fel bine să trăiască și mai departe de Darjeeling. Au tot inventat motive să amâne o întâlnire, până când am început să bănuiesc că poate sperau într-un divorț care ar fi făcut-o inutilă. Nu că asta l-ar fi deranjat pe Albie. Își petrecuse cea mai mare parte a copilăriei și tinereții departe de părinții lui, la o școală cu internat, apoi în armată. Se apăra prin tăcere și probabil își închipuia că în felul acesta mă apără și pe mine. Dă-le timp să se acomodeze cu ideea, spunea el. Britanicii sunt spartani, și așa fac spartanii.

Nici nu tânjeam după zonele rurale. Sunt o creatură urbană. Parcurile londoneze furnizau zone naturale mai mult decât ample. Rămâneam destul de pariziană, chiar și după un deceniu, ca să prefer grădina de trandafiri din Regent

Park păşunilor sălbatice din Richmond, și câteodată mergeam pe jos din Earl's Court până acolo, numai ca să văd trandafirii înfloriți, să le citesc denumirile exotice, scrise pe etichete negre, prinse pe țăruși de-a lungul aleilor, ca niște flori de pe altă lume. Străzile din Paris, Bucureşti și Alexandria erau ca niște propoziții care foloseau aceeași sintaxă. Se retrăgeau în ele în fața naturii care le invada, în timp ce Londra i se deschidea, îi permitea s-o invadeze. Ajunsesem la concluzia că Londra e un oraș creat de oameni cărora nu le plac orașele, care în adâncul sufletului preferă satele, dar cu comoditățile vieții urbane. Albie era de acord. A părut nedumerit într-o zi, când i-am spus că-mi petrecusem după-amiaza citind pe o bancă, în parcul din cartier. M-a întrebat unde e parcul ăsta.

— E doar un scuar, prostuțo, a spus el când i-am arătat pe fereastră, spre Chelsea. Un scuar.

Nu înțelegeam care era diferența. În acest scuar erau porțiuni de gazon, bănci și alei de pietriș sub coroanele largi ale copacilor, bone în uniforme bej, care împingeau cărucioare cu roți uriașe, lucrate cu măiestrie, funcționari care stăteau pe iarbă, în pauza de la mijlocul zilei, cu sandviciuri împachetate în hârtie cerată, în cutii metalice pentru prânz, așezate lângă ei, și tinere vânzătoare, cu fustele ridicate mult deasupra genunchilor, bronzându-și picioarele în felul acela extrem de vesel, în care numai tinerele englezoaice o pot face atunci când iese soarele. Cum adică scuarul nu e parc?

Asta era înainte de instalarea acestei ierni nesfârșite.

— Am putea fi la fel de bine și în Rusia, a spus Monsieur Carr în timp ce mașina noastră se îndrepta spre vest, în afara Londrei. Lumea din jurul nostru era neclintită, învăluită într-o tăcere de zăpadă. Ici-colo, troienele se înălțau trei metri, lăptoase și gălbui în vârf, unde le atingea soarele, albăstrui și solide ca niște aisberguri la poale. Șoseaua era goală în fața noastră. Doar când și când mai trecea zdrăngănind pe lângă

noi, în sens opus, spre centrul Londrei, câte un camion cu lanțuri în jurul roților. Cele mai multe vehicule erau de culoare olive și acoperite cu prelate gri. Aparțineau armatei. Părea că în suburbiile Londrei războiul nu se terminase încă.

În mașina noastră era cald, prea cald. Mă chinuiam să nu adorm, încercând să văd marginile acestui oraș ciudat, a cărui locuitoare devenisem. Se întindea în jurul nostru în valuri ondulate, în cercuri tot mai largi de clădiri mari, până când părea că nu aveai cum să mai ieși din el, că întregul perimetru al Angliei de Sud se reducea la asta: Londra, de pe o coastă pe alta.

Am traversat râul de două ori, nu știu de ce, pe poduri suspendate deasupra unor bucăți de gheață plutitoare care alunecau încet pe apa mâloasă. Niciodată n-am înțeles de fapt modul în care se unduiește Tamisa prin Londra, și treptat mi-am pierdut și ultimele urme de răbdare în încâlceala de drumuri suburbane. După un timp, n-am mai avut habar dacă mergeam spre est sau spre vest, spre nord sau spre sud. Soarele era în stânga, apoi în dreapta, apoi iar în stânga. Uneori casele se răreau și părea că suntem pe cale să lăsăm orașul în urmă, dar apoi așezările se aglomerau din nou în jurul nostru, șosele întregi, cu șiruri de oameni îngrămădindu-se în fața măcelăriilor și prăvăliilor de lactate; școli și biserici; scuaruri pustii; vile mari, plutind în spatele crengilor golașe ca niște vase de croazieră ancorate în apă mică. Și peste tot erau cratere lăsate în urmă de bombe, clădiri lipsă din șirurile de fațade identice, semănând cu găuri lăsate de extracțiile dentare.

La un moment dat, un cimitir ne-a barat drumul, și îngeri cu aripi înzăpezite ne-au urmărit trecând. Un pod de fier, negru pe alb, lega cele două părți ale necropolei. Nu-mi puteam imagina pe cineva folosindu-l. Am observat morminte cu cruci albe neobișnuite, cu câte trei bare. Monsieur Carr le-a observat și el, și și-a făcut cruce cu degetul mare, arătătorul și mijlociul adunate, sus, jos, dreapta, stânga.

— Am putea fi la fel de bine și în Rusia, a repetat și m-a luat de mână.

Mi-am lăsat-o acolo, pe pătura în carouri care-i acoperea genunchii, în cupa osoasă a degetelor lui.

— Draga mea Madame Whitelaw... Albertine, a spus el. Dă-mi voie să-ți spun Albertine. Compania dumitale îmi face bine. Suntem supraviețuitori, dumneata și cu mine.

— Nu sunt sigură, Monsieur Carr. Dumneavoastră, poate...

— O, ba da, copilă dragă, și dumneata. Văd asta în dumneata. Așteaptă și ai să vezi...

A fost aproape o dezamăgire când am ajuns la destinație, un ciorchine de barăci la marginea Sheppertonului. Printre ele se mișcau stivuitoare încărcate cu rulouri de pânză, iar câțiva muncitori cărau scări și cutii de scule. Văzut din afară, locul ar fi putut fi la fel de bine un soi de teren de depozitare, un grup de magazii de mobilă. Am fost îndrumați spre cea mai mare dintre barăci, unde, ni s-a spus, ne așteptau membrii echipei de filmare. Pesemne că păream o pereche bizară în clipa în care am intrat într-un hangar imens, răsunând de ecou: un bătrân în haină neagră, bordată cu astrahan și o căciulă de blană asortată pe capul alb, acompaniat de bătaia bastonului cu mâner de argint reverberând în pereții ondulați, la braț cu o femeie brunetă, mult mai tânără. Hainele mele greoaie de iarnă erau cât se poate de englezești, dar nu eram totuși sigură dacă oamenii își puteau da seama că eram străină înainte de a deschide gura.

— Bun venit la British Lion Studios, prințe Karenin. Julien Duvivier. Nu știu dacă vă amintiți. Ne-am cunoscut toamna trecută, la Claridge.

Regizorul de film vorbea o engleză americană cu accent franțuzesc. Stăteam acum cu Duvivier într-un decor care reprezenta peronul principal al unei gări, acoperit cu troiene de zăpadă falsă. Șinele de cale ferată din dreapta noastră se îngustau brusc la un capăt, creând o falsă senzație de perspectivă; la celălalt, ele se opreau în fața unei macarale video. Pe

șine stătea locomotiva, o locomotiva adevărată, în mărime naturală, neagră, cu țurțuri falși atârnându-i pe faruri. Pentru o clipă am fost uluită de ceea ce mă înconjura: prezența regizorului de film a cărui operă franțuzească o cunoșteam bine, monumentalitatea scenografiei, iluzia dureros de detaliat creată.

— Am putea fi la fel de bine și în Rusia, a rostit Monsieur Carr pentru a treia oară în ziua aceea.

— Dar am putea fi, la fel de bine, oriunde în Europa, am spus în cele din urmă, uitându-mă la coloanele fațadei grandioase, în stil neoclasic, care, dacă n-ar fi avut gravate literele acelea chirilice, n-ar fi trădat nici un detaliu specific rusesc.

— Oriunde în Europa, exact. Așa și trebuie, a zis Monsieur Carr, asigurându-se că Duvivier îl aude. Mă temeam că voi fi întâmpinat de cupole în formă de bulb și colibe de Baba Iaga. Apoi, următorul lucru pe care l-am fi văzut ar fi fost domnișoara Leigh în rochie de țărăncuță, cu un cocoșnic pe cap. Măcar scenograful cunoaște Rusia mai bine de-atât. Cât despre tonele astea de zăpadă falsă, a adăugat el, nu e totuși bizar s-o produceți, când avem atâta adevărată în jur?

Afară, pe zăpada adevărată, erau avioane false, tancuri de lemn și tunuri vopsite astfel încât să pară reale. Era greu de spus dacă rămăseseră acolo de la turnarea unui film de război sau din timpul războiului însuși, ca o momeală pentru bombardierele germane. Până și peisajul participa la acest *trompe l'œil.* Intrarea în studiouri dădea spre un deal abrupt, cu vârful plat, ca un vulcan stins, iar în spatele acestuia, un gard ornamentat, genul de lucrătură care aproape dispăruse de pe străzile Londrei, de unde fierul fusese rechiziționat, și cioturi de metal marcau încă peisajul urban, asemenea unor cicatrici. Vulcanul stins era și el un miraj, un rezervor de apă, un lac ridicat la înălțime.

— Domnul Andreev cunoaște Rusia. Duvivier părea mulțumit de reacția bătrânului. André Andreev. A lucrat cu Pabst, cu Reinhardt, cu Brecht! E unul dintre punctele forte ale

acestui film. Nu există nicăieri în lume un regizor artistic mai bun decât el în momentul ăsta. Suntem norocoși să-l avem în echipă. A avut un mic necaz în Franța, după război, din cauza unui film pe care l-a făcut în 1943: o operă minunată, prost înțeleasă. Asta-i Franța. Pierderea ei e câștigul Hollywoodului.

Shepperton nu era Hollywood, iar asta era evident din clipa în care ieșeai din hangar. Monsieur Carr a preferat să nu remarce; dar nici nu a dat vreun semn că ar recunoaște numele lui André Andreev sau pe celelalte menționate de regizorul filmului.

Felul în care ne privea Duvivier avea ceva conspirativ, expresia ștrengărească de pe chipul său distonând cu ținuta severă de om de afaceri. Sprâncenele i se ridicau deasupra ramelor ochelarilor, iar apoi cădeau dedesubtul lor, ca niște bizari pești săltăreți. Îi cunoșteam chipul din ziarele franțuzești de dinainte de război. Așteptasem cu nerăbdare această întâlnire, gândindu-mă cât era de suprarealist să dau peste un francez celebru într-o anonimă suburbie londoneză, alături de acest conte rus, care era acum angajatorul meu.

Monsieur Carr vorbea cu Duvivier ca și cum ar fi întâlnit regizori francezi de film în fiecare zi, iar aceștia ar fi început să-l cam plictisească. A afirmat că el considera teatrul ca fiind de departe o formă de artă superioară filmului, iar opera și baletul le întreceau pe amândouă. Există deja atât de multe versiuni ale *Annei Karenina*, a spus el, încât te întrebi de ce mai are nevoie lumea de încă una.

— Toate sunt imperfecte într-un fel sau altul, a răspuns Duvivier. Noi facem versiunea definitivă. Nimeni nu va mai îndrăzni să facă vreuna după noi. E nevoie de un producător ca Sir Alexander, cu o viziune pe măsura celei a lui Tolstoi, ca să facă dreptate unei povești de anvergura asta.

— *Război și pace* este o poveste de anvergură, a spus Monsieur Carr. *Anna Karenina* e o poveste măruntă. Cu cât o s-o faceți mai măruntă, cu atât o să iasă mai bine.

Așteptam să-i aud trecând la franceză, ca să-i pot spune domnului Duvivier cât de mult mi-au plăcut filmele lui, cât am admirat *Pépé le Moko*. În ajun îmi imaginasem conversația spirituală pentru care mă va ține minte. Visam să-l întâlnesc pe Jean Gabin, în schimb m-am măritat cu Leslie Howard și iată-mă aici, în Shepperton, aveam să-i spun, cu umor. Dar cei doi au continuat să vorbească în engleză. În cele din urmă, regizorul și-a amintit că eram acolo. Mi-a dus mâna la buzele lui și a spus:

— *Et vous, Mademoiselle...?*

— Albertine, m-am prezentat eu.

— *La Prisonnière*? a făcut el trimitere la tiza mea proustiană.

— *Pas du tout*, am zis.

— Albertine Whitelaw, a spus Monsieur Carr în engleză. Ce nepoliticos din partea mea să nu te prezint, doamnă Whitelaw.

— *Vous ressemblez tellement Madame Vivien*, a spus Duvivier. Semănați foarte mult cu Vivien, m-ați zăpăcit de tot. Pentru o clipă, când v-ați apropiat, am crezut c-o văd pe viitoarea noastră Karenina.

Nu era prima dată când mi se spunea că semăn cu Vivien Leigh. Mi-a spus-o și Albie, dar nimeni altcineva n-a mai remarcat vreodată așa-zisa asemănare. Albie mi-a mai spus și că semăn cu Hedy Lamarr. N-am luat nici una dintre aceste comparații în serios. Era ceva, poate, în alcătuirea feței mele care amintea vag de Leigh, dar îmi închipuisem că fotografiile, ba chiar și filmele, erau înșelătoare. N-aș fi bănuit niciodată că cineva care o cunoaște pe Vivien Leigh ar putea face aceeași comparație. Poate chiar semăn cu ea, mi-am zis.

Era însă o diferență majoră. Nasul meu, mic, după standardele familiei, aproape ca de goi, nu semăna câtuși de puțin cu cel al lui Vivien. Profilul starului avea o curbă mândră, regală. Nasul meu e lung, cu nări adânci, înguste, parcă desenat de un copil trist. Mama îl numea „nobil", dar ea îi

tot dădea și cu părul meu frumos, când eram mică, spunând că-mi trădează un pic originile; era ca nativii din țările care nu au a se lăuda cu nimic altceva decât aerul lor curat. Fața mea avea nevoie de unghiuri favorabile.

Doi muncitori au trecut pe lângă noi cărând un tren de jucărie. O femeie s-a apropiat și s-a oprit alături de noi, ținând o mapă lipită de pieptul îmbrăcat în tweed.

— Dați-mi voie să v-o prezint pe Elizabeth Montagu și să vedem dacă ea remarcă asemănarea, a spus Duvivier. Ce zici, Elizabeth? De cine-ți amintește Madame Albertine? Fără a-i aștepta răspunsul, s-a întors spre Monsieur Carr. Sir Alexander va sosi într-o clipă.

A pronunțat numele *à la française*, Sér Alexandér, cu o rimă inutilă și cu un strop de sarcasm.

— Avem atâtea de vorbit! Domnul Andreev va sosi și el curând, abia aștept să-i spun cât de mult v-au plăcut decorurile lui. S-au schimbat multe de când ne-am văzut ultima oară. Nu știu dacă ați apucat să citiți noul scenariu. Domnul Morgan – Guy – a îmbunătățit deja versiunea lui Jean Anouilh, în opinia lui Sir Alexander.

Acum sarcasmul era evident.

— Ideea de a muta povestea în Franța mi s-a părut inutilă, a spus Monsieur Carr, făcându-se că nu observă. Oricum n-ați fi avut nevoie de sfatul meu. Bănuiesc că britanicii îi preferă pe francezi rușilor, dar nu cu mult. Și va trebui să vă cred pe cuvânt când spuneți că Monsieur Anouilh e faimos în Franța. Totuși, unele povești nu călătoresc prea bine. Părinții mei nu făceau parte din burghezie, nici măcar din înalta burghezie, iar Franța a scăpat de mult de echivalenții lor. Și de echivalenții familiei Vronski. Dacă ar fi ca cele trei personaje principale – tata, mama și amantul ei – să devină francezi, întreaga poveste ar putea deveni cu ușurință o melodramă stupidă. Ceea ce nu înseamnă că nu va deveni și așa.

A privit clădirea gării, fațada proptită cu suporturi și saci de nisip, și a declarat-o din nou foarte rusească.

— Ah, sunt încântat să vă văd, prințe Karenin, a spus un bărbat înalt, care se îndrepta spre noi.

I-a strâns mâna lui Monsieur Carr, apoi s-a holbat la mine și în cele din urmă din nou la Duvivier, care a dat din umeri ca pentru a spune: da, văd asemănarea.

— Korda, a spus bărbatul și mi-a apucat mâna, ținând-o cu ambele palme pentru o clipă, apoi – tot cu ambele mâini – mi-a ridicat-o puțin, s-a înclinat și mi-a sărutat-o, lovindu-și călcâiele.

Sprâncenele lui Duvivier au săltat peste ramele ochelarilor.

— Sir Alexander, a intervenit Elizabeth Montagu, dați-mi voie să v-o prezint pe Albertine Whitelaw, asistenta domnului conte Karenin.

Era singura care folosea titlul corect al lui Monsieur Carr.

Alexander Korda avea o figură impunătoare, colțuroasă, ca de bufniță în spatele ochelarilor cu lentile groase, dar era chipeș și carismatic. Era atât de spilcuit în costumul lui de Prince de Galles, fața lui arăta atât de britanic sub părul cărunt, pieptănat cu grijă, încât era imposibil să te gândești la el ca la un flăcău dintr-un sat unguresc, un băiat evreu. Cu cât ajungeai cu mai puține în Anglia, cu atât părea că poți să te reinventezi mai liber.

Korda s-a scuzat și i-a dus pe Duvivier și pe Monsieur Carr în colțul opus al studioului, unde pe o masă cu picioare oblice se afla un vraf de role de hârtie. A început să le deruleze, explicând și arătând din când în când câte ceva pe ele.

— Eu sunt dialoghist, mi-a spus Elizabeth Montagu, în timp ce-i priveam de departe pe bărbați. Cu toate că fișa postului meu înseamnă în fiecare zi altceva. Sunt singura vorbitoare nativă de engleză, dar fac și un ceai excelent. Am fost în RADA cu Vivien înainte de război. Pe vremea aceea o chema Hartley. Era cu patru ani mai mică decât mine. Probabil sunteți cam de-aceeași vârstă.

Era prietenoasă și neafectată, dar dincolo de nonșalanța ei se simțea autoritatea, ba chiar o grandoare aristocratică.

— De aceeași vârstă, am răspuns, dezvăluind că interesul meu pentru star era mai mult decât trecător. Suntem născute doar la câteva săptămâni distanță, domnișoara Leigh și cu mine.

— Semănați într-adevăr cu ea, dar Duvivier exagerează. Ea are ochii albaștri, deși cei mai mulți oameni cred că sunt verzi, din cauza lui Scarlett O'Hara. I-au făcut să pară verzi la montaj. Ai dumneavoastră sunt atât de închiși la culoare, încât par să fie numai o pupilă. Vivien e cu câțiva centimetri mai scundă... și... a încetinit.

— Nasul, sunt sigură că asta ați vrut să spuneți, am întrerupt-o.

Avea prea mult tact ca să pomenească de asta.

— Mă refeream la ceva mai complex decât trăsăturile. Vivien reușește să arate de parcă untul nu s-ar topi în gura ei. Dar, da, și nasul, presupun. Elizabeth mi-a urmărit linia nasului cu degetul arătător. Mult mai interesant decât al lui Vivien, aș zice. Ați fi fost o Cleopatra mai bună. Și sunteți franțuzoaică, presupun, după accent. Deși abia se observă, nu ca la äia de-acolo. Oamenii ăștia sunt aproape imposibil de înțeles, mai ales când vorbesc în engleză. Cu mine, Duvivier vorbește franțuzește în cea mai mare parte a timpului. Am fost șofer de ambulanță în Franța la începutul războiului. Corpul de Transporturi Mecanice.

A făcut o pauză, ca pentru a cântări niște amintiri pe care nu avea de gând să le împărtășească. Am rămas și eu tăcută, descumpănită de atingerea neașteptată a mâinii ei.

— Ce lovitură pentru film, a zis Elizabeth. Nu mi-aș putea închipui un consultant mai bun pentru epocă decât contele Karenin. Oamenii pe care-i avem aici... o asemenea adunătură cosmopolită pare posibilă numai în Londra. Și sper că vă vom mai vedea și pe dumneavoastră, doamnă Whitelaw.

I-am privit pe Monsieur Carr, Jean Duvivier și Alexander Korda vorbind cu o serie de oameni care veneau și plecau

cu hârtii și fotografii, ca niște șefi de stat-major care ascultă rapoarte despre bătălii îndepărtate. O femeie tânără s-a apropiat de ei, le-a spus ceva, apoi s-a îndreptat spre noi cu aceeași știre.

— Speram ca prințul Karenin s-o cunoască pe domnișoara Leigh astăzi, doamnă Montagu, a spus ea. Trebuia să vină pentru o consultație cu domnișoara Penfold și echipa de coafură, dar din păcate nu se simte prea bine. S-au dus fetele la ea.

— Ce trist, a zis Elizabeth Montagu, trimițându-i o privire care sugera că această veste nu o lua prin surprindere. Vor mai fi ocazii, sunt sigură, doamnă Whitelaw. Acum faceți parte din lumea filmului.

Am părăsit studiourile și am pornit înapoi spre Chiswick la mijlocul după-amiezii.

— Doamna Jenkins ne așteaptă probabil cu o mâncare bună, Albertine. Sper că nu ți-e foarte foame. N-am vrut să mâncăm cu oamenii de film, deși ne-au invitat. Mâncarea ar fi avut probabil gust de *papier mâché*, a zis el.

— Am fost atât de fascinată de toate, că am și uitat de foame. N-am mai fost niciodată atât de aproape de un studio de film. Toți oamenii aceia puternici, atât de mulți bani și atâtea idei investite în ceva ce pare un joc de copii. Mi-ar fi plăcut foarte tare să văd reacția soțului meu în fața acelui tren de jucărie pe care l-au adus să vi-l arate.

— Și peronul de gară pe care l-au creat – m-au întrebat dacă seamănă vreun pic cu locul în care a murit mama. „E identic", le-am spus. „Parcă m-aș întoarce în timp." Iar ei au părut mulțumiți.

— Cum altfel ați putea răspunde la o asemenea întrebare?

— Ei, aș fi putut să le spun că mama a murit la Obiralovka, o gară mică de suburbie de lângă Moscova, și că mi se pare că ne aflăm într-o reconstituire a gării din Sankt-Petersburg, de pildă, dar Andreev va rezolva asta destul de curând. E un om educat, André Andreev, știe despre ce vorbește. S-a uitat

la mine, a dat din umeri și a zis doar „*Znaiu*". *Știu.* Nimeni nu a băgat de seamă.

— Obiralovka. Unde e asta? am întrebat.

Citisem *Anna Karenina* către sfârșitul adolescenței și îmi aminteam că toată lumea călătorea între Moscova și Sankt-Petersburg, asta când nu se afla la moșiile de la țară. Eram aproape sigură că era prima dată când auzeam de Obiralovka.

— E o gară mică de lângă Moscova, unde-și avea moșia familia Vronski. Mi se spune că acum se numește Jeleznodorojni. Orașul Căilor Ferate. Foarte potrivit pentru această lume nouă a noastră.

— Dar ar fi trebuit să protestați, am spus. În legătură cu Obi... adică. Mă tem că nu pot pronunța denumirea.

— Eu nu protestez. Kareninii sunt oameni tăcuți, a spus el, apoi, după o scurtă pauză: Mama mea și amantul ei au creat destulă vâlvă pentru întregul secol XIX. Și XX. Cel puțin, fiul meu așa pare să creadă.

— Ați urât-o când erați mic? l-am întrebat. O urâți pentru felul în care și-a pus capăt vieții? Eu mi-am pierdut familia când aveam douăzeci de ani. Mi-am promis că nu voi vorbi despre moartea lor. Știu că e irațional, dar mi se părea că dacă vorbesc despre accidentul lor îi condamnam să moară iar și iar. A fost voința lui Dumnezeu, spuneau oamenii, fiindcă nu era nimic altceva de spus. Există eroare umană și ghinion. Dar mama dumneavoastră...

Nu știam cum să numesc sfârșitul Annei Karenina în fața fiului ei. Ea și-l dorise.

— Când a murit mama, multă vreme n-am putut nici să mă gândesc la ce se întâmplase. Voiam să fac cumva ca acest eveniment să se „dezîntâmple", să pot fi și eu obișnuit, ca alți copii. Și trebuie să-ți amintești că am pierdut-o de două ori. Tata, groaznicul, plictisitorul, dragul meu tată mi-a spus, m-a mințit că murise pentru că, după ce l-a părăsit, nu voia s-o mai văd niciodată. Dar ea a venit acasă de ziua mea, în

secret – când am împlinit nouă ani. M-am trezit și am văzut-o acolo, și am crezut că visez. Era o fantomă. Apoi, la scurt timp după ce mi-am dat seama că era chiar ea, că era în viață, am pierdut-o din nou.

M-am simțit atât de singur în copilărie, dragă Albertine, atât de neînțeles în acea casă a umbrelor. Era un mausoleu în care ne rugam pentru sufletul ei păcătos de patru, cinci ori pe zi, cu o procesiune de preoți și călugări care se roteau în jurul tatei ca niște vulturi în jurul unui cadavru suculent. A transformat camera de toaletă a mamei într-o capelă, a pus să fie sfințită. Tata era fundamental ortodox, dar avea și această latură protestantă lipsită de bucurie, o reminiscență a descendenței noastre germane, fără îndoială. Era interesat de bine și rău, de domnia legii; fără muzică, fără mister și fără mântuire, dacă cifrele nu o puteau confirma. Abia așteptam să cresc, să fug de el și de lumea lui lipsită de bucurie, și cred că și el a sfârșit prin a simți același lucru în legătură cu mine. Voia să plec, să mă știe departe. Fizic, poate că semăn la fel de mult cu el ca și cu ea, nu sunt sigur, dar, în cele din urmă, privindu-mă, îi vedea pe ea și pe celălalt Alexei, Vronski, care era tot ceea ce el nu era. L-am urât și apoi mi-a fost milă de el. Mi-a fost atât de milă de el, încât chiar și mulți ani mai târziu am dat numele lui propriului meu fiu, singurului meu copil, fără să mă gândesc că-l numeam, de fapt, după amantul mamei, Dumnezeu să mă ierte.

— Dar l-ați părăsit totuși? am întrebat. L-ați lăsat în urmă acum mult timp, în Rusia, presupun?

— Da, cu mult înainte de Revoluție. Am plecat în străinătate, la studii. Cel puțin asta a fost scuza mea. Am devenit major la vremea marilor expediții și descoperiri – marea epocă victoriană, cum le place britanicilor s-o numească –, în timp ce savanți și oameni de știință își riscau viața pentru a traversa deșerturi și a escalada munți. Aveam șaisprezece ani când m-am dus să-l ascult pe generalul Prjevalski la Societatea Geografică Imperială de la Sankt-Petersburg. Vorbea despre

călătoria sa în interiorul Tibetului, despre locuri necălcate de europeni de la Marco Polo încoace. Eu voiam să călătoresc și mai departe, dacă era posibil. Dar, cu mult timp înainte să-mi dau seama dacă voiam să fiu arheolog, explorator sau cu totul altceva, visam să fug de tata.

— Și tatăl dumneavoastră? El a simțit asta? A încercat să vă oprească?

— A fost aproape ușurat când am ales Tübingen, fericit să mă trimită în Germania, deși nu aveam nici un motiv să mă duc atât de departe ca să studiez; universitățile rusești sunt foarte bune. Germania se unificase cu numai un deceniu în urmă și, teoretic cel puțin, era un loc extraordinar, dar pe mine nu mă interesa politica, nu mă interesa Bismarck. Pe mine mă interesau limbile și inscripțiile antice, precreștine și chiar pregrecești, cu cât erau mai vechi, cu atât era mai bine. Este foarte posibil ca toți acei preoți și duhovnici care promiteau să mântuiască sufletul tatei să fi damnat sufletul meu și pe acela al surorii mele. Annie credea în Dumnezeu, eu nu eram sigur, dar nici unul din noi nu voia să aibă nimic de-a face cu religia oficială. A început să mă intereseze trecutul îndepărtat, de dinainte de începutul lumii așa cum o știm, un loc cu alte coduri morale și alți zei.

A repetat de mai multe ori numele oamenilor și ale locurilor, rostindu-le pe litere, de parcă m-aș fi pregătit să scriu după dictare. Rusia – Rusia secolului al XIX-lea – părea un loc îndepărtat și de neînțeles. Acum ea nu mai exista, era această nouă țară imensă, Uniunea Sovietică, aliatul nostru. Mulți englezi vorbeau urât despre ea – era un tărâm barbar, comunist, spuneau ei –, deși Albie mai degrabă îi admira pe sovieticii care câștigaseră războiul. Și totuși, iată-mă aici, într-o mașină în suburbiile Londrei, cu un om a cărui lume fusese distrusă de sovietici. Dar se putea spune, de asemenea, că lumea lui fusese zdrobită de fapt cu decenii înainte ca Uniunea Sovietică să existe măcar, de către propria lui mamă.

— Înainte de moartea mamei, toată lumea credea că sunt un băiat cu o minte tehnică, menit să ajungă un mare arhitect sau inginer – un Brunel rus, a continuat el. După moartea ei, n-am mai vrut să știu nimic despre nici un fel de construcții. Am devenit atât de izolat, încât familia s-a temut că mă voi călugări, că mă voi retrage din mijlocul lor și al lumii și că-mi voi petrece viața în sihăstrie pe Muntele Athos sau pe vreun alt munte sacru. S-au înșelat. Uram până și gândul la Dumnezeu. Nu voiam decât să scap de ei toți, să fiu lăsat în pace. În 1875, când am împlinit unsprezece ani, unchiul Stiva mi-a dat un pergament de la mânăstirea Sfânta Ecaterina din Sinai. Atunci am avut o epifanie, mi-am găsit vocația. Aveam să-mi petrec viața descifrând manuscrise vechi. Aveam să devin paleograf. Pergamentul lui Stiva – pergamentul meu, am aflat, avea o pagină-pereche în colecția lui Freiherr von Gutschmid, în Germania. Voiam să studiez cu el. Tata a fost încântat să mă trimită. Eram fiul și moștenitorul lui, dar eram și fiul Annei, și el nu putea să uite asta. Nici eu. Am ajuns s-o urăsc pentru că, atunci când nu ne-a putut avea pe amândoi, ea l-a vrut mai mult pe celălalt bărbat, pe rivalul și tizul tatei, decât pe mine. Multă vreme am considerat că păcatul ei față de mine este mai grav decât păcatul ei față de tata. Când o să fii mamă, Albertine, sunt sigur c-o să mă înțelegi mai bine.

— Nu sunt sigură că o să am vreodată copii, am spus, încercând să fac asta să sune ca și cum dacă aveam sau nu copii nu era o chestiune de alegere a cuiva.

Nu voiam să-i fie milă de mine, dar mila era preferabilă unei discuții despre mine și Albie, dezvăluirii conversațiilor pe care noi doi nu le-am purtat decât pe jumătate.

— A, o să vrei un copil, știu asta. Părea că nu înțelege, poate dinadins. Iartă-mă că-ți vorbesc atât de direct. O să vină un moment când o să-ți dai seama că iubești pe cineva atât de mult, încât numai să ai un copil cu el te va mulțumi. Concepția este cea mai înaltă formă a actului de dragoste:

singurul care are sens. Mama a înțeles asta în cele din urmă. În schimb nu sunt sigur că tata era capabil de o astfel de dragoste.

Speram că șoferul nu înțelegea franceza. Am aruncat o privire în oglinda retrovizoare: ochii omului erau fixați asupra șoselei din fața lui. Era unul dintre acei englezi scunzi, vânoși, care ar putea la fel de bine să aibă optsprezece sau treizeci și opt de ani. Un fost soldat, probabil, judecând după ceafa lui, acoperită de un păr roșcat extrem de scurt. M-am întrebat – mereu te întrebai, despre oricine – unde-l prinsese războiul.

— Îmi amintesc prima mea călătorie la Tübingen în 1882, a continuat Monsieur Carr. Era septembrie. Cu o seară înainte, tata și cu mine merseserăm la un concert. Nu înțelegea muzica, nu-i plăcea; pur și simplu voia să mă scoată în lume, să mă arate, înainte de a pleca. Eram mai tânăr decât el și semănam cu el. Oricine putea să vadă că eram copilul lui.

Tata avea șaptezeci și trei de ani când a murit, cu zece ani mai tânăr decât sunt eu acum. Nici unul din noi nu a bănuit că va muri înainte ca eu să-mi termin studiile, altfel nu ne-am fi petrecut ultima seară rusească împreună într-o tăcere împietrită. Rimski-Korsakov era și el în sală; a schimbat câteva replici cu tata. S-a pomenit de Turcia și Bulgaria. Unele probleme cu prințul Alexander de Battenberg, asupra cărora tata a găsit de cuviință să se exprime. Toată lumea-l cunoștea pe tata. A fost scandalul, firește, dar el făcuse parte din Sistem, și Sistemul se închidea în jurul lui pentru a-i apăra onoarea, pentru a-și apăra propria onoare. Rusia părea foarte mică în zilele acelea, câteva zeci de familii, toate conectate între ele.

A fost un an ciudat. Am părăsit Rusia după ce vechiul țar a fost asasinat, în 1881, și eram în Germania când a avut loc încoronarea următorului, în 1883. Tata s-a dus la Moscova pentru ceremonie. Există o pictură faimoasă care

înfățișează evenimentul. Dacă îți mijești ochii, poți vedea capul chel al tatei la Uspenski Sobor. Nu mai mare decât o sămânță de floarea-soarelui. Era tare mândru de asta.

În adâncul sufletului, papa al meu era un slavofil, nu un occidentalist. Ca mulți înalți funcționari ruși de origine germană, credea cu atât mai pătimaș în misiunea Rusiei în lume. Amantul mamei, Vronski, a reușit cumva să fie și una, și alta: un occidentalist care a murit în Serbia pentru o mare cauză slavofilă. Tata însă nu a putut să fie nici una, nici alta. S-a lăsat călăuzit de un gen de oameni pe care cândva i-ar fi disprețuit. Își zicea ortodox, dar frecventa clarvăzători și ghicitori. Era un suflet rătăcit.

Mă uitam în dreapta mea și vedeam cotul larg al Tamisei și un deal ridicându-se din pajiști, cu un edificiu masiv din cărămidă roșie în vârf, cu șiruri de ferestre luminate și hornuri negre. Mai jos, mai aproape de noi, erau vile în stil georgian și cedri în pâlcuri elegante. Vorbeau despre veacuri mai blânde, dar acesta era un miraj. Nu au existat vremuri mai blânde ca ale noastre, doar vremuri în care s-a întâmplat ca războaiele și suferințele să fie purtate în altă parte. Să fii ferit: nu mai știam ce înseamnă asta.

— Ce deconcertant trebuie să fi fost pentru tatăl dumneavoastră, am spus. Sunt sigură că v-a iubit. Sau a crezut că trebuie s-o facă.

— Când eram la Tübingen, îmi scria din când în când, a spus Monsieur Carr. Învățăturile unui tată către fiul lui: ca un Polonius sau Chesterfield[1] rus. Nu bea, nu juca jocuri

1. Philip Stanhope, al patrulea conte de Chesterfield (1694–1773), om de stat, diplomat și literat englez. După moartea sa, a fost publicat un volum conținând o corespondență întinsă pe parcursul a treizeci de ani cu fiul său ilegitim (peste 400 de scrisori), pline de considerații despre literatura clasică, geografie, istorie, politică și diplomație, menite să desăvârșească educația celui din urmă (*Letters to His Son on the Art of Becoming a Man of the World and a Gentleman – Scrisori către fiul său despre arta de a deveni om de lume și gentleman).*

de noroc, nu te duela. Fii rus și fii mândru de asta, dar fii precaut față de alți ruși. Erau atâția copii de bani gata răsfățați, care tocau averea familiei în cazinoul din Baden-Baden, aflat la numai șaizeci de kilometri distanță, încât se construia acolo o biserică pentru ei, cu cupole aurite demne de Iaroslavl.

Era foarte puțină căldură în scrisorile tatei. Îmi scria în franceză, dar nu suna ca franceza lui, era de parcă cineva i-ar fi dictat scrisorile. Așa cum în timpul zilei studiam inscripții străvechi, seara târziu studiam scrisul de mână al tatei. Arăta din ce în ce mai mult ca o scriere cuneiformă: colțuros, aspru, de parcă s-ar fi temut de înflorituri, de legături. Rândurile se aliniau strâns pe pagină, fără a lăsa nici o margine. Dacă i-ai vedea scrisorile, ai presupune că provin de la un om cu mintea tulburată. Le-am păstrat în plicurile lor, adesea fără să le citesc. Când am primit vestea morții lui și a trebuit să-mi fac repede bagajele și să mă întorc în Rusia pentru înmormântare, am aruncat scrisorile în soba din camera mea și am trântit ușița după ele.

Monsieur Carr a tăcut și a închis ochii. Am privit casele înșirate de-a lungul drumului; ici, colo, în câte o cameră, oamenii trăgeau deja draperiile pentru noapte. Luna atârna jos pe cer, neclintită și îndeajuns de aproape ca s-o poți atinge, asemenea unui tablou pictat pe geamul mașinii.

4
Absență

Mă așteptam ca ușa să ne fie deschisă de doamna Jenkins, dar în locul ei a apărut Alex Carr, în același costum prea larg pe care-l purta când dădusem interviul pentru slujbă. S-a aplecat să mă sărute în prag, stângaci, de trei ori, în stil ortodox, fiecare sărut mai fâstâcit decât precedentul, ținându-mi în tot acest timp mâna în a lui, între noi, ca pe o balustradă metalică de pe coama unei stânci. Nu era intimitate în gestul lui, nici căldură, doar ceva care sugera că deliberase și hotărâse că ar fi fost o reacție potrivită, un mod de a acredita sărutul fugar pe obraz pe care i-l dădusem la prima noastră despărțire.

Mișcările îi erau lemnoase, ca și cum trupul i-ar fi fost o marionetă sau un cal de jucărie, forțat împotriva voinței lui să facă ceea ce-i cerea mintea. Înălțimea îi scotea și mai tare în evidență stângăcia. Aproape că simțeam imboldul să-l protejez. I-am mulțumit pentru solicitudinea de a-mi fi pus la dispoziție o mașină cu șofer, ca și cum excursia la Shepperton ar fi fost ideea mea, și nu a tatălui său.

Monsieur Carr rămăsese în spatele meu și își scutura zăpada de pe pantofi pe grătarul din fața ușii. N-a băgat în seamă salutul nostru. Era pesemne obișnuit cu stângăcia fiului său. A spus ceva în rusă. Alex Carr i-a răspuns scurt, apoi s-a întors spre mine.

— Vă rog să rămâneți la ceai, dacă puteți, a spus el. Samovarul e pregătit, avem foarte multă mâncare, și încălzirea electrică a fost pornită la ora patru. Avem grijă la consum, cum ni s-a spus, dar nu tremurăm nici o clipă mai mult decât e nevoie. Nu știu cât se poate întinde răbdarea oamenilor față de guvern pe o vreme ca asta. „Tremurați cu Shinwell"[1], ați auzit-o pe asta?

Și pentru că n-am răspuns:

— Sper că excursia nu v-a obosit prea tare.

A luat mai întâi haina mea, apoi pe cea a tatălui său, și am intrat împreună în bibliotecă. Samovarul scotea aburi; pe masă ne așteptau platouri cu mâncare, unele pline cu vârf de chifle cu brânză și sandviciuri, altele cu mici pateuri presărate cu zahăr pudră, ca niște piramide din bulgări micuți de zăpadă.

— A, dar trebuie să rămâi, trebuie, dragă Albertine, a spus atunci Monsieur Carr, arătând spre bulgării de zăpadă. Astea o să-ți placă la nebunie. Faimoasele noastre prăjituri pentru ceai rusești. Cum zice un banc vechi, nu sunt rusești, n-au nimic de-a face cu ceaiul, dar măcar nu sunt prăjituri.

Ne-am așezat, în timp ce tatăl a început un discurs în rusă, punctat de nume acum cunoscute – Korda, Anouilh, Duvivier – și întrețesut cu fragmente în franceză sau engleză, când voia să mă includă și pe mine. Doamna Jenkins stătea în ușă și asculta conversația, la fel de fascinată ca toată lumea de industria filmului.

— Se pare că prezența nepotului meu în studioul de filmare va fi necesară de cel mult cinci-șase ori, în special în timpul vacanței de Paști și al vacanței de vară, i-a spus Monsieur Carr fiului său. Până la vară, cea mai mare parte a

1. Emanuel (Manny) Shinwell (1884–1986), om politic britanic, ministru al Combustibililor și Energiei între 1945 și 1947. Iarna anului 1947 a fost extrem de aspră, și sistemul de furnizare a energiei nu i-a făcut față, ceea ce a și dus la demiterea lui Shinwell.

filmărilor va fi încheiată. E ciudat cum durează ani de zile ca să pui lucrurile în mișcare, și apoi totul se termină într-o clipită.

Încerca să-și convingă fiul de ceva, vorbind de data aceasta în engleză, ca pentru a mă lua drept martor.

— Nu știu, tată, nu știu ce să zic, a răspuns Alex Carr. Gigi pare să aibă talent, dacă putem judeca după piesele de la școală, dar n-aș vrea deloc să-l văd pe băiat visând la o carieră de actor, sau mai rău, să fie încurajat să se gândească la istoria familiei, să-și privească originile rusești în contextul acestui film. Să afle despre trecutul nostru la un pahar de limonadă de Hollywood. E frivol.

— Nu e Hollywood, și industria filmului e într-un alt univers decât al nostru, Alexei, a spus bătrânul. E viitorul. Într-o zi, tinerii de la Eton vor sta la coadă să se facă staruri de cinema. Ce-ai vrea să devină Gigi? Contabil, ca tine? Aici nu e Sankt-Petersburg și nu e câtuși de puțin rușine să faci parte din echipa de producție a unui film.

— N-am de gând să-i interzic să joace acest rol, tată, a intervenit Alex Carr, și știi asta. Câtă vreme Diana e dispusă să-l însoțească și câtă vreme e vorba doar de un singur rol. Îți repet: chiar nu vreau ca Gigi să se facă actor. Sau regizor de film. Și nici Diana nu vrea. Vrem să aibă o carieră respectabilă.

— Of, Alexei, ești atât de plicticos câteodată! a spus bătrânul.

Judecând după expresia de pe chipul lui, Alex Carr a luat vorbele tatălui său drept un compliment. S-a întors spre mine și m-a întrebat dacă mi-a plăcut cum îmi petrecusem ziua. Am aprobat viguros din cap și i-am spus cât de fascinant mi se păruse totul, cât de multe aflasem.

— Și vorbesc serios, am adăugat. Fără să fi asistat la filmarea unei singure scene. Mi-ar plăcea foarte mult să-l văd pe Gigi transformat dintr-un copil modern al anilor 1940 într-unul din anii 1870. Băiatul ar avea ceva de care să-și amintească mai târziu în viață. Și copiii lui la fel: oamenii

vor merge la cinema să-l vadă, mult după ce noi vom fi cu toții morți și îngropați.

— Dar motivele pentru care vor vrea să-l vadă nu sunt unele demne de mândrie, a zis el.

Părea dezamăgit de mine. Nu eram de partea lui.

S-a ridicat să plece, pregătindu-se să se scuze. M-am ridicat și eu, să-i strâng mâna, temându-mă că va urma un nou triptic de sărutări.

— Vă mulțumesc pentru tot ajutorul dumneavoastră, doamnă Whitelaw, a spus el. Mă bucur că l-ați însoțit pe bătrânul meu tată astăzi. Dacă i-ați putea băga mințile în cap în legătură cu Gigi și afacerea asta cu filmul, în ciuda entuziasmului de care dați dovadă, v-aș fi foarte recunoscător. L-a făcut pe fiul meu să se înflăcăreze excesiv. Băiatul vorbește despre faptul că va câștiga zece guinee pe zi, de parcă asta m-ar putea face să mă răzgândesc. Sunt sigur că tata i-a sugerat asta. Noi vrem ca băiatul să devină avocat sau doctor când o să fie mare, nu Rudolf Valentino.

— Și ce-ar fi așa de rău cu Valentino? a intervenit Monsieur Carr de la locul lui. Gigi al nostru ar putea ajunge să facă un rol de șeic chiar mai uluitor.

— Of, tată. Ți-ai pierdut orice simț al demnității și-al gravității? Strămoșii noștri s-ar răsuci în mormânt, a spus Alex Carr.

Acestea fiind zise, ne-a lăsat singuri cu ceaiul nostru. Am auzit mai întâi ușa de la intrare, apoi poarta închizându-se în urma lui.

— Mi-am păstrat demnitatea și gravitatea mult prea mult timp, a spus Monsieur Carr. Am lăsat viața să treacă pe lângă mine, din cauza mamei și a tatei. Nu-i acuz; a fost alegerea mea, dar am greșit. Hai să fim copilăroși, Albertine. Hai să mâncăm prăjituri rusești și să vorbim despre Valentino. Am remarcat că știi mult mai multe despre film decât lași să se vadă. Fiul meu a părut atât de dezamăgit de tine!

Dar mie îmi plăcea Alex Carr. Era ceva fragil în convenționalismul lui tipic englezesc. Fusese căpătat, câștigat cu greu. Nu era siguranța de sine firească, pe care o observam la Albie și la persoanele din cercul lui; în schimb, era senzația că tot ce ai îți poate fi smuls într-o clipă, fără să-ți dai seama. Cunoșteam prea bine senzația aceea. În mod ciudat, la Monsieur Carr nu se putea detecta. În ciuda tuturor pierderilor sale, avea optimismul copilăresc al cuiva care se așteaptă ca zeii să fie de partea lui.

A arătat spre mâncare și mi-a făcut semn să îndrăznesc.

— Vrei să servești dumneata? a întrebat el. Mie îmi tremură mâinile prea tare și n-aș vrea s-o rețin pe doamna Jenkins. Astăzi avem Russian Caravan. Un cadou de la Sir Alexander. Pretinde că vine de fapt de la domnișoara Leigh, că a adus de la Paris o cutie special pentru mine. A fost acolo chiar săptămâna trecută, pentru o probă de costume cu Cecil Beaton, zice el. Nu cred o iotă. Dacă e adevărat, atunci probabil că vreo biată secretară a cumpărat o duzină de cutii din vreun magazin universal, pentru o duzină de proști bătrâni ca mine.

Ceaiul era consistent, afumat și negru precum cafeaua. L-am turnat dintr-un ceainic mic în paharele cu suporturi de argint aurit, apoi am adăugat apă fierbinte din samovar și în cele din urmă l-am îndulcit cu o lingură de sirop de trandafiri. Așa-i plăcea lui Monsieur Carr ceaiul rusesc: m-a îndrumat de-a lungul întregului proces.

— *Voilà*, acum ești aproape rusoaică, a zis el. Pe buza de sus avea o mustață în stil Clark Gable, din zahăr pudră. Trandafirii pentru sirop provin din grădina noastră. Doamna Jenkins nu pierde o petală. Pe când trăia Tonia, făceau împreună petale de violete și panseluțe în glazură. Tonia credea că trebuie să culegi florile la cinci dimineața, la scurt timp după ce se deschid, dar înainte ca soarele să răsară complet. Uneori, culegeam violete de pe pajiștile de pe malul Tamisei.

Şi urzici, şi măcriş. Îţi închipui ce-or fi crezut englezii? Ce înfometaţi, ce disperaţi trebuie să fie ruşii ăştia...

— Ha, îmi amintesc că am fost întrebată ceva asemănător despre francezi de către unul dintre soldaţii britanici care păzeau spitalul din Alexandria la care lucram, am zis. E adevărat că noi, francezii, mâncăm melci pentru că suntem foarte săraci? Apoi cineva i-a spus că sunt evreică şi a venit să mă întrebe dacă melcii sunt cuşer. Eram primul evreu cu care stătea de vorbă, a recunoscut el. Nu sunt mulţi evrei în Shropshire, a zis. De acolo era el. Dar eu ştiam şi mai puţine despre Shropshire decât ştia el despre evrei.

— Şi dacă am reuşi să facem rost de nişte caviar pentru petrecerea pe care o avem în vedere? a întrebat Monsieur Carr, de parcă subiectul dietei mele nu-i trecuse prin minte înainte să pomenesc de melci. Mănânci icre de peşte?

— Nu respect kaşrutul[1], am spus. N-am gustat niciodată caviar şi sper că vom avea, mai ales acum că aţi stabilit că sunt aproape rusoaică. O iau ca pe un mare compliment. De ce e nevoie ca să devin pe deplin rusoaică?

— Va trebui să înveţi să vorbeşti ruseşte. Sunt sigur că vom reuşi asta. Dacă poate Gigi, poate şi Albertine, a zis el. Eşti lingvistă, draga mea, nu-i aşa?

Mă pregăteam să-mi iau rămas-bun şi presupusesem că doamna Jenkins plecase acasă, dar ea a ieşit din bucătărie cu o plasă de sfoară cu două borcane în ea, învelite în pagini dintr-un ziar englezesc.

— Ciuperci murate, a spus, şi un borcan de gem de trandafiri. V-am auzit vorbind despre el. Fără sirop, să ştiţi: gem gros, adevărat; să nu vă apucaţi să-l puneţi în ceai. Pentru dumneavoastră şi soţul dumneavoastră.

— Pesemne că e vreun canal care leagă fiecare cameră de bucătărie, a spus Monsieur Carr. Doamna Jenkins aude totul. Ai grijă ce-mi spui, Albertine.

1. Ansamblu de reguli privind alimentaţia rituală evreiască.

Era târziu când m-am întors la Earl's Court. Am auzit telefonul sunând mult înainte de a deschide ușa de la intrare, un țârâit metalic, al cărui ecou a răsunat în hol de parcă ar fi ținut-o așa de zile întregi.

— Ber, iubito, m-ai îngrijorat.

Pe lângă vocea lui Albie se auzea muzică de jazz, undeva în fundal, ca și cum melodia ar fi pătruns în locul de unde telefona pe o fereastră deschisă.

— A fost o zi lungă, a zis el, părând obosit, dar nu nefericit. Am vrut să-ți aud vocea dulce înainte de culcare. Cum a fost la Shepperton?

A intervenit cu explicații pe măsură ce îi povesteam evenimentele zilei, dându-mi detalii despre familia lui Elizabeth Montagu, spunându-mi că, la un moment dat, înainte de război, Churchill a fost angajatul lui Alexander Korda. Părea să știe totul despre toată lumea.

— E un tip credibil Korda ăsta al tău, a zis el. Un imens talent comercial.

Credibil: era un adjectiv ciudat. Nu prea puteam ghici ce înseamnă. Cât de credibili suntem noi toți?

Apoi am început să-i descriu amănuntele ceaiului nostru ad-hoc – argumentele pro și contra unei cariere cinematografice a lui Gigi. Albie nu m-a întrerupt deloc cât am vorbit și am crezut că adormise, dar mi-am dat seama că și sunetul muzicii dispăruse, că vorbeam în gol. Se întâmpla adesea; legătura se întrerupea la mijlocul propoziției. Am așteptat să mă sune din nou, dar telefonul a rămas tăcut. Se auzea doar murmurul Londrei în întuneric, un scrâșnet îndepărtat de cauciucuri pe șoseaua înghețată și, mai aproape, în casă, trosnetul grinzilor care se contractau la frig.

Am renunțat să aștept și m-am dus în bucătărie. Vasele de la micul dejun erau încă în chiuvetă, scăldate în lumina lunii. Aveau o scânteiere de gheață. Am fiert puțină apă și le-am spălat, privind fulgii de aburi care se ridicau în jurul

meu, apoi am luat un mop și am spălat podeaua, trecând în hol și continuând așa, fără să mă gândesc, frecând podelele, măturând și ștergând praful, fără să-l văd de fapt în lumina slabă a unei serii de becuri de douăzeci și cinci de wați, încetând să simt frigul, fără să observ, când am terminat, că pe ferestre se zărea o lumină cenușie și că pe strada din fața lor se auzeau primele sunete de copite de cai, un cărucior de lăptar. Începuse din nou să ningă.

Am fost trezită târziu, de soarele de iarnă care se strecura prin crăpătura dintre perdele. Mă hotărâsem deja să-mi petrec după-amiaza făcând fețe de pernă pentru pat; o catifea de un albastru adânc, cu doi A de culoarea vinului aplicați, unul în stânga jos, celălalt în dreapta jos, fiecare imaginea în oglindă a celuilalt. Visasem modelul în metrou, când mă întorceam din Chiswick, apoi schițasem desenul pentru cei doi A pe dosul unuia dintre plicurile mari, din hârtie cafenie ale lui Albie. M-am gândit la vaga inutilitate a acestui demers chiar în timp ce tăiam literele din hârtie și le prindeam în bolduri pe pătratele albastre, ca să văd cum arată, înainte de a mă apuca să le cos. M-am întrebat, pentru prima dată, ce le-o fi scris Albie despre mine părinților lui, de-i făcuse să aleagă drept cadou de nuntă o mașină de cusut.

„O fată pe care-am cunoscut-o în Egipt“, îmi imaginam. „Absolventă de universitate și cusătoreasă.“ Sau invers. Mă întrebam ce fusese mai întâi, ce părea mai potrivit: lingvistă sau croitoreasă?

— Ești singura femeie cu care mi-am dorit vreodată să mă însor, Albertine, mi-a spus Albie la scurt timp după ce m-a cerut de nevastă.

— De ce? am întrebat fără ocolișuri.

Care să fie motivul? voiam să spun. Încercam să evit verbele de prisos în acele zile de început. Conjunctivele mele erau firave; *să fie* și *să fi fost* păreau interșanjabile.

— Pentru că pui întrebări despre toate, a zis el. O să mă menții tânăr.

Ori de câte ori mă gândeam la Egipt, preferam să-mi amintesc numai zilele de permisie ale lui Albie, cele câteva zile luate când și când, adăpostite luminos între lunile de absență a lui și neliniște a mea, înșirate strâns de memorie ca niște perle într-un colier, fără nodurile amare de îngrijorare care le separau. Mă temeam că s-ar putea să nu-l mai văd niciodată, că o să rămân întrebându-mă dacă a murit sau și-a renegat promisiunea. Eram sigură că va dispărea pur și simplu într-o zi, pentru că așa făceau lucrurile și oamenii. Moartea părea posibilitatea cel mai puțin probabilă; eram convinsă că-mi primisem deja partea care-mi fusese alocată.

Am înfășurat bobina, am pus ață în mașina de cusut, am pus piciorul drept – cel mai puternic – pe pedală și am legănat-o ușurel, ca pe un balansoar. Când am refuzat lecțiile de pian cu Arlette, pretinzând că nu am talent, mama mi-a dat în schimb lecții de cusut. Era hotărâtă să-mi demonstreze că viața nu oferea alegeri ușoare, evadări în mansardă, în compania cărților. Cusătura se întindea pe marginile pătratelor albastre. Curând mi-am găsit ritmul mișcării pe care o știam de când eram mică.

Sunetul constant al mașinii – pocnetul acului care străpungea materialul și bătaia bazei din fier forjat – semăna cu sunetul unei locomotive. Urmăream liniile tiparului, uneam suprafețele, aveam grijă să nu prind aplicația de fundul feței de pernă.

Mișcarea a devenit inconștientă. Timpul trecea. Ritmul era liniștitor și concentrarea pe care o necesita era destul de solicitantă încât să țină orice gând la distanță, să mă țină departe de mine însămi. Această senzație de absență era probabil cea mai pură formă de fericire pe care o cunoșteam. Totuși, ca s-o mențin, ca s-o fac să dureze câteva ore,

trebuia să fiu convinsă că ceea ce fac este necesar, și de multe ori asta mi se părea aproape imposibil. Când am terminat de cusut pernele, le-am pus pe pat și m-am așezat în fereastră, privindu-le un timp: A-ul lui Albie în stânga, al meu în dreapta, cu înfloriturile lor simetrice ca niște chipuri în oglindă și fundalul la fel de frumos și de albastru ca noaptea adâncă.

5
Orfani

Stăteam față în față, Monsieur Carr și cu mine, pe bancheta care urma forma bovindoului din biblioteca lui, ca niște pasageri într-un compartiment de tren.

— Povestește-mi despre Albert, a spus el. Unde v-ați cunoscut?

— În Egipt, am răspuns. Lucram într-un spital, aveam o slujbă administrativă. Plictisitor, ați putea spune, dar oamenii ca mine își doreau astfel de slujbe; cu cât erau mai plictisitoare, cu atât păreau mai bune la vremea aceea. Albie făcea parte dintr-un grup mic de soldați englezi, răniți undeva în deșert. Erau ca niște tineri zei, el și camarazii lui, când i-am zărit pentru prima dată prin ușa deschisă a salonului lor. Erau supli și bronzați. Când asistentele le făceau baie, torsurile lor goale arătau ca înmuiate în cacao: albe unde uniformele kaki le acoperiseră trupul, întunecate unde le atinseseră razele de soare. Cereau să li se facă baie, deși mulți dintre ei s-ar fi putut spăla și singuri.

— Sigur că cereau, a spus Monsieur Carr.

— Asistentele le-au făcut pe plac la început, am continuat, sperând să-i transmit bătrânului acel amestec alexandrin de vicisitudini și poezie. Acești bărbați erau răniții oarecum valizi: un umăr bandajat, un picior sau o mână în ghips, mirosul permanent de iod din jurul lor, de la marea de-afară

și de la tincturile din flacoanele de spital. Ferestrele salonului lor rămâneau larg deschise tot timpul în nopţile mediteraneene, la fel și ferestrele tuturor camerelor noastre, ca și cum clădirile din Alexandria ar fi fost niște cochilii aflate acolo pentru a oferi umbră, dar altfel aproape inutile. Drepnele ţipau și veneau în picaj spre zidurile de piatră, marea se rostogolea infinit și întregul golf de forma unei potcoave largi murmura în loviturile neîncetate ale valurilor. Chemările la rugăciune ajungeau la noi din interiorul orașului, la orele lor regulate. „Mare e Dumnezeu“, repetau, „mare e Dumnezeu“.

Peste toate aceste sunete, zeii englezi râdeau. Râsul lor era pe-atât de sonor și plin de încredere pe cât erau ei de frumoși. Ce-or fi având de râs, ne întrebam noi, toţi ceilalţi, când frontul se apropie, când au atâţia camarazi sub lespezi mortuare sau în nisipurile deșertului, ce-or fi având de râs? Numai asistentele englezoaice chicoteau ștrengărește, întorcându-se din saloane, de parcă ar fi știut un secret care nouă, celorlalţi, nu ne era cunoscut.

Mai văzusem englezi, la Paris și, din când în când, la București, dar oamenii ăștia erau diferiţi. Acum că-i văzusem pe ei știam, cu mult înainte s-o pot spune cuiva, că Marea Britanie nu avea cum să piardă războiul. În ziua în care el, unul dintre acești tineri zei, a fost externat din spital, a bătut la ușa biroului meu, o ușă deschisă, ţinând în mână o fișă și rugându-mă să notez ceva pe ea. Avea nevoie de o hârtie pe care s-o ducă înapoi la unitatea lui. Aproape că nu înţelegeam ce spunea. Aveam treizeci de ani, nu eram tocmai o puștoaică fără experienţă, și totuși mă uitam la el roșind ca o fată de cincisprezece ani.

„Locotenent colonel Whitelaw.“ Părea că-și repetă numele pentru a doua sau a treia oară, și eu tot n-aveam habar ce voia de la mine acest colonel pe jumătate, cum spun ei. I-am luat fișa și am examinat-o, în speranţa că ceea ce scria pe ea îmi va da vreun indiciu, dar literele îmi pluteau pe

dinaintea ochilor. Separat de prietenii lui, în uniformă, în picioare în fața mea, nu mai era un tânăr zeu surâzător. Pe fruntea lui erau riduri brăzdate de soare. Am observat pete de tutun pe interiorul degetelor arătător și mijlociu, cu care ținea fișa. Mi se părea, deși era imposibil, că-l mai întâlnisem pe acest bărbat, că-l cunoșteam. De atât de aproape, era și mai frumos.

„Locotenent-colonel Albert Whitelaw", a spus din nou, acum exasperat și un pic îngrijorat. A făcut un pas înapoi și a citit numele de pe ușa biroului, să se asigure că venise unde trebuia.

„Domnișoara Cartier, da?" a întrebat.

„Albertine. Albertine Cartier", am spus într-un târziu, și i-am întins mâna, ca și cum aș fi înțeles în sfârșit ceva, ca și cum abia atunci s-ar fi prezentat și n-ar fi fost pe cale să explodeze de iritare.

Cumva, enervarea lui a fost risipită de sonoritatea numelui meu, și a izbucnit în râs. Mi-a strâns mâna atât de ferm, încât încă simțeam strânsoarea zece sau cincisprezece minute mai târziu.

„Albertine, ai spus?" Acel râset de zeu, în cele din urmă, cu mine sau de mine, nu știam și puțin îmi păsa. Am dat afirmativ din cap. A râs din nou.

„Ei bine, draga mea domnișoară Cartier, Albertine, dacă-mi îngădui, te rog să-mi completezi formularul ăsta. Și trebuie să păstrezi o copie pentru evidențele dumitale", a spus. A împuns cu degetul fișa, pe care acum o țineam eu în mână, apoi s-a uitat la șirurile de sertare metalice pline de fișe identice. L-a tras câțiva centimetri pe cel marcat cu W-Z.

„Nu puteți face asta", i-am spus, „nu e voie".

„O, ba da, pot. Ia să vedem câți de X și de Y ai aici, domnișoară Cartier, în sistemul dumitale de îndosariere fără îndoială excelent."

„Nu puteți", am repetat și am împins puțin sertarul la loc, încercând să nu-i prind degetele.

Albie a scos o fișă la întâmplare și a ridicat-o cu degetele lui pătate de tutun. „Yeast, Mike", a început el să citească. „Dumnezeule."

I-am smuls fișa din mână.

„Ați scris greșit diaree, Mademoiselle Cartier. O greșeală ca asta, și întregul sistem se duce pe copcă, să zicem așa."

— Încântător, a râs Monsieur Carr, absolut încântător.

— În fine, pentru că m-ați întrebat, asta a fost prima noastră conversație, așa cum mi-o amintesc, mai mult sau mai puțin cuvânt cu cuvânt, i-am spus. Mai târziu, în luna aceea, s-a întors la spital cu un snop de crengi de iasomie și o bucată triunghiulară de metal, pe un lanț de argint. „Se deschid noaptea", a spus Albie, arătând spre boboci. „Sunt albi pe dinăuntru." Un buchet fără flori și un suvenir dintr-un obiect care fusese cât pe ce să-l ucidă. Încă am bucata aia de șrapnel.

Am scos lănțișorul de sub gulerul cămășii, l-am desfăcut și i l-am întins: o bucată de metal negru, de mărimea unei alune, montat ca pandantiv într-o ramă de argint filigranat.

— Puteai face așa ceva în Alexandria aproape gratis, peste noapte, am spus. Albie a spus că astfel își punea norocul în mâinile mele.

Monsieur Carr ținea bucata de metal în palmă. Lănțișorul se bălăngănea dedesubt.

— Ce obiect mic, a zis el. Și pare atât de inofensiv!

— A fost înfipt în umărul drept al lui Albie. Era cumplit de fierbinte când a lovit. „Mă tem că am o înțepătură", i-a spus Albie asistentei-șefe când a ajuns la spital. Deși semiconștient și chinuit de durere, tot încerca să diminueze importanța situației. I-au spălat rana pe front și l-au trimis la spital pentru îngrijiri suplimentare, fiindcă șrapnelul se înfipsese într-o poziție prea incomodă ca să poată fi manevrat pe loc. Are o cicatrice oblică pe omoplat, de parcă ar fi încercat fără succes să facă să-i crească aripi, cum zice el în glumă. I s-a spus că va dispărea cu timpul. Deja abia dacă se mai

vede, dar uneori se înfurie, și atunci se înroșește puternic. Îl implor să nu-și frece pielea din zona omoplatului când face baie. Poate că asta nu are nici o importanță. Nu știu destule despre răni.

M-am uitat la portretul mamei și al tatălui lui Monsieur Carr și mi s-a părut, în reflexiile pe care focul din șemineu le arunca pe perete, că în fundal se vedeau umbre care dansau, că artistul pictase alți oameni și apoi îi acoperise cu vopsea de ulei neagră ca smoala. Monsieur Carr părea o creatură dintr-o epocă anterioară celei a părinților lui. Părul lui alb, și puloverul alb aspru, care ar fi putut fi tricotat cu mult timp în urmă de unul dintre iobagii familiei, nu ar fi fost distonante într-un tablou medieval. Asimetria conferea chipului său un aspect bizantin, îndurerat.

— Un pulover de pescar, a spus, urmărindu-mi privirea și atingând țesătura. Din Hebridele exterioare. Ai auzit de acest arhipelag? Un cadou de la Alexei, acest Allenby[1] rus al nostru. Îi plac lucrurile scoțiene. În ce lume derutantă trăim, Albertine. Într-o zi, nepoții noștri vor examina viețile noastre și vor gândi: bieții noștri strămoși, atâtea drumuri, atâtea țări, atâtea războaie.

— V-am spus povestea mea; mi-ați promis-o pe a dumneavoastră, am zis. Urma să-mi spuneți ce s-a întâmplat după ce a murit tatăl dumneavoastră. După ce v-ați întors în Rusia.

S-a uitat pe fereastră în grădina hibernală și și-a încheiat puloverul pescăresc la umăr, ca și cum s-ar fi cuprins cu brațele să se încălzească.

— M-am întors în Rusia în 1892, a spus el. Inițial a părut o vizită scurtă, dar rămăsesem cu sentimentul că Rusia e acasă. N-am mai simțit asta nicăieri altundeva. Nici măcar

1. Edmund Allenby (1861–1936), militar și guvernator al Imperiului Britanic. A luptat în al Doilea Război cu Burii (1899–1902) și în Primul Război Mondial, distingându-se în campaniile din Egipt și Palestina.

în Anglia, acum, după douăzeci și trei de ani. În Germania am petrecut un deceniu întreg, și niciodată nu m-am gândit la ea ca la un loc de reședință permanentă, darămite să mă simt acasă.

Am presupus că Rusia va fi mereu acolo, că mă voi putea întoarce. Mai întâi, voiam ca Rusia să uite de mama mea. Până atunci, aveam să rămân la Tübingen. Oamenii vorbeau despre Anna – Anna lui Tolstoi – și în Germania, dar nu știau că era povestea vieții mamei mele; nu mă cunoșteau și nu se întrebau ce căutam în țara lor. Eram doar un tânăr rus ca oricare altul, la universitatea la care învățaseră Hegel și Hölderlin. Cine n-ar studia la Tübingen dacă ar avea cea mai mică ocazie? În cei zece ani pe care i-am petrecut acolo, gazda mea nu m-a întrebat nici măcar o singură dată de ce alesesem Germania, atât de evident era răspunsul.

Biblioteca îmi era refugiu. Mi se părea că nimic rău nu mi se poate întâmpla în spatele unei palisade de cărți. Ce naiv eram, dragă Albertine! Studiam limbi moarte și descifram manuscrise până noaptea târziu, iar duminica mă plimbam singur pe dealuri sau pe malul Nekarului. Latină, greacă, slavonă bisericească, poate că oamenii s-ar fi așteptat să le studiez pe acestea, dar nu asiriană, egipteană, sumeriană. Totuși, încetul cu încetul am ajuns să le stăpânesc. În 1892, la zece ani după ce am pus pentru prima dată piciorul pe pământ german și am trecut pragul Facultății de Filologie de la Tübingen, mi-am susținut teza de doctorat. Profesorii mei ar fi vrut să mă țină acolo. Nu aveam încredere în mine, cel puțin nu destulă încât să cred în laudele lor.

„Conte Karenin“, mi-a spus tutorele meu, Freiherr von Gutschmid, mai demult, „Germania vă va trata mai bine decât Rusia. E o țară mai civilizată“.

Iubeam Rusia. Eram mândru că sunt rus și, deși Gutschmid era cu treizeci de ani mai bătrân decât mine, refuzam să cred că știa ce spune. Nu poți cuprinde Rusia cu mintea, spune poetul Tiutcev. Gutschmid era numai minte.

— Aveați impresia că germanii se simțeau superiori pur și simplu pentru că erați rus? l-am întrebat. De-asta ați ales Londra în cele din urmă?

— În Germania, oricât de politicoși erau oamenii – oricât de convingător era lustrul amabilităților sociale –, exista mereu o teamă în legătură cu slavii, amenințarea care plana la Est. Vechea mea obârșie teutonă nu conta, a spus el. Asta a dispărut în Anglia, unde am devenit doar o altă categorie de străini de pe tărâmuri îndepărtate, dar, în ultimii ani ai secolului trecut, nimeni n-ar fi putut ghici că voi ajunge în Anglia. Nu știu nici dacă eram total conștient de alegerea pe care o făceam ca student. Pentru cineva ca mine, cu înclinații academice, exista Rusia și exista Germania. Și Austro-Ungaria, poate, dar Viena nu era prea diferită de Germania în atitudinea față de slavi.

Mai târziu m-am întrebat dacă n-am făcut o greșeală nerămânând la Tübingen. Mă gândesc la anii aceia petrecuți în Germania și îl văd pe tata planând asupra lor, banii lui, patronajul lui, strădania lui de a pune distanță între noi. Când eu eram încă mic și el proaspăt văduv, tata îmi angaja numai cei mai buni preceptori. Citea manuale de pedagogie, ca să afle cum să mă educe. Așa era comportamentul lui de părinte: mecanic, corect, lipsit de orice urmă de instinct. Voia tot ce-i mai bun pentru fiul său, dar nu simțeam nici o urmă de căldură venind din partea lui.

Răposata mea soție era interesată de funcționarea psihicului uman. Citea multă psihologie și țâțâia ori de câte ori era pomenit tatăl meu. O mare inteligență, spunea ea, dar un eșec total în empatie, o incapacitate de a interpreta emoția. Mi-a citat o lucrare a unei psihiatre sovietice pe care i-o dăduse cineva s-o citească, și m-a rugat să mă uit și eu prin ea.

„Îl descrie pe tatăl tău și pe cei ca el“, a zis ea. „Ai destul de mult din el tu însuți, și chiar și fiul nostru.“

Am izbucnit în râs și am aruncat lucrarea în șemineul din salon. Poate că aveam totuși ceva din tata. Ea, soția mea,

era la extrema cealaltă, atât de deschisă spre alții, încât uita să se gândească la ea.

— Conform relatării lui Tolstoi, am spus, parcă-mi amintesc că majoritatea rușilor au fost la început de partea tatălui dumneavoastră.

— Ai dreptate, Albertine. Acum suntem toți ca Tonia; ne lăsăm dominați de sentimente și suntem înclinați să dăm vina pe tata, și nu pe mama pentru tragedia lor. În copilăria mea a fost invers. Ea era zeița distrugerii. El nu și-a realizat niciodată întregul potențial, și pentru asta tot ea era de vină, spunea toată lumea.

După moartea ei, tata a lucrat mult timp la Ministerul de Finanțe, sub un ministru care era nu doar mai tânăr, dar și de origine mai modestă decât el. A rămas superior numai în umilință. Și-a luat masca permanentă a unui om care a suferit o lovitură nedreaptă, care a fost încercat peste puterile omenești. Nu un încornorat, ci un martir. Și asta nu s-a schimbat câtuși de puțin în cele două decenii în care a mai trăit ca văduv. Abia când o foamete teribilă a cuprins Rusia, la începutul anilor '90 ai secolului trecut, a părut să se trezească, să-și dea seama că există pe lume tragedii mai mari decât a lui. Lucra neobosit și părea că în sfârșit își găsise un scop în viață, un soi de pace. La aproape douăzeci de ani după moartea mamei și cu câteva luni, practic, înainte de a lui. O tristă, târzie mostră a ceea ce ar fi putut fi mereu, dacă ar fi avut un spirit mai generos. Cine știe de ce nu-l avem, copilă dragă? Nu facem rău nimănui altcuiva decât nouă înșine, simțindu-ne ofensați; purtăm amărăciunea în suflet chiar și când nu roade altceva decât vasul în care este depozitată.

S-a ridicat de la locul lui și s-a uitat pe fereastră. Își ținea mâna dreaptă în stânga, la spate, cu palmele una peste alta, ca un ofițer care trece în revistă trupele pe câmpul de luptă. În contrast cu această poză hotărâtă, corpul îi părea fragil și foarte bătrân. Puloverul și pantalonii atârnau largi pe un cadru slăbănog, umerii îi erau încovoiați și se clătina ușor stând

acolo, parcă protejându-și amintirile de vremea de afară. Apoi s-a întors din nou spre mine și s-a așezat alături. Stăteam acum unul lângă altul, amândoi cu fața la portretul părinților lui.

— Dar toate aceste lucruri despre tatăl meu sunt informații la mâna a doua, primite de la alți oameni, a spus el. De la verii noștri, Oblonski, de la Galițîni, de la Levini. Tata a venit să mă viziteze în Germania pentru prima și ultima dată când aveam douăzeci de ani, de ziua mea. Mama era moartă de unsprezece ani. A locuit la familia Brenners, în Baden-Baden, și m-am dus acolo să mă întâlnesc cu el. Arăta ca un corb, tot în negru, cu barba neagră acoperindu-i mare parte din față, cu capul chel acoperit de o pălărie neagră. Pășea încet și zgomotos, troncănind pe pietrele de pavaj cu pantofii lui greoi, englezești, și părea atât de bătrân și atât de rus, încât mă simțeam stânjenit să fiu văzut în compania lui. Nu din cauza faptului că era rus, ci fiindcă era evident străin, ceea ce atrăgea atenția asupra lui, când tot ce-mi doream era să fiu invizibil. Germanii se holbau la el oriunde se ducea, ospătarii și vizitiii se așteptau la bacșișuri în monede de aur, și toată lumea vorbea rar, presupunând că o să-i traduc. Nimeni nu îndrăznea să i se adreseze direct. Germana tatei era destul de fluentă, franceza lui era perfectă, și se descurca binișor în engleză, dar evita contactul vizual și nu făcea nici un efort să vorbească.

Ne-am plimbat, am băut ape și am stat de vorbă, și totuși am rămas distanți unul față de altul. Ar fi preferat ca eu să studiez dreptul sau filozofia. Studiile mele însemnau prea puțin pentru el. Înțelegea destul de bine că o continuare a lor la nesfârșit avea de-a face la fel de mult cu uitarea ca și cu setea mea de cunoaștere. În această privință era la fel, mai interesat de disputele religioase dintre filozofii ortodocși ruși decât de mine, de familia noastră lărgită sau chiar de politica rusească. Mai târziu am auzit că acasă roiau în jurul lui femei ca niște păsări de pradă, cocoloșindu-l, spunându-i ce să

facă, sperând că se va recăsători. Așa, ortodox devotat cum era, părea să cocheteze cu spiritismul. Vorbea despre el de parcă ar fi fost o știință exactă, un mod de a intra în contact cu lumea de apoi. Acum mă întreb dacă nu încerca să intre în contact cu mama, Doamne ferește. Merita, biet suflet, să aibă parte de pace măcar acolo.

Eram, probabil, la fel de nefericiți, tată și fiu, legați unul de altul până când moartea avea să ne despartă. O sinucidere fusese de ajuns pentru Karenini.

Monsieur Carr s-a oprit din nou, și acum se uita la modelul din covor. Pentru o clipă, liniștea din jurul nostru a fost totală. Eram în Londra, dar am fi putut fi aproape oriunde pe pământul acesta. Parisul era atât de dens populat, încât știai întotdeauna că te afli acolo; mereu cineva striga pe stradă, sunetele unei conversații sau ale unui act de amor se strecurau prin pereți sau prin ferestrele deschise. În locuința mea din Londra, când Albert nu era acasă, se întâmpla deseori, ca acum, în casa lui Monsieur Carr, să fie o liniște absolută. Erai tentat să vorbești singur cu voce tare.

Cuvântul sinucidere reverbera. Era prima dată când îl folosea. Sinuciderea era împotriva religiei și împotriva legii, până și în Marea Britanie acum, împotriva Coroanei. În Rusia secolului trecut, ar fi fost un păcat și mai grav. Încă nu știam prea bine cum să-l întreb despre moartea Annei.

— După ce a plecat din Germania, tata mi-a scris din ce în ce mai puțin, a continuat Monsieur Carr. Când am aflat de moartea lui, aveam douăzeci și opt de ani și nu ne mai văzuserăm de opt. Voiau să-l înmormânteze cât de repede posibil, cum dictează obiceiul ortodox. Totuși, au amânat funeraliile ca să-mi dea timp mie – singurul copil și moștenitor – să ajung înapoi la Sankt-Petersburg. Nu mi-ar fi părut rău să ratez această ocazie, zilele de doliu și praznicele obligatorii care mi s-au cerut pentru a marca prima săptămână, patruzeci de zile, primul an după moartea lui. Poate că ortodoxia îți înalță sufletul mai aproape de Dumnezeu

decât orice altă credință, dar poate fi atavică în atitudinea față de trup. Nu eram pregătit. Nici măcar nu știusem că era bolnav. Pancreasul, se pare: prea multă fiere, au spus doctorii. Dacă cineva putea să moară de prea multă fiere, acela era tatăl meu.

— Și ce-are de spus Biserica Ortodoxă despre sinucideri? am întrebat, urmându-mi propriul șir al gândurilor.

— Te gândești la mama, a spus el. Era nefericită, și foarte probabil drogată cu opiu. Lua opiu tot mai des, se spunea; pe vremea aceea era un analgezic acceptat. Pentru toată lumea implicată, cel mai ușor a fost să conchidă că Anna nu era în toate mințile în momentul în care și-a luat viața, chiar dacă-i condamnau fapta. Biserica a preferat astfel. Cu toate acestea, nu existau multe îndoieli cu privire la sensul real, scandalos, al morții ei. Plecasem în Germania pentru a nu fi nevoit să împărtășesc cu tata îndelungatele ei urmări. Acum că murise și el, nu mai știam prea bine unde voiam să fiu. Moartea lui ne eliberase pe amândoi de sclavia față de a ei.

Pe când mă întorceam la Petersburg pentru înmormântare am jurat că, orice s-ar fi întâmplat, acea călătorie cu trenul avea să fie ultima mea călătorie lungă. Cât de mult mă înșelam, ce distanțe mă așteptau! Îmi amintesc o procesiune întreagă de orașe și sate germane, țăranii care vindeau pe peroane căni cu apă, covrigi înșirați pe bețe lungi, cornete de hârtie cu coacăze și cireșe târzii. Fructele erau stafidite, nebunește de dulci de la atâta soare. Pâinea era decorată cu zigzaguri de sare. Te făcea să-ți dorești să bei galoane întregi, astfel încât te despărțeai de ultimii bănuți pentru cănile emailate întinse la ferestrele trenului. Am stat ore întregi în Berlin. Când am traversat granița Rusiei imperiale și ne-am oprit la Varșovia, m-am simțit deja acasă, deși casa era încă la sute de kilometri depărtare. Uiți cât de vastă e Rusia, cât de mici face să pară alte țări.

Era abia iunie, dar câmpurile erau atât de pârjolite, că întreaga lume părea în pragul unui incendiu uriaș, mistuitor.

Am simțit o durere intensă când am văzut primele inscripții chirilice pe peroanele gărilor, senzația că am pierdut ani, că am irosit o tinerețe rusească, ceva ce nici măcar nu credeam că-mi dorisem. Rusia era aridă și prăfuită, la mijlocul a cinci luni de secetă, după cum avea să se dovedească mai târziu. Serile se topeau pe măsură ce înaintam spre nord, până când noaptea nu mai era decât o lumină continuă, de un roz întunecat. N-o mai văzusem de atâta vreme, încât uitasem ce era. Nopțile albe, am șoptit în sinea mea, când amintirea mi-a revenit. Nopțile albe, căldura verii, și tata nu mai e, așteaptă înghețat undeva în Sankt-Petersburg.

Înmormântarea a durat ore în șir – slujba, discursurile, în final, nu se știe de ce, chiar și o fanfară militară, sunând metalic și dezolant în arșiță. Deasupra mormântului era un miros dulce de tei, bâzâiau albine. Pe pământ, doar iz de lumânări topite. În ziua aceea, la cimitir, totul părea lipicios și însetat. Sankt-Petersburg: nu-i loc mai bun pe lume în care să fii mort. Dar cei vii nădușeau. Coroanele de flori se ofileau sub ochii noștri, albul devenind galben, roșul devenind ruginiu, de parcă un foc invizibil ne-ar fi pârjolit pe toți. Îmi era imposibil să-l plâng pe tata, cu toți ochii ațintiți asupra mea. În schimb, compuneam o scrisoare către Gutschmid ca să-mi lichideze afacerile la Tübingen. Știam deja că n-o să mă întorc în Germania, deși lăsasem totul și pe toată lumea de acolo așteptându-se la o absență temporară.

Sicriul tatei era deschis.

„Primește, Doamne, sufletul robului tău Alexei", incanta corul de preoți, cu glasuri atingând adâncimi de care numai bașii ruși par a fi în stare. Mă uitam la chipul ca de ceară al tatei, la barba lui căruntă, la trăsăturile severe. M-am aplecat să-i sărut mâna atunci când mi s-a spus. Pielea îi era caldă, nu de viață, ci de arșiță.

Annie, iubita mea surioară, s-a aplecat și ea să sărute mâna tatălui meu, plângând, deși el nu-i era nici un fel de rudă, deși fusese responsabil de moartea tatălui ei. Familia Vronski

nu voise să știe de ea. Tata a luat-o la el, în primul val al martiriului său, dar apoi a lăsat-o la călugărițe. Ajunsese să arate și ea ca o călugăriță. Avea douăzeci și unu de ani și ar fi trebuit să fie deja măritată de trei-patru ani, după obiceiurile rusești. Acum căsătoria părea improbabilă.

Apoi sicriul a fost închis, și el n-a mai fost.

„Avem prea puțin timp să-i mulțumim pe cei vii. Dar o întreagă veșnicie să-i iubim pe cei morți", a șoptit Annie, aruncând o mână de pământ peste trandafirii care acopereau sicriul ce cobora, apoi ștergându-și mănușile de fusta lungă și neagră. Eu nu-mi dorisem să-l mulțumesc cât fusese în viață și cu siguranță nu intenționam să-l iubesc mort, nici o veșnicie, nici un minut. Milă, da, mereu, pentru toți trei, ca și pentru noi doi. Am strâns mâna lui Annie. Acum ea și cu mine nu ne mai aveam decât unul pe altul, și viața ei, orice s-ar fi întâmplat, era menită să fie mai grea decât a mea, căci, în mod crud, sora mea vitregă era o bastardă, pe când eu nu.

— Și după aceea? am întrebat. Ați rămas în Rusia pentru Annie?

— Nu numai pentru ea. Dintr-un fel de inerție, probabil: nu puteam merge mai departe. Dar mă simțeam oarecum dator față de Annie, și vinovat că nu mă gândisem niciodată la ea în Germania. Am locuit la moșia de vară a familiei Oblonski în vara aceea și ne-am mutat înapoi în casa tatei când au venit în sfârșit ploile. Mi-am luat o slujbă modestă la Biblioteca Publică Imperială. Mă ocupam de manuscrisele din colecțiile adunate de contele Korff, iar Annie se ocupa de gospodărie. Câțiva ani mai târziu, când deja se apropia de treizeci de ani și era fată bătrână, s-a căsătorit cu un doctor de țară pe nume Zaițev, prieten al unei cunoștințe de-ale mele. Doctorul Iepure[1] – nicidecum un nume aristocratic.

---

1. *Zaiaț*, în rusă, înseamnă „iepure".

A fost o căsătorie aranjată, desigur, dar Annie s-a arătat fericită să plece. Iepurele ei a dus-o tocmai la Suzdal, cred că a avut trei băieți și o fată, dar am pierdut legătura. Micii Iepuri, descendenți din Anna și Vronski, celălalt Alexei. Nu e ciudat, dragă Albertine, să te gândești că poate mai sunt pe undeva, prin vechea mea patrie, că poate suferă sau fac pe alții să sufere? Când citești astăzi despre Rusia, nu pare să existe altă opțiune.

S-a oprit. Mă întrebam dacă avea de gând să spună ceva despre Rusia de azi. În paginile de scrisori ale ziarelor *The Times* și *Le Monde* oamenii discutau la nesfârșit despre comunism, despre Stalin. Unii spuneau că e un dictator, mai rău ca Hitler. Erau mulți comuniști și în Marea Britanie, care vedeau în Uniunea Sovietică o societate-model, singura cale de urmat. Nu atât de mulți ca în Franța.

— Mi-e imposibil să-i urăsc pe sovieticii ăștia, pe rușii ăștia noi, a spus Monsieur Carr. Am văzut o filmare cu Parada Victoriei la Moscova, în 1945. Alexei ne-a dus pe mine și pe Gigi la Electric, pe High Road, să vedem un film, și înainte, la jurnal, au arătat Kremlinul, Piața Roșie, soldații – niște copii încă, cu fețele lor mari, rusești, familiare – mărșăluind. Mintea îmi șoptea că sunt bolșevici, dar inima vedea chipurile alor mei, după toți acești ani, doar chipurile alor mei. Până și marșurile îmi erau familiare: cimbalele băteau ritmul rusesc. Cu stele roșii pe caschete, da, dar ai mei. Tu simți asta în legătură cu francezii, Albertine?

— Singurul chip pe care-l văd când rostesc *ai mei* este cel al soțului meu. Mă gândesc uneori la Paris. Dar nu mai am pe nimeni acolo, și începe să-mi placă Londra, am spus, încercând să câștig timp, mai mult pentru că asta-mi doream decât din convingere. Îmi place rezistența și modestia englezilor. E ciudat să mă gândesc că sunt măritată cu un englez, ciudat, dar nu absolut neașteptat în această nouă Europă a noastră.

— Nu trebuie să-mi răspunzi dacă nu vrei, dar ești fericită aici? m-a întrebat.

— Mă simt dezorientată, am zis. Ce contează fericirea mea? Simt că i-o datorez soțului meu. Adică sunt datoare să fiu fericită. Atâția oameni au pierdut totul în ultimii opt ani, atât de mulți au murit!

— Dumneata ai supraviețuit, a spus Monsieur Carr. M-am gândit la asta după ce am avut acest accident vascular. La valoarea supraviețuirii. La început, nu puteam să merg și nici să vorbesc prea bine, dar limbile au revenit, până și limbile de care n-o să mai am nevoie niciodată. Lucrurile merg spre bine. Singurul lucru corect pe care poți să-l spui în fața morții este: nu astăzi.

În tren, în drum spre casă, am continuat să mă gândesc la conversația noastră. În fragmente care-mi zăboveau în minte, se dovedea mult mai importantă decât crezusem pe când stăteam în bovindoul acela și soarele se ascundea încet în spatele acoperișurilor din Bedford Park. Când am ajuns în Earl's Court, m-am dus direct în biroul lui Albie. Scoțându-mi doar mănușile, îmbrăcată încă în palton, am luat mașina de scris din cutie și am așezat-o printre vrafurile de memorii și scrisori oficiale: *În Serviciul Maiestății Sale*, iar și iar.

O mașină grea, înaltă – un Imperial 50 –, era exact modelul (kaki, în loc de negru) pe care-l folosisem pentru a dactilografia sute de istorii de caz pe fișele de la spitalul din Alexandria. Chiar și în toiul conflictului, britanicii mențin o birocrație perfectă. Asta a avut unele avantaje, îmi spuneam; mi l-a adus pe soțul meu.

Am întins banda, deplasând mânerul carului. Iată iarăși sunetul familiar al clopoțelului care măsurase, cu ritmul lui constant, atâtea dintre după-amiezile mele alexandrine. Am introdus o foaie de hârtie goală și am început să scriu. Curând, a fost precum cusutul, un tic-tac, o plonjare, dar acum cu un fel de euforie în fundal. Dactilografierea părea ceva ce numai eu știam să fac.

Am notat tot ce mi-a spus Monsieur Carr, în engleză, cât de repede am putut, cât încă țineam minte. Aveam să șlefuiesc

cuvintele, să mă preocup de ortografie mai târziu. La un moment dat poate că aveam să citim din nou *Madame Bovary*, dar treaba asta părea mult mai presantă. Aveam să-i scriu memoriile în locul lui.

În clipa în care dactilografiasem textul pe jumătate, s-a produs o pană de curent. Întreruperile de energie electrică erau atât de frecvente, încât nu le mai înregistram ca întreruperi. Am luat o lumânare din sertarul de sus al biroului lui Albie. Le țineam la îndemână, cu câte o cutie de chibrituri, în fiecare cameră. Am continuat, în timp ce aerul din jurul meu se răcea, până când am scris propoziția aceea: „Dumneata ai supraviețuit." Am mutat carul și am acoperit cele trei cuvinte cu un șir de cruci, scoțându-mă din poveste.

6
Coama sălbatică

Abia când am intrat în dormitor, câteva ore mai târziu, am văzut că Albie se întorsese. I-am văzut curba șoldului sub pilotă, i-am auzit respirația înceată. Părea că doarme, dar când m-am apropiat, a ridicat pilota și mi-a făcut semn să mă strecor sub ea. A scos un mic strigăt când mi-a simțit mâinile, cu degetele reci ca niște blocuri de gheață. Am încercat să-l îmbrățișez, dar mi-a prins palmele la subsuori și le-a strâns.

— N-am vrut să te trezesc, i-am spus. Habar n-aveam că te-ai întors.

— Nu sunt eu, a zis Albie. E un hoț. Nu i-ai văzut paltonul în holul de la intrare?

S-a întors pe spate și am rămas amândoi așa, în timp ce câte o rază în formă de semilună lumina tavanul ori de câte ori trecea o mașină pe stradă. Mâinile mi s-au încălzit. Îi simțeam supletea trupului, liniile paralele ale coastelor. Uitam uneori cât de slabi eram sub numeroasele straturi de haine pe care le purtam tot timpul. Chipul îi era marcat de oboseală, ochii afundați în orbite. A întins mâna spre ceasul deșteptător de pe noptieră.

— N-o să am nevoie de ăsta mâine, a zis.

— Cum a fost la Berlin? l-am întrebat. Dacă Berlin a fost.

— Am avut un zbor groaznic, a spus Albie. Cred că am fost singura persoană de la bord care n-a vomat. Și îi includ

aici și pe membrii echipajului. Atâtea turbulențe, încât am crezut că o să ne prăbușim în Marea Nordului, cu tărăboanță cu tot. Aterizarea a fost chiar mai rea, dacă așa ceva era posibil. Și drumul cu mașina de la Croydon a fost mai lung decât zborul din Europa. Mașina s-a stricat la jumătatea drumului și am stat o oră înăuntru, așteptând să fie reparată, pe o șosea alunecoasă, deasupra căii ferate, privind o biată echipă care deszăpezea linia spre Victoria. Soldați însoțiți de prizonieri de război. Am auzit ordine date în germană și italiană. Balham, Streatham, Tooting, nici să nu mă întrebi unde am fost, Ber. M-am săturat de zăpadă, m-am săturat de războiul ăsta nenorocit.

— Dar Berlinul? am insistat, fără a mă obosi să-l corectez.

Fără să-i spun că trecuseră douăzeci și una de luni de când războiul se terminase. Mereu le număram, număram lunile.

— A, Berlinul, Ber, draga mea, a zis Albie. Ca și Londra, dar mai rău. Moloz peste tot. Toată lumea înfometată, deși piața neagră înflorește și acolo, mai bine decât aici: eficiență nemțească. Și peste tot acele jalnice straturi de zarzavaturi. Am văzut femei folosind dălți de spart gheața ca să dezgroape câțiva cartofi din pământul înghețat din Tiergarten. Și o mulțime de oameni șoptesc că era mai bine sub Hitler. Mi-o spun până și mie, un englez, într-un club de jazz, după câteva pahare. Poți să-ți închipui ce-și spun între ei când nu-i auzim?

— Dar tu? am întrebat. Nu-mi pasă de nemți. Ce ai făcut tu?

— În cea mai mare parte, munca mea constă doar în treburi administrative plicticoase, ședințe nesfârșite pline de jargoane, acronime, amănunte care ți se par neimportante, și apoi deodată rușii sau nenorociții de francezi se simt ofensați și se dezlănțuie iadul. Se ridică baricade, se revocă permise, cineva amenință să lase un blestemat de obersturmführer sau altul să fugă în Spania sau în Argentina. Și-ți dai seama că

treburile plicticoase sunt importante, că de fapt mergi pe sârmă – un singur cuvânt greșit, nici măcar al tău, o nuanță greșită aleasă de translator, și totul se prăbușește. Bang ! Așa e toată Germania. Rușii nu au încredere în noi: ei vor s-o conducă. Francezii nu vor nici o Germanie. Ar prefera s-o vadă făcută bucăți, cum era înainte de Bismarck. Cinci războaie în optsprezece ani, spun ei. O țară care pornește cinci războaie în optsprezece ani își pierde dreptul de a exista. Americanii au mai multă răbdare cu *fritzii* decât oricare dintre noi, dar lor le e ușor, îmbuibații naibii. De ce-ți spun eu ție toate astea? Ce băteai la mașină dincolo? Un memoriu secret către Stalin? La mașina mea de scris?

— Scriam povestea lui Monsieur Carr. Am un plan, prostesc, probabil, să-i scriu memoriile. Pentru urmașii lui, vreau să spun. La persoana întâi. Ți se pare că are sens? În franceză, numim asta scriitor invizibil, și mi-ar plăcea să fiu unul în cazul ăsta, un *nègre littéraire*.

— Un scriitor-fantomă, a sugerat Albie. Cred că așa se cheamă acum în America.

— Prefer varianta engleză celei franceze. O fantomă, da.

Am început să-i schițez detaliile vieții lui Monsieur Carr. Albie a ascultat o vreme, dar apoi respirația a devenit regulată și a adormit din nou. Cearcănele de sub ochii lui erau mai negre decât întunericul din cameră. Pielea îi era uscată și palidă, toată lumina egipteană se ștersese de pe ea, dar la fel era și a mea, la fel era a tuturor. Atâția londonezi care avuseseră parte de un război exotic erau acum palizi și păreau mai tensionați decât în timpul conflictului. Noi am supraviețuit, spusese Monsieur Carr. E atât de important să supraviețuiești? Înainte mă îndoisem de asta.

Afară, Londra era straniu de tăcută, oblojindu-și propriile ruine, propriile cicatrici. Dimineața, când orașul va începe din nou să se pună în mișcare, vor fi bărbați ca Albie pe fiecare stradă, în fiecare tren. Dacă mânecile sau cracii pantalonilor le vor fi goale, vei putea să ghicești ce răni poartă cu ei.

Nu i-am spus lui Monsieur Carr despre planul meu când ne-am întâlnit din nou. Nu încă, îmi ziceam. Dacă ar fi știut ce aveam de gând, ar fi putut deveni prea conștient de sine, s-ar fi putut cenzura, și-ar fi spus povestea diferit. L-am întrebat ce s-a întâmplat când Annie a plecat și el s-a trezit locuind singur în casa tatălui său.

— Hai să-ți povestesc mai întâi despre Londra, a spus el. M-am tot gândit la seara aceea, la Electric, de când ne-am despărțit. Am uitat filmul – putea fi orice comedie veche –, dar nu pot uita știrile Pathé care l-au precedat: imnul național, parada aceea de la Moscova, apoi un raport despre un atac terorist la Ierusalim. Alexei tocmai se întorsese din Palestina. Acolo aveau tot timpul loc atentate, deși ce-a fost mai rău – hotelul Regele David – încă nu se întâmplase. Se vedea că Palestina l-a schimbat pe Alexei. Când am ieșit de la cinematograf, am vorbit cu el despre exil, despre ce înseamnă patrie.

„Eu sunt singurul englez de aici", a spus deodată Gigi, în timp ce mergeam pe High Road. Până în momentul acela se jucase, dând cu piciorul într-un dop de sticlă.

Asta m-a întristat, Albertine, și nu reușeam să înțeleg de ce. Copilul e pe jumătate englez și numai pe sfert rus, și eu eram de vină că avea un nume de familie englezesc, și totuși aș fi vrut ca nepotul meu să se simtă rus. Nu e un lucru pervers?

Alexei a observat că eram pe cale să spun ceva și a intervenit pe loc. „Așa e, Gigi. Tu ești singurul dintre noi fără nici o urmă de accent. Dar ești și cetățean al lumii. Când o să fii mare, naționalitatea n-o să mai fie nici pe departe atât de importantă cum pare acum."

Auzindu-se descris ca cetățean al lumii, băiatul radia de vizibilă mândrie și s-a uitat spre mine, căutându-mi aprobarea. Am dat din cap. Îmi plăcea idealul lui cosmopolit, dar tot aș fi vrut să se simtă în primul rând rus. M-am simțit foarte bătrân, și înfrânt într-un mod ciudat, intangibil. Poți să înțelegi asta, Albertine?

— Nu sunt sigură că pot, i-am spus. Sunt de acord cu fiul dumneavoastră. Albie vorbește despre Europa, dar până și asta mi se pare claustrofob. Cetățean al lumii pare mult mai bine. E singurul mod de a crește un copil.

— Poate că eu sunt prea bătrân ca să mă schimb. Când am venit în Anglia, în 1924, aveam șaizeci de ani, a spus Monsieur Carr. Prea târziu ca să încep o viață nouă, prea devreme ca să mor, mă gândeam deja pe feribotul nostru ciudat, traversând marea de la Ostende. Soția mea avea patruzeci și patru de ani, Alexei tocmai împlinise douăzeci. Era înalt, fiul meu, lung și subțire ca o fasmidă, și cu surâsul acela nervos, evanescent al cuiva care a cunoscut prea de tânăr suferința. Mă temeam că în scurt timp aveam să-i devin o povară.

Mica noastră familie, noi trei, ședeam pe feribotul de Dover – *Ville de Liège* se numea – la o masă de metal înșurubată în podea, cu un cerc de valize ponosite în jurul nostru pe punte, ca ruinele prăbușinde ale unui templu păgân. Am împărțit un singur sandvici cu ou și o ceașcă de supă de vită, cea mai ieftină mâncare disponibilă la cantina vasului. Avea gust de mâncare de infirmerie. Poate că și era; fusese un vas-spital. Soția mea a luat o singură înghițitură și a mestecat-o minute întregi, privind intens undeva în fața ei, ca și cum ar fi avut sarcina de a detecta uscatul.

Totul în jurul nostru era cenușiu: marea, lapovița, pescărușii care țipau, cerul de deasupra noastră. Era ianuarie, dar nimic din ceea ce un rus ar recunoaște drept iarnă, nu ca asta de-acum. Un ianuarie englezesc, blând cu trupul, crud cu sufletul. Pe atunci nu cunoșteam iernile englezești. Până și faimoasele dealuri ale Doverului, când s-au ivit în sfârșit prin burniță, erau cenușii și ostile, de te întrebai ce fel de lume se află acolo, învăluită în straturi de ceață, de parcă am fi ajuns la primele rânduri dintr-o versiune a basmului *Jack și vrejul de fasole* creată special pentru supraviețuitorii Revoluției Sovietice.

Aveam puțini bani și o mulțime de hârtii fără valoare, și insistam să credem – la șapte ani după ce au fost trase primele focuri de pe *Aurora* în Palatul de Iarnă – că o să ne întoarcem în Rusia curând, în cel mult un an sau doi. Pasagerii din jur ne priveau, unii ne întrebau despre limba ciudată pe care o vorbeam și, când le spuneam că e rusă, dădeau din cap fără a părea surprinși. Nici măcar nu eram singurii ruși între cei o sută și ceva de pasageri de la bord. În timp ce pluteam spre Anglia, a venit la noi un omuleț semănând cu o pasăre, un evreu rus din Riga, să ne anunțe că Lenin murise și că trupul lui era, în momentul acela, în trenul care circula de la Gorki spre Moscova.

„Credeți-mă, *cher Prince*“, mi-a spus omul în timp ce mă aflam la cantină, așteptând să-mi primesc modesta porție de mâncare, „experimentul ăsta se va sfârși în doi sau trei ani. Statul sovietic va dispărea, va părea doar un vis urât, și ai dumneavoastră vor fi din nou la putere, înapoi în fortul roșu“.

Probabil că ne auzise vorbind între noi franțuzește și rusește, dar nu sunt sigur cum ajunsese la concluzia că eram prinț, sau cine își închipuia că erau „ai mei“. Nu cred că ar fi putut deduce asta din înfățișarea micului nostru trio istovit. Purtam haine ponosite și eram permanent flămânzi, nu pentru că n-am fi avut bani, ci pentru că nu îndrăzneam să cheltuim puținul pe care-l aveam. Și deși nu-i cheltuiam, banii păreau că se topesc. Singura comoară pe care o posedam era o adresă din Kingston, cea a Hannei Wilson, pupila mamei mele, bunica nurorii mele. Doamna Jenkins ți-a povestit despre ea.

— Așadar, ați rămas în legătură? am întrebat. Trebuie să fi trecut – cât? – jumătate de secol de când ea a plecat din Rusia... pe vremea când era doar o fetiță.

— Mult timp după ce mama a murit și Hannah a fost trimisă în Anglia de tata, a continuat să ne scrie o dată sau de două ori pe an: câte o felicitare de Crăciun, o scurtă scrisoare în rusă doar ca să nu uite limba și alfabetul. S-a căsătorit și

și-a schimbat numele de familie; a avut la rândul ei copii, dar încă semna Hannah Wilson, de teamă că am fi putut-o uita. Ultima carte poștală primită, pe care o aveam la noi în 1924, era veche de cel puțin cincisprezece ani. Șansele ca Hannah să mai locuiască la aceeași adresă erau infinitezimale, ne gândeam noi, dar era un loc la fel de bun ca oricare altul pentru a porni în acest nou exil. Mai aveam și alte adrese din Londra, dar nu mai multe motive să credem în utilitatea lor. Nimeni de aici nu ne datora nimic în afară, poate, de Hannah Wilson.

Dar iar o iau înainte, fată dragă. M-ai întrebat cum m-am descurcat singur după ce s-a măritat sora mea, Annie. Asta e o poveste mult mai plăcută. Am cunoscut-o pe Tonia. Am cunoscut-o pe soția mea.

— Câți ani aveați atunci? am întrebat.

Aveam să ne întoarcem la Anglia, știam.

— Aproape treizeci și patru. Era în 1898, al cincilea an la bibliotecă. Eram probabil prima persoană din familia mea, în Dumnezeu știe câte generații, care prefera să-și caute o slujbă decât să aștepte să i se ofere pe o tavă de argint o sinecură plătită, și cu siguranță primul care nu vedea în asta o tragedie personală. Cu mult înainte de Revoluție, eram un burghez aspirant. Cei care vor moșteni Pământul nu vor fi nici proletarii, nici aristocrații, ci clasele de mijloc profesionale. Am văzut asta în Germania.

— E atât de bizar, caraghios aproape, să mă gândesc la fiul Annei Karenina ca la un bibliotecar, am spus. Deși pare un mod modest de a descrie ce făceați, genul de cărți și manuscrise cu care umblați.

— Prefer termenul de bibliotecar celui de curator sau paleograf, deși amândouă ar putea fi mai potrivite, a spus el. Comorile bibliotecii erau de natură să facă toate colecțiile de la Tübingen să pară provinciale și lipsite de valoare prin comparație, ca pentru a-l contrazice pe Gutschmid. Numai descrierea manuscriselor avea mii de pagini, în toate limbile

și alfabetele imaginabile – destul pentru a ține ocupate generații întregi de paleografi. Îmi petreceam zilele descifrând, copiind și datând, fericit să mă gândesc că munca asta era destinul meu.

Nu departe de gara din Țarskoe Selo era o tipografie condusă de un francez numit Angevin. Familia lui venise în Rusia în timpul domniei Ecaterinei cea Mare. Meseria mă purta la el de câteva ori pe lună, uneori pentru câteva ore la rând. Biblioteca îi comandase o ediție tipărită a unei cronici rusești vechi. Culegerea era laborioasă. Trebuia să ai o mână sigură, pentru a insera fiecare matriță metalică în locul potrivit, un ochi ager, ca să detectezi orice greșeală, și trebuia să fii îndeajuns de pedant încât să-ți placă toate astea. Eu cu siguranță eram. Munca mi se potrivea și mă liniștea. Stăteam acolo ore întregi, absorbit de fiecare formă, de fiecare pagină.

Angevin era convins că am tiparul în sânge. Una dintre primele tipografii din Sankt-Petersburg se numea Hartung, la fel ca numele nostru de familie originar. Era o coincidență, dar una plină de semnificație. Aș fi fost fericit ca tipograf, departe de tulburările politice și de furtunile pe care și le creează oamenii unii altora. E posibil, de asemenea, să fie și ceva din tatăl meu în mine, nevoia de siguranța lucrurilor moarte, de măiestria la care poți ajunge numai în ceea ce nu se schimbă, nu se mișcă. O găsești la oamenii care colecționează timbre, monede sau fluturi, ori la cei care pictează soldați de plumb. E drept, de obicei sunt bărbați, astfel de oameni, bărbați străluciți, inteligenți, decenți, nelalocul lor în lumea femeilor.

— Înțeleg asta, am spus. Dorința de siguranță, vreau să spun. Ca fișele mele medicale. Totuși, trebuie să vă fi simțit tare singur.

Nu voiam să-i pun o întrebare directă despre femei, despre dragoste, dar era limpede la ce mă refeream. Indiferent ce traume i-ar fi provocat mama lui, n-ar fi avut cum să-i stingă orice urmă de dorință.

— S-ar putea să nu te surprindă, și te rog să ierți franchețea unui om bătrân, a zis el, să afli că la treizeci și trei de ani eram încă virgin.

Mă înțelesese bine. Mărturisirea era șocantă. După graba cu care s-a apucat să-mi explice, mi-am dat seama că știa asta.

— Femeile nu mi se păreau neatrăgătoare, a zis el. Nu am ajuns să le urăsc din cauza rătăcirii mamei mele. Nu voiam să pedepsesc nici o femeie pentru păcatele mamei, nici nu eram unul dintre acei bărbați care caută să-și vadă prejudecățile confirmate în bordeluri.

M-am îmbolnăvit curând după ce am văzut-o ultima dată pe mama, când am împlinit nouă ani. Am făcut o febră delirantă, care a durat zile în șir. Atunci se pare că mi-am reprimat amintirea despre ea – amintirea la prima mână, vreau să spun –, numai pentru a o înlocui apoi cu relatările altor oameni, cu false istorii. A murit într-un accident tragic, mi s-a spus. Nimeni nu a pomenit vreodată de sinucidere. Nu mi s-a permis să asist la înmormântarea ei și n-am știut niciodată unde e înmormântată. Nici acum nu știu. Deși îmi era dor de ea, nu pot spune că am jelit-o. La început au fost momente când credeam că era încă în viață, că moartea ei era doar o altă minciună spusă de tatăl meu. La paisprezece ani, deja nu-mi mai aminteam sunetul vocii ei, nici imaginea chipului ei viu.

Și ceilalți ar fi uitat-o, sunt sigur, dacă n-ar fi fost contele Tolstoi și romanul lui. „A existat o Anna reală?“ întrebau oamenii, ca și cum ar fi avut tot dreptul să știe. „A fost mama ta?“ Era imposibil să dau un răspuns satisfăcător. Dacă spuneam „Da, a fost mama mea“, râdeau, văzând în asta o negare a geniului lui Tolstoi. Dacă spuneam „Nu, Anna lui Tolstoi e un personaj fictiv“, continuau să traseze tot mai multe paralele între mama și Anna Karenina, până când demonstrau că nu exista nici o diferență semnificativă între realitate și ficțiune. N-ar trebui să fii surprinsă de faptul că preferam

să-mi petrec fiecare oră în bibliotecă, departe de bârfele inteligheнției. Ai fi zis că erau lucruri mai importante care să-i preocupe.

Deseori, după serviciu, făceam plimbări ca să-mi limpezesc mintea, să-mi umplu plămânii cu aer proaspăt. Multe orașe sunt numite Veneția Nordului, dar numai Sankt-Petersburg merită acest titlu. Îmi plăceau mai ales malurile Fontankăi și reflexiile palatelor în apă. Palatele familiilor Iusupov, Șeremetiev, Mihailovski, Beloselski-Belozerski erau uluitoare, întrecându-le poate și pe cele construite de venețieni. Și numele lor reprezentau Rusia tatălui meu. Alexei Karenin îi cunoștea pe toți, dar asta nu mai era lumea mea. Mă îndoiesc că vreunul dintre acești prinți, dacă s-ar fi uitat întâmplător pe fereastra trăsurii lui capitonate cu mătase, ar fi ghicit cine eram.

Într-o zi, în timp ce traversam Podul Anicikov, m-am trezit mergând în spatele unei femei cu un băiețel. El ținea în mână o înghețată atât de strâmb așezată în cornet, încât am fost hipnotizat de imagine, așteptându-mă ca bulgării să-i cadă în orice clipă.

„Kutik, scumpule“, am auzit-o pe femeie spunând, „ai grijă cu cornetul acela – ține-l drept, altfel înghețata de căpșuni o să-ți păteze costumașul“.

Avusesem și eu un costumaș de marinar aproape identic. Mi-l amintesc bine. În anii ’60, astfel de costume pentru băieței erau încă un ciudat capriciu al modei, adus din Anglia. Mama vorbea englezește și îi plăcea tot ce era englezesc, dar eu mă simțeam stânjenit de fiecare dată când adulții puneau întrebări despre costumul meu, când îi făceau complimente pentru gulerul din serge fin sau pentru beretă, pe care o uram chiar mai tare decât uram costumul, când mă ciupeau de obraz și mă numeau Prințișorul de Wales. Habar n-aveam unde era Wales ăsta. Voiam să mă îmbrac la fel ca toți ceilalți copii.

„Kutik“: așa îmi spunea mama. Cele două silabe au ieșit la suprafață dintr-un cotlon al memoriei mele și mi-au străpuns

sufletul. Era ca și cum ar fi ridicat un baraj invizibil. Au năvălit înapoi o mulțime de amănunte, majoritatea dovezi ale iubirii mamei. Timpul, pe neobservate, vindecase ruptura dintre noi. Nu mai eram supărat pe ea. Când ajungi la treizeci de ani, îți dai seama că părinții tăi sunt, ca și tine, oameni supuși greșelii, dar nu sunt responsabili pentru greșelile tale.

După plecarea surorii mele, casa îmi părea straniu de pustie. Dacă fusese prea mare pentru noi doi, pentru unul singur era ridicol de mare. Nu mai țineam decât vreo trei sau patru servitori, și până și pe ei aproape că nu-i vedeam. Acum îmi petreceam timpul liber căutând urmele mamei, încăpere cu încăpere, disperat să găsesc până și cel mai mic obiect: o perie cu câteva fire din părul ei, un ac cu o ață pe care ar fi putut-o folosi la o broderie, o sticluță cu parfum care nu se evaporase complet. Tata făcuse tot ce-i stătuse în puteri ca să îndepărteze orice dovadă a existenței ei.

Firește, erau încă oameni care-și aminteau de ea, atât din familia Oblonski, cât și din familia Hartung, dar nu voiam să vorbesc cu nimeni despre Anna. Îmi voiam înapoi propriile amintiri, urmele fizice ale zilelor petrecute împreună cu ea. Sub patul tatei era un cufăr încuiat. „Acte de proprietate“, scria pe etichetă. Când am spart încuietoarea, am văzut că era o ladă plină cu documente îngălbenite, care confirmau proprietatea asupra unor clădiri și terenuri. Mai erau și alte lucruri înăuntru: portretul pe care-l vezi deasupra noastră, scos din ramă și împăturit neglijent, o batistă cu inițialele ei brodate pe ea, câteva bijuterii, inclusiv un colier din aur roz, cu un portret în email al unui băiat de cel mult patru sau cinci ani. La început am presupus că era tata, dar apoi am deschis medalionul și am văzut o șuviță de păr buclat, cu numele și data nașterii mele inscripționate în spatele ei. Mă uitam la copil de parcă ar fi fost un extraterestru. Asemănarea mea fizică cu tata se estompase cu vârsta, dar când eram mic eram leit el: aceiași ochi, aceeași expresie serioasă, lipsită de umor.

Asemănarea m-a tulburat. Acum îmi aminteam cum o auzisem pe mama spunându-i dădacei că-i era greu să se uite în ochii mei, pentru că erau ca ai lui, pentru că i se părea că și eu o judec. Dar la vremea aceea eram prea intimidat de tata ca să văd asemănarea fizică dintre noi. Adeseori mă chinuiam să aud ce le spunea altora despre noi când el nu era prezent, și tot de atâtea ori îi înțelegeam greșit cuvintele. Nu e ciudat că soțul și amantul ei se numeau amândoi Alexei, deși numele era departe de a fi atât de comun în Rusia? Că avea să părăsească un Alexei pentru un altul?

Am găsit în acest cufăr o carte legată în marochin roșu, cartea pentru copii a mamei. A scris-o în rusă, deși scria mai bine în franceză, dar coperta purta un titlu franțuzesc. *La Crinière sauvage*: *Coama sălbatică*. A scris povestea pentru că era disperată să facă ceva, orice. Era ca sculpturile acelea pe care le fac oamenii în închisoare din săpun, din oase, din pâine, dacă nu au altceva, privându-se de rații prețioase. Nu-mi aminteam să fi citit sau măcar să mai fi văzut cartea ei. Probabil în cufăr se afla singurul exemplar, și numai Dumnezeu știe de ce tata îl păstrase.

Mi-am petrecut seara aceea citind *Coama sălbatică*, și apoi încă o seară recitind-o, încercând să aud vocea mamei printre rânduri. Era o poveste despre un tânăr care avea o iapă pe nume Joujou, un animal pe care-l iubea mai mult decât orice pe lume. Tânărul provenea dintr-o familie bogată, aristocratică. Grajdurile acestei familii erau legendare, pline cu zeci de cai de rasă. Dar el o iubea cel mai mult pe Joujou, și numai ea era destul de curajoasă încât să facă orice-i cerea. În cele din urmă, i-a cerut prea mult: i-a dat pinteni să facă o săritură imposibilă și i-a rupt spinarea.

Te-ai fi așteptat ca omul să pună să fie ucisă biata creatură. El, în schimb, a îngrijit-o zile și săptămâni întregi. Deși avea la dispoziție mulți argați, o hrănea pe Joujou și-i dădea apă cu mâna lui. Îi vorbea și-i peria părul. Încet, ea și-a recăpătat forțele. Într-o dimineață, el s-a dus în grajd și a auzit

un nechezat din boxa în care se odihnea de obicei iapa. Era în picioare, gata de o nouă cursă.

Sentimentală? Da, sigur. Și cât de... Era o femeie care avea nevoie să creadă în puterea vindecătoare a iubirii.

Povestea mamei mele era despre miracole și salvare, prea evident și practic imposibilă. Dar era și foarte bine scrisă. Rusa ei era simplă și neafectată, ochiul pentru detaliu, impecabil, iar efectul era mișcător și poetic. Te rog să ierți îndrăzneala fiului ei, dar nu cred că sunt părtinitor. Dacă ar fi avut ocazia să scrie și să publice, poate că ar fi devenit la fel de mare ca Anna Ahmatova.

Eram hotărât să-i păstrez povestea, și nu cunoșteam pe nimeni mai bun pentru acest scop decât tipograful meu de lângă Țarskoe Selo. I-am dus manuscrisul. Voiam o sută de exemplare numerotate, și voiam ca ele să fie atât de frumoase pe cât meritau să fie. Angevin a fost la fel de încântat de scrierea mamei ca și mine. Am plănuit împreună fiecare detaliu. A înțeles că acest proiect era la fel de important pentru mine ca... nu, mai important decât orice cronică medievală.

Pe exemplarul mamei erau ilustrații în cerneală, câteva viniete simple desenate de ea. Angevin a sugerat un volum ilustrat cum se cuvine. A înțeles greșit ezitarea mea drept îngrijorare în privința prețului.

„Fiica mea, Aimée Antoinette – toată lumea îi spune Tonia – ar fi încântată să facă câteva schițe“, a spus Angevin. „Nu trebuie să-mi dai un răspuns până nu le vezi. Gustave Doré, *Scufița Roșie* – avem un exemplar aici –, la ceva de genul ăsta mă gândesc. Și sper c-o să mă asculți până la capăt. Tonia e foarte tânără și are puțină experiență în publicare, dar e talentată. Ezit să spun asta, dar chiar e la fel de talentată la desen pe cât era mama dumitale la scris. Și contribuția ei nu va crește prețul acestui proiect.“

— Iar această tânără femeie, Aimée Antoinette Angevin, a devenit soția dumneavoastră? am întrebat.

— Da, a spus el, fericit că ghicisem atât de repede, cu toate că era atât de ușor. Oficial contesa Hartung, cunoscută tuturor drept contesa Karenin, care acum se odihnește într-un cimitir din Chiswick, sub numele de Tonia Carr.

Draga mea Albertine, mi-am petrecut cea mai mare parte a tinereții crezând că n-o să mă căsătoresc niciodată, dar că, dacă o voi face, nu voi alege o rusoaică, a continuat el. În cele din urmă m-am însurat cu una care era franțuzoaică cu numele, dar aproape mai rusoaică decât mine în devotamentul și dragostea ei pentru Rusia. Tonia era cu șaisprezece ani mai tânără decât mine, deși m-a răsfățat și a avut grijă de mine cum ar fi făcut-o cineva mult mai în vârstă: era în firea ei. Și a apucat să trăiască doar șaisprezece ani în Anglia. A fost ucisă în 1940, chiar la începutul Blitzkriegului, pe când picta unul dintre acele colțuri baroce din Londra care îi aminteau de Sankt-Petersburg. Mă simt vinovat, pentru că eu am adus-o în Anglia și am încurajat-o să picteze și altceva decât flori. Dar bombele cădeau peste tot, și ea insista să conserve prin pictura ei amintirea a ceea ce nemții distrugeau în jurul nostru. Ar fi putut fi casa asta, am fi putut pieri amândoi, și ar fi fost mult mai bine. Măcar n-a trăit ca să-l vadă pe Alexei trimis pe Pământul Sfânt, să-și facă griji că nu se va mai întoarce.

— Dar nu mi-ați povestit despre prima întâlnire.

Eram neliniștită în ceea ce privea cronologia proiectului meu încă secret.

— Iar am luat-o înaintea faptelor, a zis el. De ce e mult mai ușor să vorbești despre moarte decât despre dragoste? Bine-ai făcut că mi-ai atras atenția. Prima noastră întâlnire – dacă poate fi numită astfel – a precedat chiar și primele mele afaceri cu Angevin. Când am văzut-o prima dată pe Tonia, ea era o fată de cincisprezece sau șaisprezece ani, și habar n-aveam cine era.

Ori de câte ori iarna rusească era mușcătoare, îmi înlocuiam plimbările de-a lungul canalelor cu vizite la muzee și

galerii. În timp ce mă aflam la Ermitaj, într-o zi deosebit de cenușie, cu ninsoare, când aproape că nu mai era nimeni altcineva în galerii, am remarcat o fată cu șorț albastru, care copia cu trudă Madonna lui Rafael.

Se concentra atât de tare, încât nu observa pe nimeni și nimic în jurul ei, în afară de pictură. Rama aurie a tabloului te face să te înșeli asupra dimensiunii lui. Imaginea e mititică. Am stat câteva minute în spatele fetei, privind-o cum lucrează. Copia ei era perfectă, și o făcea fără ezitare, într-o serie de linii sigure. Erau asemănări neobișnuite între ea și femeia din tablou. Șorțul ei era exact de culoarea veșmântului Madonnei. Părul ei castaniu era despărțit la mijloc de aceeași cărare severă, precisă, ca cel al Madonnei, dar împletit într-o coadă groasă, prinsă deasupra cefei, ca o coroană strălucitoare, care îi alunecase spre spatele capului. M-am întrebat dacă fata era conștientă de asemănare, dacă aceste amănunte erau deliberate, dar ea părea prea simplă pentru o asemenea acțiune premeditată. Nu era frumoasă, însă avea un soi de noblețe în pielea-i netedă și în privire, o anume grație în mișcări. Avea mâini frumoase. Nu-mi puteam lua ochii de la ele.

N-am revăzut-o până în dimineața în care mi-a prezentat-o tatăl ei, și totuși îmi aminteam foarte bine de ea, fiindcă din când în când mă întorceam să mă uit la tabloul lui Rafael. De fiecare dată găseam în el detalii pe care nu le remarcasem înainte – siluetele misterioase din peisaj, munții cu vârfurile acoperite de zăpadă în depărtare, panglica lucioasă de pe pieptul Madonnei. Ori de câte ori priveam chipul Madonnei, o vedeam pe tânăra fată.

Și înainte să tragi vreo concluzie, dragă Albertine, nu te repezi la cele evidente. Nu, nu mă atrăgea contrastul virginal cu mama mea. Ceea ce mă fascina era cufundarea Toniei în munca ei, concentrarea ei absolută. Asta îți arată inocența mea, ignoranța mea, dar până la un punct considerasem o astfel de dedicare nefeminină, poate chiar imposibilă la o

femeie. Femeile pălăvrăgesc între ele, credeam eu. Numai un bărbat poate fi atât de dedicat muncii sale. Ce prostie din partea mea!

Apoi am văzut schițele Toniei pentru cartea mamei. Tatăl ei nu greșise: avea un talent extraordinar. Trimiterea lui la Gustave Doré nu era deplasată. Schițele arătau extraordinar și, la fel de important, aveau profunzime, era în ele întuneric și nostalgie, destul cât să sporească emoția citirii cărții dacă erai adult, totuși nu atât de mult întuneric încât să respingă un băiat de nouă ani. Schițele Toniei nu diminuau cu nimic povestea; dimpotrivă, te făceau să vrei s-o citești și s-o recitești până când înțelegeai miracolul din inima ei.

— Mi-ar plăcea tare mult să văd aceste ilustrații, am zis. Lucrările soției dumneavoastră – sunt atâtea expuse în casa asta – mi se par foarte frumoase. Avea, în mod evident, un talent uluitor. Și totuși subiectele ei sunt întotdeauna moarte – *nature morte*, cum spun francezii.

— *Still life*, în engleză, a spus el. Viață neclintită: așa mă gândesc acum la ele. Nu erau atât despre moarte – ea era altfel decât mine în această privință –, cât despre neclintire și tăcere, cred. Schimbarea ajunsese s-o neliniștească atât de tare, încât avea nopți de insomnie dacă trebuia să ia fie și o decizie măruntă, cum ar fi cumpărarea unei periuțe de dinți.

Cândva avusese un talent rar de a picta cai și oameni în mișcare: arcuirea unui picior sau ridicarea unei copite, tensionarea celui mai mic mușchi. Picta compulsiv către sfârșitul vieții, dar ai dreptate, Albertine, subiectele ei au încetat să se miște. Își pierduse energia care cândva fusese trăsătura ei definitorie. Încrederea în sine din tinerețe se topise cu totul. Când a ilustrat cartea mamei, Tonia era o tânără fără experiență; tinerețea făcea ca arta ei să fie excepțională.

Am fost fericit să aprob cartea cu ilustrațiile Toniei, fericit să plătesc cât mi se cerea. Acum că-i cunoșteam măsura talentului și știam că prețul includea costul contribuției ei, suma mi se părea cât se poate de modestă. Angevin a chemat-o pe

fiica lui să-l cunoască pe patron. I s-a adresat în franceză, când ea nu era încă decât sunetul pașilor care se apropiau.

„Vino să-l cunoști pe conte, Tonia", a spus el, și fata a intrat în cameră. În clipa în care am recunoscut-o, m-am simțit ca lovit de trăsnet, și dintr-odată am înțeles de ce schițele îmi plăcuseră atât de mult.

„*Madonna Conestabile*! Bineînțeles", aproape am strigat în rusă.

M-a privit nedumerită. Era ceva mai în vârstă decât atunci când o văzusem ultima dată, dar brusc recognoscibilă. Părul împletit îi cădea acum pe umăr și pe pieptarul aceluiași șorț albastru, care era pătat de vopsea închisă la culoare. Am presupus, pentru că și-a șters mâna dreaptă de el, că voia să mi-o strângă pe a mea, să se scuze pentru ținuta ei. În loc de asta, a făcut două reverențe. Avea urme de vopsea, ca niște amprente, pe frunte și pe obrajii roșii, ca și cum ar fi încercat să-și aranjeze părul înainte de a mi se înfățișa.

„Doctor Hartung", l-am corectat pe tatăl ei în rusă, apoi i-am zâmbit fetei. Oficial, încă mă numeam Hartung.

„Prefer doctor", i-am explicat. Acum afectarea mea mă face să roșesc, dar atunci eram stăpânit de ideea stupidă că în calitate de doctor i-aș fi fost mai aproape decât în aceea de conte, ca și cum aș fi putut fi vreodată egalul ei.

Tăcea, în mod limpede prea timidă pentru a vorbi. N-aș fi avut cum să mă abțin.

„Și nu e nevoie de reverențe. Desenele dumitale sunt minunate. Mama ar fi fost încântată."

„Mama dumneavoastră a fost o excelentă scriitoare", a spus Tonia în cele din urmă. „Povestea ei m-a făcut să plâng de fiecare dată când am citit-o, și am citit-o de multe ori până m-am hotărât ce scene să desenez."

„Nu mai talentată ca scriitoare decât ești dumneata ca pictoriță..."

Ea a roșit și a rostit un simplu mulțumesc.

„Sunt mândru de talentul Toniei“, a spus Angevin. „Totuși, aș vrea să se poarte mai mult ca o doamnă. Păr lung, minte scurtă, spunem noi, rușii, dar în privința fiicei mele nu e adevărat. Tonia are minte de băiat. Fiica mea e prea deșteaptă pentru o fată. Și se și poartă ca un băiat.“

Lui Angevin nu i-ar fi trecut niciodată prin minte că vorbea cu viitorul soț al Toniei. Poate că titlul meu fusese pătat cu mult timp în urmă și viața mea profesională nu sugera cine știe ce bogăție, dar eram conte, iar Tonia era fiică de tipograf. În ochii Sankt-Petersburgului, căsătoria noastră, atunci când a avut ea loc, a fost ultimul cui bătut în sicriul tatei, o ultimă, devastatoare consecință a faptei mamei. Trecuserăm de la a cina cu prinți la a ne căsători cu tipografi în decursul unei singure generații, spuneau gurile rele. Și nu greșeau prea mult, dragă Albertine, chiar dacă în cele din urmă a contat atât de puțin.

Iar Tonia m-a refuzat, de două ori. Era doar o copilă. Mama ei murise la naștere, și ea credea că datoria ei era să aibă grijă de tatăl său și să-l ajute să-și conducă afacerea. Tatăl nu părea neapărat fericit la gândul devotamentului ei, cât mai curând resemnat cu el. Angevin nu avea mai multă putere să se opună voinței Toniei decât am avut eu vreodată ulterior.

După cum era obiceiul în secolul trecut, chiar și în ultimul deceniu, m-am adresat tatălui pentru a-i cere permisiunea să mă căsătoresc cu fiica. El a fost uimit, dar mi-a dat-o fără ezitare, totuși a adăugat imediat:

„Dragul meu conte, știi la fel de bine ca mine că aprobarea mea e doar un mic pas. Acum trebuie s-o întrebi pe Tonia, și mă tem că vei fi respins înainte chiar de a-ți termina întrebarea. Să nu i-o iei în nume de rău. Să nu lași asta să strice prietenia și colaborarea noastră.“

Își cunoștea bine fiica. Când mi-am luat inima-n dinți, ea m-a oprit la mijlocul frazei, exact așa cum prezisese tatăl ei.

„Stimate domn“, a spus Tonia, „este imposibil. Imposibil. Îngăduiți-mi să vă rog să nu reveniți cu această propunere

și să vă implor să nu lăsați răspunsul meu să vă influențeze relația cu tata. Nu sunt liberă să mă căsătoresc – nici cu dumneavoastră, nici cu altcineva."

Dar am revenit cu propunerea – cum puteam să n-o fac? – un an mai târziu, și apoi din nou, trei ani mai târziu. Tatăl ei murise, avea douăzeci și doi de ani, și aveam noul secol de partea mea. Totuși, mă așteptam să spună nu. Dar ea a acceptat.

S-a oprit. Am rearanjat rapid deceniile în minte – anii 1890 la Petersburg, anii 1920 la Londra. Ocoliserăm Primul Război Mondial, Revoluția, dar avea să vină și povestea asta, eram sigură.

— Ce s-a întâmplat cu cartea Annei? am întrebat.

— Cartea mamei s-ar fi putut vinde în mii de exemplare, dacă aș fi vrut să le vând. Cele o sută pe care le-am tipărit au fost dăruite rudelor și prietenilor. Unul singur a ajuns în Anglia, cu noi. Uneori mă gândesc că probabil acesta este, din nou, singurul exemplar rămas din *Coama sălbatică*. I-o citesc nepotului meu. O scoatem din ambalajul ei de hârtie subțire și o deschidem pe masa din sufragerie. De la accident, mâinile îmi tremură și nu mai îndrăznesc să dau paginile.

Îl așteptăm pe Alexei, nepotul meu Gigi și cu mine, și uneori, în câte o seară de duminică, fiul meu ne citește povestea bunicii lui. Fiul meu seamănă cu Alexei Karenin, toți trei semănăm. Alexei își reprimă latura impulsivă tipică familiei Oblonski, moștenită de la bunica lui, dar eu o simt când citește, ca pe ceva care pulsează dincolo de conștiința lui de sine.

7
Marea Neagră

De fiecare dată când mă întorceam acasă din Chiswick, dactilografiam noi fragmente din memoriile lui Monsieur Carr, pe foi de hârtie separate. Notam evenimentele din viața lui în ordinea în care mi le povestea, scriind în susul fiecărei pagini locul și perioada pe care le descria, cât de precis le puteam estima. În ziua următoare, reciteam textele și subliniam amănuntele care rămăseseră neclare: nume de oameni și locuri, relații de familie, evenimente sau concepte sociale. Erau încă goluri mari în cronologie, dar multe episoade din viața lui Monsieur Carr se adunau în capitolele unui viitor volum.

Albie admira această demonstrație de eficiență. Munca aceea îi amintea de zilele noastre de început. Când ieșeam din birou – biroul lui – la sfârșitul câte unei seri, adeseori îl găseam lucrând la hârtiile lui la masa din bucătărie, pentru că nu voise să mă întrerupă din dactilografiat. Prima întrebare pe care mi-o punea când mă vedea se referea de obicei nu la prezent, la obișnuitele discuții mărunte despre treburi casnice, nu la Monsieur Carr, ci la vreo amintire egipteană despre care nu mai pomeniserăm de mult.

— Îți amintești acel mic *kafenio* de lângă spital? mă întreba, de pildă, și era clar că revizita Alexandria în gând. Localul acela grecesc unde se servea kebabul de cămilă care îți plăcea

atât de mult? Patronul care pretindea că fusese prieten de familie cu Kavafis...

— De oaie, precis, nu de cămilă, spuneam. Îți plăcea prea mult uzo ca să faci diferența, colonele Whitelaw. Patronul a remarcat că-mi spuneai Cartier ori de câte ori o făceai pe șeful cu mine în privința meniului, încercând să comanzi altceva decât kebabul acela, Bertie, când erau de față prietenii tăi, și iubito, la sfârșitul serii.

— Erai ca unul dintre oamenii mei, Cartier, spunea Albie. Și le spuneam iubito celor mai mulți dintre ei la sfârșitul serii.

Ochii i se luminau și ridica mâna să-mi atingă buzele, când mă pregăteam să-i răspund.

— Purtați-vă frumos, domnule colonel, îi spuneam. Sper că nu le atingeați și lor buzele în felul ăsta.

— Numai când eram prea aproape de liniile germane ca să putem vorbi tare.

Râdea, ca pe vremuri, dar era obosit tot timpul, mai obosit decât fusese vreodată la Alexandria, și efortul pe care-l făcea să râdă era uneori vizibil.

— E ceva în neregulă, Albie? îl întrebam când observam asta.

— Ce-ar putea fi în neregulă? răspundea el. De ce întrebi?

N-aveam inimă să-i spun că arăta epuizat.

Pe măsură ce teancul de foi creștea și așteptam episodul următor, entuziasmul meu pentru povestea lui Karenin devenise probabil molipsitor. Monsieur Carr părea la fel de nerăbdător să-și reia relatarea. Avea și un carnețel, pe care îl scotea din buzunar, privindu-și îndelung însemnările mâzgălite cu litere chirilice. Acum se pregătea și el pentru ședințele noastre.

— Vorbeam despre căsătoria dumneavoastră cu Tonia, l-am îndemnat. Ați cerut-o de trei ori, până când în sfârșit a acceptat.

— A, da, și despre luna de miere.

A spus asta cu un zâmbet atât de radios, încât pentru o clipă m-am temut că va dezvălui mai mult decât voiam să știu de fapt.

— Tonia și cu mine ne-am petrecut luna de miere în Taurida, la vila Oblonski de la Marea Neagră, a spus el. Nu mi-a plăcut niciodată prea mult unchiul Stiva când eram mic. Părea vinovat de exact același tip de comportament de care oamenii o acuzau pe sora lui – mama mea. Era concentrat în mod egoist asupra propriei lui plăceri, și îi mergea, pentru că era bărbat. Nimeni nu putea sta supărat pe Stiva prea mult timp, se pare. Toată lumea spunea că era un spirit gregar, și ajunsesem să urăsc cuvântul ăsta. Eu voiam să fiu opusul lui gregar.

Dar, după moartea mamei, Stiva s-a schimbat. N-aș spune că era mai puțin dedicat preocupărilor lui hedoniste, însă a devenit mai conștient de modul în care-i făcea pe alții să sufere și se străduia să fie generos cu toată lumea. Era ca și cum ar fi fost înclinat spre o perpetuă ispășire, în ciuda faptului că nu putea înceta să păcătuiască. Mă copleșea cu cadouri, în secret, căci tata îmi interzicea orice contact cu familia Oblonski, și, după moartea tatei, m-a tratat ca pe copilul lui. Tot avutul său – deși din ce în ce mai împuținat din cauza inabilității lui în afaceri – era la dispoziția mea, îmi repeta fără încetare. Îi refuzam bunătatea de cele mai multe ori, dar nu i-am putut refuza oferta de a o duce pe Tonia la Marea Neagră, să petrecem o lună la vilă.

În afară de un bătrân grădinar și soția lui, nimeni nu locuia în casa aceea luni la rând. Stiva iubise Crimeea în tinerețe. Era departe de bancherii de la Sankt-Petersburg și birocrații de la Moscova, spunea el, și totuși femeile erau la fel de frumoase, iar pivnițele de vin, la fel de bune ca acasă. Când m-am căsătorit, Stiva avea șaizeci și doi de ani, și era cea mai apropiată rudă pe care o aveam din generația aceea. Se declarase prea bătrân pentru escapade pe litoral. Mătușa Dolly, soția lui, preferase întotdeauna să stea la țară, iar

verișorii noștri preferau să-și petreacă verile în Europa. Tinerii Oblonski erau atât de înnebuniți de tot ce era occidental, încât până și o stațiune austriacă provincială de pe Adriatica li se părea superioară splendorilor Ialtei. Când ne-a oferit cheile, Stiva și-a exprimat ospitalitatea în asemenea termeni, încât ai fi zis că Tonia și cu mine făceam o favoare familiei Oblonski.

Taurida se cuibărește pe una dintre cele mai frumoase pante dintre Oreanda și Ialta, nu departe de proprietatea de la Livadia a țarului. Stiva descria vila ca pe „o mică afacere", și așa era, dacă o comparai cu vilele somptuoase care punctau coasta în jurul ei, dar era destul de mare încât să aibă la intrare un portic din șase coloane corintice, cu o cupolă albă perfectă deasupra.

„Nu mi se pare drept", a spus Tonia când am ajuns, lipindu-și obrazul de marmura albă de Crimeea și uitându-se la palatele care se înălțau deasupra pădurilor de pini din jurul nostru, ca niște movile din cuburi de zahăr albe. Întinderea de apă scânteia sute de kilometri în fața noastră. Dacă priveai spre sud, nu exista uscat între noi și Turcia.

„Nu mi se pare drept ca unii oameni să aibă toate astea, în timp ce țăranii mor de foame. Nu e drept să posezi hectare de pădure, kilometri de coastă, vârfuri de munte chiar... și apoi nici măcar să nu te obosești să le vizitezi. Dacă nu m-aș fi măritat cu tine, nici n-aș fi visat că un astfel de loc există."

„Dar familia Oblonski nu are decât datorii, Tonia. Ei nu mai sunt bogați", am protestat.

„Știu, Serghei. Te rog, nu mă înțelege greșit. Oblonski sunt oameni buni. Mătușa ta, Dolly, e o sfântă. Dar când țăranii au și ei datorii, datorii mult mai mici, lor nu le este permis să-și păstreze proprietățile."

Îmi plăcea indignarea ei, simțul dreptății. Mi se părea feminin și plin de compasiune. Nu-mi închipuiam că furia ei era fie și o particulă atomică din bula care creștea, transformân-

du-se în valul care avea să ne mături întreaga lume în cele din urmă. Spre deosebire de Tonia, eu mă născusem într-o lume privilegiată. Vedeam inegalitățile din Rusia noastră, dar mi se păreau firești, Dumnezeu știe de ce, și speram că, la fel ca natura, Rusia va evolua treptat spre ceva mai luminat și mai drept. Așa cum se tot transformă Anglia.

Cu excepția acestei izbucniri necaracteristice, Tonia și cu mine n-am discutat niciodată politică, nici atunci, nici mai târziu, când înghețam în singura cameră a palatului care rămăsese a noastră, ascultând focurile de armă de afară. Rușii se împart în cei care nu vorbesc niciodată despre politică și cei care nu vorbesc despre nimic altceva. Tonia și cu mine eram din prima categorie.

Acea întreagă lună de miere a noastră a fost absolut senină. Înotam de-a lungul plajelor argintii, ne citeam unul altuia din Pușkin la umbra pinilor, iar seara, în loc să mergem să cinăm în hoteluri noi, moderne, ședeam lângă apă și ascultam valurile șopotind prin grote.

Tonia roșea când o numeam nereida mea, dar numele naiv, romantic era potrivit, și nu numai pentru că eram cufundați în Pușkin. Avea ceva imprevizibil în vara aceea, ceva neașteptat de sudic – felul în care începuse să-și dea cu ulei de rozmarin în păr, felul în care bronzul i se accentua neabătut sub razele soarelui și o făcea să pară că e parte din lumea Crimeii, cu o licărire de noi cunoștințe în ochii ei. Recunosc acea atingere a Sudului în dumneata. Ceva din Tonia în tinerețe. Latura voastră franțuzească, presupun, deși amândouă ați negat-o?

— Cum adică? am întrebat.

— Părinții Toniei erau francezi, dar ea n-a fost niciodată în Franța. Singurul loc pe care-l cunoștea, înainte de a se mărita cu mine, era Sankt-Petersburg. Familia ei se convertise la ortodoxism înainte ca ea să se nască, dar nu erau practicanți. Istoria familiei dumitale este, în anumite privințe, opusul celei a ei. Spui că ai dumitale provin din Polonia, dar

Polonia nu înseamnă nimic pentru dumneata. Ai crescut în Franța. Buzele dumitale sunt buzele unui vorbitor de franceză. Până și ridurile dumitale, când vei mai îmbătrâni, vor fi ridurile unei franțuzoaice: acea repetată țuguiere a buzelor se imprimă în piele în cele din urmă.

Uite ce spunea Tonia: Sunt ceea ce sunt. *Je suis ce que je suis.*

A încercat să-și strângă buzele strâmbe într-o exagerată țuguiere franțuzească, pentru a imita sunetul, dar n-a reușit decât să scoată un fluierat involuntar.

— Dar nu mai era ceea ce era.

Am urmărit sensul în locul sunetului. Era mereu ceva copilăresc, ceva evaziv în jocurile lui de cuvinte.

— Spuneți că Tonia s-a schimbat în Sud. În Crimeea, adică.

— Așa este, a zis Monsieur Carr. Chiar când începeam să ne gândim la întoarcere, Tonia a început să schițeze flori. Îmi amintesc bine primul desen. S-a uitat la un pâlc de crini înfloriți din Grădinile Nikitski și a întrebat dacă ne puteam opri un moment. A scos un bloc de desen din geanta ei de pânză, și în timp ce eu îi țineam umbrela de soare, ea a desenat curbele florilor portocalii, petele întunecate și staminele galbene grele, în jurul cărora se adunau petalele. Desenul era frumos – mai izbitor decât lucrările de până atunci –, căci acum era ceva feminin și erotic în liniile ei. Am întrebat-o dacă își dădea seama de asta. A continuat să deseneze, fără a-și ridica ochii de pe hârtie, trasând cu mâinile liniile curbe pe suprafața albă.

„Cred că sunt însărcinată, Serghei", a spus.

Dacă în toată acea lună petrecută pe malul mării împreună cu ea fusesem fericit peste măsură, acum eram euforic. Gândul că voi vedea copilul ei m-a transformat în cel mai nerăbdător tată pe care ți l-ai putea închipui. Atât de îndrăgostit eram.

Când ne-am întors la Sankt-Petersburg, euforia mea persista. Până și casa aceea veche părea să fi scăpat de fantomele

ei. Era încă prea mare pentru noi doi, dar acum la etajul întâi era un șir de camere zugrăvite și goale, așteptând să fie transformate în camere de copil. Era ca și cum însuși spațiul ar fi fost însărcinat, așteptând primele țipete ale unui nou-născut. Rușii sunt superstițioși. Nimic nu trebuie pregătit înainte de nașterea copilului. Salonul mamei, cu lumina lui nordică lăptoasă, a devenit atelierul Toniei. Picta, fără să fie preocupată de scopul picturilor ei, de dragul culorii și al mișcării.

Apoi, chiar când sarcina ei intra în cea de-a patra lună, a pierdut copilul. N-a existat nici o avertizare. A sângerat zile în șir, devenind tot mai palidă și mai nefericită. Mă temeam că o s-o pierd. Abia își revenise, când a rămas din nou însărcinată, și a pierdut din nou copilul, în același stadiu și în același fel, de data asta într-un Sankt-Petersburg hibernal. Într-o dimineață am plecat la bibliotecă, și când m-am întors am găsit-o sângerând și spălând covoarele într-o baie înghețată. Dăduse liber servitorilor și suferise singură toată ziua. Nici măcar n-a chemat un doctor. Nu voia să știe nimeni, de parcă ar fi trecut prin ceva rușinos și umilitor, de parcă servitorii n-ar fi tras oricum concluziile lor. Și de data asta, ca și înainte, se învinovățea pe ea.

„Nu e nimic în neregulă cu tine, Serghei", repeta ea. Orice spuneam, o făcea să plângă.

În zilele care au urmat celui de-al doilea avort, a început să dispere. Să aibă copii însemna mult mai mult pentru ea decât pentru mine. Eu aș fi fost fericit fără un copil. Și în mijlocul tuturor acestor tribulații, picta aceste flori uimitoare, supradimensionate, cu coroanele deschizându-se spre privitor, încă frumoase, încă tulburătoare.

A treia sarcină a venit abia doi ani mai târziu. Tonia era atât de slabă și atât de palidă, încât n-am crezut nici o clipă că nu se va sfârși la fel ca celelalte două. Când a devenit vizibilă, a refuzat să iasă, temându-se că oamenilor le va fi milă de ea când va mai pierde încă un copil. Numai după ce au trecut șapte luni am început să sperăm.

Era în ochii ei o scânteiere, apoi, în cele din urmă, o strălucire, ceva din flacăra pe care mi-o aminteam din Ialta. Se trezea înaintea mea și se ducea în camera mamei să lucreze. Încă o mai văd, cu sarcina avansată, silueta conturându-i-se pe fundalul ferestrelor înalte și-al crengilor golașe de afară. Desena și picta, zeci și zeci de flori, pistiluri și antere, uneori după buchetele scumpe pe care le comandam de la serele din Țarskoe Selo, dar mai adesea după imagini din mintea ei. Exagera filamentele și petalele într-un mod care făcea floarea să pară tridimensională, să iasă din suprafața plană. Pictura ei părea din ce în ce mai abstractă și, în felul ei, mai îngrijorătoare pentru mine. Nu știam destul despre artă ca să-mi dau seama că Tonia se îndrepta spre abstracție, cu decenii înaintea timpului ei.

Înainte de soroc, și-a tăiat și ars toate tablourile. Îi priveam degetele umflate înfipte în mânerele foarfecilor, burta însărcinată mișcându-se cu greutate și nervozitate, și nu știam cum să împac voioșia ei cu o asemenea înverșunată distrugere. Părea să se bucure de acest act – să împăturească și să taie hârtia groasă, să-i vadă marginile înnegrindu-se și răsucindu-se cu câteva clipe înainte ca flăcările să năvălească printre linii.

„Astea sunt petalele pe care încercam să le desenez, spunea ea, uitându-se în foc, cu voce cântată, veselă. Culorile vii care nu-mi ieșeau."

Mi-e rușine de participarea mea la fapta ei. E lucru ciudat arta femeii. Poziția noastră socială o împiedica pe Tonia să-și vândă tablourile, dar ce să faci cu lucrările în cele din urmă? Erau dosare și mape pline, atât de multe, încât era un soi de ușurare în distrugerea lor. Mi-e rușine să recunosc că am simțit asta.

Am simțit o ușurare similară, amestecată cu alte emoții, firește, dar distinctă ca o voce de solist ridicându-se deasupra corului, la explozia de dragoste maternă atât de evident descătușată de nașterea fiului meu. Iată-l, o minusculă creatură

boțită proaspăt eliberată din întunericul pântecului, cu capul încă acoperit de bucăți din sângele închegat al Toniei, cu țipătul lui ascuțit, ca al unui pisoi, în brațele soției mele, încercând să se agațe de ea în timp ce ea îi ținea capul la pieptul ei cu mai multă tandrețe decât mi-aș fi putut imagina vreodată că e posibilă. Păreau la fel de vulnerabili. Știam că mi-aș da viața pentru a lor în momentul acela, dar mă gândeam și: *enfin*. Cuvântul francez a fost atât de surprinzător când mi-a venit în minte, atât de similar cu sunetul pe care mă așteptam să-l scot, încât l-am rostit cu voce tare.

— În sfârșit.

Soția mea m-a înțeles greșit. A presupus, eronat dar rezonabil, că voiam să spun: în sfârșit un fiu și un moștenitor, în sfârșit un copil. A luat-o drept o dojană nerostită pentru ea, pentru lunga așteptare. Nici eu nu știam exact ce voiam să spun în clipa aceea, dar ceea ce gândeam era: în sfârșit, viața Toniei va avea un scop. Va simți că are un scop, și eu nu va mai trebui să-mi fac griji pentru cum să transform lumea noastră în ceva pentru care merită să lupți. În sfârșit. Pentru că nu puteam face asta. Pentru că nimeni nu poate. Nu știu sigur de ce îmi făceam griji pentru disperarea ei mai mult decât pentru a mea. Poate că o parte din mine învățase această lecție din moartea mamei mele. Că lumea asta e un loc mult mai dur pentru femei decât pentru bărbați.

Rusia era în vâltoare, dar noi doi eram atât de adânciți în mica noastră familie, încât nu observam, sau nu voiam să observăm semnele. Erau tulburări, șoapte despre pogromuri, dispute nesfârșite în zemstve; erau greve, greve generale, rebeliuni și asasinate. Fiul nostru învăța să meargă în ritmul marșurilor mulțimii, învăța să vorbească în sunetul protestelor de stradă. Multe din aceste procesiuni se desfășurau în fața ferestrelor noastre, dar zgomotul lor ne părea la fel de îndepărtat ca Manciuria.

Cel mai bun mod de a trăi în Rusia e să închizi ochii și să-i ții închiși. Până și când orașul n-a mai avut electricitate,

și nici ziare, și până și când am văzut, de ziua Sfântului Ștefan, mii de oameni îndreptându-se spre Palatul de Iarnă, ne-am făcut că nu vedem. Când marinarii s-au răsculat pe *Potiomkin*, fiului meu îi ieșeau dinții. Țara se balansa pe muchia unei dictaturi militare. Țarul a cedat. Lucrurile s-au îmbunătățit pentru un timp.

Avea să fie din nou prăpăd. Avea să fie haos. Nu credeam că va urma o nouă revoluție, una mult mai mare. Rușii sunt prea respectuoși, credeam noi, în ciuda tuturor dovezilor pentru contrariu. Asistasem la explozia bombei anarhiste care-l ucisese pe bunicul țarului, bătrânul țar Alexandru, pe vremea când aveam șaptesprezece ani. Aveam doi ani și mă aflam în Grădinile de Vară împreună cu o dădacă atunci când încercaseră să-l omoare prima dată. Cred că unele dintre cele mai timpurii amintiri ale mele, acum amintiri ale unor amintiri, sunt legate de acea tentativă de asasinat: zgomote, panică, pași scrâșnind pe pietriș, o frică amorfă că dacă o să cad o să mă pierd în mulțime, abandonat, fără să mă caute nimeni. Dar, chiar și după toate acestea, încă reușeam să cred că Rusia evolua, că în curând avea să devină o mare putere economică, nemaivăzută în lume. Ignorăm ceea ce vrem să ignorăm, uităm ceea ce vrem să uităm.

Primul cuvânt al fiului nostru, după mama și tata, a fost *svet*: lumină. Ne-a luat ceva timp să înțelegem că voia să spună chiar lumină, pentru că atât de adesea nu era deloc. El ne era *svet*, era băiatul nostru deștept. Avea o sensibilitate artistică, asemenea mamei lui, dar era mult mai bun la cifre, și cifrele îl interesau mai mult. Deși l-am încurajat să studieze muzica și arta, Alexei nu avea să fie niciodată un artist; asta a fost clar de foarte devreme.

— A, mulțumesc, tată, îți mulțumesc frumos, a spus Alex Carr, intrând în cameră.

— Dacă ne spionezi, Alexei, meriți să auzi orice o să auzi. Să nu-ți faci un obicei din asta. De fapt, Albertine și cu mine

tocmai discutam despre istoria Rusiei. Tu ești doar o parte infinitezimală din ea, băiete dragă.

— A, înțeleg. Voi doi sunteți acum prieteni la cataramă, a spus Alex Carr.

— Vă jur, domnule Carr, tatăl dumneavoastră îmi povestea despre revoluția din 1905.

Am ridicat caietul de însemnări și i-am arătat cele câteva rânduri pe care le mâzgălisem, ca și cum ele ar fi putut dovedi ceva. Monsieur Carr și-a scos carnețelul din buzunar și a căutat ceva în paginile lui: 1905, probabil.

— Da, da, văd, a zis Alex Carr, ridicând mâna în aer asemenea cuiva care expediază un negustor agasant într-un bazar din Orientul Mijlociu. Sigur, dragă Albertine. Am tot atâta încredere în dumneata câtă am și în tata.

Și-a desfășurat fularul din jurul gâtului, și-a scos pălăria, mănușile și paltonul, le-a pus pe spătarul unui scaun și s-a așezat lângă bătrân. Umăr la umăr, cei doi semănau destul de mult: unul cu părul alb, celălalt cu părul negru, amândoi cu buze subțiri, unul cu un zâmbet ușor strâmb, celălalt cu un zâmbet vag afectat. Fiul mirosea a zăpadă, a zăpadă topindu-se pe lână. Venise pe jos de la birourile de pe malul râului. I-a spus ceva în rusește tatălui său.

— Mă tem că Albertine și cu mine am băut ceai toată după-amiaza, dragul meu. Ce zici de ceva mai tare? i-a răspuns bătrânul în engleză. Niște *aqua vitae*? Să n-aud de vreo bere de-a ta.

— Știi că n-ai voie, tată, a spus fiul.

— O să-mi fac griji în legătură cu ce n-am voie când oi fi în mormânt.

Alex Carr a dispărut și s-a întors imediat cu două păhărele cât niște degetare și o sticlă înghețată, cu un lichid incolor. Când tatăl lui s-a încruntat, a mai scos un păhărel din buzunarul jachetei.

— Ne ținem vodca îngropată în grădina din spate, a spus el, observând că mă holbam la crusta groasă de gheață de pe sticlă. Împreună cu un vraf de schelete rusești.

Ne-a turnat fiecăruia câte o măsură.

— Hai să bem *po-russki, à la russe*, a zis el. Dintr-o înghițitură.

A dat capul pe spate, a deschis gura și a răsturnat păhărelul deasupra ei, ca să-mi arate cum se face. Era ceva înduioșător în acest gest, în hotărârea lui teatrală; el era un om timid, rezervat.

— Pentru prietenia noastră! a spus bătrânul.

Alex Carr și-a umplut din nou paharul. Am ciocnit cele trei degetare, și bărbații și-au dat pe gât băutura. Eu n-am putut. Avea gust de acetonă. S-au uitat la mine, apoi unul la altul. Beam rar și nu eram băutoare de tărie, cu excepția câte unui whisky din care abia dacă sorbeam alături de Albie, când venea de la serviciu. Monsieur Carr a clătinat din cap dezaprobator. Nu beam și nu luam parte la toast.

— Hai să încercăm din nou, a spus Alex Carr și a umplut din nou paharele lor.

— Pentru Rusia, a zis el.

— Pentru Rusia, am răspuns noi.

Am aruncat lichidul în fundul gâtului. Dacă whisky-ul mirosind a turbă al lui Albie avea gust de ploi vechi și focuri fumegânde, această vodcă era ca un foc invizibil. Arsura era singurul gust care-ți rămânea.

— Încă o dată, a spus Alex Carr, și vorbea serios.

— Nu, nu, am protestat.

Camera plutea în jurul meu, de parcă ne-am fi aflat într-o barcă pe Tamisa.

Ne-a umplut, totuși, paharele.

— E rândul dumitale să toastezi, Albertine, a spus Monsieur Carr.

S-au ridicat din nou în picioare, cu fața la mine, bătrânul sprijinit de bastonul din mâna dreaptă și ținând păhărelul

cu stânga, nesigur. Bărbatul mai tânăr era atât de înalt, încât ca să te uiți în ochii lui era nevoie de o răsucire deliberată a capului în sus, într-un fel care mă făcea adeseori să roșesc. Nu-mi venea în minte nimic pentru care să bem, nimic de spus. Ei mă priveau, așteptând.

— *À la silence*, am spus în cele din urmă și am dat peste cap băutura dintr-odată, înaintea lor.

— Pentru liniște, au repetat ei solemn în engleză și au băut, apoi s-au uitat la mine.

— Ce fel de toast e ăsta? a întrebat Monsieur Carr.

— Parcă am fi o societate secretă, așa a sunat, a zis Alex.

— Așa părem acum, am spus.

Fotoliul a plutit în sus, în întâmpinarea mea.

— Nu trebuie, nu trebuie în nici un caz să mai facem asta, aproape am țipat în timp ce Alex Carr schița o nouă tentativă de a reumple paharele.

S-a abținut, s-a așezat, a scos o pipă din buzunar, a meșterit ceva cu tutunul, apoi a aprins-o. Încăperea s-a umplut de un miros dulce, ca de malț. Cotoarele cărților scânteiau în auriu și ocru în reflexiile flăcărilor. Prin ușa deschisă am văzut-o pe doamna Jenkins pregătind masa pentru cină în sufragerie. Am auzit clinchet de argint și porțelan. Pe pereții din spatele ei atârnau florile Toniei.

Bătrânul a ațipit. Fiul fuma, privind în gol. M-am uitat la tabloul de deasupra lui, observând asemănarea dintre el și bunicul său, cu o diferență totuși clară: capul acoperit complet de păr, brazdele adânci din jurul gurii lui Alex, o anume căldură care cu siguranță era a bunicii lui.

Când m-am întors din Chiswick, l-am găsit pe Albie scriind în biroul lui. Pusese manuscrisul meu într-o parte a biroului său imens, împinsese mașina de scris mai spre fereastră și scria ceva de mână. În casă era atâta liniște, încât auzeam scârțâitul peniței lui pe hârtie în timp ce intram în vârfurile picioarelor. Umerii îi erau acoperiți cu o pătură în carouri.

— M-ai speriat, a spus el.

I-am sărutat spatele capului. Părul îi mirosea a ulei de migdale.

— Ești beată, Cartier? m-a întrebat.

— Nicidecum, domnule colonel, am răspuns. Două vodci mici. Primele două din viața mea, cred.

M-am dus în bucătărie să-i pregătesc cina, dar am văzut că deja mâncase și strânsese masa. Vasele se uscau în suport și farfuriile erau aranjate la fel de pedant ca la Ritz. Când Albert făcea patul, era necesar un oarecare efort ca să te strecori în el; totul era împăturit strâns, netezit și băgat bine sub saltea. Era un lucru neobișnuit pe vremea aceea, dar n-am vrut niciodată să angajăm o menajeră. Să fii măritată cu un soldat are unele avantaje în ceea ce privește chestiunile de gospodărie.

— Începe să capete forma unei cărți excelente, a strigat Albert din birou. O biografie bună. Sper că nu te deranjează, dar am citit povestea contelui tău. Ai lăsat-o pe birou. Am făcut câteva corecturi pe margine. Concordanța timpurilor. Shepperton cu doi p, lucruri de felul ăsta.

— A, nu, deloc, i-am răspuns. Îmi pare tare bine că-ți place. Sunt oameni drăguți, buni.

— Și încă n-ai cunoscut-o pe soția fiului? E englezoaică?

— Englezoaică, da. Și nu, n-am cunoscut-o. Ia evenimentele cronologic și mi le povestește în detaliu, dar apoi sare deodată câteva decenii. Probabil ai observat adnotările mele. O să mă consult cu fiul înainte să pun totul cap la cap. Și va trebui să citesc câte ceva despre Rusia. Știu atât de puține despre istoria ei!

L-am auzit pe Albie mișcându-se prin cameră – câțiva pași, apoi liniște, apoi din nou câteva cuvinte. Afară, pe stradă, suna o sirenă de pompieri; era imposibil să aud ce spunea. M-am întors în birou și l-am găsit stând în picioare lângă bibliotecă, cu un volum gros în mână.

— Tocmai voiam să-ți arăt asta. *Scurtă istorie a Rusiei și a Uniunii Sovietice*, a spus el.

Așa era Albie. În clipa în care identificai o problemă, el găsea cea mai bună soluție și lua măsurile care se impuneau pentru a oferi un remediu. Tot ce aveam de făcut acum era să citesc cartea. Scurta istorie.

— Mulțumesc, o să încerc, am spus.

Am răsfoit ultimele pagini. Nu mă puteam obișnui cu obiceiul englezesc de a pune cuprinsul cărții la început. Aceasta se termina cu un indice. Chiar și doar fotografiindu-l cu privirea, am dat peste câteva nume pe care le menționase Monsieur Carr: erau acolo și Oblonskii, și Șeremetievii, și Vronskii, și Iusupovii. Era copleșitoare istoria Rusiei, întinsă pe sute de pagini, până și în această așa-numită formă scurtă. Am pus volumul pe biroul lui Albie, lângă modestele mele încercări de scriitor-fantomă.

— E ultima zi înainte de începerea postului la ei, am spus, continuând conversația de unde o lăsasem. Duminica asta. Postul durează până la Paștele ortodox. Încep să postească luni. O numesc Lunea Curată. Suntem invitați la o petrecere în Chiswick, un fel de Dimanche Gras. O să fie blinii dulci și sărate, și iar blinii. Și o abundență de vodcă, presupun. Ți-ar plăcea să mergi?

Albie s-a apropiat de mine și mi-a lipit trupul de al lui în pragul ușii.

— Încântătoare doamnă Whitelaw, a spus el, iartă-mă, dar nu mă pot gândi la nimic care să-mi placă mai puțin. O petrecere în Chiswick cu angajatorul soției mele și familia fiului său: o *soirée* în suburbii, în compania prinților. Te superi dacă refuz? Aș fi fericit să rămân acasă și să citesc.

Mi-a remarcat dezamăgirea.

— Probabil că-i placi foarte mult, dacă vrei să-i vezi și în weekend – ore suplimentare neplătite. Fie pe ei, fie... bliniile, asta ai zis c-o să mâncați?

— Blinii, da, clătite rusești. Așa e tradiția.

— Blinii și vodcă. Văd că în curând o să fii expertă în ruși, dulce Albertine. Chiar și fără să citești cartea mea de istorie. Începi să prinzi și limba?

— *Da, Albie, konecino*. Da, Albie, sigur, am spus, imitând cuvintele rusești pe care le auzisem la doamna Jenkins, cu L-ul și N-ul înmuiate, simțind greutatea trupului său pe al meu cu fiecare nasture, cu fiecare cusătură.

L-am împins cu blândețe și m-am dus la fereastră. Jos era un scuar, înconjurat de un gărduleț din fier forjat negru, ca o gardă de lănci – unul dintre puținele care supraviețuiseră colectării metalului în război. În scuar erau copaci golași și arbuști scheletici, cu bănci și coșuri de gunoi cu grilaj pe alei. În prima mea vară la Londra, priveam scuarul de la aceeași fereastră și auzeam adesea vocile unor oameni invizibili sub coroanele luxuriante ale copacilor. Îmi imaginam îndrăgostiți șezând pe bănci, vorbindu-și încet: ce vorbe de alint folosesc oare englezii când schimbă dulci nimicuri? Apoi coroanele frunzoase au devenit galbene și s-au rărit. Au venit ploile, iar după ploi, zăpada. Totul a încremenit în tăcere. Mă întrebam de ce ridicasem paharul de vodcă în cinstea liniștii în după-amiaza asta. Era deja prea multă liniște.

Jos, în stradă, aștepta o mașină, și în ea ședeau doi oameni formând un cuplu, care priveau în față, fără să se uite unul la celălalt în timp ce discutau. Farurile erau stinse. Zăpada se aduna pe ștergătoarele de parbriz: mai întâi ca o pudră, apoi ca două sprâncene albe, moi pe o față îngrijorată. Despre ce vorbeau?

Albie a venit în spatele meu și mi-a scos agrafa care-mi ținea părul. A prins coada înainte să-mi cadă pe umeri, și-a înfășurat-o în jurul încheieturii mâinii, a ridicat-o și m-a sărutat pe ceafă, apoi și-a pus agrafa între buze. A separat părul în trei șuvițe și l-a împletit, foarte încet. Mi-a răsucit coada împletită, a scos agrafa din gură și mi-a prins părul exact acolo

unde fusese și mai devreme, dar acum împletit strâns, în timp ce înainte fusese un coc neglijent.

— Iată-te, prințesă, la fel de austeră cum ești mereu, dar acum rusoaică.

— Mă surprinzi, Albie. Cum de știi să faci așa ceva?

Mi-am atins cocul dur, complicat, din spatele capului.

— Abilități ostășești puse la lucru pe timp de pace – n-o să-ți vină să crezi. Cavaleria antebelică: am învățat să fac asta pe cai. Sunt îndemânatic. A zâmbit. Masculul și femela sunt mai asemănători decât îți închipui.

A scos din nou agrafa, mi-a lăsat părul să-mi cadă pe umeri, apoi să se desfacă sub propria greutate. Jos, în stradă, mașina și-a aprins farurile și a făcut o întoarcere largă, scăldându-ne pentru o clipă în lumina ei galbenă și lăsând urme zimțate în zăpada virgină. Am luat *Scurta istorie a Rusiei și a Uniunii Sovietice* de pe birou și am deschis-o. În colțul din dreapta-sus al copertei din față era semnătura lui Albie, cu un scris mai copilăresc decât vârsta sugerată de subiectul cărții. Dedesubt erau inscripționate un an, numărul unei clase care nu-mi spunea mare lucru și emblema unei școli imprimate în josul paginii cu cerneală neagră, cu mottoul prea șters ca să poată fi citit în semiîntuneric.

Albie și-a trecut degetul arătător peste el.

— *Manners makyth man*[1], mi-a citit el, William of Wykeham, fondatorul fostei mele școli din Winchester. Nu m-ai crede, Ber. Cât de singur eram și în cât de multe locuri, înainte de a te întâlni pe tine.

— Și acum... am început, dar n-am vrut să termin fraza.

Eu n-am fost niciodată atât de singură, atât de des ca acum, de când te cunosc pe tine, era să spun. Să fie Anglia de vină? La Paris, la București, chiar și la Alexandria aveam zeci de prieteni. Era mereu cineva la celălalt capăt al mesei, la celălalt capăt al firului de telefon. Acum, în cea mai mare parte

1. „Manierele îl fac pe om", în engleza secolului al XIV-lea.

a timpului, nimeni în afară de tine. Și tu ești plecat atât de des. Sau ești distant, chiar și când ești aici.

„*Toska* e unul dintre acele cuvinte rusești care nu au echivalent în engleză“, spusese Monsieur Carr. „Înseamnă «o durere surdă a sufletului».“

Încep să devin o expertă în *toska*, era să zic. Dar apoi îmi împletești părul în felul ăsta și mă derutezi.

8
Duminica Iertării

— Stai cât vrei, Ber, a zis Albie. Îți promit că o să fiu fericit. Poate că nu e cuvântul cel mai potrivit. Te asigur că o să trag un pui de somn. Cel puțin până la patru.

Era duminica în care eram invitați la petrecerea cu clătite de la Monsieur Carr. Fusesem dezamăgită că Albie nu voia să meargă cu mine, dar era dezarmant să-l văd încă în pijama atât de târziu, cu un ziar la subsuoară și o sticlă de lapte în mână, în timp ce se pregătea să se întoarcă în pat, chiar când plecam. Avea nevoie de odihnă.

— Ce se întâmplă la patru? am întrebat.

— După-amiază o să treacă pe aici doi colegi de-ai mei, a zis el. Stanford și Abercrombie. Nu știu dacă-i mai ții minte de la Alexandria. Acum ni se spune „grupul lucrătorilor pentru Europa". Am întocmit luna trecută un raport, iar acum am primit reacțiile, și trebuie să scriem reacții la reacții.

— Nu se termină niciodată, nu-i așa? am întrebat.

— Nu. Niciodată, a încuviințat el. Știi cât de mult iubesc administrația. M-am născut să fiu un om de inacțiune. Distrează-te cât poți cu rușii tăi, Ber. Fă-o și pentru mine.

M-a condus la ușă. Când am ieșit în stradă, m-am întors și l-am văzut privindu-mă pe fereastra înaltă de la intrare. Și-a agitat jucăuș sticla de lapte și mi-a făcut cu mâna.

Între poartă și ușa de la intrarea în casa lui Monsieur Carr era întins un lanț de funde din hârtie – un șir de lațuri simple, de diferite culori, făcute de un copil. De crengile goale atârnau felinare. Am bătut la ușă, și ea s-a deschis; nu era încuiată. Casa mirosea a scorțișoară și a mere coapte. Am auzit voci din grădina din spate. Cinci oameni. Monsieur Carr, Alex Carr, doamna Jenkins. Cu ei era o femeie blondă atrăgătoare, cu o căciulă albă de blană, și un băiat de opt sau nouă ani. Tocmai dădeau tușele finale unui om de zăpadă, un specimen perfect făcut din trei bulgări mari de zăpadă, cu nasturi din cărbuni, nas dintr-un morcov și un mic măr verde pe care menajera îl păstrase până în adâncul iernii și care acum era tăiat în două, pentru a ține loc de ochi, larg deschiși, să se potrivească zâmbetului larg, din cărbuni. Pălăria dintr-o tingire mare de tablă îi dădea aerul unui demnitar bizantin.

— Doamnă Whitelaw, a spus Alex Carr când m-a văzut, faceți cunoștință cu domnul Zăpezilă.

Am schițat o reverență și i-am strâns mâna făcută dintr-o crenguță. Băiatul a râs. Avea ochii tatălui și ai bunicului său și părul mamei, cu o nuanță ceva mai închisă, o sugestie a faptului că nu avea să rămână blond, că era posibil să revină la tipul Carr.

— Eu sunt Gigi, doamnă Whitelaw. De fapt mă cheamă Serghei, ca pe bunicul, dar toată lumea îmi spune Gigi, a spus băiatul și mi-a strâns mâna cu manierele impecabile ale cuiva mult mai în vârstă.

Purta o pereche de mănuși uriașe, din blană de oaie.

— Iar eu sunt Diana, a spus femeia. Am auzit atâtea despre dumneata!

M-a surprins îmbrățișându-mă atât de ferm, încât căciula albă de blană i-a căzut de pe cap. Avea ochii verzi – un verde improbabil, ca ochii omului de zăpadă, verdele deschis al merelor Granny Smith.

— Albertine, am spus. Încântată să vă cunosc în sfârșit.

— De ce s-o fi măritat o femeie așa de frumoasă cu cineva ca mine? a întrebat Alex Carr, ghicindu-mi gândurile. Mă tem că n-am răspuns la asta, dragă Albertine. Dar unde e soțul dumitale? Îmi doream atât de mult să-l cunosc!

— Are de lucru, am spus. Lucrează, din păcate.

— Ar trebui să aibă grijă, a zis Diana Carr.

Vocea ei era dulce și întunecată, ca mierea de iarbă-neagră. Urechea nu îmi era suficient acordată la nuanțele pronunțării englezești, dar mi s-a părut că avea o urmă londoneză în accentul ei. Gigi vorbea ca tatăl lui: neutru, educat, greu de plasat.

După-amiaza era încântătoare, scăldată în lumina aproape orizontală a soarelui de iarnă. La lăsarea serii, am pornit spre mormântul Toniei Carr. În această zi se obișnuiește să-ți vizitezi morții și să le ceri iertare, mi-a spus Monsieur Carr.

— Avem mulți, dar Tonia e singura în țărână englezească. Începi să aparții pământului când îngropi în el pe cineva drag. În vechea noastră țară am fi luat săniile, a adăugat el, după care ne-am înghesuit în mașina care ne dusese la Shepperton. Acum era condusă de Alex Carr.

Monsieur Carr a fost ajutat de fiul lui să se urce pe locul din față. În spatele lor, ne-am așezat eu și Diana, cu băiatul între noi. Doamna Jenkins îi dăduse un buchet de ilex, legat cu o panglică roșie de mătase. Acum îl ținea în sus, ca pe o torță.

— Ai grijă cu ăla, Gigi, a spus Diana Carr, atingând un spin cu degetul arătător. Ai copii, Albertine? a întrebat ea, întorcându-se spre mine.

— Nu. Nu încă, am spus.

— O, îmi pare rău, a zis ea.

Am prins privirea lui Alex Carr în oglinda retrovizoare. Am încercat să dau un răspuns cu sens: nu sunt sigură că-mi doresc copii, sau mai e timp destul. Nici unul nu părea potrivit în fața băiatului.

— Și noi, în familia noastră, am avut copii târziu, și se pare că toți ne-am oprit la unul, a spus Monsieur Carr. Un băiat. Perpetuăm o lume masculină.

Diana Carr a roșit, fără să spună nimic.

— Nu și bunica, a zis Alex Carr. Ea era încă adolescentă când te-a născut pe tine.

— Așa a fost, bunicule? a întrebat curios Gigi, apoi s-a întors spre mine. Fac cercetare pentru rolul meu din film, a spus el. În film am nouă ani, exact ca în viața reală, cât avea și bunicul când mămica lui s-a îmbolnăvit și a murit. Dar domnișoara Leigh, care o joacă pe mama mea în film – adică nu pe mama mea adevărată, pe mama bunicului... Aici s-a oprit și s-a uitat la Diana. Domnișoara Leigh cred că e mai bătrână decât a fost mămica bunicului. E *foarte* bătrână.

— Gigi crede că oricine are peste douăzeci de ani e bătrân, a spus Diana Carr, râzând.

— Încă nu suntem total convinși în legătură cu filmul, Gigi, a intervenit Alex Carr. Să vedem întâi ce spun profesorii de la școală, da?

— Dumneavoastră câți ani aveți, doamnă Whitelaw? a întrebat băiatul.

— Gigi! l-a certat mama lui. E foarte nepoliticos.

— Treizeci și trei, am spus. Exact cât domnișoara Leigh.

— Exact ca mami când m-a născut pe mine. Și exact ca Iisus când a fost răstignit. Am învățat asta la școală, a spus băiatul.

— Gigi! Diana Carr și-a pus degetul înmănușat pe buzele copilului ei. E de-a dreptul șocant. Ne cerem scuze, doamnă Whitelaw.

— Păi el nu era foarte bătrân – Iisus, vreau să spun –, nu-i așa? am întrebat. Mie-mi pare rău pentru mămica lui.

Am trecut pe lângă zidul înalt de cărămidă al unei clădiri impunătoare. Prin porțile de fier grele am zărit o vilă în stil italienesc, cu cedri libanezi întunecați în spatele ei. Una dintre aripi fusese lovită de bombardamente și bătută în scânduri.

În parc se plimbau câțiva oameni. Un setter irlandez, roșu și mătăsos ca o torță, alerga pe zăpadă.

— Chiswick House, a spus Diana Carr. Când iarna asta o să se termine – dacă se mai termină vreodată –, dumneata și papa trebuie să veniți să faceți o plimbare pe aici. Ai mai fost?

— Nu, nici măcar n-am auzit de locul acesta, am spus. Înainte de a-l cunoaște pe Monsieur Carr, abia dacă auzisem și de Chiswick.

— Locurile sunt foarte frumoase. În parc sunt ascunse un lac și un templu. Gigi și cu mine venim aici să hrănim rațele, a zis ea.

Câteva sute de metri mai încolo era cimitirul. Se întindea ca o sală de teatru. Poarta era larg deschisă, dar înăuntru nu se afla nimeni, în afară de sutele de orășeni morți, sub pietrele lor de mormânt.

Diana și Gigi au sărit din mașină și au pornit-o în direcția râului. Alex l-a ajutat pe tatăl lui să coboare, apoi mi-a deschis mie portiera. M-a luat de mână: era cald, fără mănuși. Pălăria îi era lăsată mult pe urechi. Vârful nasului îi era roșu de frig. A șovăit stângaci, așteptându-se parcă să-l îndrum eu.

— Nu durează mult, doamnă Whitelaw, a spus el. Nu durează mult, și apoi o să te conduc eu acasă cu mașina.

Gigi alerga spre mormântul bunicii lui. Diana așteptase s-o ajungem din urmă și acum mergea în spatele băiatului, ținându-l de braț pe socrul ei.

— Nu mă grăbesc. A fost o după-amiază încântătoare. Să fii cu o familie... într-o familie. N-am mai trăit asta de treisprezece ani, i-am spus lui Alex Carr.

— Trebuie să fie tare ciudată viața dumitale londoneză, a spus el. Dar, în fond, a cui nu e, în zilele noastre? Și noi suntem refugiați. Până și Diana, așa englezoaică get-beget cum e ea, are părinți care au tânjit mereu după Rusia. Totul e foarte complicat.

Piatra de mormânt în formă de cruce rusească purta pe o parte o inscripție în chirilice și pe cealaltă, una cu litere latine, cu numele Toniei, data nașterii și a morții ei. Gigi mi-a citit ce scria în chirilică.

— Buni a murit când eu aveam doi ani, a zis el. Ea avea aproape șaizeci: foarte bătrână. Nu mi-o aduc aminte deloc.

Și-a înfipt buchetul de ilex în zăpada virgină de sub cruce. Stăteam cu toții în jurul mormântului, ca niște vizitatori în jurul unui pat de spital. Ciorile se plimbau pe aleile cimitirului, lăsând urme cuneiforme și croncănind unele la altele în explozii intermitente. Monsieur Carr a rupt tăcerea oamenilor.

— Locul de lângă al nostru e încă neatins, Slavă Domnului. Mă întreb dacă n-ar trebui să-l cumpărăm, Alexei. Și mi-aș putea trece numele lângă cel al Toniei, ca să mai ai tu de trecut doar data mai târziu.

— O idee excelentă, tată, a spus Alex Carr. Londra va crește din nou acum, la fel și cimitirele, cu timpul. Mă gândeam și la un loc pentru mine și Diana. Ar fi mult mai bine să ținem familia laolaltă.

Aranjamente nonșalante pentru un eveniment inevitabil, precum o rezervare din timp la un hotel. Diana și băiatul nu ascultau. Gigi tot îndrepta buchetul de ilex. Poziția în care îl pusese inițial lăsase o amprentă în zăpadă, așa că a început să bătătorească suprafața din jurul ei, într-un medalion circular.

— Gata, Gigi, a spus Diana. Gata, scumpule.

— Vreau ca totul să fie perfect pentru bunica, a protestat el, supunându-se totuși.

Diana l-a sărutat pe creștet.

— Iartă-ne, Tonia, a spus Monsieur Carr. Nimic nu e perfect, Seriojka, băiatule. De-asta există sărbători ca Duminica Iertării.

Alex Carr a scos din buzunar o lumânare și o cutie de chibrituri, a înfipt lumânarea în zăpadă, la picioarele crucii,

și i-a aprins fitilul. S-a închinat. Flacăra a pâlpâit în lumina care pălea. Ceara se topea în picături unsuroase.

Diana i-a amintit fiului ei să-și facă cruce în maniera ortodoxă, cu degetul mare, arătătorul și mijlociul formând Sfânta Treime. Șirul de urme de pași care ducea la mormântul Toniei părea un motiv suficient ca ea să ierte tot ce era de iertat.

Ne-am întors pe un alt drum. Mașina s-a oprit lângă o vilă impunătoare, aproape de râu. Casa era mare și urâtă – cărămizi victoriene galbene, înnegrite de smog, o abundență de fleuroane, spirale și arce ascuțite, o rețea difuză de iederă pe ziduri. Exteriorul ei avea ceva vag germanic, ca o casă interzisă dintr-un basm de Frații Grimm. Judecând după ce se vedea prin ferestrele înalte, interiorul părea opusul exteriorului. Camerele de la parter erau luminate, iar pereții erau vopsiți în roșu cu auriu; înăuntru erau cărți, un pian mare, ferestre cu zăbrele pe partea dinspre râu, draperii din catifea închise la culoare, printre care se vedea și Tamisa curgând. Era casa unor oameni înlesniți, inteligenți, nu casa unora extraordinar de bogați.

— Asta e casa noastră, a spus mândru băiatul. Trebuie să ne faceți o vizită cândva, doamnă Whitelaw.

— Vino cu soțul dumitale, l-a susținut mama lui. Avem o grădină încântătoare. Coboară direct pe malul Tamisei. Aș putea da o mică petrecere când se mai drege vremea, cu cocteil de lichior Pimm's și limonadă sau punci. Da, trebuie să veniți.

— Mulțumesc. Ar fi minunat. La primăvară, poate, am spus în timp ce ne luam rămas-bun și i-am urmărit dispărând pe aleea care ducea spre ușa de la intrare. Părea masivă și solidă, ca ușa unui castel.

Alex Carr a insistat să mă ducă acasă, după ce l-am lăsat pe tatăl lui în grija doamnei Jenkins. Am mers în tăcere pe Bath Road. Rămăsesem pe bancheta din spate, ca și cum ar fi fost șoferul meu. Mi se păruse nepotrivit să-mi schimb

locul pentru acea ultimă bucată de drum, şi parcă şi mai nepotrivit să mă aşez lângă el. Străzile din jur deveneau tot mai sărăcăcioase, mai întunecoase, mai aglomerate. Zloata foşnea şi scrâşnea sub roţile maşinii.

— Îmi cer scuze dacă Gigi ţi s-a părut prea exuberant în după-amiaza asta, a zis Alex.

— E un copil singur la părinţi, am spus. Probabil e foarte greu să ştii când să fii şi când să nu fii copilăros. E un băiat încântător.

— Şi dacă tot vorbim despre copilării, sper că tata nu ţi se pare prea solicitant, a zis Alex. E deja o lună, aproape o lună de când lucrezi pentru el. Mi-a spus că aţi trecut prin *Madame Bovary* şi o bucată zdravănă din istoria familiei, că îţi iei notiţe. Spune că eşti mai interesată de Rusia decât oricare dintre noi.

— Nu, nu-i câtuşi de puţin solicitant. A fost cea mai bună lună a mea la Londra de până acum. Şi, de fapt, scriu povestea tatălui dumneavoastră. Mi-ar plăcea să-i fac un cadou, lui şi familiei. Mi-ar plăcea să mă consider scriitorul lui fantomă – aşa-i spune soţul meu. Un scrib, dacă vreţi. Unul ineficient. Sunt sigură că am scris toate numele greşit.

— Ai toată compasiunea mea. Poveştile alea ruseşti de secol XIX! Dacă vrei să citesc ce ai scris, nu ezita să-mi spui. Oricând.

— Citesc *Scurtă istorie a Rusiei şi a Uniunii Sovietice*, foarte încet, am ajuns la revoluţia din 1905 săptămâna trecută şi am ascultat povestea familiei dumneavoastră până în acelaşi punct. Dumneavoastră faceţi primii paşi, iar ţarul face concesii. Încerc să ţin pasul cu tatăl dumneavoastră, după câte vedeţi.

— Supravieţuire urmată de căderi nervoase, asta-i povestea familiei noastre pe scurt. Are culoarea ei. Mi-am dorit atât de tare să devin englez cât mai repede posibil, încât au trecut ani întregi până să devin interesat de trecutul nostru

rusesc. Sunt sigur că în scurt timp o să știi mai multe despre noi decât mine.

— Nu cred, am spus. Dar aș fi încântată dacă însemnările mele ar fi de folos cuiva. Poate lui Gigi, dacă nu dumneavoastră.

— Și tata se va bucura foarte tare, a zis el. Nu m-ar surprinde să aud că deja știe cu ce te ocupi. El și doamna Jenkins sunt precum KGB-ul. Nimic nu le scapă.

Șoselele au devenit din nou mai largi și mai luminoase. Am traversat mai multe poduri și am trecut pe lângă un centru expozițional uimitor. Părea fantomatic în ceața galbenă tot mai deasă, ca o piesă de mobilier Art Déco sub cearșafuri.

— Intru atât de rar în centrul Londrei acum, a spus Alex, încât uit cum arată. Suntem ca la țară în Chiswick. Autosuficienți, complet suburbani.

Casa noastră era cufundată în întuneric când mașina a tras în fața ei.

— Ăsta e numărul? E o casă atât de frumoasă, nu mi-am închipuit... a spus Alex.

Am presupus că-și imagina că eram săraci, din moment ce trebuia să lucrez.

— Soțul meu a cumpărat-o acum zece ani. Asta e partea elegantă din Earl's Court, zice el. Ceea ce nu înseamnă prea mult, se pare. Vecinii o numesc Coridorul Danzig, pentru că sunt o mulțime de exilați polonezi aici. Nu c-aș cunoaște vreun vecin. Clădirea din stânga e ocupată de un pianist care nu e niciodată acasă; cea din dreapta e goală. Uneori mi se pare că sunt singurul rezident din scuarul ăsta. Străinul rezident.

Alex Carr a izbucnit în râs.

— O să fii bine?

— Sigur că da, am zis. Sigur că o să fiu bine.

M-a condus până la intrare. Piațeta noastră era prea lipsită de importanță ca să fie luminată regulat. Sub stratul de

zăpadă necălcată era gheață. El a alunecat, și eu l-am ajutat să se echilibreze.

— Mulțumesc. Trebuia să fie invers, a spus el.

Când am intrat în salon, Albie dormea în fotoliul de lângă șemineu. Ziarul căzuse pe jos, la picioarele lui. Camera era luminată de felinarele străzii și de albeața ceții de afară. Când am aprins lumina, am auzit mașina plecând.

— Aveam nevoie de asta, a zis Albie, întinzând brațele spre mine. Călătoresc prea mult și dorm prea puțin. Am dormit până la două după ce ai plecat, și din nou după ce au plecat Ian și Peter. Sper că ai avut o zi plăcută, Ber.

Mi-a întins mâna și, când i-am luat-o în palma mea, m-a tras în poala lui, încă îmbrăcată în palton și cu mănușile în mâini, mi-a scos pălăria, a aruncat-o pe fotoliul din fața lui și m-a sărutat.

— Mica mea familie, asta ești tu, Ber, a spus el.

Ghicise ce trebuia să spună.

I-am povestit despre petrecere, despre vizita la cimitir, despre Duminica Iertării. Fiul șefului meu m-a adus acasă cu mașina, i-am spus.

— Ah, sunt gelos, a zis Albie. Eu, când mă întorc la serviciu, nu sunt adus acasă cu mașina de tinere femei radioase.

— El nu e tânăr, și în nici un caz nu-i radios, am spus.

— Suntem un cuplu modern, tu și cu mine, nu-i așa, Ber? Pari mai fericită când vii acasă de la lucru, și asta mă face și pe mine fericit. Lumea se așteaptă de la colegele mele să-și dea demisia când se mărită. Nu mi se pare deloc necesar. Sunt sigur că lucrurile se vor schimba în curând. Chiar și în țara ta, în Franța, femeile pot acum să voteze. Bărbații și femeile vor fi egali în curând. Tu și cu mine suntem pionieri, nu-i așa? Vestitori.

Mie nu mi se părea că eram egali. El purta lumea pe umeri.

— Lucru, Albie? Nu-mi pot imagina că cineva ar numi lucru faptul că-l ascult pe Monsieur Carr sau că-i citesc.

— Ți-am văzut însemnările, paginile din povestea ta rusească. Sper că nu te superi. S-ar putea să ai acolo ceva memorabil. Multe din lucrurile pe care le scriu eu sunt nesemnate sau sunt semnate de alții. Nu c-ar conta, câtă vreme sistemul funcționează.

— Deci amândoi suntem fantome... am zis.

Mi-am strecurat o mână pe sub puloverul lui și am urmat marginea osoasă a umărului, apoi am mișcat-o de-a lungul omoplatului și am oprit-o acolo unde bumbacul cămășii acoperea cicatricea, aripioara lui.

— Știu ce vrea să spună gestul tău, a zis Albie, după care mi-a scos mâna de sub pulover și mi-a sărutat vârfurile degetelor. Mă simt bine, Ber, nu trebuie să-ți faci griji pentru mine.

— N-am vorbit despre război, i-am zis lui Monsieur Carr când ne-am întâlnit din nou. Războiul dumneavoastră, adică. Eu v-am povestit despre al meu.

— Acest ultim război a fost războiul lui Alexei, dacă la el te referi, a zis el. Eu eram deja bătrân și inutil. Nu sunt sigur că am meritat să supraviețuiesc după moartea Toniei. Dar și în 1914 eram bătrân și inutil. Sunt un om al secolului al XIX-lea, Albertine. O relicvă.

— Atunci povestiți-mi despre 1914, am spus. Tatăl meu a luptat în Franța și-n Macedonia. Nu-mi amintesc când a plecat pe front, eram bebeluș. Îmi aduc însă aminte când s-a întors, în iarna care a urmat Armistițiului, și a văzut-o pentru prima oară pe sora mea, Arlette, deși ea avea trei ani și jumătate.

— Alexei avea zece ani când a început Marele Război, iar eu aveam cincizeci, a spus Monsieur Carr, fiul era prea tânăr ca să lupte, tatăl, prea bătrân, și asta a fost, poate, ceea ce ne-a salvat. Când s-a declarat războiul, pe străzile Sankt-Petersburgului era euforie. Trebuia să ne apărăm frații sârbi și să înfrângem Germania și Austria.

În zilele acelui august, orașul a fost redenumit Petrograd. Verii mei au luptat și au murit în locuri aflate de-a lungul Frontului de Est – de la Marea Baltică, la țărmurile estice ale Mării Negre –, și eu mă simțeam vinovat și nevolnic pentru că rămăsesem în oraș. Când Alexei avea doisprezece ani, își dorea cu disperare să intre în luptă. Erau băieți de vârsta lui, băieți de la țară, spunea el, care luptau, care pretindeau că au șaisprezece ani. Generalul Brusilov[1] era unul dintre numeroșii noștri veri. Alexei îi ținea fotografia lângă patul lui, voia să fie soldat când avea să crească mare. Nu asta vor toți băieții? Visa să lupte în Galiția, cu Brusilov și Vranghel[2]. Și-a făcut din carton o stea în patru colțuri și o cruce, un Ordin al Sfântului Gheorghe, pe care-l purta prins pe umărul stâng în timp ce se juca.

— Mi-e tare greu să mi-l imaginez pe fiul dumneavoastră soldat, am spus. Este unul dintre cei mai pașnici oameni pe care-i cunosc.

— Anost, vrei să spui. A fost un băiat drăguț Alexei, nu tocmai dulce, dar ușor de îndrăgit. Nici eu, nici tata nu eram genul militar. Când eram mic, mă jucam cu trenulețe, mă simțeam menit să fiu un nou Isambard Kingdom Brunel[3], să conduc Ministerul Căilor Ferate, dar soarta mamei a schimbat totul. Tonia spera ca Alexei să devină artist. Totuși, în 1914 a intrat în Primul Corp de Cadeți, un gimnaziu militar – exact

---

1. Alexei Alexeevici Brusilov (1853–1926), general rus de cavalerie. Ofensiva condusă de el în 1916, care a ajuns să-i poarte numele, a fost una dintre cele mai importante campanii țariste din Primul Război Mondial.

2. Piotr Nikolaevici Vranghel (1878–1928), general rus, ulterior comandant al unei părți a Armatei Albe în Războiul Civil din Rusia, care s-a distins și el în timpul ofensivei Brusilov.

3. Om de știință englez (1806–1859), specializat în inginerie civilă și navală, cunoscut mai ales pentru construirea Great Western Railway (linia de cale ferată care leagă Londra de Bristol). A revoluționat transporturile publice și ingineria modernă.

ca amantul mamei mele. Dacă istoria Rusiei ar fi fost alta, fiul meu ar fi fost fericit acolo, ca ofițer rus, așa cum a fost fericit în Palestina, ca ofițer britanic. Lucrează la fabrica de bere, nu se plânge, dar știu că registrele contabile nu-i hrănesc sufletul.

Alexei avea treisprezece ani în 1917. Fuseserăm pregătiți pentru evenimentele acelui an, în sensul în care ne așteptam la revoluție, dar nu și că am fi știut ce să facem. Germanii se apropiau tot mai mult de Petrograd. Țarul a abdicat în martie. După octombrie, am trecut printr-un infern. Acum nici nu pot să vorbesc despre perioada aceea. După câteva luni de suferință, ne-am mutat la țară, apoi în Crimeea. În ultimele zile ale Războiului Civil, Alexei era destul de mare și de înalt încât să pretindă că are optsprezece ani și să se înroleze în trupele lui Vranghel. Am fost și noi evacuați la Istanbul, cu Vranghel, toți trei. Am locuit într-o pensiune din Pera aproape un an, cel mai nefericit an dintr-o viață care nu a dus lipsă de ani nefericiți.

Am continuat să credem că urma să ne întoarcem în scurt timp în Rusia, că regimul comunist nu avea să dureze, în toate acele luni crunte, cu țipete de pescăruși și ploi înghețate urmate de o arșiță pârjolitoare, în care nici unul dintre noi nu avea de lucru. Tonia își picta în continuare florile și le vindea anticarilor și galeriilor de artă – nu ne ajungea nici pe departe ca să trăim, dar era destul cât să încetinim erodarea fondurilor pe care le mai aveam. Le spun galerii, dar erau niște magazine de vechituri nenorocite. Nu veneau turiști în Bosfor, iar turcii erau și ei flămânzi și dezorientați, un alt imperiu care se prăbușea la picioarele noastre, deși pe ăsta nu-mi părea rău să-l văd dispărând. Otomanii au produs mai multă nefericire în lume decât îți poți închipui.

În Iugoslavia și Cehoslovacia erau ruși, ruși albi, oameni care ne puteau ajuta, ni se spunea, ruși cărora le rămăsese averea, pentru că o scoseseră din țară cu mult înainte de 1917. Iubeau Rusia, acești patrioți înțelepți, așa cum un soț

iubește o soție necredincioasă: cheltuind cu ea în cinstea momentelor pe care le-au împărtășit, dar neinvestind niciodată în viitorul ei.

Nădăjduiam ajutor din partea acelor ruși înțelepți când am luat Orient Expresul spre nord. Clipa în care am pășit pe peron la Belgrad și am văzut crucile ortodoxe pe bisericile de pe malul Dunării a fost ca o a doua naștere. Vronski murise pentru Serbia. Mi se părea că ne-am fi putut simți acasă în ceea ce fusese cândva un mic regat ortodox, nu mai străini decât fuseserăm în Piter[1] sau în Crimeea. Dar erau deja mii de ruși albi acolo, în căutarea unei vieți noi în noul Regat al Sârbilor, Croaților și Slovenilor, unde ortodoxia era diluată de catolicism, și chiar de islam. Deși țara era mult mai mare decât fusese Serbia pe vremea lui Vronski, nu era loc în ea pentru noi.

Ne-am dat seama că trebuia să mergem mai departe spre nord, urmându-ne instinctul ca un stol de cocori la întoarcerea din țările calde. Praga, Paris, Berlin: erau deja pline toate de ruși fără adăpost, cândva prinți și generali, acum șoferi de taxi și portari în hoteluri elegante, sau mai rău, recepționiști la bordeluri pentru patroni francezi și germani.

Londra, a spus Tonia. Trebuie să fie Londra.

Aveam adresa aceea din Kingston, a Hannei Wilson. În 1924, ne-am înfățișat în pragul ei, neanunțați, flămânzi. A fost mai întâi vasul spre Dover, *Ville de Liège*, de care ți-am povestit, apoi un tren portuar, și în sfârșit orașul ăsta mare, nesfârșit, care ne-a înghițit așa cum avea să te înghită și pe dumneata în 1945.

— Îmi amintesc, am spus eu. Trenul nostru de la Southampton, plin de tineri bronzați, care câștigaseră războiul. Am ajuns la Londra, în sfârșit, a zis Albie. Apoi a mai durat o oră până să ajungem la capătul liniei. Prietenii lui Albie cântau

1. Denumire familiară a orașului Sankt-Petersburg.

Waterloo! Waterloo! și mă priveau pe furiș. Mi-a luat ceva timp să pricep de ce.

— Noi am poposit în gara Victoria, a spus Monsieur Carr. Și deși am ajuns să iubesc Londra, deși în multe locuri seamănă mai mult cu Sankt-Petersburg decât orice alt oraș european, din tren părea stranie și deprimantă. Ghirlandele de case sărăcăcioase care se înșirau cu spatele de-a lungul șinei de cale ferată, cu toalete în curte și rânduri triste de bețe de bambus marcând parcelele de legume în curți, frânghiile de rufe cu lenjerie înnegrită bălăngănindu-se în smogul sulfuros: le văd la fel de limpede ca în acea primă după-amiază. Eram obișnuiți cu sărăcia, cu faptul că pare mult mai deprimantă în nord decât în sud, dar era mai rău. Poate că protestanții fac prea puțin pentru a-și ascunde sărăcia, nu se rușinează de ea. Eram în inima unui imperiu în care se spune că soarele nu apune niciodată. Mi s-a părut, atunci, și încă o vreme după aceea, că era inima unui imperiu în care soarele nu răsare niciodată.

Îmi amintesc cum Tonia mă ținea de mână în tren, cu chipul lipsit de expresie, șovăind între teama crescândă și speranța ce dispărea. Alexei avea aproape douăzeci de ani. A devenit bărbat în cele mai proaste vremuri imaginabile, și știa să-și ascundă sentimentele. Nici nu-ți dădeai seama ce simte. Expresia lui era și mai inscrutabilă decât cea a Toniei. Totuși, știam că adolescența îi fusese furată, că era deopotrivă mult mai bătrân și mult mai tânăr decât s-ar fi cuvenit la vârsta lui.

La capătul călătoriei noastre, trenul local plin de funcționari care se întorceau în suburbia-dormitor era ca o fantasmagorie. Ne simțeam ca niște călători de pe o altă planetă. Așa ceva nu se putea, nu ar fi trebuit să mai existe: viață obișnuită. Iat-o, în sfârșit, o lume de oameni obișnuiți, care se întorc de la birou într-o țară cu un rege și un palat în centrul capitalei. Am traversat piața din Kingston, unde oamenii se holbau la noi, la hainele noastre nepotrivite cu anotimpul.

Înțelegeam de ce. Purtam paltoane și blănuri groase, de iarnă, și ziua nu era deosebit de rece, doar umedă, cu o burniță măruntă, nesfârșită. Eu aveam deja șaizeci de ani, un bărbat bătrân, cu părul alb. Ce mă așteptam să găsesc în orașul ăsta? Cum s-o iei de la capăt la vârsta asta? Dacă n-ar fi fost Alexei și Tonia, poate că aș fi luat-o de mult pe urmele mamei, la Istanbul, în Crimeea sau chiar la Sankt-Petersburg.

Dacă n-ar fi fost Alexei, ar trebui să spun mai degrabă, căci Tonia mă ținea deseori de mână noaptea, când stăteam întinși în pat, privind în sus ca efigiile medievale din catedralele englezești, și, când credea că dorm, că n-o pot auzi, spunea: „De ce nu ne ducem, Serioja, de ce nu ne ducem pur și simplu, în liniște, împreună?"

— O, Doamne, am spus. Îmi venea să plâng. Nu-mi venea în minte nimic de spus, doar platitudini. Ce s-a întâmplat când ați ajuns în sfârșit acasă la Hannah Wilson?

— Habar n-am pe cine și ce ne așteptam să vedem când am bătut la ușa casei ei din Grove Park Road. Retrospectiv, aproape că nu-mi vine să cred că am avut curajul să facem călătoria aceea, pe o bază atât de precară, o speranță care avea mai puțină substanță decât o picătură de apă. Am auzit zgomot de pași și am avut senzația vagă a unui ochi care se uită pe vizor – o eternitate, ni s-a părut nouă–, și în sfârșit un țipăt venit din spatele ușii negre, cu ciocănel în formă de delfin. Îmi amintesc ca azi acel țipăt, acel delfin ciudat cu bot cârn, nereușit, pe care-l studiam în timp ce așteptam. Nu ți-ar veni să crezi, Albertine, cât de bizar părea totul, labele de leu și delfinii pe care-i aveau oamenii pe uși în loc de sonerii, străzile suburbane, grădinile atât de mici, încât te făceau să te întrebi de ce mai existau, numai pentru acel pas care despărțea casa de stradă, numai pentru acel unic pas care spunea asta e a mea, nu treceți, unic pas care în Rusia nu mai însemna nimic.

Și, venind dintr-o Europă brăzdată de cicatricile încă vii ale conflictului, totul părea atât de îndepărtat de orice război,

atât de senin, mic și ordonat cum era. Stăteam la poalele scării, în grădina aceea micuță, speriați, ca niște intruși, între două tufe de cimișir tunse într-o formă ciudată, spiralată, sub un felinar de perete atârnat în fața unei plăcuțe pe care scria Vila Orhideelor, deși nu era nici urmă de vreo orhidee pe-acolo, așteptând să auzim acel țipăt care ar fi putut fi înfricoșător, dacă n-ar fi sugerat faptul că fuseserăm recunoscuți, că ajunseserăm la adresa corectă, că, într-un straniu echilibru cosmic, faptele bune ale mamei aveau să fie răsplătite prin noi. Nu cred că lumea plătește faptele bune astfel, dar a făcut-o, de data asta, cu noi.

— Cea care a deschis ușa a fost Hannah – pupila mamei, bunica Dianei noastre –, la șaizeci de ani, cu părul la fel de alb, la fel de bătrână ca mine, și cu un nume de familie diferit, deși în mintea noastră era tot Wilson. Era agilă și avea un aer mai tineresc decât mă așteptasem, în felul acela al englezoaicelor. Ele îmbătrânesc de parcă ar aștepta toată viața să îmbătrânească, de parcă ar ști tot timpul că la șaptezeci și optzeci de ani le va fi cel mai bine.

S-a uitat pentru o clipă la fiul nostru, apoi s-a repezit la el și a țipat din nou, mai încet de data asta. „Alexei", a strigat ea, înainte de a se uita la mine și de a șopti „dragă conte" în rusă, „dragă conte", apoi a căzut în genunchi și a început să-mi sărute mâinile amândouă. „Dragă conte, dragă Serghei Alexeevici, visez? Visez? M-am gândit la dumneavoastră în fiecare zi, la dumneavoastră și la familia dumneavoastră, și la Rusia noastră, la Rusia noastră", a spus ea, „la tragedia ei, în fiecare zi de la Dumnezeu". Era încă în genunchi, în acea grădină mică, între tufele de cimișir, și îmi îmbrățișa gambele, deși era, acum, incomparabil mai bogată decât noi.

A trecut pe lângă noi un om care se întorcea de la slujbă, mi-l amintesc bine, cu o servietă, îmbrăcat într-o pereche de pantaloni în dungi, cu haină neagră, vestă și melon, și a încetinit pasul, să se uite mai bine. Ni se părea tare ciudat, dar cât de mult mai ciudați trebuie să-i fi părut noi lui; mica

noastră scenă pe dalele negru cu alb din minuscula grădină a Hannei Wilson, o englezoaică îngenuncheată cu părul alb, sărutând mâna unui bătrân, un tânăr uitându-se la ei, cu trei valize ponosite între el și o femeie care stătea puțin mai în spate, îmbrăcată *à la française*, o femeie de vreo patruzeci de ani, încă atrăgătoare, încă tânără, dar epuizată de greutățile prin care trecuse, o femeie care era mama fiului meu. Acum plângeam cu toții, vorbind în acea limbă ciudată, moale, cu sunet de ninsoare, cum știu acum că li se pare rusa englezilor.

„Vă rog, vă rog să intrați, dragă conte, dragă contesă." Hannah îi săruta acum mâna Toniei, încă în genunchi, iar Tonia plângea și ea și o implora să se ridice. Ușa casei s-a deschis larg, și înăuntru, pe jumătate ascunsă, era o femeie tânără, n-avea mai mult de șaptesprezece sau optsprezece ani, nepoata Hannei, blondă ca un înger, cu ochii ei verzi atât de ireali și de frumoși. Era Diana, nora mea, botezată potrivit, deși probabil Wilsonii nu au știut asta, după Diana vânătoreasa, zeița lunii.

În timpul acelor prime două luni petrecute la Londra, totul era încă nesigur, și totuși ni se părea ca o gură de aer. La scurt timp după acea primă zi, ne-am dus să ne plimbăm în parc, o plimbare lungă, pe deal, până în Richmond Park, și deodată Londra ni s-a părut exact la fel ca Rusia noastră, dar ca acea Rusie care nu mai exista. Erau ierburi uscate și ferigi, și căprioare – turme de căprioare mișcându-se prin ceața dimineții. Am ajuns în vârful dealului. Pe una dintre movile copacii erau tunși, lăsând să se întrevadă priveliștea, ca un canion tăiat prin frunziș. Tamisa se ondula în spatele nostru, șerpuind spre centrul Londrei prin pajiști, iar în fața noastră licărea silueta încețoșată a catedralei St Paul... Era departe de noi, dar părea să licărească tot mai aproape, ca un miraj, ca un chivot al unui nou legământ.

„E ca Isaakievski Sobor", a spus Alexei. E, poate, cea mai frumoasă biserică din Sankt-Petersburg. Mi-a făcut plăcere să aud că încă și-o amintea.

„Ca ea, dar mai maiestuoasă“, a zis ea, și apoi, ca și când ar fi avut o premoniție, a adăugat: „O să mor în orașul ăsta. Nu vreau să mai plec nicăieri.“

„Dar o să ne întoarcem în Rusia“, i-am spus. „Într-un an, cel mult doi.“

„Ba n-o să ne întoarcem“, a zis Tonia. „Și să nu mai spui asta, Serghei. N-are rost să ne prefacem. Alexei, poate, el e tânăr, dar nu tu și cu mine. N-o să mai vedem Rusia niciodată. O să murim aici. Eu sunt fericită să mor aici.“

„Alexei e tânăr“, am spus, „dar și tu ești tânără, există un singur bătrân aici“.

În sinea mea însă, eram ușurat că ea era mulțumită. Și eu eram fericit să mor la Londra.

9
Barzoi

— Ei nu se simt vinovați, a spus Albie despre germani.

Erau aproape doi ani de când Hitler murise în buncărul lui, și încă mai erau zile când Albie vorbea despre război ca și când nu s-ar fi încheiat. Tocmai merseserăm pe jos de la Wigmore Hall în Baker Street și luaserăm metroul spre casă, după un recital de Schubert. Capul îmi era plin de muzică în timp ce ședeam la o ultimă ceașcă de ceai, înainte de culcare. Îl ascultam pe Albie, dar detestam starea lui de spirit. Era nedrept față de mine; mă împovăra cu grijile lui din ce în ce mai puțin.

— De fapt, se simt, a continuat el, dar nu cei care ar trebui. Se simt vinovați cei care au suferit ei înșiși; copiii care nu mai sunt copii acum. Părinții și bunicii, nu. Ei spun „Suntem înfrânți“ așa cum ai spune „M-ați prins“. Înțeleg nevoia de pedeapsă. Cei înfrânți trebuie să-și primească pedeapsa. Dar regretul lor, Ber, este în legătură cu înfrângerea, nu cu viziunea care i-a dus la război. Mulți spun în continuare că englezii lucrează pentru americani și că americanii lucrează pentru evrei. Își văd propriile orașe în ruine, suferința, și o numesc înfrângere, nu doar răsplată pe potriva faptei. E perfidă viziunea asta. Eu văd ruinele și mă simt vinovat. Molozul mă face să simt că victoria noastră nu a fost curată. Ca și cum ar exista victorii curate, victorii fără moloz.

Sau îi tot dau cu rușii. Noi nu ne-am luptat cu voi, spun ei, ne-am luptat cu rușii. Fiecare german pe care-l întâlnesc a luptat pe Frontul de Est. Ca și cum ar fi fost milioane în Est, și doar o mână de oameni în Vest, doar câteva suflete luminate în uniforme SS, care se plimbau prin Paris într-o duminică după-amiază, cu un ghid Baedeker în mână. Extrem de civilizați – promenadă în grup, în uniforme de comandă, pe Champs-Élysées. Te scoate din minți. Doar n-o să urăști milioanele de copii degerați care au suferit pe Frontul de Est, nu-i așa?

Americanii îi angajează. Un pic de industrie, asta-i tot, un pic de abilitate științifică. Fără nici o consecință, spune toată lumea, nimic politic. Ei știu cum se face, germanii ăștia. Noi trebuie să iertăm, altfel n-o să avem parte niciodată de muncitorii de care avem nevoie, locul n-o să funcționeze. Trebuie să fim pragmatici. Să le trimitem mâncare și îmbrăcăminte. Câte un împrumut. Nu poți pedepsi o națiune întreagă. Sunt deconcertat, Ber. Stau închis în niște încăperi cu pereții capitonați cu panouri de lemn și simt că nu mai pot distinge binele de rău. Văd omuleți cu ochelari de ambele părți ale barei, contabili în uniformă. Mă întreb dacă nu sunt și eu unul dintre ei. De unde știu că ceea ce servesc nu e răul? Că n-o să ajungă să arate rău, chiar dacă acum nu pare așa?

M-am dus la Albie și i-am masat tâmplele, încet, apăsând ușor. Eram izbită, pentru a nu știu câta oară, de irealitatea părului său blond care îmi trecea printre degete, mirosind a ulei de migdale. Stranietatea gestului – senzația de putere pe care o au femeile când un bărbat se lasă astfel în voia lor.

— Tu n-ai nevoie de ochelari, Albie. Tu nu mai porți uniformă. Deși o văd pe tine chiar și când ești complet dezbrăcat. Am citit în *Le Monde* un articol despre Stanislavski, care a fost, se spune, un regizor de teatru faimos în Rusia. Era scris de un francez care s-a dus să-l vadă în acțiune la Moscova, în anii 1930. Stanislavski povestea cum se

pregătea pentru un mare rol shakespearian, Othello, să zicem, purtând toată ziua pe cap un turban, pe scenă și în afara ei, pentru a-și ajusta postura, pentru a căpăta naturalețea cuiva cu un turban greu, astfel încât până și când și-l scotea, se ridica și mergea ca și cum ar fi avut pe cap acea povară grea, împodobită cu nestemate. Poate că visez asta, visez articolul ăsta doar ca să-ți spun că-ți văd uniforma chiar și când ești gol în patul nostru, Albie, și nu înțeleg de ce trebuie să fie așa. Îți văd mușchii încordați pentru luptă chiar și când îți țin capul între mâinile mele. Simt și eu tensiunea aceea, ca și cum cineva ar urma să-mi bată la ușă, aducând vești îngrozitoare. Nu putem trăi așa, Albie. Trebuie să ne relaxăm cumva, altfel o să fim pierduți, și eu nu am nici un rost, așa-i?

Umbrele crengilor dansau pe tavan, aruncând pete de lumină în cameră. Îi masam tâmplele și l-am simțit încruntându-se. Îmi era mai ușor să vorbesc cu el când nu mă uitam în ochii lui. Când am ajuns față-n față, a plesnit cu palma suprafața mesei, așa cum bătrânii își plesnesc genunchii. S-a ridicat și a plecat.

— Fruntea sus, fetițo, a zis el. Fruntea sus.

Îmi era mai ușor să-i vorbesc când amândoi ne uitam drept în față, în petele de lumină din încăpere.

Ori de câte ori făceam dragoste, Albie ținea ochii închiși. Eu îi țineam deschiși. Dacă el îi deschidea, eu îi închideam. Era ca și cum n-am fi putut continua să facem dragoste dacă amândoi am fi fost conștienți de ceea ce făceam. Căsnicia noastră stătea sub un baraj de materie neconștientizată. Un zăgaz de saci cu nisip în calea puhoiului; părea că nu știam de ce ne temem, ce ar mai putea da năvală. Mă întrebam ce făceau oare alți iubiți.

Avusesem un singur iubit înainte de a-l cunoaște pe Albie: un inginer din Perpignan. Cu un chip proaspăt, păr negru, mustață, era la fel de tânăr și fără experiență ca mine. Ne uitam unul la altul ca și cum nici unuia din noi nu-i venea să creadă că ne aflam în situația aceea. Fără vinovăție. Ca și

cum am fi luat micul dejun împreună; mâncam pentru că ne era foame, pentru că era vremea micului dejun. Privind în urmă, mi se pare că făceam dragoste mai frumos decât mi se părea atunci când se întâmpla. Inginerul m-a cerut de nevastă. O femeie tânără, locuind la mătușa ei, probabil păream genul care tânjește să fie nevastă de inginer. Am fugit la București ca să evit să-l rănesc.

La Alexandria, l-am mințit pe Albie. I-am spus că am avut trei iubiți înaintea lui. Dintr-un motiv ciudat, credeam că nu m-ar vrea dacă aș fi avut doar unul, că nu și-ar asuma responsabilitatea cuiva care nu lua iubiții ușor. Am inventat trei bărbați. De fapt, doi. Inginerul din Perpignan era tot acolo, dar avea doi parizieni imaginari de o parte și de alta, ca niște coperte de carte. Primul era mult mai în vârstă, profesor. El mi-a luat virginitatea. Cel de-al doilea era editor, comunist, care probabil dispăruse în Rezistență în clipa în care nemții pășiseră în Paris. Cel de-al treilea fusese iubirea vieții mele, până să-mi dau seama că de fapt aceasta era Albie.

Am spus aceste minciuni deoarece credeam că mai devreme sau mai târziu Albie avea să plece din Alexandria fără mine, și nu voiam să se simtă vinovat. Probabil că înțelesesem ceva din insuportabila lui cumsecădenie încă din acele prime zile. Dar i-am inventat pe acești bărbați cu atâta meticulozitate, încât aproape ajunsesem să cred și eu că au existat. Uneori, la Alexandria, când Albie venea în permisie, voia să afle totul despre viața mea trecută, îmi punea tot felul de întrebări. Îi povesteam despre necrologul imaginar al profesorului din *La Croix*. O minciună măruntă a dus la una mai mare, până când i-am interzis să-mi mai pună întrebări despre foștii mei iubiți. N-am mai vorbit niciodată despre acești oameni. Iubiții mei au fost îngropați pe acel vas spre Southampton, având parte de o înmormântare marină. Uneori mă întreb de ce generozitatea cu care Albie acceptase o pariziană experimentată era mai puțin înfricoșătoare, mai puțin împovărătoare decât acceptarea unei virgine

temătoare, de treizeci și ceva de ani. Rușinea mea că nu-i spusesem adevărul a fost și ea îngropată până la urmă. Minciuni nevinovate, poate, dar cum să le anulezi ani mai târziu, cum să te mărturisești? Cum să spui: te-am mințit, Albie? I-am inventat pe acei doi iubiți pentru că eram prea bătrână când m-ai cunoscut, ca să-l fi avut doar pe băiatul din Perpignan. Pentru că nu credeam c-o să rămâi cu mine, nu-mi imaginam că poveștile astea mă vor condamna la o versiune a mea. O versiune mai puțin virginală a mea. Războiul mi-a răpit și mie ceva. Atâția oameni au fost violați și măcelăriți, cum am putut măcar să cred că o absență a dragostei e o pierdere?

Îi masam tâmplele lui Albie și l-am simțit încruntându-se. Era prea tânăr ca să poarte culpa Germaniei pe umerii lui goi, în uniformă, pe epoleții tociți de atâta purtat? I-am privit picioarele în papuci de blană de oaie, și mi s-a părut și asta o imagine nepotrivită. Îi cunoșteam picioarele în piele lustruită, și i le cunoșteam în bocanci de deșert, stropiți de sânge. Sânge de la o grenadă antitanc explodată. Sângele lui Albie. Zero pozitiv: donator universal. Știam asta din fișa lui medicală, încă dinainte să știu cât de adevărat era.

M-a apucat de mâini și mi-a apăsat degetele pe tâmplele lui, știind că aceste palme care-l atingeau mai atinseseră trei iubiți – unul atât de bătrân, încât murise, unul, un bărbat în pragul vârstei de mijloc, un activist politic, și altul, practic un băiat din Perpignan. Acesta din urmă, singurul real, era un băiat provincial fără experiență, care știa totuși destule încât să pună mâna pe un prosop de in, să se curețe, spunea el, să iasă curat.

— Niciodată nu ne curățăm, nu ieșim curați din astfel de lucruri, i-am spus lui Albie. Germanii știu asta. Trebuie să știe că sunt pătați. Mai are importanță ce spun?

— La ce Dumnezeu te referi, Ber? a întrebat Albie, apăsându-mi degetele mai tare pe tâmplele lui.

— La ceea ce știi când ești singur, când nu e nevoie să intri într-o versiune a ta, care e ca un buncăr de beton în-

conjurat de saci cu nisip. Ei, acei contabili în uniformă despre care vorbești, ei o știu când e două noaptea și milioanele de morți ies și mărșăluiesc pe lângă ei, știu că nu doar Frontul de Est contează, ci și afacerile interne.

— Aici te înșeli, a zis Albie. Gardienii îi trezesc la ora șase. Îi trezesc ca să-i pregătească pentru proces. Dorm ca niște mielușei. Gardienii au parte de mai puțin somn decât oamenii ăștia. Te înșeli, Ber. Nu se chinuie. Cred că o să-i chinuim noi îndeajuns. Dar să-i chinuim ar însemna să ne diminuăm victoria.

Îi privesc picioarele în papuci din blană de oaie, șosetele groase de lână și îmi vine să sărut picioarele acelea, fiindcă să le văd e ca și cum l-aș vedea pe Albie gol.

Pentru Monsieur Carr, al Doilea Război Mondial aproape că n-a existat. Singurul război care a contat avusese loc cu treizeci de ani în urmă. L-am menționat pe ultimul, dar el a zis: „O să ajungem și acolo." Și-a fluturat mâna în aer, de parcă ar fi alungat un gând fără importanță.

— M-am angajat, dragă Albertine. La începutul lui 1925, m-am angajat. Era un birou pentru forțele de muncă la nord de National Gallery, la mică distanță de Trafalgar Square, unde erau înregistrați străini șomeri ca mine, selectați pentru a lucra în industria hotelieră. Foarte mulți dintre noi stăpâneau mai multe limbi străine și manierele asortate la uniforma de portar. Ca niște soldăței din *Spărgătorul de nuci*; și eu aveam față de portar. Vremurile erau grele, dar când n-au fost, în acest secol nenorocit? Birocratul care mi-a luat datele a scuturat din cap, mai degrabă trist decât neîncrezător. Văzuse deja zeci ca mine numai în ziua aceea. Conte, ați spus? Polonez? Lituanian? Nu, rus. Ce păcat, a zis el. Limbi? Franceză, germană, rusă, firește, toate la nivel de vorbitor nativ. Altele? Slavona bisericească, latină, greacă, aramaică. A ridicat privirea cu un zâmbet subțire, plin de reproș. Am fost cândva curator de manuscrise antice, la Sankt-Petersburg,

i-am explicat. N-o să aveți nevoie de limbile astea, domnule conte, nu contați pe ele. A făcut o pauză, lăsându-mi timp să sesizez jocul de cuvinte. La biroul meu nu ajung locurile vacante legate de manuscrise. Și-a ridicat notițele și a citit: „contele Karenin“, apoi s-a uitat la mine într-un asemenea fel, încât am hotărât să schimb și asta, cât de repede posibil. N-o să aveți nevoie nici de titlul ăla al dumneavoastră, conte Karenin. N-a spus-o, dar eu am auzit-o. Ținem legătura, a zis. Numele, cel puțin, mi-l puteam schimba. La șaizeci și unu de ani, îmi dădeam seama că erau prea puține slujbe pe care mi le-ar fi putut oferi cineva.

Tonia a plâns în seara aceea până a adormit, cum făcuse și în multe alte seri înainte. Nu-i adusesem decât suferințe. Dar trebuia să credem, trebuia să mergem mai departe, de dragul fiului nostru. Nu mi-am închipuit niciodată că vom ajunge să depindem de mila cuiva. Acele înspăimântătoare doamne englezoaice care fac prăjituri și gemuri și organizează baluri și vânzări de vechituri la bisericile lor – ele ne-au luat în primire. Dumneata n-ai fost nicicând în situația de a depinde vreodată de ele, sunt sigur, Albertine. Familia Karenin, da, vreme de mai mulți ani. Și plângeam până adormeam, eu și Tonia, ascunzându-ne unul de altul, în camera de oaspeți a Hannei Wilson din Kingston. Dormeam în paturi separate, în aceeași cameră. Ne țineam de mâinile reci peste locul gol dintre ele, prea timizi ca să mutăm suportul cu un vas de porțelan dintre ele, prea rușinoși ca să lipim paturile unul de altul, la vârsta noastră.

„Orice s-ar întâmpla, Serghei, să ții minte că te iubesc“, îmi spunea Tonia, îngrijorându-mă cu acel „orice“ al ei. Ce se putea întâmpla mai rău decât se întâmplase deja? Iar în Rusia nu-mi spusese niciodată că mă iubește, nici nu mă rugase să nu uit asta: ambele erau implicite în tot ce făceam unul pentru celălalt.

Dar biroul pentru forțele de muncă mi-a găsit ceva până la urmă: la Splendid, în Mayfair. Unchiul meu Stiva, fratele

mamei, frecventase acest hotel în multele lui vizite la Londra. Numai notele lui de plată pentru șampanie din anii 1880 depășeau cu mult întreaga sumă pe care am câștigat-o în toți acei ani în care, într-una din numeroasele camere dosnice, care dădea spre o cameră dosnică similară a unui club pentru domni, mă ocupam de corespondența cu clienții și de reclamații. *Vă mulțumim pentru felul în care am fost tratați* ajungea pe biroul meu mult mai rar decât *Camera noastră a fost îngrozitor de mică, salteaua nu a fost atât de moale cum ne-am fi așteptat, micul dejun servit în cameră n-a fost destul de fierbinte.* Răspundeam scriind de mână, cu expresii politicoase, de încântare sau regret – de cele mai multe ori, regret. Am scris sute de astfel de mesaje în engleză, franceză și germană, chiar și în rusă, da, uneori și în rusă. Șeful meu, un băiat de treizeci și cinci de ani, îmi lăuda profesionalismul, infailibilul simț al măsurii. Bravo, conte, spunea el, și mă bătea pe umăr, acest băiat din Pange, care avansa rapid în industria hotelieră. Economiseam conducerii sute de lire pe an, spunea el. Parcă eram născut să mă ocup de reclamațiile clienților. Și, mi-e rușine să recunosc asta, n-am fost nefericit în biroul acela. Aveam un talent, dus la perfecțiune în anii adolescenței, de a evada din propria-mi suferință; un asemenea talent, încât suferințele oaspeților de la Splendid mi se păreau adesea mai mari decât ale mele.

Măcar Alexei era destul de tânăr ca să-și schimbe viața. A câștigat o bursă la Cambridge, de la una dintre acele instituții de binefacere fondate de bunele doamne din Barnes, Richmond și Kingston. Nu era la fel de savant ca mine, dar nu mai voia să devină soldat, nu în Anglia, nu după toate la câte asistase. A fost un student bun, silitor și nu le-a dezamăgit pe minunatele doamne care l-au ajutat prin actele lor filantropice. După trei ani la Cambridge, era aproape englez: un tânăr harnic, statornic, care nu se plângea niciodată, mai curând protestant, practic fără nici o urmă de accent, aproape un mister pentru mine și mama lui.

Încetul cu încetul, în timp ce Alexei studia, Tonia și cu mine ne-am reconstruit lumea. Ne-am mutat din casa Hannei Wilson în această casă din Chiswick. I-a aparținut cândva prințesei Trubețkoi. Prințesa era de vârsta mea, dar era, după cum spunea ea însăși, bătrână, bătrână și pe moarte. Și asta a fost caritate, caritate rusească. Chiswick era centrul Londrei rusești, și Tonia a fost cea din urmă doamnă de companie a prințesei: așa cum ești dumneata pentru mine, Albertine. Doamna Jenkins era apropiată de Wilsoni – familiile se cunoșteau din Rusia –, și ea a aranjat mutarea noastră.

Ea însăși fusese unul dintre numeroșii englezi din Sankt-Petersburg. Exista de mult o biserică engleză în oraș, un club, chiar și un magazin englezesc, de la care mama comanda regulat biscuiți și marmeladă de calitate. Noi, rușii, i-am iubit întotdeauna pe englezi mai mult decât ne-au iubit ei pe noi. Bunele doamne care ne-au ajutat au fost o excepție.

Și casa asta, în mod indirect, a fost opera îngerilor noștri păzitori, cercul de doamne din sud-vestul Londrei, o rețea în care Hannah Wilson se strecurase în mod miraculos. Nu știu dacă să fiu mândru sau rușinat de faptul că am fost pus din nou pe picioare de atât de multe femei.

Prințesa Trubețkoi nu avea copii, n-avea pe nimeni care să aibă grijă de ea, și o iubea pe Tonia, iar pe Alexei îl iubea ca pe un fiu. Multe dintre lucrurile pe care le vezi în casa asta, dacă excluzi tablourile Toniei, sunt ale ei. Majoritatea au imprimat pe ele blazonul familiei Trubețkoi. Noi am adus atât de puține din Rusia, încât am fost recunoscători pentru orice ne putea aminti de lumea noastră. Prințesa avea aici chiar și înregistrări ale unor spectacole de operă rusești. Dar casa nu e a noastră. Ea va reveni familiei Trubețkoi la moartea mea. Moștenitorul ei e actor la Hollywood. Dintre toate profesiunile ciudate pe care au ajuns compatrioții mei să le aibă în Occident, poate că actoria e cea mai puțin ciudată.

Alexei își face griji că Gigi ar putea să ajungă actor, dar cu ce e asta mai ciudat decât ca un conte să lucreze într-o

fabrică de bere sau să se ocupe de reclamațiile clienților într-un hotel din Mayfair? Cu ce e mai ciudat decât să fii pe jumătate Karenin și pe jumătate Wilson? Decât să vadă în sângele lui englezesc sângele de care e mândru, așa cum, mă tem, face Gigi? Așa sunt copiii. Nu vor să fie diferiți de prietenii lor. Prietenii lui Gigi sunt burghezi, iar mama și tatăl lui se străduiesc să fie. Alexei e atât de hotărât să fie invizibil, încât efectiv s-a transformat într-un filistin. Ai remarcat asta?

Am dat afirmativ din cap, apoi, rapid, am clătinat a negație. Nu exista un răspuns corect la întrebarea aceea. Bătrânul mi-a înțeles stânjeneala și a râs. Râsul lui m-a făcut să roșesc. Pentru mine, fiul lui nu era invizibil.

— Dar dumneata nu ești o burgheză, dragă Albertine, a spus Monsieur Carr. Dumneata ești o boemă care n-a găsit un mod de a trăi ca atare, la fel ca Tonia mea. Ar fi fost mult mai fericită ca soție de pictor sau de poet, nu ca soție de bibliotecar, ca să nu mai zicem de funcționar mărunt.

— Sunt sigură că vă înșelați, Monsieur Carr. Pictorii și poeții au pierit în Rusia în număr uriaș, în timp ce biblioteca dumneavoastră a ținut-o pe Tonia la adăpost, i-am răspuns, dar nu mi-a plăcut cum sună „la adăpost", știam că „la adăpost" e rareori de ajuns. Oare simțise și el asta când mă numise boemă?

— De ce am spus că ești o boemă, Albertine? Asta te întrebi? O să-ți explic, dar trebuie să-mi promiți că n-o să te superi pe mine. Că n-o să te superi și n-o să încerci să te schimbi. Ciorapii ăștia verzi pe care-i porți: totul negru, din cap până-n picioare, și-apoi acești ciorapi verzi. Părul dumitale: în clipa în care-ți dai jos pălăria, începe să fugă de dumneata. Mâinile dumitale: mereu au câte un plasture pe ele, ca și cum mereu te-ai arde sau te-ai tăia în timp ce trebăluiești în gospodărie. Am ghicit? Spune-mi, am ghicit? Și te rog să mă ierți. Nu e politicos din partea mea să fac comentarii despre înfățișarea dumitale, nici măcar ca să arăt că eu, un om bătrân, observ astfel de lucruri.

Mi-am încrucișat picioarele în ciorapi verde-strălucitor. Era singura pereche de care reușisem să fac rost fără cartele cu vreo lună în urmă, dar adoram nuanța aceea. Am încercat să-mi netezesc părul.

— Te rog, nu face asta, Albertine. Korda a spus că semeni cu Vivien Leigh, dar dumneata ești mai drăguță, și ăsta-i motivul.

— Dacă domnișoara Leigh ar avea părul meu, ar avea nevoie de o coafeză la dispoziția ei de două ori pe zi, am zis.

Părul meu e păr evreiesc, m-am gândit, dar n-am spus-o.

— Și, într-adevăr, sunt un dezastru în gospodărie. La Paris am avut mereu servitoare, nu pentru că eram bogați, ci pentru că atât mama, cât și mătușa mea munceau din greu în atelier. Apoi, în România, am locuit singură și n-am avut nevoie să învăț mai mult decât strictul necesar. Acum încerc să-l mulțumesc pe Albie, deși el nu are nici un fel de așteptări de la mine, să mă dau mare, chiar, dar mașinăriile și ustensilele astea englezești au o logică a lor. Trebuie să aprinzi gazul, și este mereu într-un loc ciudat; deschizi robinetul și uiți că de fapt sunt două, că apa caldă e fiartă și apa rece e înghețată, din cine știe ce motiv englezesc inimaginabil, că trebuie să aștepți să se umple chiuveta. Parcă aș fi stângace într-o lume a dreptacilor.

— Zău că știu, a spus Monsieur Carr. Dar cum se spală ei pe față cu robinetele alea joase, și încă două? se întreba Tonia, când am sosit aici; cum se spală pe cap? Asta vine din faptul că sunt primii în toate, până și în instalațiile moderne. Pionieri: trebuie să trăiești cu imperfecțiunea prototipului, în timp ce alții culeg foloasele și merg mai departe. Dar ești modestă, Albertine. Sunt sigur că ești mai îndemânatică decât vrei să recunoști. Și hainele dumitale, Albertine. Atât de neobișnuite și atât de frumoase în aceste vremuri mohorâte. Severe, s-ar putea spune, la prima vedere, dar există mereu câte un detaliu care surprinde, care iese în evidență,

excită simțurile: un guler tricotat, un nod neașteptat. Sunt sigur că n-ai nevoie ca un bătrân să-ți spună asta.

A fost rândul meu să râd.

— Mi le fac singură. Am o mașină de cusut și foarte mult timp la dispoziție. Și am croitoria în sânge. Provin dintr-un lung șir de croitori. La Paris nu m-ați fi numit niciodată burgheză. „Nu știi să te oprești, Albertine“, îmi spunea mama, „nici cu prețul de a strica lucrurile“. *„Le mieux est l'ennemi du bien“*, zicea ea. *Mai binele este dușmanul binelui.*

— O, câtă nevoie avea Tonia mea să audă asta, a spus Monsieur Carr. Mi-aș dori să fi avut o mamă care să-i fi spus asta. *Le mieux est l'ennemi du bien.* O să țin minte asta.

Treptat, iarna aceea cruntă a început să slăbească. Am citit *Scurta istorie a Rusiei* până la capăt și am continuat să schițez memoriile lui Monsieur Carr. Inițial le-am dat titlul *Povestea lui Karenin*, apoi l-am schimbat în *Iarna lui Karenin.* Majoritatea episoadelor pe care mi le povestise erau acompaniate, în mintea mea, de un șușotit blând în fundal, mult mai blând decât răpăitul ploii.

— Ce sunet scoate ninsoarea? l-am întrebat pe Monsieur Carr. Dumneavoastră sunteți rus, ar trebui să știți totul despre ninsoare. Cum să-i spunem?

El s-a gândit o clipă la întrebarea mea.

— Susur, a spus. Ca în franceză, *susurration.*

În acel martie am început să învăț rusa cu o bătrână, într-un apartament de subsol din Queen's Gate. Se numea Elizaveta Furst. Era unica fiică a generalului baron Furst, după cum nu obosea niciodată să spună, și era cea mai albă rusoaică pe care o puteai întâlni în acele vremuri, și o snoabă cumplită. Părea să cunoască și să disprețuiască pe toată lumea. Nu i-am povestit profesoarei mele despre angajatorul meu, nici despre familia Carr. Ca să pot citi minunata dumneavoastră literatură în original, i-am spus când m-a întrebat de ce voiam să învăț rusește, și a părut să-i fie de ajuns.

Literatura rusă era atât de frumoasă, firește, încât un astfel de efort era justificat.

De două ori pe săptămână stăteam față-n față cu ea, descifrând propoziții simple scrise în alfabet chirilic. De obicei mă duceam în Chiswick direct de la aceste lecții: zilele mele cu rușii, așa le spuneam.

Într-o seară, la sfârșitul unei zile rusești, am hotărât să vizitez parcul de la Chiswick House. Era la douăzeci de minute bune de mers pe jos din Bedford Park, dar Albie era plecat și aerul părea aproape cald, după săptămâni de temperaturi sub zero. Străzile deveneau tot mai liniștite, pe măsură ce mă apropiam de râu. Din loc în loc observam femei sau fete care deschideau ușile de la intrare, ca să-i întâmpine pe bărbații care se întorceau de la lucru. În timp ce-și scoteau pălăriile sau își ștergeau picioarele pe preș, auzeam sunete din interiorul caselor: voci de copii, muzică de la radio, lătrat de câini, zgomotele suburbiei.

Îi invidiam pe acei bărbați și pe nevestele lor. Mă întrebam dacă viața lui Albie cu mine avea să ia vreodată o astfel de formă. Erau case frumoase, spațioase, departe de noroiul și smogul din Earl's Court, cu gardurile lor împodobite și grădinile întreținute cu grijă. Ofereau o viață tihnită și confortabilă celor care supraviețuiseră războiului, o viață sortită să devină chiar mai bună și mai împlinită; o viață englezească.

Nu știu exact de ce, dar nu puteam să ne imaginez pe Albie și pe mine într-o astfel de casă, într-o astfel de suburbie, și totuși nici altă poveste, alt scenariu nu-mi puteam imagina. Îți construiești o viață, pas cu pas, fiecare dintre ei ducându-te mai departe, pe un teritoriu care e mereu pe jumătate familiar, pe jumătate nou. Treptat, viața ia o formă aproape irecognoscibilă. Un amant din Alexandria devine soț la Londra. Nu mai poți spune că ești „dezrădăcinat“ trăind într-o casă drăguță din Earl's Court, dar nici acasă nu te simți.

Mai binele e duşmanul binelui: nu-i aşa, mamă? Mă gândeam la ea şi recitam declinări ruseşti, sotto voce – *mama, mamei, pe mama* –, în timp ce intram pe poarta din fier forjat şi mă apropiam de vila în stil Palladio pe care o zărisem în ziua pelerinajului la mormântul Toniei. Am mers de-a lungul unei alei bordate de tei tunşi în forma unor cuburi imense, aproape franţuzeşti. Dădeau să apară muguri proaspeţi, mai puţin vestitori ai primăverii, cât mai degrabă o lungă exhalare a iernii. A fost cât pe ce să mă izbesc de Alex Carr. A apărut de niciunde, de pe o alee laterală, ascunsă de nişte crengi întinse de glicină.

— „Pe mama", doamnă Whitelaw? a întrebat el, ridicându-şi pălăria, ridicând vocea.

— O, Doamne, domnule Carr, bună seara. Mă tem că nu ştiu ce spuneam.

— Dar sper că ştii că spuneai în rusă. N-ai pomenit niciodată că ştii ruseşte. E aproape înspăimântător. Încep să-mi fac griji în privinţa dumitale, doamnă Whitelaw.

— Da, am zis, adică nu. Învăţ. Sunt abia la început. Trebuia să fie secret, o surpriză pentru tatăl dumneavoastră.

— Cu siguranţă e o surpriză.

— Când spuneţi că începeţi să vă faceţi griji în privinţa mea, vreţi să spuneţi că sunt...

— O spioană KGB.

— O ce?

— O spioană sovietică. Trimisă de Moscova.

— Vorbiţi ca soţul meu, am spus. El vede spioni peste tot. Crede că şi eu sunt spioană.

Alex Carr a dat să spună ceva, dar s-a răzgândit. Un câine a venit în fugă şi a început să alerge în cerc în jurul nostru. N-am mai văzut niciodată un asemenea câine: înalt, suplu, cu o blană albă lungă, ca de mătase, asemenea unui jabou pe gâtul elegant, cu botul lung, ca un profil roman şi ochi apropiaţi, în formă de migdală.

— Amur, aproape că uitasem de tine.

Alex Carr a scos o lesă din buzunar și a prins-o de zgarda câinelui. Animalul și-a îngropat botul în palma stăpânului său.

— Ce creatură uluitoare... și Amour e un nume minunat... Ce fel de câine e?

— Amur... A-m-u-r... nu „dragoste“ în franceză, ci fluviul siberian.

— Firește, am zis.

Nu auzisem niciodată de fluviul acela.

— E un barzoi, un ogar rusesc. Amur are patru ani.

Câinele a dat din coada lungă, pufoasă, fluturând parcă o sabie albă în aer.

— Mă bucur mult că ne-am întâlnit, am spus.

— Nu e minunat aici? a întrebat el. Ai observat calitatea asta cameleonică a Londrei, felul cum se transfomă în orice oraș european vrei? Deodată ești la Roma, sau la Paris, sau la Viena, sau, Doamne ferește, chiar la Berlin. Deodată ești acasă.

Am urmat un timp creatura uluitoare prin parc. Pe jos erau petice de zăpadă ca niște chilimuri albe împrăștiate. Casa în stil Palladio scânteia din spatele copacilor. Aripa bătută în scânduri dintr-o parte era ca ciotul trist al unui membru amputat: cum putea să vrea cineva să arunce o bombă peste o clădire frumoasă ca o rază de lună? Crengile cedrilor atârnau până jos, parcă sfidând pentru o clipă gravitația, înaintea unei căderi deja predestinate.

10
Când englezii vorbesc despre Rusia

Când l-am revăzut pe Monsieur Carr, am vrut să-i spun despre plimbarea mea prin parcul de la Chiswick House și întâlnirea cu fiul lui, dar nici n-am apucat să-mi deschid nasturii hainei de ploaie în hol, că el a și început să vorbească.

— N-am dormit azi-noapte, a spus el, ținându-mi ușa bibliotecii să trec, apoi târșâindu-și picioarele în urma mea. A fost o emisiune despre foametea în Uniunea Sovietică. Sunt aproape doi ani de la război, și e încă atâta foame peste tot în Europa. Până și aici, la Londra, stăm la cozi, ne descurcăm cu te miri ce și ne prefacem că ne place carnea la conservă. Dar măcar avem asta. La Sankt-Petersburg, după Revoluție, dădeam o petrecere când unul dintre mujicii noștri aducea ilegal jumătate de sac de mei în oraș, o petrecere cu terci, așa o numeam. Rusia de acum nu pare mai înzdrăvenită decât Rusia de atunci.

— În teritoriile ocupate de Germania, oamenii mâncau câini și pisici, cu iarbă și scoarță de copac în loc de legume, am spus.

— Știu, a continuat el. Milioane de vieți rusești au fost sacrificate pentru a pune capăt acestei situații. În vocea prezentatorului BBC părea să fie însă o notă de jubilare. Or fi câștigat sovieticii războiul, dar nu pot să-și mănânce carnetele de partid, nu-i așa? Poate că adoră muzica și romanele

noastre, dar noi nu le plăcem. Mereu se simte asta în tonul englezilor când vorbesc despre Rusia. Ai remarcat, Albertine?

— N-aş putea spune că am remarcat, am recunoscut eu. Francezii sunt la fel. Consideră că ruşii sunt barbari şi germanii cultivaţi, în ciuda a tot ce s-a întâmplat în ultimii zece ani.

— Exact. E mai puţină milă pentru aliatul rus decât pentru inamicul german, a fost de acord Monsieur Carr. Asta văd în Anglia. Stăm la cele două margini ale continentului, englezii şi ruşii, moştenitori a două mari puteri care au dominat secolul al XIX-lea, crezând că putem conduce lumea mai bine decât toţi cei aflaţi între noi. Dar nu vreau să pară că nu-mi plac englezii, care au fost gazdele noastre, salvatorii noştri, chiar. Sunt nepretenţioşi, cumpătaţi, muncitori. Au felul lor de a fi, dar niciodată nu i-am considerat perfizi, în ciuda opiniei stereotipe.

Gigi e pe jumătate englez. Copiii lui vor fi probabil mai mult englezi decât ruşi, pesemne că nu vor şti o boabă ruseşte. Şi copiii dumitale vor fi la fel. Asta e povestea Europei. Credem că suntem diferiţi de americani, cu creuzetul lor, dar amalgamul ăsta de popoare are loc de secole. A existat şi un creuzet rusesc. Strămoşii mei erau germani, şi Dumnezeu ştie ce altceva, şi totuşi am devenit ruşi, mai ruşi decât majoritatea ruşilor. Fiul meu s-a căsătorit cu o englezoaică, o femeie minunată, nu din clasa noastră, dar acum gândesc altfel despre clasa noastră. Diana e cea mai bună dintre cei mai buni englezi.

Şi-a scos carneţelul şi şi-a examinat însemnările preţ de o clipă, apoi l-a pus la loc, în buzunarul de la piept al vestei tricotate. Stătea acolo ca un dreptunghi de bumbac apretat.

— Hai să te înveselesc, a zis. Să-ţi povestesc despre flirturile lui Alexei.

Termenul era atât de nepotrivit cu firea fiului său, atât de improbabil, încât am chicotit.

— Ştiam că o să ţi se pară amuzant, Albertine. Chiar azi-noapte, când n-am putut să dorm, m-am gândit la moduri

de a te face să zâmbești. A flirta nu sună bine, știu. Noi, bărbații Karenin, suntem ca lupii sau lebedele, ne găsim o pereche pe viață.

Gândul la Monsieur Carr și fiul lui ca lupi sau lebede m-a făcut să râd și mai tare. Ar fi putut la fel de bine să spună vidre sau nurci albe.

— Și, ha, ha, scumpă doamnă, ce-i așa de amuzant în legătură cu lebedele?

Își recăpătase ghidușia copilărească.

— Știu că Alexei a plăcut-o pe Diana din prima clipă când a văzut-o holbându-se la noi nedumerită, din spatele bunicii ei, în pragul casei lor din Kingston, a spus el. Abia terminase școala. Și el era tânăr, nu împlinise douăzeci de ani, deși tindeam să uităm asta. Avusese parte de multe greutăți în anii adolescenței, și acele experiențe l-au făcut să se comporte ca un bărbat de vârstă mijlocie. Când s-a întors de la Cambridge, Diana era o tânără femeie, secretară la fabrica de bere la care lucrează el acum. Alexei s-a grăbit să se așeze la casa lui, să ducă o viață englezească respectabilă. Diana a fost calea de a face asta.

A fost o nuntă cât se poate de restrânsă. S-au căsătorit în vechea capelă a Ambasadei Ruse, din Welbeck Street. A participat familia Dianei, noi trei și prințesa Trubețkoi, cu cele trei bastoane ale ei, care mai avea doar vreo doi ani de trăit. Nu cred că am fost vreodată atât de fericiți în Londra ca în ziua aceea, când i-am privit pe Diana și pe Alexei sub cununile lor de nuntă. Era frumoasă precum Crăiasa Zăpezii, nora mea, atât de străină și exotică era frumusețea ei pentru ochii noștri rusești. Englezii sunt atât de izolați de mare, încât subestimează aura mistică de care sunt înconjurați în mintea celorlalți. Părul acela blond și ochii verzi păreau să aparțină mai degrabă unui arhipelag viking decât smogului londonez.

După ceremonie am mers pe jos până la Hotelul Langham. A fost cel mai modest dintre apartamentele nupțiale ale

Kareninilor, cel mai discret. Au plecat în Insula Wight pentru a-și petrece luna lor de miere de patru zile. Și asta a fost o experiență modestă, foarte caracteristică pentru Alexei. Păreți atât de sobri și reținuți, cu stoicismul vostru, voi, tinerii, această nouă generație de englezi. Când eram eu tânăr, bărbații se duelau din pricini de amor. Acum n-o mai fac. Nunta dumitale cum a fost, Albertine?

— Dacă nunta aceea vi s-a părut modestă, am răspuns, ar fi trebuit s-o vedeți pe a noastră. Albie și cu mine ne-am spus unul altuia că trebuie doar să obținem actele, pentru a îndeplini oficialitățile și pentru a putea să-l urmez în Anglia. Ne prefăceam că adevărata nuntă avea să urmeze când ne vom aduna familiile, dar eu nu aveam familie de adunat, și probabil că el știa de atunci că nu aveau să fie alte festivități, că eram doar el și cu mine, până când moartea ne va despărți, cum se spune. Călătoria spre Anglia ni s-a părut mult mai festivă decât nunta.

La Alexandria, vaporul era plin de oameni care învățau din nou să fie tineri. Am aruncat o ultimă privire spre Cornișă și am strigat „Ura!". Dar era și multă tristețe. Familia la care locuiam cu chirie se pregătea să plece, Europa așkenază dispăruse, acum era pe cale să dispară și Levantul sefard. Despre asta vorbeam în acele ultime seri, în timp ce valizele așteptau stivuite în colțurile camerelor noastre, și pereții dezvăluiau petice pale în spatele tablourilor care stătuseră netulburate secole de-a rândul. Proprietăreasa mea plângea în fiecare zi, de săptămâni întregi. Se mutau în Palestina, la mică distanță, dar Alexandria era singurul cămin pe care-l cunoscuse.

Britanicii erau în altă stare de spirit. Ei plecau acasă. Și dintre toți soldații britanici, Albie era cel mai chipeș. În porturile unde ne opream să ne refacem proviziile – în Malta și în Gibraltar –, oamenii veneau să-i întâmpine pe britanici cu flori, prăjituri și portocale. Femeile tinere se uitau la soțul meu. Eram aproape beată de propriul meu

viitor. Dintre multele ceasuri pe care britanicii au ajuns să le numească cele mai bune, acesta cu siguranță merită adjectivul în cauză.

În Gibraltar, Albert și cu mine am coborât pe mal. I-am lăsat pe ceilalți și ne-am petrecut noaptea la Rock Hotel. Am luat micul dejun pe balconul cu vedere la Grădinile Alameda: suc proaspăt de portocale, pâine prăjită cu unt și marmeladă. Nu avusesem niciodată parte de un asemenea lux. Albie și cu mine o să călătorim împreună prin lume, o să avem multe zile ca asta, îmi ziceam. Dimineața – întâmplător, dimineața de Sabat – m-a dus la sinagoga din Orașul Irlandez. Templul era gol.

„Aici, Albertine, în fața Dumnezeului tău, promit să te prețuiesc și să-ți fiu supus", a spus el și s-a lăsat într-un genunchi, apoi m-a ciupit, ca să atenueze solemnitatea cuvintelor pe care le rostise.

Asta a fost singura noastră ceremonie religioasă, fără martori, la marginea Europei. Atunci știam că sunt fericită. Am urcat prin Orașul Vechi până în vârful Stâncii și am stat acolo, privind cele două continente, cu munții Marocului conturându-se palid în lumina dimineții. Europa și Africa păreau a se da la o parte, ca să mă lase să trec. A fost probabil ultima oară, în călătoria mea de la Alexandria la Southampton, când mi s-a părut că știu unde mă duc, când nu m-am simțit pierdută.

Contele s-a foit în fotoliul său.

— Știu că nu te ajută, Albertine, dar dă-mi voie să-ți spun, căci începi să-mi fii ca o fiică, mai mult chiar decât Diana, într-un fel. Ea și cu mine n-am avut niciodată astfel de conversații. Acelea sunt luxurile Occidentului, acel gen de sentimente. Te simți pierdută pentru că ai un cămin. Simți că un cămin sigur nu e de ajuns. Îmi amintești de mama când spui astfel de lucruri. Și ea era occidentală, acum știu asta. Ai grijă ce-ți dorești, draga mea.

S-a întins și m-a bătut ușor pe mână.

Când începuserăm aceste întâlniri, îmi lua zece minute să ajung de la stația de metrou până la ușa lui, fiindcă mă temeam să nu alunec pe vreun petic de gheață nevăzut. Iarna muribundă și-a luat rămas-bun de la noi cu viscole în prima săptămână din martie, o ultimă răbufnire, ca s-o ținem minte. Acum ploua blând, și pe crengi apăreau muguri verzi. Noaptea, când totul era tăcut, se auzea cântec de păsări.

În seara aceea, când m-am întors acasă, l-am găsit pe Albie cu doi colegi. Militari, mi-am dat seama imediat după cum ședeau, după cum își aranjau mustățile. Când am deschis ușa de la intrare, m-a izbit mirosul de fum de țigară și, când m-am apropiat, și mirosul de alcool, dar ei nu erau nici amețiți, nici veseli. Munceau, orice ar fi însemnat asta. Aveau fețele serioase și conversația se purta aproape în șoaptă, stingându-se în clipa în care m-am apropiat. Bărbatul mai înalt, în smoching, evident în drum spre un loc mai elegant, s-a ridicat și mi-a sărutat mâna. Nu era ceva ce bărbații britanici făceau prea des. Erau derutați de noile idei de egalitate.

— Doamnă Whitelaw, sunt atât de încântat să vă văd în sfârșit, a spus el. Nu v-am mai văzut de când am părăsit vasul-spital din Alexandria. Nu vă mai amintiți, sunt sigur. Ați adus un ghiveci cu un palmier în salonul nostru de spital și l-ați lăsat lângă fereastră, lângă patul acestui tânăr.

A dat din cap spre Albie.

„Cu frunze ca astea, cine mai are nevoie de anemone?“ a spus Albert când v-a văzut. A fost unul dintre acele lucruri pe care le-am repetat zile în șir. Acum pare stupid, dar atunci ne făcea să râdem. Nu cred că ați înțeles. Era vorba despre palmierul din ghiveci, dar și despre fularul pe care îl purtați după serviciu. Nimeni din spitalul acela nu era la fel de memorabil ca dumneavoastră. Tânăra franțuzoaică. L-am invidiat pe Albert pentru cucerirea lui.

— Toate glumele alea despre slăbiciunea rezistenței franceze, a zis Albie. A trebuit să le ascult la nesfârșit.

Colegul lui Albie era înalt și impunător, pe punctul de a deveni solid, cu o voce tunătoare, pe care încerca fără succes s-o controleze. La mâna stângă purta un inel cu sigiliu, cu blazonul gravat într-o piatră verde. Bronzul lui părea bizar în contextul palorii londoneze. La Alexandria toată lumea arăta așa. La Londra, majoritatea oamenilor aveau fețe albe ca de cretă, iar femeile, când ieșeau în oraș, își accentuau albeața cu dermatograf negru și ruj de un roșu aprins. Fețele lor semănau cu niște măști venețiene.

Nu-mi aminteam de bărbatul acela, dar îmi închipuiam că trei sau patru ani pot schimba un chip, pot accentua diferența dintre război și pace. Fularul mi-l aminteam. Îl tricotasem eu însămi – un experiment parțial reușit – pe o bancă dintr-un parc din Alexandria, la umbra deasă a unui smochin, improvizând un model cu ferigi și brăduți, visul munților înzăpeziți ai Europei de Nord. Era verde-închis, cu găuri uriașe, inutil împotriva frigului, și cu atât mai inutil în soarele mediteraneean. Poate că Monsieur Carr avea dreptate. Eram mai excentrică decât credeam.

— Ian Abercrombie, a spus bărbatul, înclinând ușor capul. Prietenii mei, când îi aveam, îmi spuneau Cutter.

— Peter Stanford, a spus celălalt bărbat, ridicându-se să-mi strângă mâna.

— Colonelul Stanford și generalul de brigadă Abercrombie, mi-a explicat Albie. Au fost aici și weekendul trecut, când tu erai cu rușii tăi.

— Nădăjduiesc că Londra se poartă frumos cu dumneavoastră, a spus Abercrombie. Vremurile sunt încă grele, dar lucrurile merg spre bine.

— Foarte frumos, am răspuns. Și știu că-i așa.

Albie s-a oferit să-mi toarne un pahar din coniacul pe care-l beau ei.

— Un cadou de la Ian, care tocmai s-a întors de la Cape. Klipdrift. Nume bur, gust franțuzesc, după cum tocmai spuneam. O să-ți placă.

— Doar o înghițitură, te rog, Albie.

M-am scuzat. S-au ridicat toți trei, în timp ce mă îndepărtam cu paharul în mână. O clipă mai târziu, i-am auzit reluându-și conversația.

— Norocosule, a spus Abercrombie, cu vocea lui tunătoare.

— O, da, a zis Stanford.

Apoi șoaptele au continuat.

Pe biroul lui Albie – nu aveam și nu-mi dorisem unul al meu, deși acum îmi făceam griji că-i încălcam spațiul –, teancul de hârtii pe care scriam memoriile lui Monsieur Carr creștea. De fiecare dată când mă întorceam din Chiswick, adăugam câteva pagini. Reciteam povestea și adăugam explicații pentru locuri și nume, pe măsură ce-mi deveneau mai clare – explicații pentru Gigi și viitorii lui copii englezi, mă gândeam. Scriam în engleză pentru că șansele ca ei, aceste generații viitoare, să vorbească franceza sau chiar rusa păreau tot mai îndepărtate. Speram că Monsieur Carr nu va obiecta la alegerea limbii. Nu aspiram la o forță tolstoiană, dar am descoperit că puteam să fiu fidelă cuvintelor lui, să transmit ceva din vocea lui.

Lângă mașina de scris erau dosarele și plicurile lui Albie. Printre hârtii erau două romane noi – unul englezesc, celălalt o traducere din rusă: *Întoarcere la Brideshead*[1] și *Zile și nopți*[2]. Nu recunoșteam numele autorilor. M-am uitat la prezentările de pe clapetele supracopertelor: primul era povestea unei degradări englezești, al doilea, o relatare a Bătăliei de la Stalingrad. Albie era un cititor împătimit, dar nu un cititor de ficțiune, de povești inventate. Cărțile erau un cadou, am presupus, de la cineva din Germania.

---

1. Roman de Evelyn Waugh (1903–1966).
2. Roman de Konstantin Simonov (1915–1979).

Sunetele conversației se ridicau și scădeau în camera de alături, ca niște valuri, apoi Albie a bătut la ușă, să-mi anunțe plecarea oaspeților noștri.

— Ne cerem scuze că v-am răpit soțul, doamnă Whitelaw, a spus Abercrombie. Știm că aveți dreptul la el seara.

— Nicidecum, am spus, și m-am întrebat dacă a sunat bine. Oare tocmai spusesem că nu aveam dreptul la compania soțului meu seara? Sau că nu-mi păsa?

— Soțul dumneavoastră e indispensabil, a adăugat Stanford. Sunt sigur că e prea modest ca să vă atragă atenția asupra acestui lucru.

A spus asta într-o franceză perfectă, luându-ne pe toți prin surprindere.

— Foarte impresionant, dragul meu, foarte impresionant. Și accentul, a zis Albie, bătându-l pe umăr.

— Ei, ce vrei? Toate verile acelea petrecute în sudul Franței cu mama și amantul ei, a spus Stanford, în timp ce tata se ocupa de colonii...

Tratau totul, inclusiv pe ei înșiși, ca pe o glumă. Îmi plăcea asta la englezi. Chiar și când nu puteam să vorbesc cu Albie din cauza nevoii lui de a găsi nota de umor în orice situație, mi se părea liniștitor. Dar odată ce ușa de la intrare s-a închis, Albie s-a prăbușit în fotoliu, și-a umplut din nou paharul cu Klipdrift până la buză și s-a gârbovit, ca și cum până atunci păstrase aparențele numai de ochii camarazilor săi. Zâmbea, dar îmi dădeam seama că era nefericit. Nefericit și îngrozitor de obosit.

— Vino încoace, Cartier. E un ordin, a spus el, bătându-se pe coapsă.

Nu era căldură în vocea lui, doar epuizare. Am făcut ce mi se spusese și l-am îmbrățișat. Mi-am dat seama că îmi ceruse să mă așez în poala lui numai ca să-și lipească fața de spinarea mea și să-și ascundă de mine expresia feței.

— Sunt atât de obosit, Ber, a zis el. Vocea îi era înăbușită de hainele mele. Sunt istovit, și Berlinul e o tragedie, n-are

rost să ne prefacem că nu-i așa. Curând o să fim înconjurați în interiorul orașului și izolați. Ce să facem cu Germania? Spune-mi tu.

În noaptea aceea, a oftat în somn și a spus lucruri în germană, iar dimineața arăta de parcă n-ar fi dormit deloc.

Am mâncat porridge la micul dejun și el și-a băut ceaiul dintr-o înghițitură, apoi a plecat la serviciu devreme, prea devreme. Era încă întuneric afară.

— N-are rost să stau aici, Ber. Mai bine să-mi văd de treburi, a zis.

Și am făcut și eu la fel; mi-am văzut de treburile zilei.

Subsolul profesoarei mele de rusă din Queen's Gate era un loc întunecat, o catacombă ortodoxă plină de icoane și candele pâlpâitoare. Aerul mirosea a pisici și cărți mucegăite. Ferestrele erau protejate pe dinafară de gratii groase și pe dinăuntru de perdele dense, cu o dantelă îngălbenită, trasă în jos de propria greutate. Două pisici siameze pândeau pe după canapele și fotolii ca niște pume în miniatură, privind fix găurile de șoareci. Din loc în loc, de-a lungul plintelor, erau capcane de șoareci garnisite cu bucățele de brânză uscată. Am observat o urmă de sânge și măruntaie pe perete.

În timp ce eu recitam alfabetul rus, Elizaveta Furst se plimba de colo-colo, îndreptându-și icoanele sau potrivindu-și șalul prins la piept cu o broșă mare. O pasăre de foc, mi-a explicat ea. Degetele ei artritice erau aproape în unghi drept față de palme. Excrescențe ciudate, ca niște rădăcini de ghimbir, încadrau numeroasele inele pe care le purta.

Când nu vorbea rusește, vorbea într-un amestec de engleză și franceză, cu un accent rusesc atât de pronunțat, încât nu-ți puteai da seama unde se termina franceza și unde începea engleza. Era, se lăuda ea, baroneasă, absolventă a Institutului Smolnîi.

Scotea mici țipete ori de câte ori răspundeam la întrebare sau făceam exercițiul corect, mici chițăituri semănând cu scân-

cetele unui cățeluș suferind, care le făceau pe pisici să țâșnească din ascunzătorile lor. Asta se întâmpla destul de des; eram sârguincioasă.

— Dragă Albertina Abramovna...

Mă întrebase cum se numea tata și insista să mi se adreseze cu prenumele și patronimul, în stil rusesc, așa cum insista să-i spun (aici nu ne formalizăm, îmi explicase ea) Elizaveta Maximilianovna, un patronim care mi se părea imposibil de pronunțat la începutul propozițiilor mele rusești poticnite.

— Dragă Albertina Abramovna, ești cea mai bună dintre elevii mei, și am șapte în momentul de față. Toți tineri englezi chipeși, toți deștepți, dar nici pe departe atât de deștepți ca dumneata. Ar trebui să vă fac cunoștință. Poate ați vrea să exersați împreună?

Avea un zâmbet răutăcios pe față.

— Dar eu sunt căsătorită, Elizaveta Maximilianovna.

Mi-a ieșit „Maxilovna".

— Cât de burghez din partea dumitale, Albertina Abramovna, să simți nevoia să atragi atenția asupra acestui fapt, a spus Elizaveta Maximilianovna. Atât aristocrații, cât și bolșevicii s-au opus acestei pudice adeziuni la ordinea patriarhală.

Sau cel puțin asta cred că a spus.

— Dar poate că ai dreptate să-mi refuzi oferta într-un mod atât de politicos. Deja ai un soț englez. De ce ai mai vrea unul la fel? Ar trebui să-ți iei un amant rus. Un domn rus de modă veche, nu unul dintre acești *mujiki* sovietici care au împânzit Londra de când cu ultimul război și care habar n-au de la ce capăt se ține lingura. Îi văd câteodată, în Kensington Gardens, ducându-se la ambasada lor nenorocită. Ai cunoscut vreodată un bărbat rus?

— Nu, am mințit. Nu. Niciodată. Numai în cărți.

— Să negi de trei ori, ca Petru, dintr-o suflare, a zis Elizaveta Maximilianovna, râzând înfundat. Și atât de repede... Ești surprinzătoare, Albertina Abramovna.

În aceeași zi, după prânz, stăteam la masa din bucătărie, cu o felie de pâine prăjită, o ceașcă de cafea de cicoare și manualul de rusă în fața mea, când a sunat telefonul. Am simțit pe ureche răceala bachelitei negre.

— O, dragă doamnă Whitelaw, mă bucur atât de mult că v-am găsit acasă, a zis doamna Jenkins. Trebuia să veniți în vizită la noi diseară, dar mă tem că Serghei Alexeevici e în spital. A căzut. O să-l țină internat câteva zile.

— Ce s-a întâmplat? Cum se simte? Unde e? Pot să-l vizitez?

— L-am găsit azi-dimineață în grădina din spate și am chemat o ambulanță. Căzuse și era lovit și confuz. Dar e mai bine decât ne-am temut. E la spitalul Acton, pe Gunnersburry Lane. Însă e destul de departe pentru dumneavoastră; nu vă simțiți obligată să vă duceți.

Am insistat. Ea s-a dat bătută. Orele de vizită erau între cinci și șapte.

I-am lăsat lui Albie un bilet și am pornit spre Acton. După nesfârșitele blocaje ale iernii, călătoria mi s-a părut ușoară. Autobuzele se mișcau din nou. Troienele de zăpadă erau reduse la petice murdare ici-colo. Oamenii spuneau că în afara Londrei erau inundații, un fel de a zice că nenorocirile nu aveau capăt, dar în West London, cel puțin deocamdată, vremea oferea promisiunea a ceva mai bun.

Etajul autobuzului era plin de oameni care vorbeau în limbi pe care acum le recunoșteam ca fiind slave. Înțelegeam adesea câte un cuvânt, uneori chiar propoziții întregi. Nimeni nu m-a băgat în seamă în timp ce-mi răsfoiam caietul de rusă, încercând să memorez câteva rânduri cu care să-l surprind pe Monsieur Carr. Până și trăsăturile mele se potriveau cu ale lor. În acest colț al Londrei, plin de supraviețuitori, păream mai puțin străină decât cei mai mulți.

Când am ajuns, el dormea, înfofolit ca un copil într-o pătură gri, cu brațul stâng bandajat, dar nesprijinit cu o fașă – din

fericire nu era rupt. Partea chipului său care era mereu tristă avea acum pe obraz și pe frunte o vânătaie mare, întunecată, de culoarea sfeclei. Ochii îi erau injectați în clipa în care i-a deschis.

— O, draga mea Albertine, nu trebuia să te deranjezi, a gâlgâit el răgușit. Cred că sunt un adevărat spectacol.

Loviturile îi scoteau și mai mult în evidență asimetria feței.

I-am luat mâna dreaptă, pe care mi-o întindea, și i-am spus în rusă:

— Arătați bine.

Voiam să spun arătați mult mai bine decât m-aș fi așteptat, dar vocabularul meu nu ajunsese încă atât de departe. Accentul meu era prea puternic, prea dur.

— Mă faci să râd, Albertine, și mă doare. Sunt impresionat. Ai studiat rusa în secret în tot timpul ăsta? Și unde, dacă-mi dai voie să întreb? m-a întrebat el în franceză, dându-și seama că deja îmi atinsesem limitele în limba lui maternă.

— Da. Cu o femeie pe nume Elizaveta Maximilianovna Furst, din Queen's Gate, am zis.

— Baroneasa Furst? Sunt uluit că scorpia aia bătrână mai trăiește. Măcar te învață rusă, nu georgiană sau armeană. Le știe și pe acelea. Tatăl ei, general baron Furst, Furst von und zu Cutare și Cutare, cred că era numele întreg, a avut o viață peripatetică. Primii ei doi soți au fost ruși. Soțul numărul trei a fost georgian. Numărul patru, armean. Numărul cinci, din nou georgian, dar de data asta subspecia din Atlanta.

A râs atât de tare, încât hohotul i s-a transformat în tuse și durerea l-a făcut să se apuce de coaste.

— Și ți-a ținut deja vreuna dintre tiradele ei antisemite? Singurii oameni pe care-i urăște mai tare decât pe evrei sunt armenii. Odată, când ne-am întâlnit în Piccadilly – acum vreo zece ani, cred –, tocmai divorțase de numărul patru. Era consul onorific al Republicii El Salvador pe lângă St James

Court, armeanul ei cu educație cosmopolită. Ea zicea că în Armenia nu sunt evrei, pentru că armenii sunt singurii care le-au venit de hac.

— Ne prefacem că sunt franțuzoaică, nu și evreică, am zis.

— Și ea se preface că e rusoaică get-beget, cotoroanța. O mare frumusețe, la vremea ei. Ar fi trebuit s-o vezi în anii ’90 ai secolului trecut.

Era internat într-un salon pe care-l împărțea cu doi polonezi, o adunare slavă. Polonezii erau mai tineri și aparent într-o stare mai gravă. Unul avea capul bandajat, celălalt, un picior în ghips, suspendat de un scripete. Au întâmpinat cu un zâmbet chinuit micul meu efort de a vorbi în rusă la început, apoi au revenit la conversația lor, când eu și Monsieur Carr am dat-o pe franceză. Am stat împreună o oră, eu ținându-l de mâna bandajată. O asistentă băga din când în când capul pe ușă, să ne verifice. Cerul se întuneca deasupra acoperișurilor.

— Plănuim o petrecere de Paști, a spus Monsieur Carr, vorbind parcă în somn. Pentru echipa de filmare. Ca să marcăm începutul turnării peliculei. Leigh și Olivier au promis că vin, la fel și Korda. Sper că o să mi se repare coastele până atunci. Și sper c-o să ni-l prezinți în sfârșit pe Vronski al dumitale. Toată lumea o să fie acolo.

— Vronski? am repetat, derutată de analogie.

— Iubitul dumitale. Drăguțul. Așa mi-l imaginez. Ofițer, gentleman, zdrobitor de inimi. Și toate egiptencele adorându-l ca pe Amon-Ra. Am imaginația unui Tolstoi, după cum vezi.

A mai avut o tentativă de chicotit și mi-a făcut cu ochiul.

— Fiul meu a fost în Palestina, dar vorbește mereu ca și cum pentru el războiul n-ar fi fost cu nimic diferit de slujba actuală. Administrație.

Alex Carr s-a materializat iarăși din neant. Paltonul lui negru scânteia de ploaie, prea greu pentru promisiunea primăverii.

— Ori de câte ori intru într-o cameră, oricare ar fi ea, tată, tu și această tânără doamnă păreți să vorbiți despre mine, și e mereu la fel. În cel mai puțin flatanți termeni posibil.

— Dar nepotul meu unde e? a întrebat bătrânul, ignorând comentariile fiului său.

— Mă tem că la școală. Au o serbare a Cercetașilor în seara asta. O să-l aducă Diana mâine, dacă nu ieși până atunci. Numai necazuri ne faci, Serghei Alexeevici, a spus el. Ce făceai când ai căzut?

— Mărturisesc că hrăneam păsările și vorbeam cu ele, ca Sfântul Francisc din Assisi.

Fiul a atins obrazul tatălui cu dosul palmei.

— Să nu-mi mai faci niciodată surprize de-astea, tată. Doamna Whitelaw e prea bună cu tine. Nu sunt sigur că dacă aș fi în locul ei te-aș urma în toate cele patru colțuri ale Londrei, ca să te găsesc învinețit în halul ăsta.

— Nu vă faceți griji în privința mea, am spus, am petrecut patru ani într-un spital și am văzut vătămări mult mai rele decât asta.

— Îl invidiez pe tata, a zis Alex Carr. Îi spui poveștile dumitale de război, și el refuză să ni le împărtășească și nouă, dar pe a mea o împărtășește *à volonté*, sau cel puțin așa pare.

L-am privit pe Monsieur Carr primindu-și analgezicele de la asistentă și adormind. Alex Carr a scos o carte din buzunarul hainei și a lăsat-o pe noptiera tatălui său.

— *Oțțî i deti*, mi-a spus. Acum că vorbiți limba. *Părinți și copii*. Turgheniev. M-a rugat să-i aduc ceva de citit, deși nu cred că are putere s-o facă. A spus să am grijă ca, orice carte i-aș aduce, să fie frumos legată. O face doar de ochii infirmierelor, bătrânul crai.

— *Poidiom*, am spus, apoi, neavând încredere în mine nici pentru un singur cuvânt, am tradus în franceză. *On s'en va*.

El a zâmbit și mi-a întins mâna.

— *Da, poidiom*. Să mergem.

Aerul din spital era încărcat de miros de dezinfectant și supă. Pe pereți, de-a lungul coridorului, erau plăci de marmură cu liste de nume, memoriale din Primul Război Mondial. Nume britanice, aproape până la ultimul, într-un oraș în plină schimbare. Am căutat numele Whitelaw. Era mereu câte unul pe listele cu morți pentru patrie.

Pe lângă noi treceau infirmiere cu tăvițe în formă de rinichi, termometre și tensiometre. O călugăriță în rasă maro și văl negru a tropăit grăbită cu tălpile-i de cauciuc pe podeaua de piatră, o întindere de mozaic alb cu negru, cu cordonul ei franciscan din sfoară măsurându-i ritmul pașilor.

— Mi-e dor de toate astea, am spus în timp ce coboram scara spre ieșirea spitalului.

Deodată, fără să știu de ce, am izbucnit în plâns. Lacrimile îmi șiroiau pe față nestăvilite – dar pe tăcute la început, astfel încât Alex Carr nu le-a observat. Apoi le-a văzut.

— Ce s-a întâmplat, doamnă Whitelaw?

A încremenit pe treaptă, alături de mine. Nu-i puteam răspunde. Nu știam ce.

— Ce s-a întâmplat, Albertine? Spune-mi, a zis el, scoțând o batistă imensă de mătase din adâncurile paltonului.

Eu nu mă mișcam. Pe lângă noi treceau oameni, vizitatori, fără să ne bage în seamă. Poate că nu eram o priveliște neobișnuită pentru un spital: o femeie care plânge, un bărbat deconcertat. Poate pierduserăm pe cineva, poate ne murise cineva.

— Toate astea, am răspuns.

Nu prea avea sens, dar nu mai puteam să spun nimic altceva. Era ca și cum mi-ar fi plesnit o membrană interioară. O ușurare, și în același timp un fel de rușine au venit odată cu lacrimile.

Dacă Alex Carr era stânjenit, n-a făcut nimic s-o arate. Mi-a atins cu batista ochii și fața, la fel de blând cum atinsese cu mâna obrazul învinețit al tatălui său, cu doar câteva clipe în urmă.

— Gata, gata, a spus el. O să treacă. Nu-ți face griji. O să treacă. O să fie mai bine. Mereu e așa.

Părea un om obișnuit să promită că totul o să fie mai bine.

— A fost îngrozitor din partea mea să izbucnesc așa, am spus în timp ce ieșeam în amurgul londonez. Îmi pare tare rău.

M-am adunat, i-am luat batista și m-am frecat cu ea la ochi. Chiar atunci, el a coborât ultima treaptă și s-a întors din nou spre mine. Ochii îi erau la același nivel cu ai mei când m-a îmbrățișat, atât de puternic, încât i-am simțit cușca toracică prin straturile de haine. A trecut astfel o clipă, apoi mi-a dat drumul și n-a mai spus nimic.

11
Petrecerea rusească

Stăteam în grădina din spate, pentru prima dată în anul acela, Albie și cu mine, înconjurați de ghivece de flori goale, inspirând mirosul pământului care se usca în soarele după-amiezii. Era sâmbătă, cu o zi înainte de petrecerea de Paște a familiei Carr. Iarna păruse nesfârșită; apoi luna martie nu adusese nimic altceva decât ploaie, ca și cum anul ar fi încercat să exemplifice ipostaza cea mai proastă a vremii englezești. În cele din urmă, soarele a străbătut printre nori, timid, ca un prim zvon al unei veri îndepărtate. Albie se întorsese devreme de la serviciu – am mâncat de prânz înăuntru, apoi ne-am luat ziarele afară.

— Hai să citim doar, a spus el. Hai să stăm aici și să citim.

Niciodată nu spunea „acasă", doar *aici*. La fel și eu. Acasă părea prea mult. În engleză nu există un echivalent al lui *chez nous*. N-am citit. *Le Monde*, *The Times*: foile mari foșneau pe masă, cu ceștile de ceai pe post de prespapieruri. Fereastra de la bucătărie era deschisă. Înăuntru, la radio, cânta Duke Ellington. Nimeni nu spunea nimic: nici noi doi, nici prezentatorul emisiunii – de parcă și el ar fi părăsit studioul după câteva remarci introductive, ar fi ieșit undeva, lăsând muzica să cânte.

Mai devreme îl întrebasem pe Albie dacă vine cu mine la petrecere. Era promisiunea unui Paște rusesc, cu delicatesele

lui încă necunoscute; promisiunea unor staruri de cinema într-o grădină din suburbie; o plimbare de seară pe malul râului, după încheierea petrecerii. Doar ultima părea să-l tenteze. Albie era istovit. Erau, se plângea el, atât de multe întruniri pentru care se îmbrăca elegant numai ca să stea ore întregi și să asculte discursuri sau, mai rău, să facă puțină conversație banală. Bărbații mai în vârstă decât el își aduceau cu ei nevestele, erau nevoiți s-o facă. El nu voia să mă oblige să îndur o asemenea plictiseală.

— Nu că ai avea de ce să fii geloasă, Ber, să nu le invidiezi niciodată pe femeile alea, a spus el. Aș vrea să îmbrac din nou uniforma, să intru în alt regiment, dacă e nevoie, deși aș prefera să nu fie. În Orientul Îndepărtat, poate. Acolo mocnește ceva. Aceleași fisuri. Chinezii, la fel ca rușii, în locul lor. Aș vrea să privesc din nou lumea prin cătare, să pară mai limpede.

— Și eu? am întrebat. Cu mine ce faci?

— Of, Ber, a spus el, există posturi pentru militari căsătoriți. Și chiar dacă n-ar exista, s-ar putea foarte bine să fii mai fericită aici fără mine. Nu se știe...

— Trebuie să-mi promiți că n-o să mai vorbești așa, Albie. În orice caz, promite-mi că n-o să mă lași singură aici.

O coțofană a aterizat pe acoperișul plat al casei vecine și a scos un strigăt scurt, suspect de asemănător unui ecou al rugăminții mele. Albie a observat asta. S-a uitat la coțofană, apoi la mine.

— Doar cochetam cu ideea asta, Ber. Nimic concret la orizont. Nu se știe...

A repetat această bucată de propoziție, dar n-a explicat ce nu se știe. Lumea s-a cufundat din nou în jazz. Sunetele corului care repeta în biserica din piațeta aflată în spatele nostru pluteau până la noi precum nota de vârf a unei arome de mosc.

Fie din cauza căldurii aproape uitate a zilei, fie datorită murmurelor orașului dincolo de mica noastră grădină, Albie

a cedat deodată și a spus da, de ce nu, petrecerii rusești. Conversațiile noastre erau deseori astfel, propoziții care se nășteau și mureau, uneori penetrându-ne, niciodată uitate de tot.

— Lucrezi pentru familia asta, Carr, de... cât, de aproape trei luni? Și încă nu i-am cunoscut. E timpul s-o fac. De ce nu?

Un șir de mașini elegante se întindea pe aleea riverană din fața casei lui Alex Carr. Locuința din Bedford Park a lui Monsieur Carr, se pare că hotărâse Diana, avea o grădină prea mică pentru o petrecere. Casa ei de pe malul apei era mai potrivită. Am fost conduși înăuntru și apoi imediat din nou afară, prin holul pavat cu gresie. Gazonul era tăiat în două de râul aflat la flux, dar chiar și așa era mai mult decât suficient de întins pentru cei douăzeci sau treizeci de oaspeți care erau deja adunați în grupuri, cu farfurii și pahare în mână.

Câțiva bărbați purtau costume gri-deschis primite la demobilizare, nu tocmai pe măsura lor în unul sau două cazuri: după cum arătau, puteau fi colegii lui Alex Carr de la fabrica de bere. Alți câțiva erau îmbrăcați în costume cadrilate îndrăznețe, care în nici un caz n-ar fi putut fi cumpărate pe cartelă.

— Stofe cadrilate transatlantice, a zis Albie. Ăștia trebuie să fie oamenii tăi de film.

Avea idei clare despre genul de stofă din care trebuie să fie croit costumul unui gentleman.

Rochiile, hainele ușoare și pălăriile femeilor erau de multe nuanțe. Erau viu colorate și aveau imprimeuri exuberante, tânjind parcă să-și ia rămas-bun de la anii de austeritate. Semănau cu niște flori împrăștiate pe gazon și puteai să-ți dai seama, chiar și din ecourile conversațiilor lor, că femeile știau asta și adorau efectul pe care-l creau.

Tamisa se încrețea peste malul de iarbă translucidă. O lebădă singuratică plutea pe sub o salcie, lângă o bancă din

fier forjat pe jumătate scufundată. Conversația se intensifica, apoi cobora, având ca fundal sonor clipocitul apei și sunetul vâslelor de la bărcile de pe mijlocul apei, două grupuri de sunete independente unul de altul, de parcă petrecerea și lumea reală ar fi fost separate de un panou gros de sticlă.

— Hei-rup! a zis Albie, pregătindu-se să strângă mâini necunoscute.

O fi detestat el astfel de obligații, dar era vădit obișnuit cu ele.

Am văzut silueta înaltă a lui Alexander Korda, care stătea de vorbă cu Diana Carr, aplecându-se spre ea, cu ochelarii în mână, ca și cum ar fi încercat s-o vadă mai bine fără ei. Costumul lui din stofă *pied de poule* alb cu negru producea efectul unei iluzii optice, ca o miriadă de atomi în perpetuă mișcare. Cu o capă de blană albă aruncată pe umeri, Diana arăta mai mult a star de cinema decât oricare dintre musafirele ei. Purta o rochie verde-smarald, cu o fustă foarte neobișnuită. Era încrețită în talie și umflată ca o crinolină, precum rochiile prezentate de Dior la Paris, cu numai o lună în urmă. Văzusem poze în reviste, dar nu văzusem modelul pe nimeni până atunci. Efectul era deopotrivă încântător și scandalos – atâta material pentru o singură rochie! Făcea ca rochiile înguste, tip tunică purtate de majoritatea celorlalte femei să pară meschine; era ca o camelie înflorită pe o creangă cu boboci strânși, nedesfăcuți.

Îi murmuram lui Albie la ureche numele oamenilor pe care-i recunoșteam, în timp ce el trecea deja mai departe, ducându-se să-l salute pe Monsieur Carr. Bătrânul nu era greu de identificat: cu părul alb și nesigur pe picioare, cu o vânătaie gălbuie pe față, sprijinit de spătarul unui scaun de grădină. A ridicat privirea spre Albie, apoi și-a mutat-o la mine, dându-și imediat seama cine trebuia să fie. A ridicat ambele mâini și l-a îmbrățișat pe Albie, care s-a supus, surprins. Nu-mi venea să cred că soțul meu îmbrățișa pe cineva pe care-l întâlnea pentru prima dată.

Alex Carr a apărut lângă mine.

— Soțul dumitale e atât de tânăr, a spus el. Atât de tânăr și atât de evident ofițer!

Am roșit. Albie nu era mult mai tânăr decât Alex Carr, dar arăta mai bine, fără nici un efort. Și fără urmă de stânjeneală vizibilă în felul lui de a socializa. Alex Carr, pe de altă parte, aproape că emana stânjeneală. Nu atât timiditate, cât dorința de a fi oriunde altundeva decât acolo; un disconfort care dispărea când era înconjurat de familia lui. Înainte de a se fi materializat lângă mine, păruse să pândească din umbră, pe sub pergole, prefăcându-se ocupat, dar nevorbind cu nimeni.

— Eu evit pe cât posibil ocaziile sociale, a spus, ca și cum ar fi simțit nevoia să-și explice comportamentul. Toate acele „ce mai faceți, îmi pare bine să vă văd!". Dacă spun că lucrez într-o fabrică de bere, oamenii zic „Ce fascinant!" și gândesc exact pe dos. Apoi mă întreabă despre Rusia, și iar spun „Ce fascinant!". Dar mie nu-mi place să vorbesc despre Rusia mai mult decât îmi place să vorbesc despre slujba mea. Mai devreme sau mai târziu cineva spune „Ce îngrozitor!". Sunt tentat să mă prefac că sunt comunist. Nici dumneata nu te prea pricepi la conversație ușoară, nu-i așa, Albertine?

— Paște fericit, domnule Carr. Ce zi minunată! Nu cumva sunteți comunist?

S-a relaxat. Nu mai vorbiserăm de la spital.

— Azi-dimineață am fost la biserică, așa cum fac toate comunitățile cumsecade. Vrei să-ți fac un tur al proprietății, cât stă tata de vorbă cu soțul dumitale? Par să se înțeleagă bine. Ai văzut aproape tot parcul, dar mai e castelul din spatele dumitale.

A arătat dincolo de panta înverzită, spre casă. Gigi îl făcea pe Amur să-și arate talentele în fața lui Elizabeth Montagu, singura dintre femei care purta costum, un costum gri din trei piese, cu pantaloni largi și o batistă liliachie la buzunar. Câinele s-a ridicat în două picioare și și-a pus labele din față

pe coapsele lui Elizabeth. Botul și blana lungă îl făceau să semene cu o primadonă de la Hollywood, exact ca stăpâna lui. Sunt sigură că Elizabeth își dădea seama de asta, fiindcă se tot uita spre Diana Carr. M-am întors către Alex, să-i spun da, vin cu dumneata, și am fost cât pe ce să mă izbesc de reverele lui late, în dungi albe.

— *Me voilà*, a spus el. Să mergem.

Ușa care dădea spre sufragerie era larg deschisă. O masă lungă era acoperită de șiruri de pahare. O servitoare tocmai adusese o tavă cu blinii și gustări și le aranja pe masă. Era acolo un coș plin cu ouă vopsite, iar în jurul lui, bolișoare cu sare, murături, salate și ridichi albe și roșii. Era un aranjament destul de plăcut pe fundalul austerității și al rațiilor, dar petrecerea nu avea nimic extravagant.

— Toate produsele provin din gospodăriile lucrătorilor mei, la câteva sute de metri în susul râului, a spus Alex. Nu mă refer la somon, firește, și nu mă refer la lucrătorii mei în sensul rusesc, moșieresc al cuvântului. Am avut o petrecere la fabrica de bere săptămâna trecută. Între doi Paști, au numit-o, în onoarea mea. O vânzare în scop caritabil; nimeni nu face acest gen de lucruri atât de bine ca englezii, dar probabil că știi deja asta.

— Și, după cum se pare, ai cumpărat totul?

— Da, de fapt, da. N-am avut prea mare concurență în ceea ce privește ridichile. Știu că tata ți-a promis caviar. Mi-a spus. O să fie puțin, mai târziu. De la Petrossian, din Paris, alături de complimentele bunicii mele.

Mi-a remarcat confuzia.

— Domnișoara Leigh, vreau să spun. Un alt dar. E foarte amabilă cu noi. Secretara soțului ei, întâmplător rusoaică, ne-a livrat două cutii azi-dimineață, în drumul ei spre Richmond. Să fi văzut ce entuziasmați au fost Gigi și Diana! Aș vrea să pot spune același lucru și despre mine.

Am mers mai departe, intrând în camera de primire de alături. Era mobilată cu același bun-gust: simplu, măsurat

și mult mai impersonal decât încăperile lui Monsieur Carr. Ieșea în evidență pianul grandios, cu partituri de muzică rusească.

— Mă tem că eu sunt pianistul, a spus Alex. Singura mea extravaganță. Și nu mă pricep foarte bine. Am început să învăț când eram copil, la Sankt-Petersburg, dar mereu conștient că n-o să ajung nicicând muzician. E un fel de meditație, când cânți fără nici o ambiție. Necesită exact atâta concentrare cât să ieși din tine însuți. Iar aceasta e o copie destul de reușită a pianului pe care-l aveam pe vremuri.

— Aș vrea să-mi fi spus cineva asta acum douăzeci de ani, am zis.

— Despre copie?

S-a uitat nedumerit la mine.

— Nu. Despre meditație. A cânta fără ambiție. Efectul relaxant.

Încă nu-i era prea clar ce încercam să-i spun. El nu știa de Arlette, de muzica ei, de refuzul meu de a cânta. Nu conta.

— Domnule Carr, Alex. Am profitat de momentul ăsta în care eram singuri și i-am vorbit în franceză pentru prima dată în ziua aceea. Trebuie să-mi cer scuze pentru căderea pe care am avut-o la spital. Cred că a fost provocată de faptul că l-am văzut pe tatăl dumitale; de gândul că ar putea muri.

Alex Carr a râs timid, ha, ha, citind parcă din nou un scenariu, de fapt nerâzând deloc.

— Te rog să nu mai pomenești de asta, te rog. Dacă te pot ajuta, dacă ai nevoie să vorbești, sunt mereu aici.

— Am uitat cum se face, am zis. I-am imitat râsul, involuntar, dar n-a părut să observe.

— Ce ai uitat cum se face?

Albie a intrat în cameră, repetând ultimele mele cuvinte, într-o franceză deliberat exagerată, ca să sune ca dintr-un banc cu un englez la recepția unui hotel franțuzesc.

— Vorbeam despre muzică, a spus Alex Carr. Despre primele mele lecții de pian la Sankt-Petersburg.

— A, înțeleg. Voi, europenii. Asta mă face să mă simt al naibii de ageamiu. Singurul instrument pe care l-am făcut vreodată să cânte a fost un patefon. Și până și asta mi s-a părut imposibil.

Strălucirea roșiatică a soarelui la apus lumina deja gazonul când au sosit Vivien Leigh și Laurence Olivier, împreună cu Julien Duvivier. Au ieșit pe terasa din spatele casei, de parcă momentul ar fi fost regizat. S-a stârnit un zumzet în jurul lor, o mișcare a aerului, până și aici, în acest mic cerc privat. El era îmbrăcat într-un costum gri-albăstrui destul de asemănător cu cel al lui Elizabeth Montagu. Al lui era croit cu acea precizie care necesită ani întregi de practică, și împodobit cu detalii costisitoare: un lanț de ceas din aur, o batistă la buzunar și o cravată de mătase gri atât de prețioasă, că se vedea lucind din capătul celălalt al gazonului.

Ea purta genul de rochie a cărei croială o imita modelul Dianei Carr, dar a ei era un articol de îmbrăcăminte care se declara subtil, însă indubitabil valora mai mult decât câștiga majoritatea oamenilor într-un an. Avea o nuanță strălucitoare de alb, care îi scotea în evidență ochii albaștri și părul întunecat și te ducea cu gândul la mașini cu șofer, covoare roșii și cohorte de servitori.

Mânecile erau scurte, iar umerii, moi și bizar de feciorelnici după atâția ani de umeri pătrățoși, lați, masculini. Talia ei era mai îngustă și fusta mai amplă decât ale Dianei. Era extravagant, obscen de plină – metri întregi de țesătură scumpă –, vrând parcă să ne spună tuturor: „Suntem bine. Ne putem permite haine ca astea. N-o să ne mai fie foame niciodată."

Toți îi zâmbeam, fermecați de această promisiune. Dacă Scarlet O'Hara ar apărea la sfârșitul anilor '40, ar purta exact această rochie, îmi ziceam.

— Iat-o pe Vivien. Iat-o pe Anna mea, a spus Korda și s-a dus s-o întâmpine. O s-o duc la fiii ei. La cei doi fii ai ei, ca să spunem așa: prințul Karenin și micul nostru Gigi.

L-a luat pe Gigi de mână și s-a dus spre Monsieur Carr. Cei trei bărbați au așteptat împreună, în timp ce starurile s-au apropiat de ei. Erau radioși în familiaritatea lor luxuriantă, Leigh și Olivier, deși amândoi mai mici decât și-ar fi imaginat cineva. Îi priveam cu toții, vrăjiți, în timp ce vorbeau cu băiatul și bătrânul, împlinind scopul acelei după-amiezi.

Diana Carr s-a oprit lângă Korda și a început să stea de vorbă cu Vivien Leigh cu un aer degajat, blonda mai înaltă decât bruneta, uitându-se la Alex Carr, care nu făcea nici o mișcare să li se alăture, deși era evident că discutau despre el. Vivien Leigh a urmărit privirea Dianei în direcția noastră, m-a privit o clipă și a zâmbit. N-a părut să remarce asemănarea noastră fizică, pomenită de toată lumea.

— Ei bine, nicidecum, a protestat Albie, fără să se uite la nimeni în mod special. Sper că nimeni nu-mi poate citi pe buze, dar tu ești mult mai drăguță, Ber.

Olivier ne-a aruncat un surâs fulgurant, ca și cum ar fi prins cuvintele lui Albie.

— Trebuie să vă facem cunoștință, a spus Alex Carr, fără a schița însă nici un gest de a urma această sugestie.

Probabil că el îl auzise bine pe Albie.

— Ar fi minunat, a zis Albie, fără să se miște nici el de la locul său.

Alex Carr m-a apucat o clipă de cot, strângându-l aproape imperceptibil, ca un profesor care își încurajează elevul cel mai bun să înainteze. A râs stingherit, dar am rămas toți trei pironiți în loc.

— Ei bine, a fost în egală măsură fascinant și plicticos, Ber, a zis Albie în timp ce mergeam de-a lungul râului. Am bănuit că așa va fi. Dar m-am bucurat să-l cunosc pe bătrânul conte, prin urmare n-aș putea spune că regret că am venit cu tine.

Trenurile zgâlțâiau podul de cale ferată, stelele răsăriseră și mareea se retrăsese atât de mult, încât puteai vedea obiecte înfipte în mâlul de pe fundul râului. O vâslă imobilizată în

mâzga maronie scânteia în lumina lunii. Aproape că se putea trece prin apă pe malul celălalt.

— Mortlake, a spus Albie, arătând spre malul celălalt, și numele a sunat ca dintr-un poem romantic.

Apa avea acum un miros cald, sălciu, iar Tamisa părea un pârâu rural mult prea mic pentru matca lui largă. Era greu de crezut că era același râu care, cu doar câțiva kilometri mai la est, curgea pe lângă Parlament, ducând vapoare și bărci pline de oameni.

— Nu seamănă deloc cu mama, mi-a spus contele când ne-am despărțit, a continuat Albie. Nici urmă de Rusia în ea, a zis. Dar i se pare că pentru Scarlet O'Hara a fost potrivită. Cine-ar fi crezut că bătrânul a văzut *Pe aripile vântului*?

— Știu, am râs eu. Monsieur Carr mi-a spus că nici Greta Garbo nu semăna deloc cu mama lui. Păreau atât de îndrăgostiți unul de altul, Olivier și Leigh. Au fost căsătoriți fiecare cu altcineva și și-au părăsit consorții și copiii ca să fie împreună. Ea trebuie să știe cum e să fii Anna.

— Sau nu, a zis Albie, câtuși de puțin. Dar cum aș putea să-mi dau seama? Eu n-am citit *Anna Karenina*. Știi că nu citesc romane, Ber.

Mergea înainte, pe marginea digului, cu mâinile întinse într-un T, ca să-și țină echilibrul.

— Atunci cine citește cele două romane de pe biroul tău?

— Iscoadă mică, a zis Albie. Nu mai am nici un pic de intimitate? Trebuie să faci ceva să-ți treacă timpul prin hotelurile alea nenorocite. Îți recomand *Zile și nopți*, dacă tot ai văzut-o. Îi respect pe ruși, acești ruși noi, poate mai mult decât pe Kareninii tăi, cu bliniile și *kulicii*[1] lor – așa le-ai spus? –, deși sunt oameni drăguți, mai ales bătrânul. Societatea pe care încearcă s-o construiască acești ruși noi e mult mai importantă. Deschid calea pentru noi toți, Ber. În

---

1. *Kulici* (în rusă, în original) – un fel de cozonac înalt, care se pregătește în Rusia de Paști.

secolul XXI o să trăim cu toții în socialism. Într-o Europă unită și în socialism, împreună la bine și la rău, fie că vrem, fie că nu. Știu că țin un discurs, a continuat el, tot cu mâinile întinse într-un T pe marginea digului, dar este inevitabil. Alex Carr al tău e de acord cu mine. Numai să nu audă tatăl lui.

— De ce zici „al meu"? l-am întrebat.

Albie a lovit cu piciorul o pietricică, trimițând-o spre apă. Îi plăcea să creadă că toată lumea era îndrăgostită de soția lui.

— Pare destul de atras de tine, chiar dacă tu te prefaci că nu observi. Dar îmi place, Ber. E un tip cumsecade.

Am mers în tăcere de-a lungul râului, gândindu-ne la petrecere. Orașul își aduna străzile și casele înăuntrul său, ca și cum luna l-ar fi tras în sus, cu niște corzi invizibile.

— Cât de mult iubesc Londra, a spus Albie în timp ce treceam pe sub podul Hammersmith. Pentru mine, e sinonimă cu libertatea.

— Londra a fost bună cu noi în anii '20, mult mai bună decât a fost cu țarul, care a fost lăsat complet singur, deși mama lui a fost evacuată pe mare[1], a spus Monsieur Carr două zile mai târziu, continuând parcă șirul gândurilor lui Albie. Ne-a hrănit, ne-a îmbrăcat și ne-a permis să ne înfigem rădăcinile străine în solul ei, să supraviețuim fără să ne pierdem sufletul. Și asta e foarte mult. Uită-te la noi cum eram când am sosit aici și cum suntem azi. Uită-te la noi și nu te mai teme, Albertine, în douăzeci de ani o să te simți și dumneata la fel.

La Shepperton, filmările la *Anna Karenina* erau pe cale să înceapă. Ziarele și revistele erau pline de fotografii ale lui Vivien Leigh făcute de Cecil Beaton, interviuri cu Korda,

1. Maria Fiodorovna, mama țarului Nicolae II, a fugit din Rusia în 1919 prin Crimeea, pe Marea Neagră (cu o navă trimisă de George V al Angliei), apoi spre Londra, unde a stat o vreme, înainte să se întoarcă în Danemarca natală.

articole despre distribuție, costume și decoruri. Familia Carr s-a ținut departe de lumina reflectoarelor, în ciuda eforturilor lui Korda de a-i face să stea de vorbă cu presa.

— Nu mă pot imagina dând interviuri, răspunzând la întrebări despre Anna, a spus Monsieur Carr. Povestea lui Tolstoi spune totul. E ca una dintre acele reconstrucții de case făcute pentru marile muzee: mai grăitoare și desăvârșite decât noi. Cu cât e mai repede uitat prototipul, cu atât va fi mai bine pentru toată lumea.

Stăteam în casa din Bedford Park, eu și Monsieur Carr, și citeam *Coama sălbatică* pentru a treia sau a patra oară. De când mărturisisem că mă apucasem de lecții de rusă, deseori se oferea să citească împreună cu mine din cartea Annei. Citea câteva rânduri, eu le repetam, iar apoi traduceam cuvintele în franceză și discutam replicile simple și aluziile pe care numai el le recunoștea. Comparam propozițiile mamei lui cu desenele soției, și întorceam paginile cu grijă.

La ultima pagină era un semn de carte, o panglică din piele roșie. Monsieur Carr mi-a întins-o, mi-a așezat-o în palmă. Nu era aproape nimic de văzut: câteva linii ștanțate, un fragment dintr-o imagine imprimată în piele. Era imposibil de spus ce reprezenta, poate o bucată din aripa unei păsări. El a întins mâna să ia obiectul înapoi, apoi l-a ținut o clipă în aer. Nu se uita la mine.

— Ce e asta, Monsieur Carr? l-am întrebat. Spuneți-mi, vă rog.

Semnul de carte roșu se odihnea acum pe o pătură în carouri, în poala lui. Capul îi era aplecat asupra lui, cu cărarea pe-o parte dreaptă, lăsând să se zărească pielea rozalie de sub părul alb. Ultima pagină conținea unul dintre desenele Toniei – un cal în grajd, o ușă deschisă, un peisaj înzăpezit zărindu-se afară, un mesteacăn golaș, cu luna prinsă între crengi.

— În cufărul pe care l-am găsit după moartea tatei se aflau cartea mamei, medalionul ei cu poza mea, portretul lor, cum

ți-am spus, și-apoi asta, acest petic roșu, care n-am reușit să deslușesc ce e, ce-i cu aceste bizare margini franjurate. Am înțeles abia când am citit în sfârșit *Anna Karenina*. Acel mic detaliu specific, care părea cel mai nebun elan al imaginației lui Tolstoi, a fost, probabil, cel mai aproape de realitate. Nu-mi pot închipui de unde a știut.

Ea era la gară. Pe vremea aceea, toate gările erau noi. Avea cu ea o geantă roșie. A aruncat-o la o parte, înainte de a sări. Când au tras-o, când i-au ridicat trupul de pe șine, probabil că cineva a luat geanta și i-a dus-o tatei. Empedocle și-a scos sandalele înainte de a sări în vulcan, le-a lăsat lângă crater, așa cum face cineva care intră să înoate în bazinul municipal cu intenția de a ieși prin același loc. Săritura mamei trebuie să fi fost diferită. Mi-o imaginez ca pe săritura cuiva care fuge panicat dintr-o casă în flăcări, care scapă în sfârșit.

A atins fâșia de piele. Eram la capătul unui tunel care lega această cameră liniștită din Chiswick de o gară mică din apropierea Moscovei, în Rusia prerevoluționară. De partea cealaltă, vedeam acum, erau oameni ca noi, o femeie ca mine.

— Obiralovka, a spus Monsieur Carr. Un nume deloc elegant. Un loc de jecmănire. E ca și cum s-ar fi aruncat în moarte la Slough. Cu nimic mai elegant decât Orașul Căilor Ferate, numele pe care i l-au dat sovieticii. Biata, biata *Maman*.

M-a luat de mână.

— Ți-a plăcut la petrecere, Albertine? a întrebat el, schimbând subiectul. Soțul dumitale e un om remarcabil. Olivier și Leigh au strălucit, dar e o competiție între ei, deși el încerca să ascundă asta. O fi purtat el costum gri, dar era mult prea bătător la ochi, avea prea multă mătase pe el. Dumneata și Albert erați ca masculul și femela unei nobile specii aviare, dumneata în acea nostimă jachețică violet, cu eșarfa albastră, mai drăguță decât domnișoara Leigh. Și costumul lui din

stofă de lână de culoarea cărbunelui, complet mat, am putea spune, lăsându-te să străluceşti.

— Mulţumesc. Observaţi totul. Ce petrecere fastuoasă! Şi m-am simţit atât de bine să mă aflu acolo cu Albie, a fost un privilegiu să fim invitaţi.

— Duvivier m-a întrebat de dumneata, a adăugat el, m-a întrebat ce faci, dacă ai vrea o slujbă. Vorbeşte direct cu ea, l-am îndemnat. Află. A promis c-o s-o facă. Ţi-ar plăcea, Albertine?

M-am întrebat ce aş fi putut să răspund.

— Să nu te laşi mistuită de nefericire, draga mea. Fă ceva, a zis el. Pur şi simplu spune-ţi că nu trebuie să te laşi pradă tristeţii, ceea ce trebuie să facă şi soţul dumitale. Simt asta la el, e crispat în cel mai literal sens al cuvântului, deşi nu am vorbit despre nimic personal.

— Mistuită de nefericire? Ca mama dumneavoastră, adică?

Părea deconcertat.

— Mama a fost altfel. Ea s-a lăsat mistuită de fericire.

Deşi vremea se îmbunătăţise, când m-am întors, camerele casei noastre erau la fel de reci ca întotdeauna. Aveau să treacă săptămâni întregi până să absoarbă căldura de afară. Am aşteptat o oră întreagă ca focul să schimbe ceva, încercând să citesc din *Zile şi nopţi* a lui Albie. În ea, între ultimele rânduri ale romanului şi o postfaţă deloc atrăgătoare, scrisă de un savant american, erau două bilete. Pe unul erau mâzgălite mai multe grupuri de cifre, orele de plecare ale unui tren sau ale unui avion, probabil, fără cuvinte, fără explicaţii. Altul, pe o foaie cu antetul unui hotel din Berlin, conţinea începutul unei scrisori. Mai multe începuturi ale unei scrisori, tăiate, reluate. O scrisoare către mine.

Dragă Albertine. Dragă A. Iubita mea Bertie. Iubito. Nu pot. Scumpa mea. Sper că vei înţelege că

Numai ultimele câteva cuvinte nu erau tăiate, dar nu mai urma nimic. Am împăturit hârtia aşa cum o găsisem şi am

pus-o la loc în carte. Albie nu-mi trimisese niciodată o scrisoare, nici măcar o carte poştală. Ceva se întâmplase, sugera scrisoarea, dar, orice-ar fi fost, în mod evident trecuse. Nu mă puteam hotărî dacă să-i spun că găsisem biletul sau să aştept să-l pomenească el, în cazul în care mă vedea citind cartea. Nu mi-l puteam închipui pe Albie cu o amantă, nici în Berlin, nici oriunde altundeva. Și totuși, exista hârtia asta, biletul ăsta.

Se gândea să mă părăsească? M-am răzgândit. Am scos din nou biletul, am simțit între degete finețea hârtiei de scris, textura ei. Am îndesat-o în dosarul cu exercițiile de gramatică rusă. Aveam să aştept să văd dacă Albie observă că biletul a dispărut din cartea lui. Aveam să aştept până punea el problema absenței acestuia.

Casa se încălzea. Apa de pe aragaz dădea încet în clocot. Aveam nevoie de ceva care să mă distragă. În frigider erau nişte oase, nişte oase mari, de vită, pentru care stătusem la coadă la măcelăria de pe Gloucester Road, morcovi și rădăcini de păstârnac pe care le cumpărasem de la zarzavagiul din Chiswick, când mă întorceam de la Monsieur Carr. Stătusem la coadă și pentru ele, temându-mă că se vor termina înainte să-mi vină rândul. La pătrunjel m-am gândit abia atunci. Aveau o grămadă; nu-l voia nimeni. Am dus legătura mare, verde în metrou, ca pe un buchet de nuntă. Nu semăna cu nici un pătrunjel pe care-l văzusem înainte să ajung în Anglia – creț, de un verde închis, aproape negru. Aveam și o crenguță de dafin din grădina lui Monsieur Carr. Doamna Jenkins o smulsese dintr-o tufă de lângă ușa de la intrare când îi spusesem că mă duc să cumpăr zarzavaturi.

Am tăiat în două câteva cepe și le-am prăjit pe secțiune, până când de pe aragaz s-a ridicat mirosul lor de caramel ars. Aveam destul timp să fac supa, concentrată și dulce, s-o țin la foc mic, apoi s-o răcesc peste noapte, până devenea aspic. Aveam s-o încălzesc din nou a doua zi, să-i adaug un strop din coniacul acela sud-african, s-o fierb iar la foc mic,

să aştept să devină tot mai închisă la culoare. Încercam să nu mă mai gândesc. Observă perfecţiunea lucrurilor obişnuite, ţine-te de ea, îmi tot repetam. Spune-ţi că nu trebuie să te laşi pradă tristeţii. Mă întrebam dacă asta făcuse Tonia Carr cu picturile ei; o cale de salvare poate semăna deconcertant de mult cu o alunecare în nebunie. Monsieur Carr mi-a spus că oamenii nevoiţi să stea singuri încep să vorbească singuri, cu voce tare, mai devreme sau mai târziu. De unde ştia?

Albie era la Bristol. O şedinţă la Royal Artilery, a zis, ca şi cum ar fi avut vreo importanţă. Mă întorc miercuri, adăugase, nu plec departe. Bristol: toate oraşele franţuzeşti par să aibă un hotel luxos cu acest nume. Am găsit Bristolul pe harta Angliei, într-un atlas din biroul lui Albie. Nu era departe, aşa cum spusese, dar totodată de cealaltă parte a Angliei, lângă o întindere de apă care pe hartă părea un imens fiord, o tăietură adâncă, un topor înfipt în întinderea de uscat.

În noaptea aceea am adormit aproape imediat. Am avut un vis ciudat. Rareori îmi amintesc visele, şi niciodată când Albie se trezeşte primul. Imaginile dispar în clipa în care apasă pe întrerupătorul de lumină. Acesta mi-a rămas în minte. M-am trezit singură, am remarcat o dungă subţire de lumină printre draperii, perna udă sub faţa mea.

În vis, bucătăria noastră era goală. Afară ploua. Auzeam ploaia răpăind în fereastră. Pe aragaz era o oală mare, şi în ea oase, morcovi, păstârnac şi un *bouquet garni* într-un săculeţ de muselină. Apa clocotea mărunt şi oasele se mişcau încet, lovindu-se uşor unele de altele şi de pereţii grei ai oalei de cupru. Acţiunile imitau perfect ceea ce făcusem în ziua aceea, dar tot restul părea străin. Eram la Londra şi la Paris în acelaşi timp. Eram eu, şi eram mama mea. Aragazul era al meu, dar cratiţele de cupru şi lingurile de lemn erau toate ale ei.

Uitasem cum se face asta, m-am gândit. În vis pregăteam *mirepoix*, aruncând mâini de legume tăiate mărunt şi pătrunjel

tocat în oala care fierbea, deși nu mai făcusem asta niciodată, deși mama nu mă învățase. Treisprezece ani de la moartea ei, aproape treisprezece și jumătate; rareori mă gândeam la ea. Nu aveam nevoie, mă gândeam acum. Cumva, știam că e un vis chiar și în timp ce visam. Lichidul se îngroșa încet, oasele erau tot mai fierbinți. Măduva cădea dinăuntrul lor și se topea, bucățele scânteietoare din ea apărând la suprafață.

„Ce miros minunat", a spus Arlette. M-am întors și ea stătea la masa mea din bucătărie, cu un castron gol în față, un castron emailat, cu margine albastră-închis. Era palidă și insuportabil de slabă. Mâinile ei, care țineau castronul, erau ca niște picioare de porumbel, roșii, uscate, crude, ca niște rămurele.

„Mi-e frig", a spus. „Mereu mi-e frig în ultima vreme. Nici nu-ți vine să crezi, Albertine."

M-am dus s-o îmbrățișez, și fragila ei jachetă vătuită a cedat. Trupul ei nu era acolo. Parcă îmbrățișam un umeraș, un jug de lemn mâncat de cari, nu niște umeri.

Am încercat să-i spun ceva, dar nu puteam să vorbesc decât în engleză. S-a uitat la mine, panicată.

„Ce tot spui, Albertine, ce tot spui? Nu te înțeleg. Mai spune o dată, *ma mignone*, spune în franceză, te rog."

Am încercat să-mi repet cuvintele, în franceză de data asta, dar mi-au ieșit din nou în engleză.

„Albie! Albert!" am strigat. Strigam după ajutor, cu toate că știam, chiar și în somn, că Albie era la Bristol, că nu putea să-mi răspundă, că nu avea să fie aici, să mă ajute să-mi traduc cuvintele. Atunci a intrat în bucătărie Alex Carr.

„M-ai strigat", a spus el.

Avea cu el pătura cadrilată a tatălui său și a înfășurat-o în jurul umerilor surorii mele.

„E foarte moale", i-a spus lui Arlette. „Foarte moale. O să-ți fie bine."

Și a zâmbit.

„De ce plângi, Albertine?" a întrebat el.

Nu știam, în visul acela, în ce limbă vorbea el, așa cum nu știusem nici cu câteva clipe în urmă, când i se adresase lui Arlette, dar îl înțelegeam. Amândouă îl înțelegeam.

„De ce plângi, Albertine?“

Am încercat să răspund, și am crezut că vorbeam în engleză, dar el n-a făcut decât să mă privească.

„Vezi“, i-a spus Arlette, tutuindu-l, de parcă s-ar fi cunoscut de mult, „nici eu nu pot s-o înțeleg. N-o mai înțeleg pe Albertine. Acum vorbește așa cum cade ploaia, o simplă răpăială.“

A dat castronul la o parte. Cearcănele de sub ochii ei aveau culoarea indigoului întunecat. Alex Carr s-a uitat la mine și a încercat să mă întrebe iar.

„De ce plângi, Albertine? Am dreptul să știu.“

12
Sensul lașității

A fost un vis tulbure, dar când m-am trezit din el am știut ceva ce nu știusem înainte. Dacă Alex Carr n-ar fi fost atât de discret în manifestările lui, poate că mi-aș fi dat seama înainte să devină cel de-al treilea iubit al meu. Al cincilea, în funcție de cum calculăm. Albie nu avea să-l pună la socoteală, pentru că nu avea să știe. Nimeni nu avea să știe.

Dacă Alex Carr nu ar fi fost atât de hotărât s-o facă pe englezul obișnuit, responsabil, ceea ce nu era, poate că mi-aș fi dat seama cu mult înainte. Poate că am avut o senzație de ușurare când Albie a spus că vine cu mine la petrecere, petrecerea de Paște, cu echipa de filmare, pentru că o parte din mine știa deja că nu se putea avea încredere în mine. Că de fapt nu se putea avea încredere în mine din prima zi, din prima seară când îl sărutasem pe Alex Carr în lumina lăptoasă a trenului care se apropia. Măcar el nu încerca să se prefacă a fi nefericit. Măcar el nu încerca nimic fals.

— Sunt un soț devotat, mi-a spus în după-amiaza aceea, când am luat prânzul împreună.

Stăteam unul lângă altul într-un bistrou din Hogarth Place, aproape vizavi de stația de metrou Earl's Court, un loc rece în zilele acelea când totul era raționalizat, câtuși de puțin potrivit pentru o întâlnire adulterină, în cazul în care ai fi considerat-o astfel. Dacă Earl's Court era Coridorul

Danzig, atunci acel colț al lui părea cu siguranță la fel de mohorât ca Danzigul însuși.

— Sunt un bărbat fidel, Albertine, un soț foarte iubitor. Poate că ți se pare lipsit de gust. Faptul că o spun, adică, faptul că simt nevoia s-o spun în momentul ăsta și că n-am simțit nevoia să ți-o spun până acum.

Ochelarii i se odihneau pe masă, iar brațele lui lungi și subțiri erau ridicate nu spre mine – eu stăteam alături –, ci spre o Diana invizibilă, care ședea în fața lui și căreia în clipa aceea îi era, încă, fidel în fapt. Stătea puțin gârbovit, am observat pentru prima dată. Toată acea muncă de birou, mă gândeam. Ochelarii lui aveau o formă ciudată. Lentilele erau circulare, dar sârma aurie subțire care le încadra era dreaptă deasupra. Arătau ca și cum ar fi fost făcuți în secolul trecut. Mă uitam la ei, pe masă, pentru că ședeam prea aproape de el ca să mă întorc și să-l privesc în ochi.

„Au fost ai bunicului meu“, mi-a explicat el mai târziu.

Atunci însă a spus:

— Și știu că și tu ești. O soție fidelă. O soție bună, presupun.

Am încercat, fără succes, să mă gândesc la un mod de a-i atenua cuvintele.

— Eu nu sunt o soție foarte iubitoare, i-am spus. Nu sunt nici măcar o soție bună. Mă tem că n-am fost niciodată. Am un soi de lipsă de ancorare. Privesc totul ca și cum aș pluti la jumătate de metru deasupra lumii. Și nu-l acuz pentru asta pe Albie, sau războiul. Eram deja așa când am plecat din Paris.

Dacă a existat ceva anume care a dus la tot ce a urmat, a fost probabil faptul că i-am pomenit de visul meu lui Alex Carr când mi-a telefonat, cu o zi înainte. A fost intrigat, amuzat chiar, dar a venit la restaurant cu aerul cuiva care se gândise prea mult la conversația aceea, care își pregătise un discurs inutil, redundant. Eu sunt responsabilă pentru asta. Sunt lucruri pe care nu le împărtășești, iar dacă o faci,

lucruri pentru care, când ai vârsta pe care o am eu, trebuie să-ți asumi responsabilitatea. Nu e o vină, dar sunt responsabilă. Asta dacă există, în acest caz, o diferență între vinovăție și responsabilitate.

Îmi telefonase în legătură cu tatăl lui. Apelul obișnuit; aveam parte de cel puțin unul pe săptămână începând din ianuarie, conversații scurte, necesare, prelungite de politețe. Apoi, după Acton, telefoanele s-au schimbat, au devenit mai precaute, mai gândite, dar nu s-au oprit. Era de parcă acum apăruseră niște insule pietroase, de nemenționat, în jurul cărora conversația noastră continua să curgă ca înainte, dar tatonând tot mai mult, cu mai multă atenție, și am remarcat o modificare. Conștiința acesteia m-a făcut să analizez schimburile noastre de replici, să mă gândesc la lucrurile pe care le spusesem, să-mi fac griji cu privire la lucrurile pe care le voi spune. L-aș fi iertat dacă apelurile ar fi încetat cu totul, dacă Diana sau doamna Jenkins ar fi preluat acest aranjament. În schimb, el a continuat să telefoneze, și totuși, insulele acelea...

„Noi“, spunea el mereu, dar în așa fel încât adeseori nu era clar dacă vorbea despre el și Diana sau despre el și tatăl lui. „Noi ne gândeam...“ „Noi aveam de gând...“ „Noi am vrut să vedem dacă e în regulă...“

Îi răspundeam la fel. Noi o să facem, îi spuneam, firește, noi știam, noi am văzut, noi am fost încântați. În cazul meu, era mereu clar că vorbeam despre mine și Albie. Nu aveam pe nimeni altcineva. Dar din când în când trebuia să spun „eu“. Eu o să vin. E în regulă. Albie e plecat. Sunt singură. Și dacă spuneam „Sunt singură“, sesizam acum că el avea de înfruntat un sens care nu existase înainte. A încetat să treacă pe la tatăl lui, așa cum o făcea atât de des în zilele de început, știind programul întâlnirilor noastre, cu cinci sau zece minute înainte de sfârșitul lor. Chiar după seara aceea, la spital.

Apoi, într-o duminică seara, mi-a telefonat, ca de obicei, să vorbim despre săptămâna care urma, să stabilim progra-

mul. Am pomenit că eram pe cale să închei biografia lui Monsieur Carr. Memorii, o intitulasem; eu eram scriitorul-fantomă.

— Cred că aproape am terminat. Și cred că am reușit să surprind farmecul vocii tatălui dumitale, i-am spus. Citind-o, ți se pare că a scris-o el însuși. Doar că probabil sunt o sută de greșeli. Trebuie să fie o surpriză pentru tatăl dumitale. Aș vrea să verific toate acele nume rusești împreună cu dumneata. Mi-aș dori foarte mult ca el să fie primul care citește textul în întregime, așa că am pregătit o listă de întrebări, un set de fișe...

Am spus toate acestea fără vreo sugestie că aș aranja o întâlnire amoroasă, fără nici o presimțire că avea să devină o întâlnire amoroasă.

— Da, sigur. Mi-ar face plăcere. Ne întâlnim?

Mi s-a părut că a spus-o înainte de a-și da seama ce zice.

M-am gândit o clipă, apoi am numit locul. Un bistrou vizavi de Earl's Court, chiar la ieșirea din stația de metrou. Băusem o dată sau de două ori o ceașcă de cafea acolo, singură. Se spunea că fusese condus de Francezii Liberi înainte de război, și rămăsese la fel, o insuliță franțuzească provincială în marea britanică, plină de afișe afumate anunțând evenimente din anii '30, cu mirosul de usturoi, unt și tarhon luptându-se cu cel de cartofi fierți și tutun rânced, o tejghea de bar lungă, cu sticle lipicioase de lichior de mentă pe care nimeni nu-l comanda vreodată și lumânări care arseseră cândva în suporturi de sticlă, dar care nu mai fuseseră aprinse de mult. Se servea un vin ușor acrișor în carafe mici. Luni la prânz. Aproape că o putea strecura în pauza lui de prânz. Eu urma să-l văd pe Monsieur Carr abia miercuri.

— A, nu-ți face griji în privința pauzei mele de prânz, Albertine, a spus el. Stăm cât e nevoie, să facem ce e de făcut. Nu-mi propun să dau fuga înapoi.

Să facem ce e de făcut. Afară ploua mărunt, iar localul era aproape gol, cu excepția a doi bătrâni care stăteau sub

un afiș pentru Monaco Grand Prix, fumând și sorbind cafea din ceșcuțe minuscule și vorbind între ei într-o limbă care semăna cu rusa. Ucraineană, poate? N-o să avem o limbă secretă aici, Alex Carr și cu mine, m-am gândit în timp ce traversam linoleumul slinos. Nu mai existau limbi secrete în Londra. Nu conta; pentru ce am fi avut nevoie de o limbă secretă?

El ședea deja la masă, haina de ploaie îi era atârnată de un cuier din stânga lui, servieta era pe scaun – scaunul care, cel puțin în primul sfert de oră, avea să fie ocupat de fantoma soției lui. Fantoma cu ochii verzi. S-a ridicat să mă ajute să-mi scot haina și să-și mute servieta. Pentru o clipă s-a auzit doar clinchet de metal – Blakey's numea Albie semilunile pe care bărbații și le prindeau sub vârfurile pantofilor, ca să facă tălpile să dureze – și m-am neliniștit că se agită prea mult.

— Nu e nevoie, Alexei, te rog, stai jos și lasă-ți servieta acolo unde e, o să mă așez lângă dumneata. Așa ne putem uita împreună la întrebările mele. Nu vom fi nevoiți să citim nimic cu capul în jos, i-am spus.

Deși tatăl lui – și adeseori și Alex Carr – îmi spuneau Albertine de săptămâni întregi, eu încercasem să continui să mă adresez lor pe un ton oficial: Monsieur Carr pentru tată, domnule Carr pentru fiu. Sau evitam cu totul astfel de formulări. Nu știu precis de ce mi s-a părut că intimitatea numelui mic – și mai ales apropierea versiunii rusești folosite numai de tatăl lui – era brusc mai potrivită.

Cârligele pentru haine erau prea sus, mult deasupra capului. Chelnerul a plecat grăbit cu haina mea. A fost nevoie de trei încercări ca s-o agațe. Apa picura din țesătura suspendată ca sângele unui cadavru proaspăt, creând o băltoacă între noi și ucraineni. Îmi amintesc totul.

Nu fusese o idee bună. Stând unul lângă altul, precum cuplurile din picturile impresioniste cu dependenți de absint, eram deja – pesemne – intoxicați înainte de a bea primul

strop de vin. Vorbeam așa cum n-am fi vorbit dacă am fi stat față în față.

Au fost preliminarii: griji cu privire la Monsieur Carr, treaba bună pe care o făceam, lecțiile mele de rusă. Am mâncat – o salată de morcovi rași, o tocană bourguignon, închisă la culoare, lucioasă și un pic amară.

— Muștar englezesc, am spus. La bourguignon nu se pune muștar, dar – dacă trebuie neapărat să-i pui – Dijon ar fi fost mai potrivit.

Carnea avea gust de hârtie udă – dar pe vremea aceea aproape orice carne avea gustul acela. Cu cartofi piure și un pahar de vin roșu, prânzul a fost acceptabil, chiar deloc rău, aș putea spune. Francezii fac tot ce se poate mai bine cu ce au la îndemână.

Apoi masa a fost strânsă și eu am deschis cartea, pagini dactilografiate, adunate într-un dosar cu șină. Pregătisem fișe cu trimiteri la anumite pagini și numele de care voiam să întreb, așa că le-am împrăștiat în fața mea ca o ghicitoare de bâlci care-și așază cărțile pentru prezicerea viitorului. În loc să se uite la ele, el a început să citească paginile din dosar. Nu m-am îndurat să-i amintesc că voiam ca tatăl lui să fie primul meu cititor. Dar Albie citise aproape tot manuscrisul, m-am gândit, oricum Monsieur Carr n-avea să fie primul.

M-am uitat la Alex Carr, atât de neliniștită de judecata lui asupra muncii mele, încât eram tentată să ies și să mă întorc abia după ce va fi terminat de citit. Dar am rămas. Am văzut că părul lui avea mai multe fire albe decât crezusem. I-am privit profilul în timp ce citea, profilul lui corect, despre care Monsieur Carr spunea că-i amintește de cel al tatălui său, și am simțit pentru el o tandrețe care nu avea nimic de-a face, încă o oră, cel puțin, cu o atracție irezistibilă.

„O, Doamne, chiar a spus tata asta?"

„Te-ai descurcat bine, Albertine. Te-ai descurcat foarte bine. O să-i placă foarte mult."

Repeta astfel de remarci la răstimpuri, în franceză și engleză.

Se oprea din când în când să corecteze câte un nume sau să-mi explice un amănunt, cu răbdarea unui învățător. Eu îmi făceam însemnări pe fișe. A durat aproape două ore până a ajuns la ultima pagină. Chelnerul citea un ziar și fuma la bar. Haina mi se uscase. Ucrainenii plecaseră de mult. Am adunat fișele și le-am prins laolaltă cu un elastic. Am auzit un pocnet ușor în clipa în care elasticul s-a așezat la locul lui. I-am mulțumit lui Alex Carr pentru ajutor și mi-am cerut scuze pentru timpul pe care i-l răpisem. El s-a întors spre mine și, în aceeași clipă, m-am întors și eu. Vedeam că povestea tatălui său – și povestea sa – avusese un efect mai profund asupra lui decât sugeraseră explicațiile sale detaliate, senine. Se uita la mine de parcă ar fi așteptat, și-ar fi dorit, chiar, o nouă întrebare. Nu mai aveam nici una.

— Ieri-noapte am avut un vis bizar despre dumneata și sora mea, i-am spus.

Îi pomenisem despre asta la telefon, dar acum încercam să i-l povestesc. În momentul în care am început, detaliile mi s-au părut atât de stânjenitoare, încât brusc am regretat că adusesem iar vorba. Existaseră pași mici și înainte, pași mici, care duceau încotro ne îndreptam acum, mi-am zis, dar acum făceam unul irevocabil.

Știa. Mâna mea era deja atât de aproape de a lui, încât îi simțeam căldura cărnii. Căldura a crescut acum într-un șuvoi care putea fi zăgăzuit doar printr-o atingere. M-a luat de mână. Pentru asta, probabil, eu sunt vinovată. Atunci a spus:

— Sunt un bărbat fidel, Albertine, un soț iubitor. Și știu că și tu ești o soție fidelă.

Nimeni nu avea să știe.

Astfel, lumea s-a schimbat și nimeni n-a știut. După aceea am încuiat ușa de la intrare și am ascultat sunetul pașilor pierind în depărtare, cu ecoul lor metalic. Am stat în bucătărie aproape o oră, înainte să-mi iau haina de ploaie de pe podeaua din hol. Afară era întuneric și ploaia se oprise.

M-am dus la cinema. *The Years Between*: ăsta a fost filmul pe care l-am văzut, o poveste de război. Subiectul era exasperant de englezesc, cu lanțul lui de tentații învinse. Un colonel se întoarce din morți tocmai când soția lui e pe punctul să se recăsătorească. Vocea lui ar fi putut fi la fel de bine și a soțului meu. Am închis ochii și m-am simțit atât de încălzită, încât mi se părea că trupul îmi strălucește în întuneric.

Când filmul s-a terminat, am mers, cât am putut de repede, pe King's Road, prin Eaton Square și mai departe, tot mai departe spre est, pe lângă terase și biserici, cârciumi și magazine, până când am încetat să recunosc numele străzilor și nu-mi mai simțeam decât picioarele durându-mă. La marginea orașului era o cârciumă, nu departe de Tamisa, care nu semăna cu nici o cârciumă pe care o văzusem vreodată, o clădire ca o felie subțire. Era toată numai marmură și alabastru înăuntru, și o explozie de basoreliefuri: călugări durdulii cărând apă, fierbând ouă, cântând, făcând muzică înconjurați de satiri și gargui. *Un lucru bun se înșfacă repede*, spunea o lozincă de pe o pânză aflată deasupra unui separeu gol. De o parte și de alta, niște diavoli cântau la acordeon.

Locul era aproape gol. Mai era un sfert de oră până la închidere, mi-a spus cârciumarul, nedumerit să vadă o femeie singură, atât de târziu; nedumerit poate și de accentul meu, și de ignoranța mea în privința ofertei. Mi-a sugerat un mic sherry negru.

— Da. De ce nu? am spus.

Am rămas cu păhăruțul în formă de lalea în separeu, până a sunat clopoțelul de închidere. Singura înghițitură pe care am luat-o era caldă. Avea ceva un pic sărat în dulceața ei, ca un act de amor și uitare de sine. Am ieșit din nou în stradă. Aerul rece n-a prea reușit să-mi limpezească mintea. În pasajul de lângă stația de metrou, un cerșetor mi-a cerut un șiling, să ajungă acasă. Mi-am dat seama că minte, dar i-am întins totuși moneda.

Miercuri m-am dus să-l văd pe Monsieur Carr, ca de obicei. Îmi petrecusem toată ziua de marţi redactilografiindu-i povestea, încercând să uit ziua care tocmai trecuse și să-i retrăiesc în același timp fiecare detaliu. Munca a făcut ca orele să treacă mai repede. Memoriile erau acum în geanta mea, un dosar roşu cu paginile frumos aranjate, cu toate numele de oameni și locuri corectate. Dar mai întâi voiam să-i pun o întrebare despre Tonia, o întrebare pe care nu îndrăznisem s-o pun până atunci.

— Tonia a fost fericită, Monsieur Carr?

— Vezi picturile acelea, Albertine ? a răspuns el, ridicând mâna spre ușa închisă, în spatele căreia se afla sufrageria plină de tablouri cu flori. Crezi că au fost făcute de o femeie fericită?

— Da, am zis, apoi repede: Nu.

— Tonia era la fel de tăcută ca florile acelea, a spus el. A fost fericită când ne-am căsătorit, fericită când s-a născut Alexei... dar nu cred, deși am iubit-o, că am fost un soţ bun. Sunt un om slab.

— Un om slab, Monsieur Carr? am zis. Nu cred.

— Să-ți povestesc ceva ce n-am mai povestit nimănui, a spus el. Eram în Istanbul, și Tonia a ieșit să-și vândă picturile, cum făcea deseori în acele luni petrecute în Turcia. Eu am rămas acasă, scriind scrisori imploratoare, scrisori inutile care nu primeau ca răspuns nimic altceva decât politeţe searbădă. Îmi petreceam cea mai mare parte a zilelor scriind scrisori în care cerșeam. Era către seară, când Tonia s-a întors cu o mapă goală. Cerul de deasupra orașului răsuna de ecourile chemărilor la rugăciune și de ţipătul acela îngrozitor al pescărușilor flămânzi. A pus mapa pe masă și a spus: „Le-am vândut pe toate. Acum putem merge mai departe.“ A scos un snop de bancnote din buzunar și le-a pus pe masă. Franci, mărci și lire: sulurile de hârtii se desfăceau pe suprafaţa goală de lemn.

Erau pur și simplu prea mulți. „Cum așa, Tonia?“ a fost prima mea întrebare. Nu vânduse niciodată mai mult de două-trei tablouașe în expedițiile ei de până atunci, iar acum, câteva duzini într-o singură zi. Prăvăliile de antichități din Pera ofereau o mulțime de flecuștețe rusești la vremea aceea, mici ornamente Fabergé, ceasuri de buzunar, tabachere și medalii, poate medalii mai mult decât orice altceva. Tonia bătea la ușile acelor prăvălii, lăsând câte un tablou sau două în fiecare consignație. Câteva zile mai târziu, bătea din nou, de obicei ca să afle că nu se vânduse nimic. Sau că un tablou se dăduse, pentru nu mai mulți bani decât costul unui prânz. Îl înlocuia cu altul, dacă negustorul se simțea generos. Adeseori îi spuneau: gata. Până și din actele de caritate își luau partea bătrânii aceia armeni și evrei ale căror familii erau în Istanbul de la construirea Hagiei Sofia și care acum erau și ei suferinzi și flămânzi. Își luau partea meritată, de obicei lăsând atât de puțin, încât suma nu ne putea duce nici măcar până la Edirne, darămite până la Praga sau Paris. Și acum, asta.

„Cum așa, Tonia?“ am întrebat.

„Taci“, a spus ea. „Taci, Serghei, iubitule. Am avut noroc astăzi. Cuiva i-au plăcut tablourile mele. O să-ți povestesc după ce mă odihnesc un pic.“

Fiul nostru a intrat în cameră, a văzut banii și a sărit în sus de bucurie, ca un cățeluș fericit. Era încă adolescent și era prea matur pentru vârsta lui în multe privințe, dar în fracțiunea aceea de secundă i-ai fi dat nu mai mult de șapte sau opt ani.

„Ai pariat pe ceva, tată? Ai pariat pe un cal câștigător?“

„Da, așa a făcut tata, Alexei“, a răspuns Tonia, înainte ca eu să apuc să rostesc vreo vorbă. A scos din poșetă o cutie de rahat turcesc și a deschis-o. Mirosea a esență de trandafiri, cu munți de zahăr pudră înăuntru. A luat o bucățică, a împins cutia între noi, apoi și-a mâncat porția ei încet, cu ochii

larg deschiși, uluită, uitându-se la mine ca pentru a-mi spune: să nu îndrăznești să mai pui vreo întrebare.

„Acum putem să plecăm din orașul ăsta oribil", a spus Alexei. „Putem să ne întoarcem în nord."

Chiar și la vârsta aceea, știa că nu poate cere să ne întoarcem în Rusia. Deși unii oameni o făceau. Se întorceau. Credeau că e mai bine să moară în Rusia decât să trăiască în altă parte ca niște câini.

În seara aceea, în camerele noastre de lângă bulevardul Isiklal, Tonia a stins lampa și a tras draperiile înainte de a se dezbrăca. De obicei făcea ori una, ori alta. Nu era lipsită de rușine, Tonia mea, dar nici timidă nu era. Știa că-mi place să-i privesc trupul, și nu vreau să spun goliciunea – iartă-mi detaliile, Albertine, dar sunt importante –, fiindcă în zilele acelea reci erau mereu straturi de furouri și jupoane, straturi de lenjerie intimă care dezvăluiau în cel mai bun caz o licărire de umăr sau de sân, aluzia unei gambe. În seara aceea nu mi s-a permis să văd nimic, nici un centimetru din pielea ei. Dar am zărit vânătăi adânci pe brațele ei – patru vânătăi ca patru urme de degete deasupra cotului, mai adânci pe pielea ei ca laptele decât întunericul din jurul nostru – și am văzut pete întunecate pe juponul ei. Și Dumnezeu n-o să mă ierte niciodată, am fost atât de furios pe ea când am văzut asta, încât mi se părea că dacă îi mai pun o singură întrebare, o s-o strâng de gât. Era prea curajoasă, vezi dumneata, Albertine, prea dispusă să sufere singură, și în curajul ei m-a demascat ca fiind cel mai josnic dintre cei josnici, cel mai slab dintre cei slabi.

Dar mi-am dat seama de asta abia mulți ani mai târziu. În seara aceea am avut propria mea versiune a evenimentelor, ideea unui soț despre ce se putuse întâmpla înainte să se întoarcă acasă cu snopul ei de bani, înțelegerea unui soț despre motivul pentru care insistase tot timpul să bată singură la acele uși. Nu mi-a trecut prin cap că încerca să mă protejeze pe mine, un conte, de umilința de a vinde lucruri

sau de dizgrația și durerea violenței pe care o îndurase, așa cum nu mi-a trecut prin cap în noaptea aceea că nu vânduse ceea ce nu ar trebui să fie niciodată de vânzare. Am crezut, în seara aceea, că era mult mai rea decât mama mea, dar i-am întors spatele și m-am prefăcut că dorm.

M-am prefăcut că dorm, ca să evit să devin ceva și mai cumplit decât lașul care eram. Oamenii făceau și asta – lucruri mult mai rele decât lașitatea bărbătească. Își omorau nevestele și se sinucideau. Opțiunea nu mi se părea neispititoare când s-a auzit chemarea la rugăciune în zori și eu eram încă treaz, încă prefăcându-mă că dorm. Părea rațional, singurul lucru pe care-l puteam face, dar mai era și Alexei, Albertine. Un băiat singur. Nu-mi puteam lăsa fiul singur în lumea asta, și deși unii bărbați făceau și așa ceva, nu-mi puteam asasina propriul copil.

Abia după mulți ani am aflat adevărul, când era prea târziu, când Tonia aproape că încetase să mai vorbească, aici, la Londra, când picta, și picta, și n-a mai vrut niciodată să vândă vreun tablou. Nu mai vorbea aproape cu nimeni, cu excepția prințesei Trubețkoi, dar chiar și atunci mai mult asculta, rareori rostind vreun cuvânt. Prințesa se bucura să aibă un companion mut. Bătrâna era atât de plină de povești, încât niciodată nu observa tăcerea altcuiva. Mult mai târziu, mult prea târziu, când Tonia încetase practic să mai vorbească și cu mine, mi-am dat seama că o parte din mine știuse tot timpul.

Tonia nu avea de gând să ne spună nimic mie sau lui Alexei despre ororile prin care trecuse, pentru că nu voia să ne facă viața și mai grea decât era deja. Știm prea multe despre războaiele bărbaților, dar războaiele femeilor, dragă Albertine, războaiele femeilor sunt cele care ne condamnă pe toți la iad. Nu vrem să știm cum suferă femeile, deoarece ne dăm seama că nu ne putem îndeplini datoria de a le ocroti.

Când Alexei a fost destul de mare, când își câștiga singur existența, Tonia și cu mine stăteam uneori întinși în pat,

unul lângă altul, și, dacă i se părea că dorm, vorbea din nou cu mine. Întotdeauna a folosit rusescul *vî*, dumneavoastră, când mi se adresa, cum obișnuiau femeile aristocrate rusoaice, cum i se adresase mama tatei întotdeauna. Totuși, noaptea târziu, în acele șoapte ale ei, îl folosea mereu pe *tu – tî*, Serghei – și folosea conjugarea intimă, neformalizată a verbelor.

„Sper că mă auzi, Serghei, iubitule", șoptea. „Nu trebuie să-mi răspunzi, dar sper că mă auzi. E timpul să ne ducem. Băiatul nostru nu mai are nevoie de noi. Trebuie să stăm aici numai cât e necesar să ne ajutăm copiii, și nu să rămânem să-i împovărăm. Nu e numai senzația mea, e logica darwinismului. Cât despre religie, știu că sinuciderea e un păcat, dar Dumnezeu o să ne ierte, sunt sigură, așa cum a iertat-o și pe mama ta. E timpul să ne ducem."

Asta spunea, în monologurile ei la ceas de noapte. Mă prefăceam că nu aud, și apoi, în zori, o luam de la capăt, ca în fiecare zi. Când Alexei ne-a spus că se însoară cu Diana, Tonia s-a schimbat o vreme, sau s-a prefăcut că se schimbă, de dragul fiului ei. La biserica din Welbeck Street aproape că părea cea de pe vremuri. În timp ce Alexei și mireasa lui ocoleau masa cu cununile aurii pe cap, chipul îi strălucea într-un fel în care o mai făcuse doar când era tânără și-l hrănea la sân pe băiatul nostru.

Alexei o să fie soțul perfect, a spus. Judecând după această perfecțiune proiectată, am știut cât de adânc eșuasem. Întrebi dacă Tonia a fost fericită, dragă Albertine. Da, cred că a fost fericită când a căzut bomba aceea peste ea, a fost fericită în ceasul morții sale.

Am auzit ușa de la intrare deschizându-se, am simțit miros de pâine proaspătă. Doamna Jenkins a intrat în casă și a rămas în ușa bibliotecii, descheindu-și singurul nasture mare, de la guler, al hainei. Afișa zâmbetul larg, vesel al vânătorului-culegător care a avut o zi reușită.

— E ca Rusia sovietică Anglia asta a noastră în ultima vreme, a spus Monsieur Carr. N-ai fi zis, după tonul vocii sale, că tocmai îmi spusese o poveste întunecată, tulburătoare. În fiecare există cineva care stă la coadă undeva, tot timpul.

— Sper că rămâi la ceai, Albertine. Am făcut prăjitură cu morcovi, a spus doamna Jenkins. Domnul Carr se plânge mereu de obiceiul nostru englezesc de a face prăjituri cu legume. Ce-o să urmeze, întreabă, o *génoise* cu sfeclă? Dar de ce nu? zic eu. Mereu mănâncă orice prăjitură îi fac. Rade tot. Oricât s-ar plânge.

— Pentru că sunt băiat bun, a răspuns Monsieur Carr. Îi spun lui Albertine povestea vieții mele, și tocmai am ajuns la nunta lui Alexei cu Diana.

— A, ce zi a fost aia! a spus doamna Jenkins. Diana în alb, cu ochii ei verzi – s-o fi văzut! Ritualul nu e la fel într-o biserică anglicană. Îmi cer scuze, nu sunt sigură c-ar trebui să spun asta. Nunta dumitale a fost una anglicană, presupun, Albertine. Dar pare mult mai frumoasă, probabil, când e ceva nou pentru tine.

— A mea a fost o ceremonie civilă pe timp de război, am spus. O nuntă în albastru, nu în alb. Am purtat un costum albastru-cobalt, și Mediterana ne-a oferit cu generozitate fundalul: un cer fără nori, marea. Dar seara, la Hotelul Cecil din Alexandria, am purtat roz – singura mea rochie de seară.

— Sunt sigură că a fost o zi la fel de frumoasă. Nunțile sunt întotdeauna frumoase, a zis doamna Jenkins.

Nu mă simțeam în stare să scot dosarul din geantă și să i-l dau lui Monsieur Carr la o prăjitură cu morcovi. Îmi părea nespus de rău pentru el, și încă și mai rău pentru Tonia. M-am uitat la ceas și am zis că trebuie să fug. Monsieur Carr s-a ridicat și m-a condus la ușă.

— Aș fi vrut să am o fiică exact ca tine, Albertine, a spus el. Ești o femeie bună.

Așa că m-am întors în Earl's Court, am intrat din nou în casa goală și am improvizat niște resturi pentru cină. De ce, nu știam, când părea probabil – după ce-i voi fi spus soțului meu ceea ce aveam de gând să-i spun din clipa în care-l auzisem pe Monsieur Carr regretându-și lașitatea – că nu vom mai mânca friptură rece sau orice altceva împreună, Albie și cu mine, nu în seara aceea, nu împreună, probabil niciodată.

Serile erau încă răcoroase. Am pus masa, apoi am aprins focul în camera de zi și am rămas scăldată în strălucirea aceea portocalie, așteptând să aud pașii lui Albie, gândindu-mă la cuvintele pe care le voi folosi, cuvinte banale, lipsite de ambiguitate. Îi datoram asta soțului meu. Am comis un adulter, Albie.

S-a auzit o mașină oprind pentru câteva clipe, apoi pornind din nou, și nu m-am ridicat să mă uit pe fereastră. Am rămas unde eram, în fotoliul de lângă foc, cu fața la ușa pe care Albie avea să intre în orice moment, așteptând să aud cheia, pașii, sunetul unei valize poposind pe gresie, foșnetul unei haine de ploaie scoase.

„Albie", eram gata să spun, „Albie. Mă tem că s-a întâmplat ceva."

Am auzit cheia și pașii, dar Albie nu era singur. Îndemna pe cineva să intre, să închidă ușa repede, să-și lase bagajele în hol, să-și scoată haina, și apoi pe ușă a intrat Peter Stanford.

— A, doamnă Whitelaw, vă rog să mă scuzați. Vă simțiți bine? Era întuneric. Nu ne așteptam să vă vedem aici. Albert zicea că sunteți la lucru.

Și-a îndreptat haina, ca pentru a o lua de la capăt.

— Sper că e totul în regulă, doamnă Whitelaw, a spus el, exact când pe ușă intrau Ian Abercrombie și Albie, Albie cu câteva dosare mari sub braț, iar Abercrombie cu o sticlă grea, pătrățoasă.

Albie a aprins luminile.

— Albertine, draga mea, ațipiseși? Iartă-ne, a spus el și mi-a sărutat mâna demonstrativ, cam amețit, mi s-a părut. Ce noutăți ai? Ce-ai mai făcut?

— Păi, am spus, totul e bine. Luni seara am fost la cinema.

— A, la cinema, a zis Abercrombie, fără a se obosi să întrebe la ce film.

Albie s-a dus în bucătărie și s-a întors cu platoul cu carne rece pe care-l pregătisem. Ținea o ridiche, o ridiche mică, perfect roșie, perfect rotundă, ca pe un sfârc între dinți.

— O să lucrăm puțin aici, a zis el, mestecând ridichea. Nu ne lua în seamă, Ber.

— Eu o să fiu sus, am zis, o să ascult radioul. Să-mi spuneți dacă vă deranjează.

— Nu vă faceți griji, doamnă Whitelaw, a zis Peter Stanford.

Dintre cei trei bărbați, numai el avea o urmă de neliniște în ochi, sentimentul că scena fusese pregătită pentru o altfel de conversație.

Era trecut bine de miezul nopții când Albie a venit și el sus. Dormitorul era luminat de luna plină. L-am privit dezbrăcându-se și agățându-și hainele în șifonier, una după cealaltă, apoi urcându-se în pat.

— Ber, iubito, am văzut când am intrat că abia așteptai să vorbești cu mine. Îmi pare rău. Am avut o zi lungă, ședințe, apoi un drum interminabil înapoi, și trebuie să mă trezesc foarte devreme mâine. Orice-ar fi, dacă nu arde, poate să mai aștepte?

Potrivea ceasul deșteptător.

— Nu, nu arde nimic, Albie, dormi.

A tras pilota peste el și și-a agățat un picior de glezna mea, spunând parcă sunt aici, nu te teme. Am auzit zdrăngănitul ultimului metrou spre est.

— Te iubesc, Albertine. Asta-i tot ce contează. Te rog să nu-ți faci griji, orice-ar fi. O descurc eu.

Și cu asta, s-a cufundat în somn.

13
Partea vătămată

Elizaveta Maximilianovna pusese o selecţie de citate din Cehov pe masa ei din sufragerie. Mai multe foi de hârtie erau aşezate într-un evantai larg în jurul unor cărţi de tarot pe care le tot întorcea, chiar şi în timpul lecţiilor noastre de rusă, ca şi cum ar fi avut nevoie de tarot ca să-mi interpreteze răspunsurile poticnite. Murmura şi şoptea, bătând din palmele-i durdulii, cu degete noduroase când îi plăcea cum cădeau cărţile şi ţuguindu-şi buzele într-un cerculeţ protuberant când nu-i plăcea.

Scrisese pasajele cu litere chirilice mari de tipar, pe rânduri spaţiate, ca să-mi permită să notez traducerile înainte de a le discuta. Cehov nu era potrivit pentru un începător, dar am făcut ce mi se ceruse scriind de mână, în engleză, cu o încetineală dureroasă, consultând un dicţionar rus-francez jerpelit. În timp ce eu mă căzneam cu traducerea mea trilingvă, Elizaveta studia din când în când o serie de icoane. Dinăuntrul aureolelor aurii, feţele lungi ale sfinţilor cu ochi negri care te urmăreau prin încăpere erau tocmai opusul chipului ei moale, rotund, al ochilor ei albaştri care nu priveau aproape niciodată drept în ai tăi, şi totuşi vedeau totul. Niciodată nu ţinea cont de timp. Ora pe care i-o plăteam se întindea uneori la trei sau patru, cu nesfârşite ceşti de ceai şi vizite în baia ei îngheţată, unde câteva plase de păr bizare

erau atârnate de cârligele de pe ușă ca un echipament pentru o vânătoare de fluturi suprarealistă.

Cele două pisici îi stăteau în poală, torcând, una lângă alta, întinse de-a latul coapselor, lăsându-i fire de păr pe fustă ori de câte ori se mișcau. Camera era invadată de zgomot de pași. Fereastra demisolului dădea – printre gratii – spre trotuarul unei străzi aglomerate, lăsând să se vadă doar vreo jumătate de metru din lumea de afară. Era o procesiune de picioare în pantaloni sau ciorapi de mătase, de copii fără cap și roți de cărucioare, și doar din când în când câte un câine întreg, un Teckel sau un Cocker spaniel, care se uita înăuntru, direct la noi. Numai câinii care treceau pe acolo reușeau să facă pisicile să devină perfect treze, gata să sară de pe genunchii stăpânei lor.

— Lev Nikolaevici a fost un geniu, a spus în acea franceză a ei cu un accent atât de pronunțat, încât îți lua un minut să-ți dai seama că nu vorbea rusește. Anton Pavlovici însă a fost de-a dreptul fiul lui Dumnezeu. A murit atât de tânăr, a văzut totul și mila lui era nesfârșită, în timp ce Lev Nikolaevici era…

Acea a doua mențiune a prenumelui și patronimului lui Tolstoi a fost punctul în care mi-am dat seama că vorbea în franceză. Dacă neobișnuita ei comparație între Tolstoi și Cehov ar fi fost rostită în rusă, aș fi presupus că am înțeles-o complet greșit. Îi plăcea să mă vadă surprinsă de excentricitatea afirmațiilor ei. Îi plăcea franțuzismul meu și îmi ierta evreitatea.

— Vezi dumneata, la fel ca Proust, unii dintre cei mai buni francezi – și franțuzoaice – au fost evrei, mi-a spus odată, presupunând că aveam nevoie de încurajare, deși îmi păsa de statutul meu în Franța cam tot atât cât i-ar fi păsat ei de-al său în Rusia Sovietică.

După ce a spus asta, n-a așteptat reacția mea, ci a luat o casetă de argint de pe raftul din spatele ei și a deschis-o, ca să-mi arate înăuntru un recipient din sticlă, cu pământ din

Lorena, câteva linguriţe, probabil dovada faptului că Franţa însemna mai mult pentru ea decât pentru mine. Era francofilă şi îi dispreţuia pe englezi nesemnificativ mai puţin decât pe germani, în ciuda numelui cu rezonanţă germană.

— Văd că ţi se pare că exagerez, Albertina Abramovna, a adăugat ea, continuând să traseze paralele nebuneşti. Lev Nikolaevici era dificil şi răzbunător, şi prea prolific în toate privinţele. Treisprezece copii, ca cei treisprezece apostoli. Aici s-a oprit şi şi-a făcut cruce, dar am preferat să nu comentez cifra. În vreme ce Anton Pavlovici îi avea doar pe cititorii lui. Ai citit *Doamna cu căţelul*? Ţi-ai făcut tema?

— Da, am zis.

— Atunci o ştii. Este considerabil mai scurtă decât *Anna Karenina*, dar realizează mult mai mult. Ce complexitate a sentimentelor! Nu ţi se pare? Poţi să găseşti pe masă citatul din această povestire, Albertina Abramovna? Vrei să mi-l citeşti? Mai întâi în ruseşte, apoi în traducerea dumitale în franceză.

> *Şi li se părea că va mai trece doar puţin timp şi soluţia va fi găsită şi atunci o să înceapă o viaţă nouă, minunată. Totuşi, amândoi îşi dădeau limpede seama că sfârşitul fericit e încă departe şi greul luptei abia începe.*[1]

Am citit asta într-o rusă bâlbâită, poticnită, apoi în traducerea mea în franceză, cât de repede am putut, nelăsându-i timp să se gândească la calitatea ei. Nu voiam ca Elizaveta Maximilianovna să se concentreze asupra cuvintelor pe care le alesesem şi să transforme asta într-o lecţie de franceză, cum încerca deseori, ca să demonstreze că franceza ei era superioară.

I-am aşteptat întrebarea. A oftat şi-a tot oftat, câteva minute. Burta i se umfla într-un balon mare şi rotund, apoi se

1. A. P. Cehov, *Opere*, vol. IX, E.S.P.L.A. – Cartea Rusă, Bucureşti, 1959, traducere de Alice Gabrielescu şi Tatiana Panaitescu.

strângea, iar și iar. Pisicile nu făceau nici o concesie mișcărilor corpului ei.

— Până și cei mai devotați admiratori ai lui Cehov, a spus ea în cele din urmă, tot în franceză, detestau această încheiere. Se așteptau ca Anton Pavlovici să le spună ce se întâmplă, să dezvăluie în detaliu soarta celor doi amanți. Îi voiau pedepsiți sau salvați. Cereau să știe care era greul luptei. Lev Nikolaevici le-a oferit asta. Moarte pe șina de cale ferată. Bang! Nimic nu era atât de simplu la Anton Pavlovici.

Una din pisici a sărit din poala Elizavetei Maximilianovna, cealaltă și-a îngropat capul somnoros sub balon. Un nor de păr a zburat în aer.

— Dumneata ce crezi, Albertina Abramovna?

— Cred că amândoi, și Tolstoi, și Cehov, au trișat un pic. Soții sunt plicticoși în ambele cazuri, nedemni de dragoste. Asta simplifică ecuația.

— Dar dacă ar fi fost altfel, de ce ar fi călcat strâmb femeia? Orice soț înșelat merită *ipso facto* să fie înșelat. Nu ești de acord?

— Nu. Deloc. Îmi pare rău, am spus, rostindu-mi cuvintele cu mai multă vehemență decât intenționam.

Elizaveta Maximilianovna a izbucnit în râs.

— A, înțeleg. Dar putem să nu fim de acord. Asta e o lecție de rusă, nu un curs de etică, draga mea Albertina Abramovna. Era încântată de izbucnirea mea. *Au contraire*, cred că nu e nimic rău într-un adulter. Este atât de burghez din partea lui Lev Nikolaevici să judece afacerea asta. Tata și mama, de exemplu...

A revenit la rusă și la povestea deja familiară despre faptul că era fiică de general aristocrat. Povestea ei, cu o crescândă acumulare de amănunte, era pivotul în jurul căruia se dezvolta vocabularul meu rusesc.

Sorbea din vișinată, reumplându-și paharul des și cu generozitate, deși era abia zece dimineața, și vorbea întruna,

amețitor, despre baluri și revoluții. Erau mai multe revoluții în poveștile Elizavetei Maximilianovna decât în cele ale lui Monsieur Carr, mult mai multe decât în orice carte de istorie a Rusiei. Își tot aranja cocul. Arăta, în ciuda îndelung pomenitei obârșii aristocratice, ca o matrioșka rusească mare.

Îmi era greu s-o înțeleg, oricui i-ar fi fost, îmi ziceam, și totuși rusa mea progresa. După doar două luni, deja era sensibil mai multă rusă decât franceză în frazele ei – în așa măsură, încât uneori mă temeam că în curând n-o să mai fie franceză deloc, că voi fi aruncată în derivă în limba aceea moale, cu sunet de pene căzând din cer, ca și cum te-ai rătăci în furtuna de zăpadă din interiorul unui prespapier. Cu toate acestea, printr-un miracol ciudat, reușeam să înțeleg din ce în ce mai mult.

După lecția de rusă, am luat prânzul acasă, apoi m-am dus la Monsieur Carr. Răcise zdravăn și avea o infecție la ochi. Purta niște ochelari de soare, în spatele cărora lacrimile îi curgeau într-un firicel neîntrerupt. A refuzat să dea mâna cu mine și să mă sărute la sosire.

— Nu vreau să te molipsești, a zis. Am ajuns să depind de vizitele dumitale.

— Sunt mai puternică decât ați crede, am spus. N-am mai răcit de ani de zile. Și am o surpriză pentru dumneavoastră.

Am scos dosarul din geantă, manuscrisul pe care intenționasem să i-l dau data trecută. El și l-a apropiat de față și i-a examinat coperta.

— *Iarna lui Karenin*, a citit. Viața mea. Albertine, dumneata ai scris asta?

— Da, am spus. Nu-mi puteam da seama de reacție din tonul vocii lui, așa că am început să-mi explic motivele. M-am gândit că e ceva ce i-ați putea da lui Gigi și altor nepoți pe care i-ați avea într-o zi.

Având în vedere vârsta Dianei, probabilitatea unui alt nepot era relativ mică, dar am roșit când am spus asta. Mi-am

dat seama că nu-l trădasem numai pe soțul meu, ci și pe această femeie și pe copilul ei, și poate și pe acest bătrân.

— Ești tare drăguță, Albertine, a spus Monsieur Carr. Vrei să-mi citești cartea? Vrei să-mi citești *Iarna lui Karenin*?

Mi-a întins dosarul.

— Sigur că da, am zis. O să dureze vreo două ore. Să-mi spuneți dacă vă obosește. Putem să ne oprim oricând și să continuăm data viitoare.

— Să mă obosească viața mea?

A râs și am văzut noi lacrimi șiroindu-i pe obraji. Am râs și eu.

— Of, Albertine, ești singura care râde la glumele mele. Îmi plac tare mult calambururile și echivocurile, chiar și când sunt banale și copilărești. Pentru că sunt lingvist, pesemne.

— Sau, în cazul meu, pentru că sunt străină, am zis. Mereu în alertă, temându-te că n-o să înțelegi bine, că vei fi prins pe picior greșit.

I-am citit *Iarna lui Karenin,* și el a șezut în fotoliu, arătând ca un orb din cauza ochelarilor. Îmi dădeam seama după ritmul respirației că era atent, că asculta. Nu m-a întrerupt, nici măcar cu obișnuitul lui „O, Doamne!", dar când și când șoptea câte un da, sau, uneori, un nu care suna ca un da.

Când am terminat, într-un târziu, a întins mâna după dosar și i-a privit din nou coperta.

— E minunat, Albertine. Nu-mi vine să cred că ai făcut toate astea. Câte ore trebuie să fi lucrat! a spus el. Și nu-mi vine să cred că ți-am povestit atât de multe. Ai îmbinat totul atât de bine, și scrierea e frumoasă.

— Și am lăsat intenționat câteva pagini libere, ca să puteți adăuga fotografii și alte povești, am zis. Sau pot s-o fac eu pentru dumneavoastră.

— Dragul meu scrib, a spus, pe dumneata nu te-ai inclus în *Iarna lui Karenin*, dar cer insistent cel puțin un colofon, câteva rânduri cu numele dumitale la sfârșit, cu o mică

vinietă poate, ca în cărțile străvechi. O să faci asta pentru mine?

— Sigur, am spus. Dar vă rog să-mi lăsați timp să mă gândesc. Nu e ușor să hotărăsc ce să scriu. Sfârșitul unei cărți e locul cel mai vizibil.

— Albertine! m-a strigat Alex Carr. Mă așteptam să treci pe aici mult mai devreme.

Eram la capătul străzii lui Monsieur Carr, lângă spațiul verde din fața stației de metrou. Ziua era pe sfârșite. Bărbații ieșeau din stație, grăbindu-se acasă, la cină, la familiile lor. Hainele lor erau la fel de cenușii ca amurgul, umerii li se relaxau pe măsură ce se îndepărtau de trenuri. El ședea pe o bancă, la colțul cu Bath Road, ieșit din conul de lumină al unui felinar stradal. Era pe jumătate ascuns de un pâlc de nalbe și bujori roșii, flori de culoarea unei răni adânci, semănând cu o imagine pe care ar fi pictat-o biata lui mamă. Corpul lui subțire se potrivea în peisaj: lamele de lemn, stâlpi înalți, lumina muribundă a zilei, în nuanțe de cremene. Chipul îi era lung și palid, ca o semilună înălțându-se pe după acoperișuri de țiglă, cearcănele de sub ochi, mai întunecate decât bujorii. Simțeam tensiunea. Îi radia direct din oase.

— Albertine, a repetat.

M-am așezat lângă el. Vizavi era o cârciumă, cu o mică terasă cuprinsă în colțul de lângă șina de cale ferată, un spațiu plin de stegulețe decorative deasupra unui grup de mese șubrede, ca frânghiile de rufe pline cu bandaje puse la uscat din curțile spitalelor egiptene. Deasupra curții se înălțau coroanele castanilor sălbatici, frunze întunecate, susținând candelabre de muguri gata să erupă. Alex s-a uitat peste drum, ca și cum s-ar fi gândit să mă invite acolo, apoi s-a răzgândit.

— Ce mai faci, Albertine? a spus el în cele din urmă. Ce-ai mai făcut?

Nu exista un mod simplu de a răspunde la întrebare.

— Ce-o să facem, Albertine? a întrebat.

— Eu nu am nici un regret, am zis.

— Nu asta te întreb, Albertine. Deși mă bucur s-o aud.

— Dar e foarte grea întrebarea ta. Sunt derutată. N-am mai fost niciodată într-o astfel de situație. Mă tot răzgândesc. Nu sunt sigură că e ceva de făcut. Ceva ce trebuie să facem noi, adică.

— Vreau să fac ce se cuvine. Eu am mai fost într-o situație asemănătoare.

A șovăit, remarcându-mi expresia feței. Nu spusese că era un soț fidel?

— A, nu atât de asemănătoare, a zis el. Eu am fost cel de la care se aștepta iertare. Partea vătămată, cum se spune. Și eram în Palestina când s-a pus problema. Mai mult nu pot să-ți spun.

Îmi plăcea reticența lui în a dezvălui secretele Dianei, acest simț al decenței, deși simțeam că se cutremură din temelii.

— Contrar oricăror presupuneri, a continuat el cu o voce abia auzită, să ierți e lucrul cel mai ușor în această situație. Nu cere nici o acțiune dincolo de asta. Declarația de iertare, adică, acel prim pas, semnul de bunăvoință. Am dat acel semn înainte de a putea ierta în realitate, dar am avut tot timpul din lume să ofer ceea ce se aștepta de la mine. Până când ai venit tu, Albertine. Atunci a fost greu, dar acum e și mai greu. Ce crezi, Albertine? Iubito?

Tremuram. Tremuram atât de tare, încât a trebuit să mă ridic și să mă mișc. El m-a urmat. Am mers în tăcere aproape un kilometru. Speram că știe unde ne aflăm, că nu vine pur și simplu după mine. Șansele să ne vadă și să ne recunoască cineva erau considerabile, și totuși nu părea să-i pese.

— I-ai spus soțului tău?

— Am încercat. Dar până la urmă n-am făcut-o. Nu pentru că n-aș fi putut. Diana știe?

— Nu, nu, nu.

A repetat cuvântul de trei ori, de fiecare dată după o pauză lungă.

— Așadar, nu știe nimeni, a adăugat el. Nimeni în afară de noi.

— Tatăl tău? Deseori spune lucruri care mă fac să cred că știe tot, că vede tot, am zis.

— Nu, a repetat Alex din nou. N-are cum... Dar ce contează toate astea, Albertine? Contează cine știe? Însemni mult pentru mine. Vreau să fac ce se cuvine. Numai că habar n-am ce se cuvine. O să mă supun dorințelor tale. O să fac orice îmi ceri.

Această delegare a puterii, și îmi dădeam seama că era intenționată, m-a făcut să tremur din nou. Mi se părea că era paralizat de nevoia lui de a se purta onorabil și de neputința de a înțelege ce ar însemna să se poarte onorabil. *Însemni mult pentru mine*: cuvintele cuiva care nu iubea. Sau cuvintele cuiva care se temea.

— Habar n-am, Alexei. A schimbat o după-amiază chiar atât de mult?

Am spus o după-amiază pentru că n-o puteam numi nicicum altfel. Se vede că eram genul de persoană care își poate trăda soțul, dar nu poate rosti cuvântul sex cu voce tare.

— Firește că a schimbat, a spus el. A schimbat totul, nu înțelegi? A făcut o pauză. Of, Albertine, reverele îți sunt complet ude de-atâta plâns tăcut.

Mă ajunsese din urmă.

Instinctul de supraviețuire al unui copil al pogromului, așa numea mama asta. Trebuia să înveți să nu scoți un sunet. Ea era un copil al pogromului, nu și eu. Alex Carr a scos o batistă din buzunarul hainei, a întins mâna spre fața mea, așa cum mai făcuse cândva la spitalul din Acton, și acum, ca și atunci, m-a îmbrățișat în loc să-mi șteargă lacrimile. Îi cunoșteam mirosul sub țesătura aspră: tutun, săpun cu gudron și ceva limpede și luminos dedesubt, ca ozonul după o ploaie de primăvară.

— Ai prefera să plâng zgomotos? am întrebat.

Venea cineva pe stradă. O femeie în vârstă cu un câine, am văzut, când a trecut pe lângă noi încet, șchiopătând ușor. Pantoful stâng îi era înălțat cu câțiva centimetri.

M-am îndepărtat de el.

— Va trebui să ne prefacem că nu s-a schimbat nimic, am spus. Să vedem cum ne simțim, măcar o vreme. Să ne obișnuim cu senzația, amândoi. Nu văd cum ar fi posibil orice altceva acum.

A expirat adânc, brusc, de parcă l-aș fi lovit în plexul solar, și s-a uitat lung la mine. A părut că se îndoaie un pic, cedând sub o forță invizibilă, apoi s-a îndreptat.

— Sunt obișnuit să mă comport normal; se poate spune asta despre mine, Albertine. Un contabil din vestul Londrei: cum crezi că devine un rus desproprietărit așa ceva? Prin urmare, da, dacă ești sigură că asta e ceea ce vrei. Dar, te rog, iubito, ține minte că am vrut să fac ceea ce se cuvine, pentru tine înainte de oricine altcineva.

Ne întorseserăm la stația de metrou. În oboseala lui, în expresia lui neliniștită, semăna cu chipul bunicului său din portretul aflat în biblioteca lui Monsieur Carr, numai că el părea acum mult mai frumos, fiindcă ochii lui oglindeau un suflet frumos, bun. L-am sărutat pe obraz o dată, în grabă, și am pășit singură pe peron.

— Voiai să vorbim despre ceva aseară, Ber, a spus Albie când m-am întors în Earl's Court.

Era în bucătărie, mânca. Mi-am cerut scuze pentru întârziere. El a făcut un gest din mână.

— N-am uitat. E în legătură cu alocația ta? a întrebat.

— Da? Voiam? N-oi fi uitat tu, dar eu da. Habar n-am. Cu siguranță nu despre alocație. Cred că nu cheltuiesc nici o treime din ea, Albie.

Asta e, așadar. Forma tăcerilor viitoare. Ne salvez pe amândoi, ne salvez pe toți patru, cinci șase, mi-am zis. Mă

întrebam câți oameni se poate spune că au fost înșelați luni după-amiază.

Albie a părut ușurat.

— Dar ar trebui, draga mea, ar trebui să te duci la cumpărături, să-ți satisfaci micile plăceri. Am folosit cuvântul ăsta, „alocație“, dar îl detest. Ai banii tăi de la familia Carr. Sau slujba e cea care te îngrijorează? Nu trebuie s-o păstrezi, Albertine, dacă te plictisește, numai pentru că ți s-a părut o idee bună acum patru luni. Nu trebuie să dovedești nimic nimănui.

Și-a lăsat jos cuțitul și furculița. Mânca un kipper – un pește afumat puturos, desfăcut pe din două, răstignit parcă pe farfurie, cu un ou prăjit deasupra, ars și uscat pe margini, o cină pe care și-o improvizase în timp ce eu eram pe străzile din Chiswick și vorbeam cu Alex Carr, o masă cu un aspect atât de englezesc și atât de lipsită de bucurie, că îmi venea să plâng pentru Albie. O făcea să alunece pe gât cu o cană de ceai atât de tare, încât abia o picătură de lapte îi dăduse culoarea cuprului. Auzeam lichidul coborând pe esofagul lui Albie, o rostogolire de valuri pe o plajă pustie. M-am ridicat să-mi fac o ceașcă de cafea, apoi m-am așezat la masă în fața lui și l-am privit cum mănâncă. A șters ultimele urme de gălbenuș de pe farfurie. Momentul a trecut.

Poate că mă așteptase, voise să mâncăm împreună, înainte de a renunța, înainte de a fi fost prea târziu ca să facă ceva mai elaborat, dar nu m-a întrebat de ce întârziasem. Era oare întrebarea acolo, împachetată în altă întrebare, înecată de ceai? Aștepta să vadă dacă o să-i spun ceva? Îl cunosc pe Alex Carr mai bine decât îl cunosc pe Albie, m-am gândit.

— N-ar trebui să-i invităm pe părinții tăi în vizită, Albie? Nu înțeleg continua lor absență. Promit să ne viziteze de atâta vreme. Poate pentru că nu insistăm nu i-am cunoscut încă? Eventual, într-un weekend? Sau doar la un prânz de duminică, dacă preferi. East Anglia nu e tocmai la celălalt

capăt al lumii. Sunt aproape doi ani de când am venit, de când m-ai adus aici. Nu mi se pare normal. Nu ți-e dor de ei deloc?

— Asta te frământa, Ber? Despre asta voiai să vorbim? Părea ușurat. Scumpa mea, ar fi trebuit să-mi spui. Nu-mi pasă dacă părinții mei vin sau nu în vizită. Mi-a fost dor de ei, cumplit, vreme de o lună-două, când aveam opt sau nouă ani, însă niciodată de atunci. Aveau grijă să-mi ajungă banii pentru magazinul cu bunătăți, destul ca să-mi înec amarul în dulciuri ori de câte ori veneau în vizită alți părinți. Nu puteau să dea fuga tocmai de la Darjeeling, nu-i așa? Până și scrisorile lor erau compuse într-un fel de cod: Știm că te distrezi de minune, băiete. Te rugăm să nu spui altceva decât da. Dar suntem în relații normale. Cel puțin, așa cred. Dacă înseamnă atât de mult pentru tine, o să-i invit, sigur c-o să-i invit. O să le scriu. Ești un om bun, iubito. Mă îngrijorasem.

Era al doilea bărbat care mă numea iubito în ziua aceea, al treilea care-mi spunea că sunt bună.

O zi sau două mai târziu, i-am promis lui Albie c-o să mă duc la Debenhams la prânz; că o să fac cumpărături și o să mă coafez. Cum poți să nu iubești un soț care te face să promiți că o să faci tot ce vrei să faci?

Magazinul era plin de femei, singure sau câte două-trei, care treceau de la un etaj la altul sub lumina artificială, mirosind parfumuri, pipăind materiale, întorcând tigăi cu fundul în sus, ca să vadă din ce sunt făcute.

— Cu ce pot să vă ajut, doamnă? E minunată mătasea asta, și de o calitate excelentă, și nu spun des asta despre țesăturile indiene. Aveți ochi bun, mi-a spus un vânzător.

Eram în căutarea unui proiect, răsuceam colțul unui balot de șifon de mătase, cu niște petale de culoarea sângelui împrăștiate pe un fond kaki, o țesătură atât de fină, atât de alunecoasă, că avea să-mi pună la grea încercare priceperea de a coase, căzând cu mult înainte de prima tăietură.

Vânzătorul mi-a spus care era lățimea balotului și mi-a sugerat lungimile de care aveam nevoie pentru diferite haine, în inci, totul prea repede.

— O bluză, am spus. O bluză cu mâneci lungi și jabou.

Totul părea absurd, dar încercam această nouă viață așa cum încearcă cineva o haină nouă în fața oglinzii, ca să vadă dacă i se potrivește măsura. Îmi tot promiteam să-i acord o șansă. Tânărul a dus balotul la masa de tăiat, l-a întors de mai multe ori, ca să desfășoare lungimea de care aveam nevoie, a măsurat materialul cu grijă, rostind cu voce tare numărul de inci pe sub mustața subțire, ca un puf, întinzând materialul de-a lungul unui metru de croitorie, trăgând o linie subțire cu cretă, tăind și apoi rulând mătasea într-un sul îngust, spunând vedeți, se rulează până la dispariție, împachetând-o, legând pachetul cu un șnur roșu și întinzându-mi-l, conducându-mă la casă, să plătesc, ca un domn care-și conduce doamna la un dans promis. Ideea că o să fac o bluză cu jabou, că aș putea s-o port la un moment dat în viitorul apropiat părea cea mai absurdă dintre toate.

La coafor, o oră mai târziu, am cerut cea mai elaborată coafură, o învolburare de bucle și onduleuri, apoi un coc. Am stat aproape trei ore într-un salonaș de pe Half Moon Street, uitându-mă la taxiurile care treceau, răsfoind reviste pentru femei, șezând sub o cască într-un halat țipător cu flori, cu pernuțe pe urechi, în timp ce bigudiurile deveneau tot mai fierbinți și scalpul îmi ardea. Noua mea coafură a ieșit treptat de sub pieptăn și de sub un tub de spray modern, mult mai mult spray decât aș fi crezut că e posibil să ai nevoie.

— Taparea e întotdeauna o opțiune elegantă, mi-a spus tânăra, scoțând o buclă rebelă din împletiturile care formau cocul complicat.

Tapare: un cuvânt pe care nu-l mai auzisem niciodată.

— Prea mult control nu arată bine niciodată, a zis ea. Mi-a ținut o oglindă la spate, să-mi arate cât de elaborat era totul.

M-am văzut reflectată în triptic. Am văzut ceea ce avea să vadă Albie câteva ore mai târziu: o femeie străină.

— Aveți un păr atât de frumos și lucios, doamnă, atât de neenglezesc. Sunteți foarte norocoasă. Sunt sigură că soțului dumneavoastră o să-i placă foarte mult, a spus femeia, uitându-se pe furiș la mâna mea stângă, observându-mi verigheta și atingându-și cocul blond strâns, nu mai mare decât o minge de golf. Inelele ei se aflau într-o scrumieră de lângă chiuvetă. S-a uitat și la ele, ca pentru a se asigura că încă erau acolo. Aveam o coafură potrivită pentru o ceremonie de nuntă. Voiam să fie o declarație în sine. Să-i vorbească lui Albert despre ore pierdute pentru a-mi face pe plac, ca să-i fac lui pe plac, așa cum mă rugase. Dacă nu eram mulțumită, avea să vadă în asta un eșec al lui, nu al meu.

Cineva mi-a oferit locul în metrou. Miroseam a fixativ și parfumuri din magazin. Lângă mine era un tânăr cu un picior de lemn și o cârjă care-i ieșea din haina de iarnă grea, nepotrivită cu anotimpul, o manta cenușie, cu nasturi ciudați. M-am întrebat ce mă făcuse să merit acel loc. M-am întrebat dacă arătam prea mult a doamnă pentru transportul public sau poate ca o femeie cu mintea deranjată. În Londra nu era penurie de bărbați cu picioare de lemn, nici de femei cu mintea deranjată.

Lui Albert i-a plăcut totul: mătasea, ideile mele pentru bluză, buclele, totul. A dat roată în jurul meu, s-a jucat cu o buclă, a luat totul ca pe o dovadă a faptului că petrecusem o zi minunată, așa cum îi spusesem. Ne-am așezat pe sofaua din salon, el cu capul în poala mea, și i-am masat tâmplele. Și-a ridicat un picior pe spătar, celălalt odihnindu-se pe brațul sofalei. Degetele de la picioare îi dansau în șosetele negre, imitând ritmul lent al degetelor mele, ca și cum i-aș fi făcut tot trupul să se destindă. A întins mâna și mi-a atins din nou buclele. La radio se difuza muzică, una dintre acele piese cu

solo-uri lungi de vioară, pe care le recunoşti întotdeauna, dar nu le poți identifica exact. Ochii lui Albert erau închiși.

— Când am fost ultima oară la Berlin, chiar înainte de petrecerea aia rusească a ta, am mers la operă, a spus el. Un loc auriu, baroc, care prin nu știu ce miracol a supraviețuit războiului. Publicul a aplaudat cincisprezece minute după ultima chemare la rampă. Eram la balcon, în primul rând. Lângă mine, o nemțoaică de vreo șaptezeci-șaptezeci și cinci de ani a cântat în surdină fiecare replică și a izbucnit în lacrimi la sfârșit.

A rămas așezată în timpul celor cinci sau șase chemări la rampă, plângând tot timpul. De cealaltă parte, un cuplu american a ieșit în grabă și a lăsat o cutie de bomboane pe marginea balconului, o cutie aproape goală, abia dacă mai rămăseseră înăuntru vreo două bomboane. Le-am auzit zornăind când am luat cutia de pe balustradă și am pus-o pe scaunul din spatele meu, ca să nu cadă în stal, măturată de cineva cu poalele hainei. Am lăsat-o pe nemțoaică să treacă înaintea mea. M-a privit direct în ochi, a luat cutia, apoi a ascuns-o după program, ca pe o comoară furată.

— Of, Albie, e sfâșietor, am spus.

— Știu. Și felul în care m-a privit când a luat cutia n-a fost deloc furiș. Era mai degrabă ceva deopotrivă mândru și acuzator în el, părând a spune: „Vezi prin ce umilințe trec. E opera ta."

— Sunt sigură că ți s-a părut, Albie. Sunt sigură că nu se gândea la nimic de felul ăsta. Britanicii au fost eliberatorii lor.

— Oamenii supraviețuiesc cu o sută de calorii pe zi în Berlin acum, mai puțin decât deținuții de la Belsen, a continuat el. Lagărele de concentrare sunt pline de oameni – oameni rătăciți – care au mai puțină mâncare decât aveau deținuții în timpul războiului. Știu că am spus deseori că acum e rândul nemților să sufere, Ber, dar m-am răzgândit. Nu mai pot suporta suferința. Tu ce crezi, Albertine? Să nu-mi spui că e nevoie de timp. Toată lumea zice asta. Ce-ar trebui să facem?

— Întrebarea asta nu devine niciodată mai ușoară, am spus de sub ridicolul meu edificiu de păr. Nu știu, Albie, nu știu ce cred. Sunt locuri în Londra unde se colectează ajutoare de hrană pentru germani. Mulți dintre oamenii care conduc aceste inițiative sunt evrei. Vrei să duc mâncare acolo?

Am mângâiat creștetul lui Albie, am observat primele fire argintii în părul lui, m-am întrebat dacă să-l încurajez să renunțe la tot. Unii dintre camarazii lui de arme deveniseră fermieri. Veneau uneori la Londra, treceau și pe la noi, în costumele lor de tweed mirosind a lapte și brânză, cu fețele rumene și bătute de vânt. Păreau mai fericiți decât noi. Albert ar putea să facă asta; el e din *terroir*. Îi pot crește rădăcini noi. Asta e pământul lui.

Când l-am văzut din nou pe Monsieur Carr, îi dispăruseră și răceala, și ochelarii de soare. Ochii îi erau încă bordați cu roșu, dar era plin de bucuriile primăverii.

— I-am arătat cartea dumitale lui Korda, a spus el vesel.

Ședeam în două fotolii vechi de răchită, în grădina lui. Vremea se potrivea cu starea lui de spirit. Aerul zumzăia de polen; copacii din grădină explodau de frunze noi, într-o duzină de nuanțe de verde. Și-apoi florile pomilor fructiferi: ori de câte ori se isca o adiere de vânt, petalele își luau zborul, se răsuceau în aer și aterizau pe umerii noștri ca niște confetti de nuntă. Până și partea stângă a feței lui Monsieur Carr reușea un zâmbet ascendent.

— Lui Korda îi place povestea vieții mele; el vede numai strălucire și privilegii în ea, chiar și atunci când n-a fost decât foame și sărăcie. „Aș vrea să fac un film după povestea vieții dumneavoastră, prințe“, zice. „Îl văd în el pe Trevor Howard în rolul dumneavoastră.“ Trevor Howard, nici mai mult, nici mai puțin, a repetat Monsieur Carr, chicotind.

Ori de câte ori vorbeam despre oamenii de film, era neașteptat de entuziasmat și sarcastic în același timp.

— Ai scris-o atât de bine, Albertine, de parcă am fi fost familia ta. Cu așa un simț al măsurii!

— N-a fost o sarcină prea dificilă, am spus. Povestea s-a scris de la sine. Ați spus-o bine. Dar aș vrea să-mi fi dat mai multe amănunte.

— Korda a pomenit iar de slujba aceea pentru dumneata. La Shepperton sunt clici, a zis el. Expresioniștii se luptă cu realiștii. Duvivier insistă acum să vorbească franțuzește, englezii insistă în a se preface că înțeleg. Gigi e și el acolo din când în când, făcându-și rolul, lipsind chiar de la școală uneori: Alexei a cedat la presiunile noastre concertate. Diana îl însoțește pe băiat și amândurora le place de minune. Sunt singurii care par neatinși de scindări. Gigi adoră costumele. În costumașul lui de marinar, seamănă straniu de mult cu mine la vârsta lui. Dar, nu știu de ce, pare să-l antipatizeze pe actorul care-l joacă pe Vronski – justificat, poate.

— O să-mi facă plăcere să vorbesc cu secretara domnului Korda, am spus. S-ar putea să fie slujba potrivită pentru mine, la urma urmelor. O să-i dau un telefon.

S-a auzit mișcare în hol, sunet de labe de câine zgâriind gresia. Amur a dat buzna în grădină, frecându-și capul de palma lui Monsieur Carr.

— O slujbă? a întrebat Diana. Doar nu ne părăsești, Albertine?

Amur își freca acum spinarea de coapsa mea, minunata lui spinare mătăsoasă, cu ochii aceia atât de negri, încât păreau că n-au iris.

— Nu, am spus roșind. Mă gândeam că poate pe Monsieur Carr l-ar încânta să aibă un informator în echipa de filmare când Gigi își îndeplinește îndatoririle de actor. Cred că mă pot descurca cu amândouă.

— Mă bucur să aud asta, a răspuns Diana. Ne placi atât de mult. Pari să ai un efect magic asupra bărbaților noștri.

A zâmbit. Nu era pic de răutate evidentă în cuvintele ei, pic de ironie. Alex Carr spusese că el era cel care trebuise să-i ierte ceva Dianei. Nu credeam că voi afla vreodată adevărul.

14
Albastru descendent[1]

N-am sunat-o niciodată pe secretara lui Korda. La câteva zile după conversația aceea, pe la jumătatea dimineții, după una dintre lecțiile mele cu Elizaveta Maximilianovna, totul s-a schimbat. Albie era din nou plecat. În Europa, spunea. Fusese o lecție veselă, unsă de cantități de vișinată din partea ei, iar din a mea, de un soi de euforie indusă de faptul că brusc și în mod miraculos începusem să înțeleg mult mai mult, că-i puteam răspunde la întrebări în rusește, și cu mai mult de câteva cuvinte de bază.

Aveam să revăd în minte ziua aceea iar și iar, pentru că mă tot întorceam la acele ultime momente dinainte de a ști cum avea să se termine, și păreau imposibile. Cum de nu simțisem nimic? A fost o noapte întreagă, apoi o bună bucată din dimineață în care n-am știut. Un somn de șapte ore, încadrat de două mese, o mie de pași sub un milion de picături de ploaie: cum fuseseră posibile toate astea? Dacă pământul alunecă de pe axă, dacă îți fuge strada de sub picioare, cum să nu știi și să continui să mergi?

Am mers pe jos de la apartamentul aflat la demisol al Elizavetei de lângă Gloucester Road, pe Harrington Road, în South Kensington, unde am cumpărat un exemplar din

1. Expresie din poezia *Spring* (*Primăvara*) de Gerard Manley Hopkins (1844–1889).

Le Monde din același magazin în a cărui vitrină am văzut pentru prima dată anunțul de angajare al familiei Carr. Se întâmplase cu numai cinci luni în urmă, și totuși părea că trecuseră decenii de atunci. Iarna oribilă, adâncă fusese deja transformată de memorie în ceva frumos, alb și liniștit sub pătura de zăpadă. Aveam pe degete cicatrici de la degerături, roșii-închis, cu petice uscate, ca să-mi amintească de greutăți. Aproape toată lumea le avea, dar toată lumea iubea retrospectiv iarna aceea.

Poate mă amăgesc, dar în dimineața aceea orașul mi-a cântat pentru prima dată. Ajunsesem să cunosc atât de bine caroiajul de străzi dintre Earl's Court și Hyde Park, încât puteam să mă abat de la drumul bătut, să mă uit în sus, să remarc o clădire impresionantă, Brompton Oratory, de pildă, a cărei cupolă domina străzile înguste de la est de ea și crea o imagine a Italiei în Anglia, sau aparent inutilul Queen's Tower, de lângă Imperial College, sau pur și simplu să văd soarele și să-mi dau seama unde mă aflu, pe ce drum trebuie s-o iau. Oamenii îmi cereau indicații de orientare și eu le dădeam plină de siguranță.

Până și engleza mea părea fluentă. În Alexandria, mă obișnuisem să-i spun soțului meu Albie, pentru că mă tachina când pronunțam versiunea franceză a prenumelui său. Acum, când pronunțam numele lui Albert, rosteam și t-ul final.

Când m-am întors în piațeta noastră, l-am văzut pe generalul Abercrombie așteptând în capul scărilor. Era îmbrăcat cu o haină de ploaie, avea o pălărie pe cap și stătea sprijinit cu umărul stâng de stâlpul de la intrare, cu spatele la mine, privind spre Chelsea, ca și cum ar fi stat acolo de mult, așteptându-se să apar din direcția aceea. Am simțit chiar și fără să-i văd fața că se întâmplase ceva îngrozitor, atât de îngrozitor, încât îmi venea să mă întorc și să fug, ca și cum, orice ar fi avut de spus, neanunțarea veștii ar fi împiedicat să se întâmple acel ceva. Orice-ar fi fost. Era clar că vestea era în legătură cu Albie. Atât de tare îl detestam în sinea mea pe

Abercrombie, încât am fost convinsă, în fracțiunea de secundă dinainte de a face următorul pas, dinainte de a hotărî să nu fug, că îl arestaseră pe Albie. Iar dintre cei care-l arestaseră, dintr-un motiv inexplicabil, trebuia să facă parte și Abercrombie. Trebuiau să fie ai lui. Armata, serviciile de informații, guvernul; habar n-aveam.

Dar apoi Abercrombie m-a văzut și am știut. Albie nu era arestat, era mort. Omul ăsta, camaradul lui, stătea acolo, în capul scărilor, așteptând să mă apropii, să descui ușa, să-l primesc înăuntru. Se aștepta să mă prăbușesc în clipa în care aveam să aud. Nu avea de gând să-mi spună nimic în stradă. Doar să-mi confirme ceea ce știam deja, că vestea pe care urma să mi-o dea nu era deloc bună.

— Mă tem că am o veste proastă, Albertine, a spus el.

Nu mi se mai adresase niciodată cu numele mic.

— O veste proastă? am repetat. Știam deja că era proastă. Cât de proastă, generale Abercrombie? am întrebat.

— Putem să intrăm?

Vocea îi era spartă. Nici să vorbească nu părea să-i fie câtuși de puțin ușor, și asta însemna că era într-adevăr foarte proastă.

Am scos un mănunchi de chei din geantă și am descuiat ușa. Era brusc prea grea ușa asta a noastră, și Ian Abercrombie a ținut-o deschisă pentru mine. L-am lăsat s-o închidă în urma mea, am auzit clinchetul încuietorii.

Am rămas în hol pentru un moment. El și-a scos pălăria. Și-a descheiat nasturele de sus al hainei de ploaie. Eu am leșinat.

Îmi amintesc că am încercat să țin cuierul în clipa în care m-am prăbușit. Îmi amintesc metalul sub degetele mele, foșnetul hainelor când au căzut pe jos, felul în care stofa a amortizat prăbușirea cuierului, ca și cum totul ar fi durat minute întregi, și în fiecare din aceste minute știam și încă nu știam. Mai era timp să-i salvez viața lui Albie. Îmi amintesc că am fost ținută de generalul Abercrombie, că voiam

să cad în continuare. Îmi amintesc că mi-am revenit, mi-am recăpătat cunoștința, poate după câteva secunde, poate după câteva ore, în fotoliul de lângă șemineu. Care nu era aprins. Foc neaprins în spatele unui grătar negru, mirosind a cenușă veche.

— Mă tem că Albert a murit, a spus Abercrombie.

N-am răspuns nimic. Plânsul meu tăcut trebuie să fi fost la fel de deconcertant pentru el cum fusese mereu pentru toți ceilalți. El nu știa de copiii pogromului. Acum nu-l puteam salva pe Albie nefăcând zgomot, dar nici nu puteam să plâng în hohote.

— Cum? am întrebat. Unde?

— La Berlin. A răspuns mai întâi la a doua întrebare. Pot să mă așez?

Am aprobat din cap. Sigur că da.

Încă în haina de ploaie, s-a așezat pe un fotoliu în fața mea, de cealaltă parte a focului neaprins, fotoliul lui Albie. Și-a mai descheiat un nasture, a inspirat adânc, ca și cum haina îl împiedica să respire. Șiretul unui pantof i se dezlegase după ce căzusem. Era un bărbat masiv, dar gleznele îi erau insuportabil de subțiri. Asta îmi repugna.

— La Berlin, a repetat el.

Apoi, și asta mi s-a părut uimitor, a început și el să plângă. Scotea mici sunete gâlgâitoare, asemenea cuiva care se străduiește și reușește doar pe jumătate să nu râgâie. Pete mari, ude se dizolvau pe haina lui bej, ca niște picături de ploaie pe un pavaj prăfuit dintr-un loc ars, uscat.

— Îmi pare tare rău, Albertine. Îl cunosc pe Albert de treizeci și șase de ani. Am fost colegi de școală. Am făcut războiul împreună. Nu s-a întâmplat niciodată să nu fim împreună. Doar de-acum încolo. E... a fost... cel mai bun ofițer al nostru. Habar n-am avut.

— Habar n-ai avut că ce? am întrebat.

— Habar n-am avut că lucrurile au mers atât de departe.

— Ce te face să spui asta? Cum a murit?

— O să-ți spun asta ție, și n-o s-o repet niciodată, pentru că, dacă se află, consecințele ar fi grave. Pentru tine și pentru mine. Pentru amândoi. Nici măcar ai noștri nu știu că-ți spun asta. Ai putea pierde totul dacă s-ar bănui măcar.

Ca și cum nu pierdusem deja totul.

— Mă tem că noi credem că a fost sinucidere. Mă tem că știm că a fost, a spus Abercrombie.

Am vrut să spun că sinuciderea era imposibilă. Nu puteam să spun că era imposibilă, din moment ce avusese loc.

— Cum a murit? am întrebat din nou.

— Un tren, a spus el. Dahlem-Dorf. În sud-vestul Berlinului.

De parcă ar fi contat. De parcă numele gării ar fi contat. De parcă acest amănunt putea modifica rezultatul. Părinții mei, sora mea, la douăzeci de kilometri est de Paris. Între Pomponne și Lagny-sur-Marne. Îmi aminteam și vestea asta, precizia ei nedorită. De paisprezece ani, uram trenurile.

— Cum a murit Albert? am repetat întrebarea.

— Aseară, târziu.

Din nou, Abercrombie răspundea la o altă întrebare.

Așadar, am avut o noapte fără Albie, în care am crezut că era încă în viață, am avut o lecție de rusă, m-am plimbat. În dimineața aceea crezusem că Londra e un loc fericit, un oraș care-mi cântă. Dacă m-aș fi întors când l-am văzut pe Ian Abercrombie, Albert ar fi putut fi încă viu. Viu în mintea mea, și nu e asta mai mult decât era acum, nu e asta viață? Îmi povestise cândva despre un om de știință austriac ale cărui presupuse experimente dovediseră că cineva poate fi viu și mort în același timp. Atunci nu înțelesesem. Acum știam. Albie fusese deopotrivă viu și mort seara trecută, în dimineața asta. Acum nu. Era prea târziu.

— N-ar fi trebuit să vin aici, am spus.

Abercrombie a înțeles greșit.

— O să te ajutăm, a zis el. Va trebui să cădem de acord asupra unei povești în legătură cu cauza morții. O să aranjăm noi totul, Albertine. O să-l aducem acasă.

— Puteți face asta? am întrebat.

— O, da, armata poate face totul. Nu e parte din practica noastră obișnuită, dar de data asta va trebui. Vreau să spun că nu va fi nevoie să mergi la Berlin. Nu acum. O să aducem trupul cu avionul.

— A, trupul, am spus și am ridicat din umeri, ca și cum trupul nu conta, ca și cum abia atunci realizam că exista și un trup.

— Te rog să nu regreți că ai venit aici. Abercrombie înțelesese din nou greșit. Se referea la Londra. O să ne ocupăm de tine. N-o să suferi.

— Ba da, îți garantez, am zis.

— O să avem grijă de tine. Avem grijă de văduvele noastre.

„Văduvă". Un cuvânt englezesc pe care nu-l mai folosisem până atunci.

— Cum a murit mai exact Albie? am întrebat din nou.

— Gara era pustie. Nu au fost martori, în afară de mecanicul de tren, a zis Abercrombie. Un fost soldat. German, adică. Frontul de Est. Eliberat devreme, datorită meseriei lui, norocosul. A dat o declarație. Albert era în uniformă, a spus el. Asta a fost ciudat. Nu era necesar. De fapt, chiar dimpotrivă. Dar ai nevoie de amănuntele astea?

— Pot să le îndur, generale Abercrombie. Deja am auzit ce era mai rău.

— Albert aștepta trenul, a spus omul. Îl observase de la oarecare distanță, singur pe peron. La Dahlem, adică Dahlem-Dorf, sunt niște sculpturi, statui de lemn, forme umane, ca niște grupuri mici de oameni care așteaptă trenul, aproape ca niște familii de lemn, dar de fapt sunt bănci. Îți dai seama de asta abia când te apropii foarte tare. Albert se sprijinea de una dintre ele, aproape șezându-i în poală, ca și cum ar fi fost obosit, cu fața la trenul care venea, și s-a ridicat când

acesta s-a apropiat, încă așteptând. Nimic remarcabil în toate astea. Apoi trenul aproape a ajuns, și el a făcut un salt. Asta a spus mecanicul. N-a căzut sub tren, n-a alunecat pe șine, a făcut un salt, aproape ca și cum ar fi vrut să sară în partea cealaltă. Pe porțiunea cu iarbă. Numai că trenul era deja acolo. N-ar fi avut cum să sară în partea cealaltă. Dar saltul s-ar putea să fie important. E posibil chiar să fi văzut ceva sau pe cineva pe care-l urmărea. Obiceiurile dobândite în vremea războiului mor greu.

— A făcut un salt, am repetat. Numai că trenul era acolo.

Cum mai trăiești după asta?

L-au adus, într-adevăr, pe Albie acasă. Cu avionul. M-am dus la Croydon, să-l văd întorcându-se în Anglia într-o navă mică, gri. Am privit-o ca pe o pasăre îndepărtată, un șoim gri, devenind tot mai mare pe măsură ce se apropia, pregătindu-se să aterizeze. A atins pământul, apoi a făcut o săritură abia vizibilă, de parcă ar fi fost gata să decoleze din nou. La aeroport erau bărbați, bărbați în uniformă, bărbați în costum, dând mâna cu mine, spunând una-alta, așteptându-l pe Albie. O cutie de zinc, un drapel englezesc. A fost un salut, dar nici o altă ceremonie; asta avea să urmeze mai târziu. Au luat cutia de acolo. M-am urcat într-o mașină neagră oficială, cu niște bărbați pe care nu-i cunoșteam, și am mers prin partea de sud a Londrei, în timp ce totul în jurul meu lua formă de sicriu: trăsuri și camioane, noua hidrocentrală de lângă râu, clădiri și barje, maro, kaki sau gri, cutii după cutii pline cu cadavre.

— Bănuiai că era atât de nefericit? mă întrebase Abercrombie în după-amiaza când îmi dăduse vestea.

Da, sigur că am avut bănuieli, dar nu nefericit în felul acela care-i face pe oameni să vrea să se arunce sub – nu, să facă un salt spre –, să se arunce spre un tren în mers.

— Nu, am spus, fiindcă ăsta era răspunsul cel mai simplu. Tu?

— Da, a zis Abercrombie.

El era cel mai cinstit dintre noi doi.

— Ne-am dat seama că era nefericit, Peter și cu mine. Discutam despre faptul că ar trebui să-l retragem. Din afacerea aia cu Berlinul, adică. Îți amintești de seara aceea, aici? Când am băut Klipdrift împreună? Încercam să-l convingem să facă altceva, să nu mai călătorească, să se mute în afara Londrei, poate. La Bristol, de exemplu. V-ați fi putut lua o casă drăguță în Clifton, sau la țară. Aici, în Earl's Court, uiți cât de frumoasă e Anglia.

— Așa e, am spus, deși cunoștințele mele despre geografia Angliei se reduceau la metropolă.

— Brusc, se pare că totul a început să-l afecteze, a continuat Abercrombie. A fost un soldat extraordinar, dar a subestimat ritmul, efortul de care era nevoie. Îți povestea vreodată despre munca lui?

— Nu, nu prea. Am crezut că nu are voie, am spus, plângând din nou.

Lacrimile veneau însoțite de spasme, revenind ori de câte ori credeam că se vor opri. Probabil că așa avea să fie de atunci înainte.

— Ai pe cineva care să poată locui cu tine? a întrebat Abercrombie. S-ar putea să-ți fie imposibil să înduri totul singură. Să trimitem pe cineva, măcar până la înmormântare? Te rog să-mi spui, Albertine. E de ajuns un cuvânt.

— Habar n-am, am zis. Habar n-am, generale Abercrombie.

— Familia a fost informată despre moartea lui Albert. A fost un erou și a murit ca un erou. O să le spunem noi, Albertine. O s-o sfătuim pe sora lui să nu călătorească. Se va organiza o ceremonie funerară în cinstea lui Albert la biserica garnizoanei din Darjeeling, cât mai există acolo o garnizoană, pentru ea. Socrii tăi vor ajunge aici foarte curând. Știu că n-au fost apropiați, Albert și părinții lui. Îi cunosc aproape de când îl cunosc și pe el. Niște oameni foarte cumsecade. Nu a existat nici un motiv evident pentru înstrăi-

narea lor. Albert voia ca lucrurile să stea așa, poate mai mult decât ei.

A făcut o pauză.

— Așa era Albert, acum știu sigur. Te îndepărta când avea cea mai mare nevoie de tine. Îți spunea că ți-e mai bine fără el.

— Îți spunea să-ți tragi șosetele, am zis, gândindu-mă la gleznele subțiri, ca de copil ale lui Abercrombie.

— Da, a spus Abercrombie zâmbind ușor. Da, exact.

Cu o zi înainte de înmormântarea lui Albert, Peter Stanford i-a întâmpinat pe părinții lui Albie la gara Liverpool Street și i-a adus în Earl's Court. Au sosit într-o mașină ciudată, o limuzină mare, neagră, cu o ușă dublă în spate. Am urmărit-o parcând de la fereastra salonului. Nu m-am gândit că sunt ei până când șoferul n-a sărit afară, i-a deschis ușa lui Peter, apoi ușa din spate. Un bătrân a coborât cu o dureroasă încetineală, blocându-mi vederea, așa că următorul lucru pe care l-am zărit a fost Peter Stanford ducând pe brațe o femeie, ca pe un bebeluș. A scos-o din mașină, astfel că ea abia dacă a atins pământul cu picioarele, până ca șoferul să-i întindă două bastoane, niște tripoduri bizare, și ea s-a sprijinit pe ele și s-a întors spre casă încet, gârbovită, ca un artropod trist. Le-am ieșit în întâmpinare.

— Albertine, a spus ea, apăsându-mi coastele din spate cu o mână osoasă, în timp ce ne îmbrățișam.

Tatăl lui Albie stătea la câțiva pași mai încolo, cu gâtul și capul ieșindu-i din paltonul negru nepotrivit cu anotimpul, precum capul și gâtul unei țestoase, din carapacea ei. Ar fi putut fi insuportabil de trist, doar că deja îmi pierdusem orice măsură a suportabilului.

Șoferul a scos un scaun cu rotile pliat și două valize din spatele mașinii și le-a adus în hol. I-am arătat direct spre etaj, spre ușa deschisă a dormitorului meu și al lui Albie. Mă mutasem, teoretic, în dormitorul liber de alături, dar îmi

petreceam toate nopțile într-un fotoliu, privindu-mi patul conjugal printr-o ușă deschisă. Mă făceam că citesc exemplarul din *Zile și nopți* al lui Albie. Începutul scrisorii lui către mine, scrisoarea pe care o găsisem înăuntrul ei, mă bântuia acum: cuvintele erau ca niște note muzicale despre care știi că sunt laitmotivul unei compoziții numai după ce auzi întreaga piesă până la sfârșit.

Mama și tatăl lui Albie l-au urmat încet, oprindu-se la fiecare pas. Șoferul a ajutat-o pe ea; tatăl lui Albie m-a cuprins cu unul din brațe.

— Îmi închipuisem altfel ziua asta, am spus. Nu, nu ziua asta, adică. Mă refer la întâlnirea noastră.

A urcat ultimul rând de trepte încet, încercând parcă să ghicească nivelul până la care trebuie să ridice piciorul de fiecare dată. Și el era un bătrân soldat. Se vedea în felul în care pășea, în lustrul pantofului, în cravată, în manșetele albe care ieșeau din mânecile hainei când se prindea de balustradă, înainte de a face următorul pas. S-a prins de brațul meu cu mâna cealaltă, deasupra cotului, ca de o frânghie aruncată de cineva unui om care se îneacă. Era mai înalt decât mine, considerabil mai înalt decât soția lui, dar era distrus, și n-aș fi putut spune dacă mai putea fi dres vreodată.

Nu voiam să întreb de ce refuzaseră să mă cunoască, de ce refuzaseră să vină să-l vadă pe Albie, dacă într-adevăr refuzaseră. Nu mai eram sigură de nimic. Ar fi trebuit să mă gândesc mai mult la asta. Nu ar fi trebuit să urce atâtea trepte. Doar că niciodată nu mă gândeam bine la ceva, mi-am dat seama.

În alte părți, oamenii erau ocupați, se îngrijeau de tot felul de lucruri. În casa noastră, casa lui Albie, era conversație puțină și mișcare și mai puțină. Pe masă erau sandviciuri, aduse de oamenii lui Albie, mâncare de picnic pentru cel mai trist picnic imaginabil.

— Ne pare atât de rău, Annabel, a spus tatăl lui Albie.

Nu am corectat numele. Și-așa păreau înfrânți. Annabel era sora lui Albert.

— Vorbea cu afecțiune despre dumneavoastră, am adăugat.

Încă o minciună? Mi-au întors politețea.

— Ești o fată minunată. Albert te iubea foarte mult, a spus mama lui, cu o voce aristocratică frântă, abia auzită.

S-a bătut ușor pe genunchi, cu o mână mică, uscată. N-avea de unde să știe asta, n-avea de unde să știe cât de mult mă iubea Albie.

— Engleza ta e excelentă, a adăugat în cele din urmă, neașteptat, chiar excelentă.

— Mulțumesc, am spus.

Eram atât de dornică să mențin aparența de conversație, încât era să adaug: Și a dumneavoastră la fel.

Mă jucam cu brățara, cea pe care mi-o dăruise Albie la aniversarea noastră de optsprezece luni, rotind-o întruna pe încheietura mâinii, așteptându-mă ca lănțișorul să se rupă. A ținut: era mai puternic decât părea. Model Prince of Wales, cu dublură invizibilă, îmi amintesc că-mi explicase Albie, rezistă la mai multă tensiune decât ai crede că e posibil. Vocea lui avea ecou în mintea mea. Mă întrebam ce pălește mai întâi – atingerea, mirosul, sunetul.

A sunat telefonul. A sunat, și-a sunat, de zece, de douăzeci de ori înainte de a mă ridica să răspund.

— Albertine, a spus Alex Carr. Ne-ai îngrijorat pe toți. N-ai venit săptămâna trecută. Tata te-a sunat. Apoi m-a rugat pe mine să-ți telefonez. E totul în regulă?

— A murit Albie, am spus și am lăsat jos receptorul. Am stat lângă telefon două, trei minute, întrebându-mă dacă avea să sune din nou. Și a sunat. Îi vedeam pe părinții lui Albie prin ușa deschisă a camerei de zi, în fotoliile noastre, față în față, fără să-și spună nimic.

— Albertine, a zis Alex Carr, te rog să mă ierți. Nu era vocea lui. Nu sunt sigur dacă asta e un fel de... Nu știu ce

să spun. E o veste cumplită. N-ai pomenit niciodată că ar fi bolnav. A fost atac de cord?

— Nu, am spus. N-a avut nimic de-a face cu inima lui Albie. Îmi pare rău, dar nu pot vorbi acum.

— Nu închide, a spus el. Albertine, te implor, te rog.

Am închis.

M-am întors în salon și am stat cu părinții lui Albie, în timp ce afară se întuneca. Pe o tavă, pe taburetul dintre ei era un teanc de telegrame și scrisori de condoleanțe nedesfăcute. Am fi putut să facem un milion de lucruri altfel, părinții lui și cu mine. Nu știam prea bine care dintre lucrurile astea l-ar fi putut salva pe Albie, dacă ar fi putut vreunul.

A doua zi dimineața, în dimineața înmormântării, mi se părea că erau cu mine dintotdeauna, bătrânul și bătrâna, dormind în patul meu conjugal. Eu nu dormisem deloc, și la patru dimineața, la prima geană de lumină, m-am dus în biroul lui Albie. În trecut, mă uitam la lucrurile pe care se întâmpla să le lase pe birou, dacă erau, mai puțin din curiozitate și mai mult din nevoia de a-i simți prezența. Nu-i scotocisem niciodată prin lucruri în căutare de probe. Nu fusesem genul ăla de soție, o mică binecuvântare, pesemne, având în vedere ce soție mă dovedisem a fi.

Îmi plăceau peria lui de păr cu doi piepteni de fildeș înfipți în ea, o cutie hidoasă de piele, având pe capac un desen verde-strident cu Cornișa, care conținea agrafe de hârtie și ascuțitori de creioane, călimara cu monogramă și capac de argint a lui Albie. Era o poză cu mine, în ramă de argint, pe un vas, aplecându-mă peste balustradă, cu părul ascunzându-mi fața pe jumătate, iar în spate, pe puntea superioară, mai mulți soldați fumând. Țineam în mâna dreaptă o pereche de ochelari de soare. Dacă te uitai de aproape, îl puteai vedea pe Albert în lentilele întunecate, ținând aparatul de fotografiat, ca să facă poza. M-am uitat insistent, încercând

să discern expresia de pe chipul lui. Am luat o lupă. Imaginea era prea mică. Mare, devenea încețoșată.

Am descuiat sertarele biroului, unul câte unul, ceva ce nu mai făcusem niciodată. Mi se părea că-i invadez intimitatea postumă. Le-am găsit goale, ca și cum – imposibil – cineva trecuse deja prin ele. Căptușelile de hârtie miroseau a cerneală și tutun și documente vechi. Le-am ridicat, una câte una. Nu era nimic, absolut nimic sub ele.

M-am așezat pe scaunul lui Albie și m-am simțit istovită dincolo de puterile mele de a descrie senzația. Cotoarele cărților de pe rafturi îmi erau atât de familiare, încât puteam închide ochii și enumera corect titlurile. Într-o zi, nu acum, o să mă uit prin ele una câte una, în căutarea soțului meu.

Am dus pantofii lui Albie în grădina din spate și am început să-i lustruiesc cu cremă neagră de paradă, așa cum îmi aminteam c-o făcea el, stând în mica noastră curte, întinzând crema cu o cârpă, periind și apoi lustruind din nou, până când bombeurile străluceau de parcă ar fi fost făcute din lac. Vedeam contururile picioarelor lui Albie pe tălpile palide, picioarele care făcuseră saltul. Am băgat mâna mai adânc și am continuat să lustruiesc.

— Bună dimineața, Albertine. Era ceva în vocea tatălui lui Albie care-mi amintea de fiul lui. Nu a părut să bage de seamă ce făceam. Ai dormit vreun pic?

— Nu, am spus, deloc. Am luat pastilele pe care mi le-a dat doctorul, dar n-au avut nici un efect.

— Mă gândeam, Albertine. Mă gândeam la el. A fost mereu un copil atât de solar, necomplicat pe vremea când eram în India, apoi l-am trimis la școală în Anglia, și de atunci nu l-am mai cunoscut bine niciodată.

— Se întâmplă, am spus. Prețul Imperiului.

— Mă bucur că te-a avut pe tine, a spus tatăl lui Albie. Că și-a găsit fericirea alături de tine.

Acum stătea lângă mine, îmbrăcat în halatul în carouri al lui Albie, peste o pijama veche. Claviculele i se ridicau peste smocurile de păr alb de pe pieptul scheletic. Pielea îi era ca pergamentul, ca a unei mumii, iar chipul îi era brăzdat de riduri adânci. Pe maxilar se vedeau pete maronii, urmare a anilor de soare indian.

— Am fost fericiți când s-a terminat războiul, pe vapor, în drum spre casă, am spus. La început nu mi-a plăcut Londra, dar m-am obișnuit. Aș vrea să fi știut mai multe despre Albie. Aș vrea să fi pus mai multe întrebări. Nu cred că i-am fost o soție atât de bună pe cât merita.

— Nu fi severă cu tine. Poate că oricum nu ți-ar fi spus mai multe decât ți-a spus deja, a zis tatăl lui. Poate că nu era liber să-ți spună mai multe, oricum. În domeniul în care lucra el, loialitatea față de țară e mai importantă decât loialitatea față de soție. N-o spun în sens rău, căci, în mod ideal, una n-ar trebui să fie testată de cealaltă. Un bărbat se obișnuiește să țină secrete; secretele nasc alte secrete, până când sunt atât de multe, că nici nu mai știi de unde să începi, chiar și atunci când nu mai sunt secrete.

— Vreți să spuneți că Albie era spion? am întrebat.

— A, nu. Era vizibil speriat de acest cuvânt. Mi-a pus mâna pe umăr. Nici nu știu prea bine ce înseamnă cuvântul ăsta. Spion, adică. Fără îndoială că raporta din Germania, dar asta e același lucru cu a spiona? Întotdeauna vedem mai mult decât spunem, asta e caracteristica muncii în Externe. Dar pe tine nu te-ar fi mințit niciodată. Sunt sigur că știai la fel de multe despre el cât știa și el despre tine.

— Vă deranjează că Albie e înmormântat la Londra? am întrebat. Pentru mine e bine, firește, dar n-ar fi fost mai potrivit în East Anglia sau în Scoția?

— Am căzut de acord în privința Londrei cu camarazii săi de regiment. A fost unul de-ai lor mai mult decât orice altceva. India ar fi putut fi mai potrivită din punctul de vedere al familiei, dar n-ar fi fost posibil acum. Aparținem

atât de multor locuri, încât pe nici unul nu-l putem numi „acasă".

— Atunci Londra e un loc la fel de bun ca oricare, am spus.

— Exact, a aprobat el din cap. Deși nici Londra nu o numim „acasă". Pare un oraș străin. Mai ales după acest ultim război. E ciudat să mă gândesc că trupul fiului meu se va odihni aici.

Ziua înmormântării lui Albie a fost glorios de însorită. N-ar fi trebuit să-mi fac griji cu privire la desfășurarea ei. Dacă e să fie o ceremonie, nimeni nu se pricepe la asta mai bine ca armata. Înmormântarea lui Albie a făcut cinste armatei. Au fost zeci de oameni pe care nu-i mai întâlnisem niciodată, bărbați îmbrăcați în negru sau în uniformă, purtând trese și însemne pe care nu știam să le descifrez, și bărbați pe care-i cunoșteam, chipurile acelea de tineri zei din Alexandria. Erau ceva mai în vârstă decât atunci când îl înfruntaseră pe Rommel, ceva mai cărunți, dar puseseră pe fugă Vulpea Deșertului, nu-i așa? Femeile, tinere elegante de la biroul lui Albie și neveste stând alături de bărbații lor, aruncau priviri furișe în direcția mea. Mă făceau să urăsc faptul că mă aflam acolo, pentru că nu știam ce să fac cu mine în răstimpurile în care oamenii nu veneau să-mi strângă mâna ori să-mi spună cuvinte pe care nu reușeam să le înțeleg în întregime.

Nimic din toate astea nu conta. Știam care erau cuvintele. Eram sedată, literalmente, lumea plutea în jurul meu, și totuși ceva mocnea în amorțeala asta generală, ceva care era patru părți durere și o parte furie. Când sicriul a fost coborât, această furie-durere mi-a împins umerii în sus și mi-a strâns cutia toracică, astfel că n-am mai putut respira deloc.

Fuseserăm aduși cu mașina la cimitirul aflat la mai puțin de un kilometru de casă, dar drumul păruse nesfârșit în timp ce treceam de-a lungul colonadelor, într-un cortegiu lent. Au fost discursuri, rugăciuni, salve de pușcă. Chiar și un cor de

băieți de la școala lui Albie, un trio de preoți ale căror veșminte străluceau argintii-movulii în soarele după-amiezii. A fost și un cimpoier singuratic, care a cântat o melodie străveche, ce părea să-mi încleșteze și să-mi strângă măruntaiele, ca și cum burduful ar fi fost făcut din ele. Cineva purta o pernă cu decorațiile lui Albie. Avea mai multe decât te-ai fi așteptat de la un om de vârsta lui. Au fost flori, extrem de parfumate dimineața, izul veștejirii devenind sesizabil pe măsură ce ziua înainta. Au fost maiestuozitate, demnitate și destulă pompă în toate, pentru a convinge pe oricine se întâmpla să treacă pe acolo că îngropam pe cineva important. A fost cea mai complexă ceremonie la care Albie și cu mine am participat vreodată împreună, și totuși el nu era acolo, să-mi explice detaliile.

Mormântul deschis părea crud și cumva fizic, ca o rană ce supura în mijlocul unei pajiști verzi. La un moment dat am observat, doar cu coada ochiului, sosirea Kareninilor. Alex, Diana și Gigi, cu un buchet uriaș de trandafiri albi, șaizeci sau șaptezeci de trandafiri legați cu o panglică mov, apoi Monsieur Carr, într-un costum negru foarte vechi. Au rămas în spate, așteptând momentul să înainteze și să depună florile. Arătau diferit de tot restul lumii, marcați de un intangibil aer străin greu de definit, și totuși prezent chiar și la Diana și la băiat, ca și cum ar fi venit nu numai din altă țară, ci și din altă epocă. Tatăl și fiul păreau zdrobiți. Când s-au apropiat și și-au ocupat locul în mulțimea adunată, am simțit ceva mișcându-se, mai adânc decât furia-durerea mea, nu mai mult decât fluturarea unei senzații. Atunci am știut.

15
Tu, Anna

— Ce mai faci, draga mea? Devine mai mult sau mai puțin suportabil? m-a întrebat Monsieur Carr.

Trecuse aproape un an întreg de când începusem să-l vizitez. Era ora patru, și totuși seara se așternea deja, doar câte-un vârtej de frunze galben-strălucitor sfidând întunericul la răstimpuri. Unele loveau obloanele cu zgomotul blând al bătăii unui deget de copil. Coroanele teilor din Queen Anne's Grove se subțiaseră din nou și primele stele licăreau printre crengi. Era ceva straniu în țipetele coțofenelor: sunetul iernii care se apropia.

Monsieur Carr s-a uitat afară, apoi și-a întors privirea în cameră. A trecut repede peste chipul meu, după care s-a oprit pe burta mea, tare și rotundă deasupra poalelor, ca un balon umflat. Simțeam mișcări înăuntru, nu mai puternice decât fluturarea unei aripi de prepeliță în miriștea carbonizată a unui câmp de cereale după recoltă. Continuau, aceste mișcări, la intervale regulate, toată ziua, până noaptea târziu. Le vorbeam în serile când eram singură, și asta însemna acum în fiecare seară. Începeam să ne cunoaștem bine, mica pasăre și cu mine. Tot restul era un mister care încă nu fusese dezvăluit.

— Nu știu dacă suportabil, Serghei Alexeevici.

Insistase, și în sfârșit începeam să mă obișnuiesc cu această lipsă de formalism. Când mă gândeam la el, încă îi spuneam

Monsieur Carr. Continuam să conversăm în franceză. Eu insistasem să nu mai fiu plătită pentru vizitele mele. A fost greu de convins, dar pensia lui Albie îmi era suficientă. Absența tranzacțiilor a dus la o intimitate mai mare, la o claritate a prieteniei și devotamentului.

— Trebuie să-ți mărturisesc ceva, Albertine. Ți-am oferit o versiune cosmetizată a istoriei familiei noastre, a spus Serghei Alexeevici, uitându-se la un dosar subțire de pe măsuța de cafea. Acum era legat într-un marochin aproape identic cu cel al cărții mamei sale. Nimic produs în vremurile acestea austere nu putea rivaliza de fapt cu măiestria Art Nouveau a Angevinilor. Nici nu știu dacă să regret sau nu. Tu ai scris-o, mi-ai dat-o înapoi și le-am citit povestea mea lui Gigi și lui Korda, dar acum mă simt vinovat, după toate câte s-au întâmplat. Meriți mai mult din partea mea, Albertine.

— Ce vreți să spuneți, Serghei Alexeevici?

— N-am spus minciuni, cu siguranță nu minciuni, dar am lăsat la o parte foarte multă urâțenie, și nu mă refer numai la urâțenia care a urmat morții mamei mele. A fost nimic în comparație cu acest secol al nostru, și totuși acum mă simt bătrân și nu mai pot îndura lucrurile urâte. Dar poate că și dumneata ești ca mine. Acum știu că m-ai întrebat despre Tonia abia după ce ai terminat manuscrisul. Și dumneata – conștient sau inconștient – ai vrut să păstrezi povestea mea cât de luminoasă posibil. Ar fi trebuit să am mai multă încredere în dumneata, Albertine. Am fi putut colabora, am fi putut redacta *Iarna lui Karenin* împreună.

— Dar pentru asta ar fi trebuit ca eu să am încredere să vă spun despre proiectul meu mult mai devreme. Are vreo importanță, Serghei Alexeevici? În timp ce scriam, nu mă gândeam la redactare, la a lăsa deoparte unele lucruri. Cred că scriam povestea ca pentru Gigi sau pentru propriul meu copil. Ați vrea ca ei să știe? Am lăsat la o parte unele lucruri, spuneți, dar îmi amintesc totul.

— Știu, a zis el și s-a aplecat să mă bată drăgăstos pe genunchi. Dar, gândindu-mă la Gigi, mă întreb cât de mult știam eu când eram de vârsta lui, cât de mult știa Alexei. Ce facem când ne cosmetizăm astfel istoria pentru copiii noștri? Am iubit-o pe mama mai mult decât ar fi putut s-o iubească soțul sau amantul ei, și am avut nevoie de ea mai mult decât ei, dar dragostea unui fiu nu e niciodată de ajuns. Sau cel puțin n-a fost pentru Anna. O să afli, și sper că dumneata o să afli altceva.

— Sunt feluri diferite de dragoste, și noi suntem lacomi, le vrem pe toate. Nu știu de ce, Serghei Alexeevici, dar sunt convinsă că e fată. Nu mai e mult.

Nu mă întrebase niciodată cine era tatăl. Poate că era o întrebare de negândit.

— Mai ții minte cum am început noi să citim *Madame Bovary*? m-a întrebat. Parc-a trecut un secol de atunci. E o poveste despre citit cărți pe care am tot vrut să ți-o spun în acest an. Curând după Revoluție, au fost mutați zeci de țărani în casa noastră din Sankt-Petersburg, familii flămânde care-și căutau de lucru la oraș, câte patru sau cinci în fiecare cameră. Nouă ne-a rămas tot o singură cameră, dar eram numai noi trei, aproape un lux. Era la fel de frig ca iarna trecută. Pe vremea aceea, iarna ne părea întotdeauna astfel. Noii noștri chiriași scoteau lemnul din parchet ca să facă focul în sobe. Au început din colțuri, înlocuind lamelele de mahon și cireș cu cartoane. Nu m-am plâns. Îi numesc chiriași, dar aveau tot atâta drept la proprietatea noastră ca și noi. Lemnul era oricum nepractic la vremea aceea; pierise sub cuiele ghetelor noastre ieftine, sub zăpada care se topea pe fundul găleților de cărbuni, ros de zeama care se scurgea peste tot din butoaiele de murături.

Aș fi vrut să-l scoată pe tot, cât de repede posibil, și să-l ardă. Dar după ce au făcut-o, au început să alimenteze focul cu cărți din biblioteca familiei. Această priveliște mi-a rupt

inima. Nimeni nu-mi înțelegea durerea. Scrieri latine, versuri în franceză și germană, toate ar fi putut fi vrăjitorie curată. Mă strecuram când acești oameni erau plecați – nimeni nu-și bătea capul cu chei pe atunci – și furam propriile mele cărți din colțuri îndepărtate ale propriei mele case, ascunzându-le în unghere numai de mine știute, în pivnița de vinuri, care acum era plină de sticlă spartă și munți de mobile inutile, așteptând să fie date pradă flăcărilor. Am fost prins și arestat. Una dintre femei m-a găsit în camera ei și a crezut că încercam să fur o bucată de șuncă. Eram unul dintre foști; nimic n-ar fi fost de mirare.

Am fost arestat și bătut, și interogat de atâtea ori de oameni diferiți, încât toată lumea a uitat acuzația inițială. Am sfârșit la carceră și am stat acolo șapte luni, într-o celulă de la subsol în care abia puteai să stai în picioare, chinuit de gândul la soția și fiul meu. Treptat, mi-am dat seama că erau celule identice, cu deținuți ca mine, de-a lungul întregului coridor. Peretele dinspre coridor era extrem de gros, iar ușa de metal prin care intraserăm, atât de grea, încât gardienii care ne aduceau mâncarea – și asta se întâmpla foarte rar – erau nevoiți să se sprijine de ea și s-o împingă cu spinarea, folosind întreaga forță a greutății lor. Pereții despărțitori erau mult mai subțiri. Nu puteam vorbi între noi, dar puteam bate cu degetele și palmele în cărămida jilavă. Încetul cu încetul, am dezvoltat un soi de alfabet, pe care îl foloseam ca să comunicăm până târziu în noapte, compulsiv, de parcă am fi încetat să existăm dacă am fi încetat să fim auziți.

Bărbatului din celula vecină, un filozof al religiei pe care-l cunoșteam din vedere de mulți ani, i s-a permis să-și păstreze Biblia când a fost arestat. Nu știu prea bine de ce i-au lăsat-o. Poate că bolșevicii erau mai toleranți în acele zile de început; până și Stalin se pregătise să devină preot, își dorise să fie hirotonit, să-și testeze vocația. Sau poate credeau că nu are importanță, din moment ce omul nu avea să mai iasă de acolo. Ei bine, s-a dovedit că, în grabă, el luase cu el o

altă carte. Unul dintre fiii lui, credea el, luase probabil supracoperta și o pusese pe un volum la fel de gros, poate ca să-l citească pe furiș, chiar în biserică. Era povestea mamei mele.

S-a oferit să-mi citească *Anna Karenina*. Habar nu avea cine eram. N-o să-ți vină să crezi, Albertine, dar nu citisem până atunci cartea asta nenorocită; la început, pentru că nu m-a lăsat tata, apoi pentru că n-am vrut. Auzisem povești despre ea, firește, numeroasele povești despre cum autorul ei a adaptat adevărul, pentru a se potrivi nevoilor ficțiunii sale. Viața reală e prea dezordonată, prea improbabilă. Bătrânul conte adăugase lucruri care erau neadevăruri patentate, pe care – chiar dacă ar fi fost adevărate – nu ar fi avut cum să le știe despre mama. Contracepția, de exemplu. Sunt sigur că Anna nu ar fi știut cum să facă așa ceva. Le-ar fi considerat pe femeile care foloseau contracepția necinstite în fața lui Dumnezeu. Dar asta-i natura ficțiunii. Și a oamenilor. Dacă scrii niște memorii, toată lumea caută minciuni; dacă scrii ficțiune, oamenii caută adevărul, presupun că n-ai inventat nimic.

Până și Tolstoi s-a săturat de toate bârfele, a protestat, a diminuat importanța veridicității, ne-a evitat. Foarte bine. Tata n-a avut nici măcar o singură vorbă bună de spus despre el. Murise de aproape un deceniu când Tolstoi a fost excomunicat de Biserica Ortodoxă, dar n-ar fi fost câtuși de puțin surprins.

Și acum, în celula din beci, vecinului meu i-a luat două luni să-mi citească *Anna*, bătând romanul, literă cu literă, în peretele temniței lui. N-am putut dormi aproape deloc în acele două luni. N-aș spune că-i uitasem pe Tonia și Alexei, cum aș fi putut, dar tot voiam să aud ce se întâmpla mai departe sau, mai degrabă, cum se întâmpla, căci știam prea bine către ce moment blestemat gonea povestea. Două luni. Tap, tap, tap, tap. Romanul era mult mai complex decât orice îmi imaginasem, mult mai nuanțat. Tolstoi a înțeles-o pe

mama mai bine decât s-a înțeles ea însăși. Singura persoană pe care n-a prea reușit s-o prindă a fost mătușa Dolly, soția îndelung suferindă a unchiului Stiva. Stiva se purta abominabil cu Dolly, dar Tolstoi nu avea ureche pentru natura martiriului ei voit. Cred că Dolly a stârnit în romancier tot ce era mai rău. Pe toți ceilalți i-a conturat bine. A scris cu atâta măiestrie, încât aproape că a meritat toată suferința noastră.

S-a întors și s-a uitat la portretul părinților lui de pe peretele de deasupra noastră.

— Știi ce spune Marx – și știu câte ceva despre Marx – , a continuat el, că scriitorii de geniu sunt capabili să se ridice deasupra epocii și clasei lor. Astfel Tolstoi și-a depășit geniul pentru a înțelege despre Anna ceva ce nici unul dintre noi, cei care pretindeam că o iubim, nu înțelesese. Era o orfană care avea nevoie să fie ținută în brațe. Tata o poseda, dar n-o ținea în brațe. Eșecul legăturii lor nu a fost neapărat sexual, deși poți să te întrebi de ce m-a avut numai pe mine – până la relația ei, adică. Poate că tata s-o fi sustras și de la îndatoririle lui de soț, dar sustragerea de la o atingere omenească a fost mult mai importantă.

În celula mea, visam s-o țin în brațe pe Tonia toată noaptea, să-l țin în brațe pe Alexei. Mă trezeam cu mirosul lui de copil în nări. Aș fi putut ucide un om, doar ca să-l mai simt fie și o singură dată. Anna a creat doi orfani în dorința ei de a fi ținută în brațe. O relație era un lucru acceptabil în Sankt-Petersburg și în cercurile în care creșteam eu, pentru bărbați și femei deopotrivă. Atâta vreme cât respectai anumite reguli, te supuneai unor anumite ipocrizii. Păcatul Annei nu a fost acela că a dorit o relație. Știu că sună sentimental, dar nu e mai puțin adevărat din pricina asta. Păcatul ei a fost că avea nevoie să fie iubită.

Am avut o singură conversație cu soțul dumitale, la petrecerea în cinstea filmului, și a recunoscut că n-a citit *Anna Karenina*. „N-am vrut niciodată s-o citesc“, mi-a spus. „Deși

am citit *Război și pace* când eram la școală, și mi-a plăcut foarte mult. Pur și simplu *Anna* nu mi-a stârnit îndeajuns interes."

„Suntem obsedați de adulter", a spus Albert al dumitale, „de parcă ar conta mai mult decât orice altă trădare, mai mult chiar și decât trădarea celor mai adânci principii". Mi-a plăcut asta. Soțul dumitale a fost un om bun, un om nobil.

— Da, am spus. Sigur că a fost. Ați uitat să-mi spuneți ce s-a întâmplat în celula din închisoare după ce ați ascultat romanul până la sfârșit. Cum ați evadat?

— N-am evadat, a zis el. Am fost eliberat. Lăsat să plec. Așa, pur și simplu. Bolșevicii nu-și explicau niciodată motivele, nu-și cereau niciodată scuze. Tonia și Alexei plecaseră la țară. Nu li s-a permis niciodată să mă viziteze și nu exista nici un alt motiv să rămână la Sankt-Petersburg. Mi-a luat două luni să-i găsesc. Trăiau într-un sat de pe moșia Oblonski, într-o casă care aparținuse unuia dintre foștii iobagi ai acesteia. Tonia a crezut că vede o fantomă când am apărut. Părul îmi albise complet în închisoare.

— Se întâmplă asta, știu. Uneori, peste noapte.

Mi-am atins tâmpla, unde aveam acum o șuviță de păr alb.

— Mult mai târziu, la Istanbul, unul dintre rușii pe care i-am văzut la Pera Palace, când m-am dus acolo să cerșesc o slujbă, unul dintre oamenii lui Vranghel, mi-a spus ce auzise. Că am fost eliberat, împreună cu alți câțiva, la ordinul lui Evgheni Levin, fiul vărului meu Konstantin, care era acum în conducerea bolșevică, mâna dreaptă a lui Lev Troțki. Nu mă întâlnisem niciodată cu Evgheni, dar îmi dădeam seama că eram un pic suspect în ochii cunoștințelor mele de la Pera. De ce ar interveni un bolșevic pentru mine?

— Legăturile de sânge, am spus. Cu siguranță și comuniștii le aveau, nu?

Serghei Alexeevici a ridicat un cartonaș de pe măsuța de lângă el. Era o captură din filmul *Anna Karenina*, Vivien Leigh în fața unei picturi înfățișând o urnă plină până la refuz cu flori. Vedeta arăta ea însăși ca o floare, îmbrăcată

într-o rochie din mătase de culoare pală, cu ghirlande de flori de mătase în jurul fustei, un buchețel de flori la piept, chiar și o pălărie făcută din flori, ca o păpușă umană, sau ca un pudel. Era ceva atât de manipulator cochet în această rochie, atât de disingenuu inocent, încât imaginea părea mai potrivită pentru un vodevil, decât pentru o mare tragedie. Dar poate că adevăratele tragedii au toate câte un element de vodevil. Nu mai știam.

— Îmi place tabloul, am spus. Apare în film? Toate ruinele acelea din fundal, dincolo de flori, îmi amintesc de Londra.

— Mă faci să râd, Albertine, a zis el, deși nu încercam să-i provoc râsul. Vino aici.

M-am dus și m-am așezat lângă el. Corpul meu se mișca încet, se așeza încet. El a ridicat mâna dreaptă și a pus-o pe burta mea, așteptând parcă fluturarea de aripă a prepeliței. Așteptându-te pe tine, Anna, să-i dai un semn.

A bătut cu degetele în pielea mea tare.

— Un cod? am întrebat.

— Un vechi poem rusesc.

Am stat așa, și el a continuat să bată, încet, inaudibil, întâi cu degetul, apoi cu palma, literă cu literă, vreme îndelungată. A fost cel mai liniștitor lucru pe care mi l-a făcut cineva vreodată.

— Mai e puțin, draga mea. Aproape s-a terminat, a spus el în rusă și s-a aplecat, mai aproape, ca pentru a aștepta un răspuns.

Răspunsul tău.

După ce părinții lui Albie s-au întors în East Anglia, am început să fac ordine în casă. Habar nu aveam ce voiam să fac cu ea. Uneori mi se părea că trebuie să rămân acolo, pentru cazul în care Albie s-ar întoarce. Trebuie să mă poată găsi, îmi ziceam, înnebunită de durere. Ipoteca a fost plătită după moartea lui. Nu fusese un împrumut mare; proprietățile din Londra erau ieftine în zilele acelea. Nu aveam griji

financiare, dar aveam probleme de toate celelalte feluri. Un amestec combustiv de suferință, durere și vinovăție, care nu se asorta deloc cu grețurile de dimineață. În cele din urmă, grețurile și furia-durerea au pierit; au rămas doar vinovăția și așteptarea.

Într-o zi de vară a sosit o scrisoare de la sora lui Albie. Timbrul îl înfățișa pe regele-împărat din profil, încadrat într-un oval. *Servicii poștale un anna și jumătate, înregistrare trei anna*, scria pe el. Lucrurile nu aveau sens în vara aceea. Vedeam Anne peste tot. Am citit totul de două sau de trei ori, găsind semnificație acolo unde nu era nici una, și nu reușeam să înțeleg lucrul cel mai simplu. Credeam că engleza mea se deteriora.

Britanicii plecau; India era dezmembrată. Annabel era în drum spre Anglia. Nu credeam că știe că sunt însărcinată. Plicul era subțire, hârtia de poștă, ca foița de ceapă, pe care fusese redactată scrisoarea lui Annabel era aproape transparentă, dar înăuntru se mai afla o scrisoare, mai groasă. Deutsche Post, de data aceasta: timbrele aveau imagini cu mâini în lanțuri eliberând porumbei albi în aer. *Dragă Albertine*, spunea scrisoarea lui Annabel:

> *Iartă-mi lunga tăcere. După ce ți-am trimis o scrisoare de condoleanțe, o scrisoare pe care nici o soră n-ar trebui să fie nevoită s-o scrie, am avut ceea ce presupun că s-ar numi o cădere nervoasă. N-am putut să mă dau jos din pat zile în șir, și nu era momentul să stau în pat. Tocmai atunci a sosit asta. O scrisoare din morți.*

Pe toată foaia de hârtie erau pete, chiar și peste scrisul ordonat al lui Annabel. Aproape simțeam sarea fină de pe marginile fiecărui cerculeț întins.

> *Acum sunt din nou pe picioare, mă mișc. Ce pot să spun? Când eram copii, eram geloasă pe fratele meu mai mic. Era băiatul de aur care evadase în frumoasa noastră Anglie ca*

să se distreze, lăsându-mă pe mine cu mama și tata, cu ariditatea lor, cu luni și ani întregi de studiu sufocant acasă. Dar a crescut și a devenit un bărbat chipeș, minunat. Nimeni nu rămânea supărat pe el multă vreme. Iartă-mă că nu ți-am trimis scrisoarea asta mai devreme. Cea pe care o scriu și cea pe care o anexez. A sosit la câteva săptămâni după moartea lui Albert. Încă nu știu prea bine de ce mi-a trimis-o mie. Cred că va însemna chiar mai mult pentru tine decât înseamnă pentru mine, dar n-am putut să mă despart de ea multă vreme. Nu te-am întâlnit niciodată, dar rămân

cumnata ta iubitoare,
Annabel

Dragă Bella, spunea scrisoarea lui Albie:

Iarna s-a terminat în sfârșit și sunt din nou la Berlin, într-o reședință lângă Lacul Slaughter. Da, Schlachtensee. Germanii au o predispoziție pentru morbid, dar lacul numai asta nu e. În jurul lui e o alee. Durează o oră și jumătate s-o străbați. Priveliștea se schimbă la fiecare pas și este invariabil magică. Altfel, lucrurile aici sunt urâte. Nu-ți pot spune prea multe într-o scrisoare. E o cafenea pe mal unde scap de orori ca să-mi fie dor de Albertine a mea în pace. A fost tăcută în ultima vreme. Are un secret pe care-l ascunde de mine. Cred – sunt convins – că e însărcinată. Nu prea știu cum să reacționez când o să se hotărască în sfârșit să-mi divulge vestea. O iubesc mai mult decât o să știe vreodată, dar mă tem. Lumea asta nu e un loc pentru un copil, nu încă, și poate că nu va mai fi niciodată. Datoria mea – datoria britanică, fiindcă noi am creat cel mai mare imperiu pe care l-a văzut vreodată lumea asta – a fost să construiesc o lume potrivită pentru un copil. N-am făcut-o. Atât de mare a fost eșecul nostru – al meu. Dar nu trebuie să devin morbid. Nu sunt german (o glumă slabă!). Dau fuga să prind ultima poștă acum, apoi trenul (ți-ar plăcea mica noastră gară,

o colibă cu acoperiș de paie ca din povești, ca din Berkshire, cu figurine de lemn primitive pe peron) ca să ascult Filarmonica din Berlin la repetiție. Beethoven. Poți să-ți închipui că repetă Beethoven, după tot ce s-a întâmplat de curând? Sunt un bărbat norocos. Am momentele mele de panică în legătură cu copilul ăsta, dar o să fiu un tată bun, și asta e tot ce contează. Sper că tu ești bine. Sper că iese și a doua recoltă. Doamne, ce dor mi-e de India, ce dor mi-a fost de ea toată viața! Ai fost atât de norocoasă, bellissima, atât de norocoasă că ai avut parte de ea ani și ani, în timp ce eu sufeream în ploaie.

Fratele tău iubitor,
Albie

— Mi se pare egoist ce-a făcut Albert, a spus Alex într-o zi, în timp ce mă conducea de la casa tatălui său la metrou. Dar e normal ca eu să spun asta. Părăsindu-te așa cum a făcut-o, mi te-a răpit mie.

Era singura persoană căreia îi spusesem cum a murit Albie. Știam că pot să am încredere în el. Trebuia să pot vorbi cu cineva.

— Nu mai egoist decât ce-am făcut noi, am spus, reacționând la singura parte din afirmația lui pe care am reușit s-o înțeleg.

— Dar el nu a știut asta. Ignoranța lui a fost alegerea *ta.* Când a făcut-o pe *a lui*, știa că tu o să afli, că o să suferi ca urmare a impulsului său, dacă un impuls a fost.

— Se pare că n-o să aflu niciodată, am spus. Probabil că suferea.

Ne întâlneam din când în când, Alex și cu mine, uneori din întâmplare, alteori planificat, prefăcându-ne că trebuie să vorbim despre tatăl lui, dar întotdeauna sfârșeam vorbind despre după-amiaza aceea. Vorbind despre ea, adică, fără să ne referim vreodată la evenimentul cel mai evident. Mai

devreme sau mai târziu, presupuneam, avea să-mi ceară permisiunea să-i spună Dianei, pentru că era prea onorabil ca să continue să ascundă adevărul. Speram că Diana îl va ierta. Într-un fel bizar, derutant, acum îl iubeam pe bărbatul acesta și nu știam ce să fac cu iubirea asta mai mult decât știam pe vremea când Albie era încă în viață.

E posibil să iubești doi bărbați odată. Majoritatea oamenilor nu pot, sau așa spun. Eu, în mod evident, puteam. Speram că voi fi iertată pentru asta.

Am intrat în 1948 singură – nu chiar singură –, ascultând Orchestra Radiofonică a BBC cântând muzica din *Un soț ideal*, versiunea cinematografică lansată de Korda în noiembrie. Făceam o bluză cu jabou, fără pense în talie, din acea țesătură de mătase fină care putea fi descrisă cel mai bine ca fiind dificilă. Începeam să ies din doliu. Era deconcertant pentru alții să fiu în doliu când aveam o sarcină atât de înaintată, să fiu atât de insuportabil de singură, să mă duc la doctor singură, ca să-ți ascult bătăile inimii. Culoarea hainelor mele nu schimba nimic, dar îmi permitea o oarecare intimitate pentru durerea mea. Nu mai eram furioasă pe nimeni.

Mătasea, cu petalele ei roșii ca niște pete de sânge, zăcea în fundul șifonierului încă din primăvară. Albie o văzuse în ziua când o cumpărasem. Îmi amintesc că m-am dezbrăcat pentru el. Mi-a înfășurat mătasea în jurul sânilor, în timp ce ne prefăceam că suntem preocupați de volane și manșete, și mi-a ridicat buclele și împletiturile aranjate cu grijă, până când complicata țesătură s-a desfășurat pe spatele meu. Erau acele momente în care știa exact ce să facă și să spună; cunoștea atât de bine vocabularul tandreței, încât trebuia să presupui că în alte ocazii se cenzura. Ne-am dus lângă pat – eu cu spatele, el cu fața la mine, ca un cuplu care dansează – și pe când se lăsa să cadă deasupra mea, a întins mâna spre sertarul noptierei.

— Nu, Albie, te rog, nu. Hai s-o facem așa cum suntem.

Chipul i s-a întunecat o fracțiune de secundă, sau poate mi s-a părut, dar am continuat, exact așa cum eram. A doua zi dimineața uitasem umbra, refuzul de o fracțiune de secundă de a se gândi la un copil, ca un nor care trece peste soare.

Acel al doilea trup, suplu și blând, aproape l-am uitat acum, pentru că l-am văzut o singură dată, cu câteva sute de ore mai devreme – distanța dintre o luni și o vineri – și în semiîntuneric, poate în aceeași clipă în care Albie se afla la o ședință plicticoasă, la Bristol. Nu sunt sigură dacă mi-am închipuit asta, dar rusa lui Alex era tandră ca ninsoarea, și m-a ținut în brațe multă vreme după aceea. Să duci un amant în patul tău conjugal: există oare un păcat mai grav?

M-am gândit la toate astea în timp ce coseam, la acele cinci zile.

Poate că fusese o prostie din partea mea să pornesc singură spre petrecerea lui Korda în seara dinainte de a intra în travaliu, dar trebuia să văd filmul, trebuia să fiu acolo.

Camerele s-au întors spre mine pentru că eram singură și pentru că ofeream probabil o priveliște ciudată. Serghei Alexeevici aștepta în capul scărilor, ținându-și nepotul de mână. Gigi radia de importanță. Era unul dintre starurile de la premieră.

— O, dragă doamnă Whitelaw, a zis râzând Duvivier când am străbătut covorul roșu, primul covor roșu din viața mea, era cât pe ce să nu vă recunosc. Am fost noi productivi de la ultima noastră întâlnire, dar nici pe departe atât de productivi ca dumneavoastră, după câte văd. Înțeleg de ce nu ne-ați sunat.

— O, Doamne, a intervenit ca un ecou Elizabeth Montagu în clipa în care mi-a văzut pântecul. Trebuia să fiți asistenta mea, știți, asistenta unei asistente.

A râs și ea, cu un gâlgâit încântător, ca un clinchet.

— Mi-ar plăcea să lucrez cu dumneavoastră cândva. Pentru dumneavoastră. Dacă oferta va fi în continuare valabilă, am spus.

— O, da, a zis ea. Sunt sigură că va mai fi. Fără îndoială. Tocmai am concediat o fată. Asta ca să știți că nu sunt tocmai o mimoză. Noi, oamenii de film, suntem viitorul; toată lumea spune asta. Ne putem permite să fim necruțători. O să filmăm în Viena, dacă nu mă înșel, la vremea când veți fi din nou gata de treabă.

Mi-a privit silueta.

— Susțin mamele care lucrează; și ăsta e viitorul, a adăugat ea. Dar n-o să-l deranjeze pe tată?

— Nu, n-o să-l deranjeze pe tată, am spus.

Nu era momentul pentru explicații.

Apoi au sosit Leigh și Olivier. Deveniseră Sir Laurence și Lady Olivier de când îi văzusem în persoană pentru prima dată. Oamenii s-au bulucit în jurul lor, șușotind despre rochia lui Vivien, despre colierul de perle, despre panglica neagră de catifea din părul ei. Ea a sărutat-o pe Elizabeth pe amândoi obrajii, apoi mi-a ținut mâna în mâna ei, rece în mănușa de plasă, și a părut că remarcă asemănarea dintre noi pentru prima oară.

— Când trebuie să se nască bebelușul? a întrebat ea.

Era frumoasă, mult mai frumoasă decât mine, dar nu era Anna.

— Din moment în moment, am spus.

În clipa aceea, nu puteam ghici câtă dreptate aveam.

S-a întors să facă un gest cu mâna către mulțime. O cameră a clipit, și iată-mă, cu fruntea și ochii prinși deasupra brațului ei, într-o mie de fotografii din ziare.

Zăresc chipul unui bărbat aproape mascat de mâna ei fluturândă și recunosc fruntea lui Alex, și acum știu că nici unul din noi nu avea să vadă *Anna Karenina* în seara aceea. Pentru că, în cele din urmă, când am simțit primele contrac-

ții și a trebuit să ies din cinematograf, el a fost primul care a observat, și singurul care m-a urmat.

L-am căutat pe Serghei Alexeevici peste spațiul vast de pluș roșu cu auriu. A dat din cap și mi-a făcut ușor cu mâna în timp ce mă ridicam. A fost ultima dată când l-am văzut. Până când tu și cu mine am ieșit din spital, a suferit un al doilea accident vascular, fatal.

L-am văzut pe Alex șoptindu-i ceva la ureche Dianei. M-a urmat afară și a făcut semn unui taxi.

— Nu pot să cred că aveai de gând să faci asta singură, mi-a spus Alex în mașină, în timp ce fața mi se schimonosea și șoferul arunca priviri îngrijorate spre mine.

— Aveam de gând să merg pe jos, am spus. Spitalul Charing Cross e la numai zece minute distanță.

A mers acolo cu mine și a rămas, plimbându-se pe hol, toată noaptea aceea și a doua zi dimineața. Pesemne că moașele s-au mirat văzându-i pe bărbatul în smoching și pe femeia într-o bluză cu jabou și o fustă neagră lungă, lejeră, care au coborât din taxi ca și cum ea ar fi intrat în travaliu la un eveniment plin de strălucire. Toată lumea știa că nu era soțul meu. Dar nu conta. Aveam nevoie de cineva care să mă țină în brațe când totul se va fi terminat. Cineva care să mă țină în brațe, pentru ca eu să te pot ține pe tine în brațe.

Postfață

Mi-am petrecut cea mai mare parte a anului 2016 cu un calendar al anului 1947 pe birou, savurând plăcerea călătoriei în timp. Nu voi da note de subsol sau o bibliografie, și firește că mi-am luat anumite libertăți, dar aș vrea să marchez trei momente în gestația acestei povești.

Cel mai tânăr conte Karenin – Gigi – a fost inspirat de Patrick Skipwith, care l-a jucat pe Serghei în versiunea lui Alexander Korda după *Anna Karenina*. Mama lui Patrick era o prințesă rusoaică exilată în Londra, și a lucrat la un moment dat ca asistentă a lui Laurence Olivier. Povestea vieții ei este subiectul excelentei biografii a Sofkăi Zinovieff, *Prințesa roșie* (2007).

Cititorii lui *Monsieur Karenin* vor recunoaște poate multe nume, fie din scrierea lui Tolstoi, fie din istoria filmului britanic. Totuși, prințul Nikolai Rodionovici Repnin, personajul principal din *Romanul Londrei* (1971) de Miloš Crnjanski, una dintre cărțile mele sârbești preferate, va trece probabil neobservat dacă nu-l menționez. El este acel est-european fără nume care o privește trist pe Albertine de la fereastra autobuzului etajat în Piccadilly, în capitolul 2. Stă deasupra unei reclame la lână Emu. Nu știu prea bine de ce mi s-a părut important, dar m-am străduit mult să găsesc sloganul pentru reclamă, care este pomenit numai în treacăt de Crnjanski.

Când, pe la jumătatea romanului, știam deja că Monsieur Carr avea să citească pentru prima oară *Anna Karenina* într-o închisoare revoluționară, dar încă nu aveam idee cum voi realiza asta, am auzit la Radio 4 o emisiune despre Adan Abokor. Abokor a făcut exact ce descriu eu. I-a luat două luni întregi să termine lectura marii opere a lui Tolstoi în acest mod.

Sper că cititorilor mei le va lua mai puțin timp să citească *Monsieur Karenin*. Pentru sfaturi și încurajări, le sunt recunoscătoare Clarei Farmer și Charlottei Humphery de la Chatto, agentei mele Faith Evans, lui Neal Ascherson, Simon Bradley, Laurence Colchester, Simon Goldsworthy, Alan Hollinghurst, Roderic și Mandy Lyne, Peter Mudford, Graham Swift și Sofka Zinovieff.

Cuprins

La preţul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar.

Vesna Goldsworthy s-a născut la Belgrad în 1961, unde a locuit până în 1986, când s-a căsătorit cu un diplomat britanic și s-a stabilit la Londra. Aici a lucrat mai întâi la BBC World Service, apoi a îmbrățișat cariera academică. În prezent, predă literatură și scriere creativă la University of Exeter și la University of East Anglia. Este autoarea a cinci cărți, traduse în mai multe țari și recompensate cu premii literare. A debutat în 1998 cu volumul *Inventing Ruritania: The Imperialism of the Imagination*, recunoscut drept o contribuție esențială la studiul Balcanilor și al identității europene. Cartea examinează versiunea ficționalizată a Balcanilor și stereotipurile occidentale legate de această regiune prin lentila literaturii britanice de la Byron încoace. *Chernobyl Strawberries*, care a apărut în 2005 și a avut un succes răsunător, poate fi considerat, dincolo de amintirile din copilărie și adolescență trăite în „epoca de aur“ a socialismului iugoslav, un pandant la volumul anterior, prin relevarea atitudinii sârbilor față de occidentali și, mai ales, față de britanici. Volumul de poezii *The Angel of Salonika*, care l-a făcut pe J.M. Coetzee s-o numească pe Vesna Goldsworthy „o bine-venită nouă voce în poezia de limbă engleză“ și i-a adus acesteia Crashaw Prize, a fost nominalizat printre cele mai bune cărți de poezie ale anului 2011 în *The Times*. Primul ei roman, *Marele Gorsky* (*Gorsky*; Humanitas Fiction, 2017), publicat în 2015, este bestseller internațional. În 2018 îi apare romanul ***Monsieur Karenin*** (*Monsieur Ka*; Humanitas Fiction, 2019), rimit cu entuziasm de critică și de public.

Ne aflăm în iarna anului 1947, în Londra devastată de război. Tânăra Albertine Whitelaw, o franțuzoaică sosită de curând aici cu soțul ei englez, răspunde unui anunț văzut întâmplător și se angajează să-i țină companie câteva zile pe săptămână unui bătrân misterios, un nobil imigrant rus dintr-o familie care a inspirat unul dintre cele mai cunoscute romane. Și, în timp ce el își deapănă încet povestea, viața Albertinei e răscolită adânc.

„Vesna Goldsworthy dovedește un talent remarcabil de a crea atmosferă. [...] O bună parte din plăcerea lecturii acestui roman este dată de pasiunea pe care o dedică forței poveștilor.“

The Guardian

„Goldsworthy are o scriitură elegantă și e o maestră în crearea atmosferei. Procedeul ei ficțiune-în-interiorul-ficțiunii este inteligent și captivant.“

The Times